INSTITUTIONUM
JURIS NATURALIS
ET
ECCLESIASTICI PUBLICI
LIBER II. III. IV.

AUCTORE
JAC. ANT. ZALLINGER
AD TURRIM
SS. THEOLOGIAE DOCTORE
ET IN LYCEO CATHOLICO AUGUSTANO
AD S. SALVATOREM SS. CANONUM
PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO

ROMÆ MDCCCXXIII.

TYPIS ANTONII BOULZALER

INSTITUTIONUM JURIS NATURAE

LIBER II.

JUS NATURÆ SOCIALE

CAPUT I.

NOTIONES SOCIETATIS ET JURIS SOCIALIS

ARGUMENTUM

§. CLXVI. Finis, unio, politia; salus societatis. CLXVII. Societatum varietas. CLXVIII. Sunt æquales vel inæquales CLXIX. Collegium, jus suffragii. CLXX. Differt ab inæquali. CLXXI. Imperium Societatis inæqualis.

§. CLXVI.

Societas est conjunctio plurium ad communem finem permanentem communibus viribus obtinendum inita. Provido naturæ consilio factum ostendimus, (1) ut primæva rerum communio introducta divisione, ac proprietate, sublata sit, utpote quæ rixarum, discordiæ, socordiæque mater est. Cogit tamen homines tum imbecillitas virium cujusque, tum amor mutuus, tum animus res præclaras gerendi ut alter alteri varios ob fines se associent, viresque mentis, corporis, et facultatum

conjungant; unde societates existunt; in quarum notione plura insunt, adcurate expendenda:

(*a*) Societas ex uno non fit, sed duos minimum requirit, (2) qui voluntatem, viresque ad communem finem conjungant. Hæc conjunctio vel ipsum actum associationis denotat, eumque transeuntem, vel indicat nexum, vinculum, aut statum permanentem, ex prima associatione ortum. (3)

(*b*) Finis communis societati, eiusque membris propositus est, utique honestus, ac naturæ humanæ consentaneus. Nam *si maleficii societas coita sit, constat nullam esse societatem*; (4) *quia delictorum turpis atque fœda communio est*: (5) Porro uti singuli homines felicitati ac perfectioni suæ maxime consulunt; ita ad hunc maxime finem societates ineunt, ut bono potiantur, quo extra societatem vel carerent penitus, vel parcius aut majore suo periculo fruerentur Finis communis societatum, aut commune bonum, felicitas publica, aliaque istius generis non instar ideæ Platonicæ abstracte concipienda, sed tanquam sita in ipsis membris societatis, atque eisdem concreta intelligi debent. Ac si non proprii commodi causa inita sit societas; tamen neque tum proprium commodum, aut perfectio vel beatitas propria everti vel impediri, aut alia perfectio vel beatitas societatis cogitari potest, quam quæ in perfectione vel beatitate membrorum hæret. Hæc quidem in societate quavis sacra, in literaria, in civili, in societate mercatorum etc. perspicua sunt. (6) Ut tamen finis societatum distincte perspicia-

tur, ab hoc genere societatum, quo suæ perfectioni socii consulunt, disjungendæ sunt aliæ, quæ alium velut extrinsecus propositum finem habent; neque enim societas militum, senatorum vel operarum ad ædificandum conductarum eum finem spectat proxime, ut sibi suæque beatitati laborent; quamquam, ut dixi, ne his quidem istiusmodi finis præfigi possit, vel debeat, quo sua cujusque perfectio vel beatitas evertatur, aut re ipsa impediatur.

(*c*) Ad finem societati et sociis præfixum obtinendum fit conjunctio seu unio virium mentis, aut corporis, aut fortunarum, vel plurium vel omnium ex his conjunctim; non quod omnes socii eundem actum agant, sed alius quidem sic, alius vero sic; singuli tamen et universi in idem tendant. Non pem est motus, non eadem directio et celeritas partium machinæ, ceu horologii; nec membra humani corporis eundem actum habent; tamen et ipsa et motus eorum eundem finem petunt, conservationi totius et partium accommodatum.

(*d*) Conjunctio plurium, qui opinione, voluntate, actione discrepare possunt: finis tamen communes, quem omnes petunt, et quidem per actiones a singulis positas, ac sæpe diversas, necessario requirit ordinem et agentium et actionum, quo determinetur, quid, quantum, quo modo agat quisque, aut non agat, ne alii impediantur, aut destituantur; hic ordo atque hæc interna constitutio appellatur *Politia societatis*: actiones, quas socii edunt, tanquam media ad finem, sunt *negotia socialia*: progressus non impeditus ad finem per ejusmodi actiones obtinendum, *societatis salus* nuncupa-

tur: id vero, quod per actiones obtinetur tanquam finis, est *bonum commune*, *seu publicum*, non privatum uniuscujusque exclusis aliis.

(*e*) Dum plures ita consociantur, ut eundem finem petant, et vires atque actiones in eundem finem conjungant, intelligitur una mens seu sententia, una voluntas, una actio, adeoque una *persona moralis*; socii ergo efficiunt unam personam; iidem tamen non cessant esse homines; sed cum natura humana etiam jura et obligationes inde promanantes retinent, simulque novum statum socialem naturæ consentaneum adsciscunt, novoque sociali jure gaudent, nempe, ex statu sociali proveniente. Istuc jus sociale tum ex societatis fine, tum ex gradu et ordine, quo finis petitur, determinari debet; idque est principium cognoscendi jura et obligationes sociales: lex generalis pratica ea est, ut quis convenienter fini societatis vivat. Fieri etiam potest, ut quis pluribus istiusmodi societatibus sit adscitus; quo casu plures societates in iisdem sociis coexistunt, atque una quodam modo pervadit alteram; quin existat una societas composita. Quodsi officia socialia inter se, aut officia socialia cum officiis solitariis sive erga seipsum pugnent, secundum generales collisionum leges decidendum est, unaque videndum, *quatenus* finis intendi debeat, et *quatenus* leges societatis pertingant; non enim finis præstantior cedere ingnobiliori debet; psæsertim si societas ipsum sociorum bonum proxime respiciat. Tritum est quidem: *bonum privatum communi et publico cedere debet*; sed hoc non ita abstracte concipiendum est, ut singuli, in quorum commodum societas coaluit, aut maxima eorum pars propterea affligatur, ac

misera evadat; sed si corruente communi ac publico bono etiam privatum corrueret; uti cum si tota navis interit, etiam singulorum merces navi impositæ amittuntur. Quodsi ergo unus alterve socius pro communi conservando bono rem suam jactet, necesse est, ut jacturam sarciant et reliqui; quia et commoda et incommoda communia esse debent. (7)

(1) §. *CX.*

(2) Pluralis locutio duorum numera est contenta, *ait regula* 40. *juris canonici in VI.*, ceu contingit in societate conjugali.

(3) Sic matrimonium sumitur tum pro actuali conventione aut contractu, diciturque connubium vel nuptiæ; tum pro statu, aut vinculo permanente; quo refertur vox conjugium, vel consortium.

(4) *l. nec prætermittendum.* 57. *D. Pro socio.*

(5) *l. quod autem.* 53. *ibid.* Conjunctio plurium ob malum finem inita, vel contra leges, appellatur *turba*, *collegium illicitum*, *conventiculum etc.* qualia sunt Sectariorum, omniumque alienorum a vera religione.

(6) Auctor tractatus inscripti: *Demonstratio jurium status ecclesiastici circa temporalia P. I. n.* 11. *non perfunctorie hanc rem pertractat:* „Profecto, „*inquit*, si alius foret finis societatis humanæ, alius „hominis, frustraretur homo eoipso fine, ob quem „societati se aliorum adjungeret, haud aliter facturus, ac ille, qui scholam adiret, ut famem sedaret, aut forum, ut somnum caperet. Homines in unum „conveniunt, ut quoniam singuli beati esse non possunt, possint omnes: et alter alteri præbeat securitatem atque subsidium vivendi. -- Quid prodest „cuiquam aliena felicitas, si sua non potitur? - - - „Ecquid enim juvabit civitatem esse felicem, dum infelices

„ sunt cives? nisi forte cum Machiavello, Hobbio, „ aliisque hujus furfuris pseudopoliticis omnem bonorum cumulum in solum regentem conferri debere statuas. Nos Catholici inter flagitia numeramus „ hujus generis sensa, et plerique Acatholicorum „ nobiscum. „

(7) „ Cuncta hæc „ (*inquit cit. auctor. n.* 12.) „ probe ponderanda sunt, ne principium civibus æque „ perniciosum in favorem reipublicæ statuatur, ac „ illud est, quod Machiavellus in favorem sui principis malo sidere parturivit. Quid enim interest, principis, an reipublicæ gratia miser sit civis, et suas „ per civitatem perdat facultates, quas illius præsidio „ servare se posse crediderat? „

§. CLXVII.

Si notæ, quas in societatis notione inesse diximus, propius determinentur, variæ formæ societatum seu species existunt.

(*a*) Societas est conjunctio plurium. Porro ipsa natura homines inter se non uno vinculo conjunxit, spectato etiam statu eorum primigenio (1); atque hæc est societas hominum inter homines latissime patens, absoluta, et *universalis*; quæ vi naturæ constituta jus tantum imperfectum in actiones sociorum aliis sociis tribuit; eo quod ob æqualitatem naturæ, et libertatem cuique permittendum sit, ut suo ipse arbitrio actiones in eo statu determinet. Multiplices tamen stimulos, rationesque hominibus natura dedit, quibus alii aliis arctius sese adstringerent; hinc existunt societates *particulares* et *hypotheticæ*, quæ hypothesin præcedentis pacti vel legis divinæ aut humanæ continent; quamquam non omnis hypothetica etiam particula-

ris est. Ecclesia enim catholica, ex institutione ac lege Domini Nostri Jesu Christi in mundum universum introducta, propagata, conservata, et *usque ad consummationem sæculi* conservanda certe legalis, sed tamen universalis, eoipso quod catholica est. (2) Igitur in hypotheticis societatibus spectato ipsarum ortu, aliæ *pactitiæ* sunt, aliæ *legales* seu *necessariæ*. Neque vero origo tantum societatis ipsius spectari solet, sed et modus, quo quisque ejusdem membrum evadit vel una cum societate recens constituta, vel dum in constitutam recipitur; dein et modus, quo esse membrum cessat, dum vel ipsa dissolvitur societas, vel ea permanente legitime recedit quisquam, aut legitime excluditur.

(*b*) Quia societas ex uno non fit, sed ex pluribus; si plures ponuntur personæ physicæ ex quibus illa coalescit, vocatur *simplex*: si personæ morales, seu minores societates in majorem coeunt, *composita*; cujus compositionis uti gradus sunt, ita minores et majores proveniunt societates compositæ. Simplices censentur societates conjugum, dein parentum ac liberorum, demum dominorum ac servorum; quanquam, si binæ conveniant, aut tres omnes, fit societas composita familiæ. Ex familiis existunt pagi et urbes: ex pagis et urbibus provincia, ex provinciis regna conflantur. Maximas vocant, quando plures respublicæ in systema civitatum coeunt.

(*c*) Considerato societatum fine alia est sacra, alia profana, literaria etc.

(1) § *III.* (*a*) *et* §. *IV.* (*f*).

(2) *Matth. XXIV.* 14. Prædicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omni-

bus gentibus. - et *Marc.* XVI. 15. euntes in mundum universum prædicate evangelium omni creaturæ. Non diffitetur Pufendorfius de I. N. et G. L. I. C. I. §. 13. ecclesiam catholicam nempe Romanam, esse generalem. *Inter sacras societates*, inquit, *alias possumus vocare generales, ut est ecclesia catholica.* Atqui hoc ipsum *catholicum* quovis tempore habebatur pro nota veræ Christi ecclesiæ: „ Quærenti peregrino alicui, „ *inquit S. Augustinus contra epist. fundament.*, ubi „ ad catholicam ecclesiam conveniatur, nullus hære- „ ticorum vel basilicam suam, vel domum audet „ ostendere. „

(3) Etsi jura societatis vel collegii per unum acquiri non possint, tamen, ut passim animadvertunt Doctores, si unus solus remanet, jus et nomen Collegii seu Universitatis conservatur in illo. *arg. l. sicut* 7. §. *in Decurionibus D.* quod cujusque Universitatis: si Universitas ad unum redit: magis admittitur, posse eum convenire, et conveniri: cum jus omnium in unum reciderit, et stet nomen Universitatis. *Conf. Layman in c. gratum.* 2. *de postulatione. n.* 2. *et seq.*

§. CLXVIII.

In quavis societate pacto vel lege constituta, consideratur, aut simplex sociorum in se unio sine relatione subjectionis et imperii, eritque societas *aequalis*; sive ea unio constringitur imperio at subjectione, eritque *inaequalis*. Igitur et jus sociale vel *aequatorium* est, vel *rectorium*. Uti vero *imperium* generatim est jus aliorum actiones determinandi ad certum finem; ita *imperium sociale* est jus actiones sociorum determinandi ad finem societati præfixum. Hoc imperium societatis, atque adeo complexio omnium ju-

rium socialium, dicitur *potestas socialis*, Executio et usus imperii ac potestatis est id, quod *regimen societatis* nuncupatur, quod etiam alteri, penes quem potestas non est, committi potest. Ea potestas aut *summa aut subordinata* dicitur uti ab alia in eodem genere non pendet, aut e contrario pendet. Potestatis tres veluti partes sunt. I. *inspectoria*, qua invigilatur quid fiat, aut non fiat, relate ad finem societatis II. *rectoria* vel *legislativa*, qua decernitur, quid a sociis fieri, non fieri possit, vel debeat; III. *Executoria*, comprehendens ea, quæ vi aut nomine ejus, qui potestatem vel imperium tenet, proxime fiunt, et executioni dantur. Atque hæc tria in quovis genere societatis præcipua sunt, et necessaria; *inspici* enim, et cognosci debet rerum status ad eam pertinentium: dein *decerni*, quid sociis faciendum, non faciendum sit: denique expediri, et *executioni dari* ab eo, penes quem potestas socialis residet. In societate inæquali potestati, ejusque partibus modo enumeratis adjuncta est vis coactiva, qua membra cogi possunt ad inspectionem admittendam, reddendas rationes, ad exhibendum, edendum etc., dein cogi, ut jussis pareant, denique et cogi, ut admittant, vel patiantur, quæ ab executoria potestate fiunt.

§. CLXIX.

Societas æqualis vocatur *collegium* ejusque jura *collegialia*; conjunctio plurium collegiorum, *corpus*. (1) Aequalitati non obstat *directorium*, seu jus conservandi ordinem inter æquales, quorum nec alter alteri, nec uterque eidem tertio imperium habenti subjacet; quare necesse est, ut inter plures sit, qui convocet collegas, negotia proponat, conclusa executioni det, vel dari curet, aliaque istiusmodi expediat, quæ imperio non egent. Conclusa in societate æquali fiunt consensu collegarum: quare necessarii sunt conventus, in quibus alii *stati sunt*, *alii extraordinarii*, vel imperati: alii itidem *veri*, quando socii ipsi conveniunt singuli, alii *repraesentativi*, in quibus a paucis alii absentes repræsentantur. In his conventibus negotium deciditur per vota vel suffragia. Est autem *votum* declaratio voluntatis a socio facta societati de eo, quid secundum opinionem suam definiri consensu communi velit. Vota *virilia* sunt, quæ a singulis feruntur: *curiata*, quæ a societatibus, vel pluribus conjunctim. Relate ad eventum suffragationis factæ sunt alia vota *unanimia*, alia *diversa*, atque *paria*, vel *imparia*, ac tum *minora*, vel *majora*, absolute relate ad numerum omnium votorum, vel respective relate ad vota, quæ in

idem concurrunt. Præterea nominantur vota *saniora*, *decisiva*, *consultiva*, *affirmativa*, *negativa*. *Conclusum* fit per vota, si iis collatis secundum leges societatis determinetur, quid fieri, aut non fieri debeat. De concluso facto per vota in hunc modum vulgo statuitur:

(*a*) *Unanimia* semper concludunt: nunquam *paria*, nisi pro eo casu ante definitum fuerit, ut unius votum vincat, sive ut *calculus Minervæ* valeat.

(*b*) Quando societas Superiori subjecta non est, vota numeranda sunt, non ponderanda. Unusquisque enim suum judicium pro saniore et meliore habet.

(*c*) Si non omnes æqualiter participant rem, in qua fundatur societas, fieri potest, ut unus sociùs computetur pro pluribus, ac pluribus votis gaudeat.

(*d*) Si leges non obstant, renunciatio voti locum habet tum *expressa* tum *tacita* per absentiam, si quis suffragium suum alteri committere per leges possit, nec tamen committat.

(*e*) Spectata varietate humanorum opinionum, rerumque et consiliorum ancipiti alea vix, ac ne vix quidem contingit, ut omnes idem sentiant. Quare necesse est, ut pars aliqua suffragiorum ad concludendum sufficiat. Talis censetur illa, quæ numero suffragiorum relate ad totum suffragantium numerum prævalet. Quapropter rationi congruit, ut vota *absolute majora* vincant, atque ad se partem mi-

norem trahant, ut adeo assensus majoris partis pro facto omnium haberi debeat, ne cum detrimento societatis reique communis, aut nihil decidatur in plerisque negotiis, aut pauciorum placita prævaleant. (2) Etsi igitur Doctores existiment, nullo statuto prohiberi posse, quo minus ex majore suffragiorum numero concludatur; tamen certo valet statutum aut lex, quo simpliciter majora non censeantur sufficere, nisi e. g. duæ tertiæ suffragiorum partes conspirent. (3)

(*f*) Duos vulgo casus recensent a *jure majorum* (suffragiorum) *exceptos*; 1. siquando de singulorum sociorum jure detrahendum est, putant, vota unanimia requiri, et consensum singulorum, secundum regulam: *quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* (4). 2. Caveri potest lege societatis, ut in certis negotiis, in quibus omnia membra unius generis e. g. religionis dissentiunt ab omnibus membris alterius generis e. g. religionis, ex majori numero nihil concludi possit, sed *itio vel secessus in partes* fiat.

(*g*) Quando socii in diversas abeunt sententias, nec vota absolute majora obtineri possunt, videtur æquum, ut *respective majora* censeantur sufficere. Dum enim sequi non licet, quod pluribus placet, erit sequendum illud, quod paucioribus displicet.

(*h*) Conclusum sociorum tamdiu mutari potest, quamdiu alterius juri perfecto aut legi nihil detrahitur.

(1) Collegium, Corpus, Universitas passim pro eodem sumuntur. *Bodinus tamen L. III. de Republi-*

ca c. 7. assignat, quid differant. Collegium, *inquit*, est legitima trium pluriumve personarum ejusdem conditionis consociatio: corpus vero plurium collegiorum conjunctio. Universitas est omnium familiarum, collegiorum et corporum ejusdem oppidi, juris communione sociata multitudo.

(2) *Arg. c. 1. et c. fin. de his, quæ fiunt a majore. l. aliud* 160. §. 1. *D. de R. I.* „ Refertur ad universos, quod publice fit per majorem partem. „ *consentit l.* 19. *D. ad municipalem.* „ Quod major pars curiæ effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. „

(3) *l. nulli* 3. *D. quod cujuscunque Universitatis.* Similiter si electio summi Pontificis fit per scrutinium, requiruntur secreta schedularum suffragia duarum ex tribus partibus Cardinalium in Conclavi clauso præsentium. *Idem statuitur de electione Abbatissæ vel Priorissæ. c. indemnitatibus.* 45. §. 1. *de electione in VI.*

(4) c. 29. *de R. J.*

§. CLXX.

Ad distinctiorem comparandam cognitionem comparatio fieri potest inter societates æquales et inæquales. Ejus comparationis praecipua hæc sunt capita:

(*a*) Societas æqualis inter pares consistit, quatenus spectantur, ut socii. Hi communi consilio et directione tum certum gradum præxi finis, tum media ei obtinendo necessaria decernunt. At inæqualis societas, quæ et rectoria vocatur, uni vel pluribus committit, ut de fine sive ejus gradu, ac mediis decernant. Fieri tamen etiam in societate æquali potest, quale est collegium, ut usus jurium collegialium

certis membris committatur: aut quædam jura collegialia uni sociorum numero; alia alii administranda tradantur; quæ vocantur *deputationis*, quarum singulæ suum habere peculiarem directorem queunt. Ejusmodi collegia censentur *irregularia*, ac deputationes, vel ii, qui usum jurium collegialium exercent, semper toti collegio subjecti manent.

(*b*) In societate æquali nullus sociorum plus juris sibi arrogare potest, ac alius tum in eligendis, tum in adhibendis mediis: nec prærogativa doctrinæ, prudentiæ, ætatis, experientiæ etc.: verum jus cuiquam præ aliis tribuit. Omnia ergo vel amicabili compositione vel consensu majorum suffragiorum definienda sunt. At in societate inæquali unus vel pauci præsunt summæ rerum, ac sine placito vel etiam consilio sociorum de mediis, et interna politia decernunt, neque aliis rationem tenentur per se reddere.

(*c*) Societas *per se ac natura sua* non continet imperium, vel jurisdictionem totius collectionis in membra singula, nisi id socii expresse, vel tacite ex natura ipsius societatis collectioni detulerint, aut observantia stabiliverit Collectio enim tota non plus juris habet in singulos, ac isti contulerint: porro nemo libertatem suam jactare vel abdicare præsumitur. Siquis ergo vires suas ac media conferre cessant ad communem finem, censetur discedere velle, aut sociis jus dat ipsum expellendi, et communia auxilia vel commoda negandi. Siquis damnum inferre toti societati tentaret, ea jus defensionis habet, cum sit persona moralis, quæ juribus connatis et universalibus gaudet cen conservatio-

nis, defensionis etc., ac relate ad *extraneos*, id est, eos, qui de societate non sunt, jure æqualitatis, libertatis, independentiæ. Contraria obtinent in societate inæquali.

(*d*) Inter jus æquatorium societatis æqualis, et rectorium societatis inæqualis non una, nec modica est differentia. Jus æquatorium exigit præstationes reciprocas, e. g. uterque fœderatus alteri debet auxilium. At jus rectorium, inquit Schrodt, (1) non habet mutuas præstationes, e. g., Princeps jure exigit tributa a subditis, sed non subditi a Principe. Pater jure castigat liberos, sed non liberi patrem. Sed hoc intelligendum est de præstatione mutua generis ejusdem; jure enim subditus exigit, ut a Principe defendatur, juribus communitatis sinatur frui. *Ideo enim et tributa praestatis*; inquit Apostolus, (2) nempe ob assiduam curam quam Principes rei publicæ impendunt. Et quemadmodum liberis præceptum est: *Filii obedite parantibus vestris in Domino*; sic vicissim parentibus: *et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros*: *sed educate illos in disciplina et correptione domini.* (3) Dein ex jure æquatorio aliquando oritur jus cogendi inter socios reciprocum; in jure autem rectorio cessat jus coactivum ex parte subjecti adversus superiorem.

(1) *System. Juris Publ. univers. C. I. §. V.*

(2) *Rom. XIII.* 6.

(3) *Ephes. VI.* 1. 4.

§. CLXXI

In societate inæquali variæ ejusdem formæ spectandæ sunt tum pro fien so-

cietati præfixo, tum pro fundamentalibus legibus, secundum quas societas constituta est. Jura superioris vel imperantis ex eodem fine, atque iisdem legibus mensuram capiunt. Neque hæ leges obtentu boni publici conculcari debent; nihil est enim, quod magis exigat commune ac publicum bonum, quam ut pactorum fudamentalium quibus et voluntas sociorum, et societas utitur, sancta sit fides et inviolabilis. Iis juribus imperantis obligationem subdjtorum respondere perspicuum est; ipso enim ingressu in ejusmodi societatem abdicarunt partem libertatis, in suum utique, non imperantis commodum; ac si ad tempus quoddam imperio sese subjiciunt, libertatem suam *suspendere*, si pro omni tempore, eam *nelienare* censetur. Quemadmodum leges fundamentales, ita jura imperantis, quæ plures veluti partes continent, magnopere variari possunt; unde multiplex imperii divisio enascitur.

(*a*) Imperium *plenum* dicitur, quod nulla parte jurium vel potestatis diminutum est; secus minus plenum.

(*b*) *Limitatum*, quod jura quidem continet, sed quoad exercitium et usum jurium ex pactis adjectitiis restrictum est; secus *absolutum*, quando ex solo fine et natura societatis pendet. Pacta ejusmodi adjectitia nuncupantur

limites pactitii ; quorum possibilitas moralis in dubium vocari non potest ; quia paciscens vel promittens non plus juris in acceptantem transfert, quam transferre se velle declaravit. Quapropter imperans non plus juris acquirit, quam in ipsum translatum est. Neque vero necessitas boni communis obtendi potest ; quia id non quovis gradu, sed eo duntaxat, quem leges fundamentales determinant, vel permittunt, procurandum vel obtinendum est. Siquis recte expendit, quæ a quibusdam Scriptoribus de bono publico, de necessitate mediorum ad finem, de natura societatis inæqualis ac imperii civilis disseruntur, cito intelliget, ea ad subvertendas omnes leges fundamentales, et turbandos omnes limites pactitios, hoc est, ad tollendam omnem fidem tendere. (1)

(*c*) Admissa vi legum fundamentalium et possibilitate limitis pactitii intelligitur fieri posse, ut præter imperium plenum et absolutum detur aliud neque plenum, neque absolutum, vel plenum, non item absolutum, aut absolutum, non item plenum.

(*d*) Imperium *despoticum* est, quod in omnes actiones permissas, ac res subditorum competit ; secus temperatum. Nihilominus etiam despoticum imperium, jus non præbet de vita et substantia subditorum pro arbitrio disponendi. Differt igitur a dominio. Jus illud, quo in temperato imperio superiori vel imperanti competit, cum detrimento sociorum particularium procurandi salutem publicam, vel bonum majoris partis, *imperium, vel dominium eminens* vocari solet. (2)

(*e*) Siqua societas nulli alteri ejusdem generis subordinatur, ac sibimet sufficit conse-

quendo fini, *perfecta* dicitur; secus imperfecta. Societas ejusmodi perfecta summo imperio prædita per excellentiam *status* nuncupatur.

(1) Fere fit ut nimis generatim de fine imperii ejusque juribus, non considerato gradu, nec ordine finium, nec limitibus pactitiis disseratur. *Philibertus Obernertler in Instit. P. I. C. II.* §. 66. ait: „ Juribus imperii cujuscunque duo attributa conve- „ niunt, quæ præcipuam considerationem merentur. „ Inprimis enim jura illa, cum notione ipsius impe- „ rii contineantur, nullo modo separari ab eo pos- „ sunt. - - Deinde eadem jura ex fine societatis, ut- „ pote propter quam imperium est, mensuram ca- „ piunt, hoc est, tanta sunt, quanta exigit finis „ societatis, cujus est imperium. „ Cum generali hac thesi certe non cohærent, quæ deinceps §. 68. in hanc sententiam scribit: „ Imperium societatis dividitur in „ absolutum, quod a solo fine societatis: et limita- „ tum, quod ab aliis prælerea conditionibus jurium „ suorum mensuram capit: in plenum, quod omnia: „ et minus plenum, quod aliqua tantum imperii ju- „ ra complectitur. „

(2) *Cel. Riegger* in Systemate Jurisprudentiæ natural. seu universali *C. III.* §. 6. dissensionem Auctorum de vocibus dominii alti, et imperii eminentis commemorat, atque ita subdit: „ Per me appellare li- „ cet hoc civitatum jus imperium vel dominium al- „ tum et eminens. Verborum sonus me non terret; „ modo illi, qui vel imperio vel dominio emi- „ nente uti volunt, sibi persuasum habeant, uti ha- „ bere debent, nec uni nec alteri locum esse, ni- „ si boni communis causa, id est, in usu necessi- „ tatis (non tamen extremæ tantum; quo casu res- „ publica uteretur jure privatorum) vel evidentis uti- „ litatis et in hoc sensu verissimum est, quod apud Se- „ necam *de Benef. l. VII. c.* 4. legitur: ad reges „ potestatem omnium pertinere, ad singulos pro- „ prietatem. Potestas autem illa eminens porrigitur ad „ personas et bona subditorum, qua sublata civita- „ tem salvam esse non posse, nemo est, qui non „ intelligat „

CAPUT II.

SOCIETAS CONJUGALIS

ARGUMENTUM.

§. CLXXII. Matrimonii notio CLXXIII. Necessitas. CLXXIV. indissolubilitas. CLXXV. est societas suo modo inæqualis. CLXXVI. unius cum una de Polygamia. CLXXVII. Societas pactitia. CLXXVIII. Substantialia contractus matrimonialis. quid natura dirimat matrimonium ? CLXXIX. an consanguinitas et affinitas. CLXXX. Jura et obligationes conjugum. CLXXXI. Luxuria repugnat juri nutarae. CLXXXII. via ad matrimonium sunt sponsalia.

§. CLXXII.

Matrimonium est conjunctio personarum habilium diversi sexus procreandæ et educandæ sobolis causa inita. Ea conjunctio tum pro *actu* sumi potest, quo sponsi sibi fidem dant mutuo, quam poscit hæc societas, et quo sibi mutuo tradunt jus in corpora ad actus ex se aptos ad generationem prolis, vel pro vinculo, aut *statu* permanente. (1) Quæ de natura et proprietatibus hujus conjunctionis, atque officiis conjugum tractantur, maxime ex fine ejusdem pendent;

(*a*) Finis, quem natura per ipsam hominis essentiam, atque insitos stimulos declarat, est conservatio ac propagatio humani generis;

quod proxime obtinetur procreatione atque educatione prolis. Neque enim satis est, si humani fœtus effundantur, nisi iidem et conserventur, alantur, informentur, ne misera et inutilia sint terræ pondera, aut humanæ societati plane noxia. Educationis necessitatem, ac laborem patefacit ipsa procreatio humani fœtus et longa imbecillitas teneræ ætatis, atque indigentia alienæ opis, et tenerrimus parentum amor in liberos, et liberorum in parentes.

(*b*) Alter est finis communicatio mutui solatii, subsidiique; ex quo etiam concupiscentiæ remedium provenit; remedium, inquam, non incitamentum, quasi id spectasset natura, aut ratio permitteret, ut homines pecudum more proruant potius ad concubitum, quam connubium ineant; quod *honorabile in omnibus*, et in quo *thorus immaculatus* esse debet (2)

(1) §. *CLXVI. nota* 3.

(2) *Hebr. XIII.* 4. Propter fornicationem, inquit apostolus *I. Cor. VII.* 2. *seq.* unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in id ipsum, ne tentent vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Dico autem, non nuptis et viduis; bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego. Quodsi non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. Hanc doctrinam præ oculis habuit S. Thomas *in* 4. *dist.* 26. *q.* 2. *a.* 2. *et* 3. Sic enim ait: ,, Matrimonium institutum fuit in officium naturæ in statu innocentiæ; deinde illi in statu naturæ corruptæ additum fuit, ut esset in remedium; et tandem in lege nova a Christo institutum fuit in sacramentum. ,, De pravo animo

contraentium matrimonium, memorabile extat exemplum *Tob. VI. a. v.* 14. ubi angelus ita inqnit; „ Qui „ conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua „ mente excludant, et suæ libidini ita vacent, sicut „ equus et mulus, quibus non est intellectus; ha„ bet potestatem dæmonium super eos. „ De mutuo conjugum solatio, subsidioque vid. *Gen. II.* 7. *Tob. VII.* 8. 9. *Prov. XVIII.* 22. *et XXXI.* 11. *seq. Eccli. VII.* 21. *XXVI.* 1. 2. 3. 16. *seq. XXXVI.* 26. 27.

§. CLXXIII.

Necessitas matrimonii pro conservando humano genere universos afficit, non singulos; est enim id præceptum affirmativum, quod non corporis duntaxat, sed etiam animi vires perfectionesque, dein facultates pro educanda sobole poscit, itemque aliis finibus præstantioribus a natura propositis, et humano generi æque, imo magis utilibus suppleri potest a multis, quin in tanto libidinum æstu, quo uritur pars maxima, solitudinis periculum sit, aut timeri debeat, ne deficiat humanum genus.

(*a*) Objectant illud Gen. I. 28. *crescite et multiplicamini*; atqne ita objectant, quasi nullum aliud nossent Dei mandatum; certe quidem perinde, ac si penitus ignorarent divini magistri consilia de iis, qui castraverunt se ipsos propter regnum Dei (1), aut quæ in laudem virginitatis a doctore Gentium promulgata sunt. (2) Verba quidem geneseos non mandatum, sed benedictionis, donum exprimunt. Nam quinto creationis die etiam de piscibus et avibus v. 22. prolata sunt; aut certe quidem, si illis

tum temporibus vim præcepti habuere, id exspirasse censendum est, satis jam impleta conditione: multiplicamini, et replete terram.

(*b*) Addunt: neminem se debere communi oneri subtrahere, quod in eo est, ut deficiens identidem mortalium genus reparetur: quasi ab omnibus etiam agriculturæ et officiis danda sit opera, nec diversi hominibus fines, diversaque media, queis alter alteri prodesset, a natura propositi sint; uti in exercitu contingit; non enim omnes gladiis decertant; alii certantibus imperant, alii signa deferunt, alii castra custodiunt. *Unusquisque*, inquit Paulus, et experientia manifesta ostendit, *proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic.* (3) Conservationi humani generis, uti per alternatam quodammodo masculi et fœminæ procreationem, sic per diversitatem indolis, ingenii, facultatum, aliorumque adjunctorum consuluit providentia summi Dei.

(1) *Matth. XIX.* 12.

(2) *I. Cor. VII.*

(3) *ibid. v.* 7.

§. CLXXIV.

Matrimonium an natura sua *indissolubile* sit, non levis est disputatio; de qua sic videtur pronunciandum:

(*a*) In statu adventitio religionis fit discrimen inter matrimonium *legitimum*, quod secundum leges naturales, ac forte civiles contrahitur ab iis, qui sacramento fidei seu baptis-

mo carent: inter *ratum*, quod nuncupatur inter fideles, id est, baptizatos, antequam per actum ad generationem prolis habilem consummetur; denique inter hoc ipsum *consummatum*. Legitimum etiam consummatum casu quodam solvi posse, constat jure divino positivo (1); similiter et ratum. (2) Consummatum inter fideles nulla humana potestate, nulla conjugum voluntate, derelictione, perfidia etc. solvi posse secundum jus divinum, pariter exploratum est. (3)

(*a*) Jus istuc divinum, quo universum obstringitur hominum genus: etsi positivum dicatur, perquam conforme esse naturæ matrimonii, ejusque fini, itidem perspicuum est. Liquet enim, id ordinatum esse non modo ad gignendam, sed etiam alendam atque educandam prolem; id obtineri non potest per temporariam corporum et animorum conjunctionem, sed poscit longiorem durationem societatis conjugalis ex obligatione naturali continuandæ, ne res tanti momenti arbitrio et mutabilitati voluntatis humanæ relinquatur. Dein cum ista societas accendente præsertim educationis longo et ancipiti labore maximis molestiis ac tædiis subjecta sit, cito languesceret mutuus amor, pacis et concordiæ studium, atque educationis solertia, nisi eandem societatem fore perpetuam nossent conjuges. Etsi aliæ societates, quæ arbitrariæ atque ab hominibus adinventæ sunt, mutuo sociorum consensu dissolvi queant; at coniungii societas ab ipsa natura est instituta, quæ non hominum voluntate, sed naturali pariter causa ceu per mortem unius conjugis dissolvi debet, quemadmodum nec relatio ac nexus inter parentes ac liberos ullo istorum consensu dissolvi

potest. Si vinculum matrimonii solvi hominum voluntate potest, nihil a vaga libidine differet matrimonium; quod enim semel licuit, iterum licebit, ac etiam lubebit, cum ipso tempore amor tepescat, novarumque nuptiarum cupiditas succedat. Si quo casu singulari ipsis conjungibus, aut etiam publicæ rei commoda accideret solutio, aut potius solubilitas vinculi conjungalis, id cogitari necesse est, non quid extra ordinem aut desperatis rebus prodesse potest, sed quod communi rerum hominumque conditioni ac statui consentaneum est, a natura præscribi, ordinarique. Hæ rationes, quantæcunque sint, quæ certe leves minime sunt, pluribus verbis explicari ac defendi non debent, cum in præsenti statu omnem dissolutionem matrimonii inter conjunges fideles consummatii prohibeat divinum jus, cui subtrahere se nemo hominum potest.

(1) *c. quanto. 7. de divortiis. I. Cor. VII·* 15.

(2) *Concil. Trid. Sess.* 24. *can.* 6. de ejusdem matrimonii rati dissolutione per pontificiam dispensationem constans plurium sæculorum praxis abunde testatur; cum jus divinum prohibens dissolutionem aperte respiciat matrimonium consummatum: „ Jam. non „ sunt duo, sed una caro. Qnod ergo Deus con„ junxit, homo non separet. „; *Matth. XIX.* 6.

(3) *Conc. Trid. loc. cit. can.* 5. *et* 7. *vid. Tournely q.* 5. *de matrim. a.* 2. *contra Lannojum. qui asserere ausus est canonem* 7. *cit.* non doctrinam spectare, sed disciplinam *Conferatur Pallavicin. Hist. Conc. Trid. l.XXII. C.IV.n.*27. *seq. adde I.Cor.VII.*10.*et* 27.

§. CLXXV.

Ad naturam societatis conjugalis pervestigandam atque explicandam pertinet

quæstio, æqualis ea societas, an inæqualis sit? ita, ut spectato naturali jure marito imperium quoddam competat in uxorem: de qua re sic videtur statuendum:

(*a*) Pactum, quo conjugium initur, utrinque est onerosum, et translativum juris in corpus ad actus generationi aptos. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* (1) *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro.* (2) Hactenus igitur jura et obligationes utrinque æquales sunt.

(*b*) In societate inæquali dyarchia, sive imperium duorum repugnat, et in societate duorum æquali negotia per suffragia definiri non possunt, quando igitur communia negotia dirigenda, gravissimaque officia, ceu in educatione liberorum explenda sunt, necessarium est, ut uni competat imperium, vel certe prærogativa determinandi media, ac vias, ad regendam familiam necessarias.

(*c*) Inde facile patet, id imperium vel hanc prærogativam esse penes virum, utpote vi naturæ firmiorem, prudentiorem, et cui plus oneris in alenda familia ab ipsa natura censetur impositum. *Caput mulieris vir* (3); *non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.* (4) Quæ quidem ratio ex creatione hominis ejusque fine petita certe naturalis, non solius positivi juris propria est. (5)

Eadem doctrina pluribus locis sacri codicis extat; (6) sed nihil memorabilius edicto Assueri, quod diversis linguis et literis in omne provinciarum imperium promulgatum, eumque in finem divulgatum est, ut cunctæ uxores tam majorum, quam minorum honorem deferre maritis suis discerent. Summa edicti hæc fuit: *esse viros principes ac majores in domibus suis.* (7) Ex quo etiam sensus populorum palam fit. Sed ultra, quam oportet, progressi sunt mores, ac leges quarundam gentium, jus adeo vitæ ac necis in uxores concedentium maritis. (8)

(*d*) Imperium istuc mariti minime *despoticum* est, quo is suum præcise in commodum disponat; neque *servile*, quod herus in servum exerit: neque *politicum*, quale est principis in subditos, sed temperatius, ac familiæ proprium, fundatum in amore mutuo, mutuisque studiis rei communi domesticæ consulendi. Non enim servam seu ancillam, sed vitæ sociam, et *adjutorium* habet maritus, cui *quasi infirmiori vasculo impartiri honorem* debeat, quemadmodum Princeps apostolorum docuit. (9)

(1) 1. *Cor. VII.* 4.

(2) *ibid. v.* 3.

(3) *I. Cor. XI.* 3.

(4) *ibid. v.* 9. 10.

(5) Quando *Gen. III.* 16. mulier in pœnam peccati sui subjicitur viro, inferri nequit, eam subjectionem solo jure positivo inductam fuisse. Nam eodem loco in numero pænarum recensentur nonnulla, quæ spectata solius naturæ conditione nulla præcedente culpa erant eventura. Enimvero serpens, cui Deus

dixit. ; super pectus tuum gradieris et terram comedes, etsi illa tentatio abfuisset, pedibus ad incessum cariturus erat; et eodem, quo nunc, alimento victurus. Spinæ quoque ac tribuli non defuissent. Nempe fieri potest, ut quod naturale est, pœna et probrum fiat, quando sententia judicis et culpa peccantis præcessit. Camelus ferendo oneri, bos arationi natura sua idonei sunt, at si Conditor similem ob causam decrevisset: camele, tu onerarius eris; bos, tu arabis; illi suum onus, huic aratrum probre foret. Ligna cædere, et aquam comportare ad usum domus domini opus est religiosum; idem tamen Gahaonitis ob admissam fraudem a Josuæ injunctum est.

(6) *Ephes. V.* 22. *seq. Col. III.* 18. *I. Timoth. II.* 9. *seq. I. Cor. XIV.* 34. 35. *III. Reg. l.* 17. *Gen. XVIII*, 12. *Eccli. XXV.* 30 *ad quem locum maxime pertinet doctrina apostoli I. Tim. II.* 12.

(6) *Esth. I. a v.* 10. *ad fin cap.*

(8) *Julius Cæsar de bello Gall. I. VI. Gellius L. X. c.* 23. *Tacit Annal. l. XIII c* 32.

(9) *I. Petr. III:* 7.

§. CLXXVI.

Societas conjugalis, si inter duas duntaxat personas diversi sexus initur, *Monogamia* vocatur, si inter plures eodem tempore, *Polygamia* si progressu temporis vir aliam atque aliam uxorem priore extincta, vel uxor alium atque alium virum defuncto priore ducit, *bigamia* voce hybrida nuncupatur, quæ proin aliud non est, nisi successiva iteratio matrimonii. Polygamia, de qua in præsenti

agitur, aut est *Polygynia*, seu Polygynœcia, si vir plures simul uxores habet: aut *Polyandria* seu Polyviria, si una mulier plures viros simul. De his, quid natura statuat, his comprehendi capitibus potest:

(*a*) *Polyandria* indubitato repugnat naturali juri; nam et primario fini matrimonii obest, qui est procreatio atque educatio prolis. Mulier enim pluribus juncta rarius suscipit prolem, nec nisi ex uno suscipere potest; reliquæ igitur conjunctiones nullo fine honestæ fiunt: accedit, quod incertus reddatur pater, et naturalis ad prolem alendam atque educandam amor ac stimulus hebetetur, vel tollatur; prout in scortatione ac vaga libidine contingit. Secundarius matrimonii finis in mutuis solatiis ac subsidiis, rectaque familiæ gubernatione consistit; hæc vero plura capita in eadem societate non admittit, nec salvo ordine, amore, ac pace admittere potest.

(*b*) *Polygynia* primævæ institutioni matrimonii, et præsenti divino juri, per quod ea reducta est, pariter repugnat. (1) Quid igitur in tanta rerum tractandarum mole ac varietate disputare attinet de eo, quid, si Conditor naturæ nihil præscripsisset, natura ipsa concederet; cum effici non possit, ut nihil statuerit, aut non ligetur quisquam hominum ea lege, quam statuit? Illud extra controversiam est, divinam legem, quæ polygyniam vetat, et rectæ rationi et finibus matrimonii perquam consentaneam esse; cujus theseos deductionem paucis verbis indicabimus.

(*c*) Naturæ mentis humanæ repugnat, solius voluptatis carnalis causa vel inire matrimonium, vel inito uti. Si spectata hominum conditione, uti ea communiter ac vulgo est, polygynia alium finem non habet, nisi sensuum ac carnis voluptatem, ea communiter ac generatim lege naturali prohibita censeri debet. At vero alium finem non habet; aut quem illum? dico: non *generationem prolis*; qui enim pluribus uxoribus se præbent, viri naturæ vires ac vigorem ita fere atterunt, ut aut nullas suscipiant, aut debiles proles; ex quo generatim unam uni sufficere existimandum est; cum ex singularibus casibus universe decidi nihil queat, et aliquando unus nec uni satisfacere queat. (2) *Non mutuum solatium* societatis conjugalis; id enim diminui, ac sæpe tolli ob invidiam et malitiam uxorum, et ratio palam facit, et experientia. Polygami singulari Dei concessu fuere Abrhamus, Jacobus, Elcana; at quis æmulationes, dissidia et rixas Saræ et Agaris, Liæ et Rachelis, Annæ et Phenennæ ignorat? nec ista fortuita sunt, sed spectata mulierum, ac virorum conditione statuque vere propria et quasi intrinseca polygyniæ censeri debent. (3) Denique nec *remedium concupiscentiæ*; cui blandimenta æmulantium mulierum non remedium, sed fomitem ministrant. Unde factum, ut Conditor rerum eo etiam tempore, quo propagatio humani generis maxime necessaria erat, tamen unam duntaxat conjugem primo parenti, eique *adjutorium*, non adjutoria se præbiturum dixerit; eoquod plures oneri potius, quam subsidio futuræ erant. Addit sacer codex utriusque testamenti singulari locutione: *adhærebit uxori suæ*, non uxoribus: *erunt duo* (non plures) *in carne una*. (4) Auctores quidem polygyniam ex

alio præterea capite impugnant, nempe ex inæqualitate contractus conjugalis, quam eadem induceret. Uxor enim se viro totam obstringeret, ut sui corporis potestatem non habeat, sed vir; contra vir aut nullo modo, aut tantum parte quadam; atqui natura contractus matrimonialis poscit, ut nec vir sui corporis potestatem habeat, sed uxor; quemadmodum Doctor gentium tradit. (5) Nec vitium sanare videtur consensus mulierum, uti nec consensus mutuatarii iniquitatem usurarum purgat. Hæ quidem rationes ejusmodi sunt, ut absque singulari Conditoris concessu, in cujus dominio sunt jura omnia, nullo casu polygynia licita videatur. (6) Quodsi res ipsa extra controversiam non videatur posita, id infirmitati mentis nostræ adscribendum puto. Sæpe enim contingit, ut si naturam rerum, rationisque dictata intueamur collecto animo, atque intenta mentis acie; quid iisdem conveniat, quid repugnet, non obscure, nec dubitanter cognoscamus; in explicandis tamen, apteque connectendis notionibus nostris magnopere laboremus, hæreamusque.

(1) *Conc. Trid. Sess. XXIV. de Matrim. can. 2.*

(2) Exemplo est Salomon, qui cum septingentas uxores, et trecentas pellices aleret, unum ex illis filium, duasque filias suscepit *III. Reg. XI. 3.*

(3) Divinus quidem Magister de statu conjugali ita disseruit, ut discipuli: dicerent: „ Si ita est causa „ hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit „ illis: non omnes capiunt verbum istud, sed qui- „ bus datum est. *Matth. XIX.* 10. 11. Quodsi nec unam afficere expedit; quomodo plures? quotaquæque non iracunda, non rixosa, et si pulchra, non item fatua? atqui hæc sunt effata divini spiritus; „ Circulus aureus in naribus suis, mulier pulcra et

„ fatua. *Prov. XI.* 22. Tecta igitur perstillantia, li-
„ tigiosa mulier. *ibid. XIX.* 13. Melius est sedere
„ in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa,
„ et in domo communi. *ibid. XXI* 9. *Idemque iis-*
„ *dem verbis repetitur, et inculcatur, Prov. XXV.*24.
„ Melius est habitare in terra deserta, quam cum
„ muliere rixosa et iracunda, *Ibid. v.* 19. Non est
„ caput nequius super caput colubri; et non est
„ ira super iram mulieris. Commorari leoni et dra-
„ coni placebit, quam habitare cum muliere ne-
„ quam, -- Ingemuit vir ejus, et suspiravit modi-
„ cum, Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, “
„ *Eccli. XXV.* 22. 23. 25, 26.

(4) *Gen. II.* 24. *Matth. XIX*, 5,

(5) *I Cor. VII.* 4.

(*b*) „ Nulli unquam licuit, *inquit Innocentius*
„ *III.* c. *gaudemus* 8. *de divortiis*: plures simul uxo-
„ res habere, nisi cui fuit divina revelatione con-
„ cessum. Unde sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a fur-
„ to; sic Patriarchæ, aliique viri justi, qui plures
„ leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio ex-
„ cusantur. “

§. CLXXVII.

Etsi in officium naturæ sit institutum matrimonium; tamen proxime oritur a pacto, quod binæ personæ diversi sexus ineunt ad fines supra expositos. Est igitur societas conjugalis *pactitia*, eaque omnia continet, quæ pactis generatim et communiter conveniunt. Si pactum quodvis quod speciale nomen sortitur, *contractus* nomine veniat, sequitur, ut matrimonium contractibus annumerari debeat; quo modo nominatim denotatur in Jure

sacro. (1) Cum alii quidam aliter sentiant, eorum rationes breviter indicandæ sunt.

(*a*) Contractus, inquiunt, circa ea duntaxat versantur, quæ in commercio hominum sunt, atque ad patrimonium spectant; idque ex legibus Romanis comprobant; (2) atqui corpora et officia conjugum in commercio hominum non sunt, nec pecuniis æstimantur; sed solas personas afficiunt. R. Duplici modo in commercio hominum esse quidpiam potest: *Primo*, quando id æstimatur pecunia vel alia re generis diversi; *secundo*, quando facta comparatione unius juris vel officii cum alio generis ejusdem de mutua præstatione vel juris translatione convenitur; ac tum jura invicem translata sibi mutuo merces sunt; idque contigit in contractu matrimonii. Provocant ad §. 19. I. de inut. stip. ubi negatur, unum alteri stipulari posse, cum illius non intersit; at quid inde conficies. Imo vero nostra interesse potest iis etiam in rebus, quæ in patrimonio non sunt. Sic et jura sacra et spiritualia, quæ pecuniis æstimari nequaquam possunt, multis casibus transferuntur mutuo, ac permutantur. Stipulationes non ea tantum attingunt, quæ locupletiores nos reddunt; nam a priscis etiam sponsalia per stipulationes fuere inita. (3)

(*b*) Dicitur quidem vulgo matrimonium *contrahi*; sed ob id contractus vocari nequit; quia et delictum, moribus, macula, amicitia etc. contrahuntur, quin propterea in numero contractuum sint. R. Non ex verbo *contraho*, quod latius sumitur, sed ex notione contractus, quæ

est conventio speciali nomine insignita, matrimonium esse verum contractum efficimus.

(c) Quam ergo, quærunt, actionem sui nominis producat matrimonium? vocetur per me de sponsalibus, actio ex sponso, de matrimonio, actio ex nuptiis. Causæ matrimoniales in foro sacro agitari solent, in quo subtilitates actionum parum attenduntur. (4). Si in codice Romano non extat actionis nomen; ideone nulla erit? atqui communi Doctorum consensu est quædam actio personalis emphyteuticaria, quæ tamen in illo codice non extat.

(1) *c. tua. nos. 26. de sponsal.*

(2) §: *alteri. 19. Inst. de inutil. stipulat.*

(3) *Gellius l. IV. c. 4. l. 2. D. de sponsal.*

(4) *c, dilecti 6. de Judic,*

§. CLXXVIII.

Cum matrimonium sit societas pactitia; eaque omnia contineat, quæ pactis generatim et communiter conveniunt, cumque etiam contractibus annumerari queat; facile intelligitur, in eodem quædam inesse substantialia, ad ejus vim ac valorem necessaria, tum spectata generica ratione pacti, tum specifica ejus natura (1) Igitur, ut validum contrahatur matrimonium, requiritur consensus, ac ne quid adsit, quod consensum tollit, qualis est error; dein jus contrahentium, apta materia. Ex his deducuntur ea, quæ vocan-

tur impedimenta dirimentia juris naturæ; quæque speciatim evolvenda sunt.

(*a*) Consensus personalis ad matrimonii valorem tam necessarius est, ut nullo dominio eminente hominum suppleri possit, quod circa alia contractuum genera aliquando contingit, (2) Neque enim in inviti et reluctantis corpus jura matrimonialia cuiquam concedi possunt, neque corpora humana eodem, quo cetera civium bona, modo reipublicæ subjecta sunt. Unde illud etiam extra dubium est, consensum internum dato speciali mandato, nec revocato per procuratorem alteri contrahenti parti exhiberi, adeoque uti alia pacta, fœdera, contractus; sic et matrimonium per procuratorem iniri posse.

(*b*) Consensus locum non habet, quando *ratio deficit*, uti cum ea furore, ebrietate, somno sopita est, aut per ætatem nondum illuxit. Igitur defectus rationis jure naturæ matrimonium dirimit.

(*c*) Error in contractu matrimonii contingit, quando contrahenti alia *numero*, vel quoad individuum persona obtruditur, ac is in animo vel intentione sua habet; aut si reipsa non subsistit *qualitas* personæ, cui contrahens intentionem et consensum suum expresse alligat, et a qua nec in ipso actuali contractu recedit.

(*d*) *Metus ac vis* nulli alteri contractui æque repugnat, ac matrimoniali, qui in amore, ac propensione voluntatis maxime fundatur. Huc igitur inprimis spectant, quæ de nullitate actus vi ac metu extorti disputata sunt (3) Ad vim

pertinet *raptus*, quando persona, quæ rapta fuit, istiusmodi vim, qua actus dirimitur; passa est, neque ea cessante libere postmodum consensit.

(*e*) Ex defectu aptæ materiæ matrimonium naturaliter dirimit *impotentia* ad actus conjugales generationi prolis inservientes, si ea sit antecedens ac perpetua, ut ordinariis mediis tolli non possit, quacunque ex causa provenerit; nec interest, ea impotentia absoluta sit, an respectiva.

(*f*) Si matrimonium vel natura sua est societas unius cum una tantum vel si eam formam ex divina lege accepit, intelligitur, ligamen, ut vocant, esse impedimentum dirimens; quod nulla humana potestate relaxari possit.

(*g*) Substantiæ matrimonii considerata ejus specifica ratione obesse possunt conditiones adiectæ, quæ repugnant generationi atque educationi prolis, aut fidei conjugali, aut vinculi insolubilitati; per quas conditiones nullus et irritus fit hic contractus. Matrimonium sub expressa conditione perpetuæ castitatis virginalis initum non habere rationem veri matrimonii, ex eadem causa opinantur multi.

(*h*) Inter personas consanguineas, si contrahere velint, locum habere consensum liberum, aptamque contractus materiam, dubium non est; utrum vero et quatenus natura dederit jus et facultatem moralem, deinceps dispiciendum est.

(1) §. *CXXIX*. *et* §. *CXXXVI*.

(2) Contigit, ut per vim nonnemo puellam stupraret, iterata dein fuga dilapsus: injuriam passa de-

claravit, se ad matrimonium cum stupratore ineundum paratam esse, dissentientibus præfracte ejus parentibus, ipsoque reo, ut dixi, fuga dilapso. In judicio dein quodam pronunciatum est puellam conjugem fugitivi ex officio declarandam, atque in illius bona immittendam esse. Quod quidem ad immissionem in bona spectat, potuit ea etiam invito reo fieri, ac debuit ad reparandam gravissimam injuriam; at quod nullo accedente stupratoris consensu, imo ipso etiam repugnante puella ex officio uxor declarari potuerit: quis istuc intelliget, aut aliquando admittet?

(3) §. *LVIII.*

§. CLXXIX.

De conjugiis consanguineorum et affinium, utrum naturali jure concessa, valideque inita, an contra, censeri debeant, quadruplex videtur gradus considerandus; gradus primus in linea recta ascendentium et descendentium: dein gradus remotiores in eadem recta linea; postmodum gradus collateralis primus, denique primus affinitatis gradus.

(*a*) De primo consanguinitatis gradu lineæ rectæ perquam consentientes Eruditorum, gentiumque cultarum et opinio et usus habetur, istiusmodi conjunctiones inter patrem et filiam, matrem et filium omnino nefandas, et ab honestate ac lege naturali alienissimas esse; repugnant enim reverentiæ et honoris sensui, quem inter hasce personas ipsa natura ingeneravit; neque cum officiis educationis prolium, domesticæ gubernationis, et familiaris societatis conciliari possunt ob ipsam jurium et obligationum naturalium perturbationem, quæ inter parentes ac liberos, dein

conjuges inter, demum inter fratres ac sorores aliæ atque aliæ ab ipsa natura constitutæ sunt. Quid enim? si pater filiam ducat, atque ex illa suscipiat filium? erit hic matris suæ et frater, utpote ab eodem patre genitus, et filius utpote susceptus ex sorore. Quid? si defuncto patre, eodem hic jure usus ducat matrem; erit hæc eadem soror, mater, uxor. (1) Similiter ratiocinare de conjugio inter matrem et filium, susceptamque filiam. Enimverò relationes, nexus, aut respectus, qui ab ipsa natura proveniunt, non modo diversi inter se, sed plane adversi, ac pugnantes sunt. Familiaritas enim conjugalis elidit auctoritatem patris, ac reverentiam subjectionemque filiæ in primo: elideret eminentiam matris, ac subjectionem filii in altero casu. Potestas Patris ac matris in liberos non potest non enervari, quando eadem exercenda est a fratribus ac sororibus. Quæ quidem ita abhorrent a sana ratione et honestate naturæ, ut ex istiusmodi conjunctionibus nihil progigni posse, nisi monstra, videantur. (2)

(*b*) Similiter videtur de gradu quovis remotiore ejusdem lineæ rectæ disserendum; quantum enim per continuatam generationum seriem de propinquitate et communione sanguinis videtur diminui, aut detrahi, tantumdem reverentiæ ac honoris ascendentibus debiti ex auctoritate et honore propagatæ stirpis videtur accrescere, ut jura ac officia naturæ magis etiam abnormi confusioni ac perturbationi subjicerentur; fac enim, avum ducere proneptem, evadet hæc quidem, quæ ordine naturali generationum inferior est patre et avo, vi conjugii iisdem superior; quæque reverentiam ac subjectionem iisdem debet, eandem ab illis exiget.

(*c*) Inter collaterales primi gradus, nempe fratres ac sorores concessa per sese a natura esse conjugia, permulti censent, præsertim cum ea maxime ratione prima hominum propagatio sic disponente Conditore rerum facta sit. At enim, quos ipsa solitudo, et velut causa publica humani generis conjunxerat, hi usi jure quodam necessitatis exemplo esse non possunt similia tentandi. Certe nuptias inter fratres ac sorores ipsa natura videtur abhorrere; secus continuus convictus frequenti offendiculo esset. Si dira necessitas esum humanæ carnis indulget; rectene inferes, eum quotidianum esse cibum posse? cum deinde sorores ac fratres eundem sanguinem hauserint, eandemque a parentibus deducant originem, fit, ut alter in altero imaginem parentum, et paternæ auctoritatis velut radios quosdam cernat, quæ vi naturæ sancta, et veneranda esse debet.

(*d*) Matrimonia inter affines primi gradus in recta linea, ceu inter vitricum et privignam, novercam et privignum socerum et nurum, socrum et generum, ipsa quoque, si nesessitas nulla extorqueat, magnopere indecora sunt, et a sensu ac moribus cultarum gentium aliena. Neque tamen plane repugnant naturali legi; cum istiusmodi personæ rationem parentum ac liberorum reipsa non habeant, nec sine fictione quadam habere censeantur. (3)

(1) *Pufendorf. de I. N. et G. l. VI. c. 1. n.* 32. commemorat vetus epitaphium, quo illa conjunctionum fœditas, et jurium perturbatio exprimitur: Hersilus hic jaceo; mecum Marulla quiescit, quæ soror et genitrix, quæ mihi sponsa fuit. Vera negas, frontemque trahis; ænigmata sphyngis credis? sunt pythio vera magis tripode. Me pater e nata genuit; mihi jungitur illa; sic soror et conjux, sic fuit illa parens.

(2) Futilem ac stultam rationem detestandæ libidini suæ prætenderunt filiæ Lot. (*Gen. XIX.* 31.) Nunquid enim, quia sublatas quatuor urbes viderunt, universus terrarum orbis perierat? nonne oppidum Segor, incolis plenum ante oculos erat? sed quælibet causa sufficit voluptatem quærentibus, teterrimo incestu emendam. ita *Weitenauerus in hunc locum.*

(3) *Apostolus objurgans Corinthium incestuosum I. Cor. V. loquitur de casu*, quo qui, uxorem patris viventis, id est, novercam suam jungere sibi tentabat, *Sic enim ait: II. Cor. VII.* 12. Igitur etsi scripsi vobis non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam solicitudinem meams. Ex quibus verbis patri viventi irrogatam fuisse injuriam, haud obscure colligitur.

§. CLXXX.

Ex pacto conjugali oritur status permanens, eique adhærentia jura, ac obligationes, tum communes utrique conjugi, tum viri, aut uxoris propriæ. Is status perdifficilis est; nam, ut Apostolus inquit, *tribulationem carnis habebunt hujusmodi*; (1) tamen ferendus et conservandus est ex vi et natura ipsius status, ac finium eidem præfixorum; naturæ enim præceptum est: *alligatus es uxori: noli quaerere solutionem*; at consilium est: *solutus es ab uxore? noli quaerere uxorem.* (2) *Unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* (3) Difficultati mitigandæ divinus Legislator gratiam Sacramenti addidit; unde triplex

vulgo istius status bonum statuitur, Fides, Proles, Sacramentum. (4)

(a) Communia officia utriusque conjugis sunt fides intemerata, constans amor, mutuum obsequium. Unde tranquillitas, concordia, ac beatitas quædam conjugum, atque utriusque fortunæ societas efflorescit. *In tribus placitum est spiritui meo*, inquit divina Sapientia, *quæ sunt probata coram Deo et hominibus: concordia fratrum, et amor proximorum et vir et mulier bene sibi consentientes.* (5) *Amicus et sodalis in tempore convenientes; et super utrosque, mulier cum viro.* (6).

(b) Peculiaria mariti officia sunt, uxorem diligere, nutrire, regere, defendere, eamque ad finem societatis conjugalis non tanquam ancillam, sed ut sociam dirigere. Idem graviora negotia ac munia obit, per quæ necessitati, incolumitati, honori ac splendori domus consulitur, (7) De domicilio item decernit, quod quidem uxor, nisi specialia pacta vel adjuncta obstent, sequi tenetur consensu omnium, cum ipsa vicissim usu gentium de statu et dignitate mariti participet; nam ut Justinianus ait, *uxores coruscant radiis maritorum.* (8) In numero officiorum mariti sine dubio est circumspectio, ac diligens cautio, ne blanditiis uxoris a tramite virtutis, obligatione arcani, ac constantia abduci sese patiatur. (9)

(c) Uxoris officia sunt curare, ut animum mariti sibi devinctum teneat, otium fugiat, domestica negotia curet; cujus rei exemplum sacer Codex in muliere forti proposuit. (10)

(1) *I. Cor. VII. 28.*

(2) *ibid. v. 27.*

(3) *ibid v. 20.*

(4) *S. Augustinus l. IX. de Gen. C. 7.* „ Bonum, „ *inquit*, quod habent nuptiæ, tripartitum est; fi„ des, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne „ præter vinculum conjugale, cum altera vel altero „ concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, „ benigne nutriatur, religiose educetur; in sacra„ mento, ut conjugium non separetur; ut dimissus „ aut dimissa ne causa quidem prolis alteri con„ jungatur. " *His adjungenda est doctrina sacrosancti Concilii Trident. Sess. XXIV. de sacram. Matrim.* „ Gratiam vero, quæ naturalem illum amo„ rem perficeret, et indissolubilem unitatem confir„ maret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus ve„ nerabilium Sacramentorum Institutor atque Perfector „ sua nobis passione promeruit "

(5) *Eccli. XXV.* 1. 2.

(6) *ibid. VI.* 23.

(7) „ Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum Senatoribus terræ. " *Prov. XXXI.* 23.

(8) *Nov* 105. *c.* 2.

(9) Tristia perversionis ac seductionis exempla prodit sacer Codex. *III. Reg. XI.* 4. " Cum jam esset „ senex Salomon: depravatum est cor ejus per mu„ lieres, ut sequeretur Deos alienos. " *III. Reg. XXI.* „ 25. Non fuit alter talis sicut Achab, qui venumdatus „ est, ut faceret malum in cospectu Domini: concitavit enim eum Iezabel uxor sua. " *II. Paralip. XXI. 6. de Ioramo rege Judæ*: „ Ambulavit in visis „ regum Israel, sicut egerat domus Achab: filia quip„ pe Achab erat uxor ejus. " Solicite maritos monet Propheta Michæas *VII.* 5. ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

(10) *Prov. XXXI. a. v.* 10. *Adde doctrinam* 1. *Petr. III.* 1. *seq. et I. Tim. II.* 9. *seq.*

§. CLXXXI.

Ad hunc pertinet locum multiplex libidinis, impuræque voluptatis genus, quo

repuguante natura, ac naturali jure homines sese commaculant: istiusmodi sunt,

(*a*) *Mollities* tum completa, tum inchoata seu *venerea delectatio*, quæ animum intelligentem, atque ad contemplandam et amandam infinitam pulcritudinem, veritatem, bonitatem conditum, enorme quantum deformat, ac turpificat. Argumento sunt tristissimi effectus, quos libido nunquam non gignit, etsi dum naturæ adversatur, gignere humanam prolem haud possit. Ecce quantæ in homine lascivo tenebræ ac cœcitas mentis, quanta inconsideratio, precipitantia, inconstantia; quanta in appetitu perversitas amoris erga se, quantum summi boni tædium, quanta adhæsio ad res caducas, quantus horror ac desperatio defuturis rebus atque æternis! qui turpitudinem non vident, quia cœci sunt; at aures præbeant divinis eloquiis; Apostolus *immunditias*, *passionis ignominias*, *corporum contumelias* vocat: in pœnam nefandæ idololatriæ ea permissa docet: *mercedem*, ait de lascivis, quam oportuit erroris *sui*, *in semetipsis percipientes*. (1) *Qui talia agunt*, inquit enumerans delicta carnis, *regnum Dei non consequentur*. (2) *Neque fornicarii*, *neque idolis servientes*, *neque adulteri*, *neque molles*, *neque masculorum concubitores - regnum Dei possidebunt*. (3) *Foris canes et venefici*, *et impudici*. (4)

(*b*) *Scortatio ac vaga libido*. In bestiis quidem appetitus concupiscentiæ admodum effrenis est, nec fere ejus usus cum delectu fit loci ac temporis. At homini rationem impertita est natura, qua appetitum regat, ac moderetur, eique finem ac modum præfigat, ut salva honestate seu conditione naturæ intelligentis con-

servationi humanæ speciei consulat, cujus individua celeri morte dilabuntur. Uti ergo vi rationis locus ac tempus, sic multo etiam magis objectum seligi ac determinari debet; quia generatio atque educatio prolis diuturnam parentum societatem, mutuaque officia exigunt. In scortatione promiscuus usus nec amicitiam, quæ in conjunctione maris ac fœminæ summa esse debet, radices agere sinit, idemque generationi prolis, ac multo etiam magis educationi obstat. *Quis amare liberos tanquam suos poterit*, inquit Lactantius (5) *cum suos esse aut ignoret, aut dubitet? quis honorem tanquam patri deferet; cum, unde natus sit, nesciat? ex quo fit, ut non tantum alienum pro patre habeat, sed etiam patrem pro alieno.*

(*c*) Si fornicatio, cujus fœditatem vocabulo *temporarii matrimonii* occultare volunt, jure naturæ vetita haud est, locum habebit libido vaga; quod enim extra vinculum societatis conjugalis cum una permissum est; æque erit permissum cum alia, aliaque. Ex quo necessario incertus fit prolium pater, periculosa generatio, dubia aut nulla educatio. Concubinatus eo etiam ex capite naturæ repugnat, quod gravissima officia educandæ prolis non mutabilitati humanæ voluntatis relinqui, sed necessitati atque obligationi, quæ ex statu conjugali oritur, subjici debeant. (6)

(*d*) De adulterio, bestialitate, Sodomia, incestu, stupro non est, cur singillatim hoc loco disseramus. (7)

(1) *Rom.* I. quo loco S. Paulus de peccatis gentium agit, quæ sola naturali, non scripta lege regebantur.

(2) *Gal.* *V.* 2.

(3) *I. Cor.* *VI.* 9. 10.

(4) *Apolac. XXII.* 15 Huc referendæ sunt theses ab Innocentio P. X. confixæ, ceu Prop. 49. mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali. Prop. 9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali. Prop. 40. damnata ab Alexandro P. VII. est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, et pollutionis.

(5) *Lact. divin. instit. l. III. c. 20.*

(6) *Adde prop. 48. ab Innoc. P. XI. confixam,* Tam clarum videtur, fornicationem secundum se, nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta; ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

(7) *Prop 24. ab Alex. VII. proscripta*: Mollities, Sodomia et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimae; ideoque sufficit, dicere in confessione, si procurasse pollutionem *Adde c. XIX. Genes.* de pluvia ignea super quinque civitates impurissimas a Deo demissa; *de qua Salvianus l. I. de Gubernat. Dei*, super impium populum, *inquit* gehennam misit e coelo. *Effigiem adulteræ vid Prov. VII. a. v 7. et IX. a v. 13. Huc pertinet Prop. 50. inter damnatas ab Innocentio P. XI.*

§. CLXXXII.

Cognitio distincta matrimonii ideam ingerit *sponsalium de futuro*; (1) quæ aliud non sunt, nisi promissio mutua futuri matrimonii; ita videlicet, ut pars utraque et promittat alteri matrimonium, et alterius promissionem acceptet. Qui *repromittit*, hoc est, promittenti vicissim promittit, eo ipso acceptare alterius pro-

missum, actumque sponsalitium complere censetur. At qui factam promissionem acceptat, nec tamen repromittit, non tam complere vera sponsalia, quam spatium deliberandi sibi petere ac reservare censetur. De natura et effectibus sponsalium ex iis, quæ generatim de pactis ac promissionibus dicta sunt, sequentia velut corollaria dimanant.

(*a*) Mutua promissio vel conventio, maxime utrinque oneroso, obligationem naturalem parit ex justitia, sive jus perfectum utrique promittenti confert; eaque obligatio utpote attingens grave negotium, pariter gravis pro foro interno censetur. (2) Siquis expresse id ageret, ut leviter obligari se velle declararet, vera sponsalia haud iniret.

(*b*) Quævis obligatio per se firmari potest adjecta pœna, arrha, jurejurando; proin et in sponsalibus idem per se obtinet. (3)

(*c*) Ad valorem conventionis opus est, 1. consensu; 2. jure seu facultate morali: 3. apta materia; siquas inter personas matrimonium nequit consistere, aut licite iniri: deficit materia sponsalium, eaque nulla sunt. Non enim obligatio concipi potest faciendi id quod licite fieri non potest. Ex defectu juris nulla sunt, quæ gravi et injusto metu extorquentur, cum præsertim sponsalia ac matrimonium in amore, propensioneque voluntatis consistant, cui vis ac metus plurimum opponitur. Ne defectu consensus nulla sint sponsalia, abesse debet error per-

sonæ, dolus dans causam contractui, fictio, atque id, quo usus rationis tollitur, summe necessarius ad negotium momenti summi.

(*d*) Uti aliis conventionibus, ita et sponsalibus adjici potest *conditio* honesta de futuro contingente, per quam obligatio neque ad ejusdem eventum suspenditur; conditio turpis actum jure naturali nullum efficit, qui nec impleta conditione convalescit. Præterea addi potest *modus*, inducens singularem obligationem ad subeundum quoddam gravamen non inhonestum: item *dies*, a quo sponsalia efficaciter obligare incipiant, vel quo adveniente, si interea secutum non sit matrimonium, obligatio finiatur.

(*e*) Quemadmodum aliis promissionibus, sic multo etiam magis sponsalibus insunt ex natura negotii conditiones, quas exprimi necesse non est, ceu quod mutuo consensu dissolvi queant, etsi jurata sint: quod alligata censeantur *rebus sic stantibus*, ac notabiliter non mutatis: proin quod nec superveniat, nec etiam præcesserit causa antea ignorata talis, quæ cognita retraxisset a promissione: si etiam pars altera fidem servet, suoque juri nec aperte nec tacite renunciet. (4)

(*f*) Denique sicut aliæ pactienes, sic et sponsalia iniri possunt per procuratorem. Speciale tamen mandatum exigit gravitas negotii.

(1) Quia verbis et loquendi modis segreganda sunt, quae differunt re ipsa et natura, et effectibus; idcirco recte alia sponsalia de futuro dicuntur alia de praesenti, aliud matrimonium, intelligendo illud, de quo scriptum est: *erunt duo in carne una*;

et : jam non sunt duo , sed una caro ; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Matth. XIX. 5. 6.

(2) A sponsalitia promissione per leges Romanas impune licet recedere , invita etiam altera parte , adhibita renunciationis formula : *conditione tua non utor. l.* 1. *C. de sponsal. l.* 2. *in fin C. de repudiis l.* 2 §. 2. *D. de divortiis.* Sed hisce legibus usque ad nostra tempora adversari credebatur aequitas naturalis; certe adversatur aequitas canonica, quae ante Justinianas leges in Germania obtinuit. Cum enim sponsalia ineantur stipulatione mutua , obligant plane ex justitia , et quidem sub culpa gravi ; cum negotium sit magni momenti , gravisque injuria inferatur parti repudiatae. Libertas quidem , quam Romanae leges in contrahendis matrimoniis integram conservari volunt , in omnibus contractibus requiritur : nihilominus etiam ex principiis legum civilium contractus initio sunt voluntatis , postea necessitatis. *l.* 5. *C. de O. et A. l.* 17. §. 3. *D. commodat.* Neque laedi censetur libertas per vincula , quae quis sponte sibi iniecit , nec sine causa , quae futuras nuptias praesenti obligatione firmari poscit , etsi statim executioni dari non possit sine praeviis dispositionibus ; quae nec fieri tuto possent , si nulla esset sponsalium obligatio ac firmitas.

(3) Poenam sponsalibus adjicere itidem prohibent leges Romanae *l.* 5. *C. de sponsal.* eaque lex prohibens a SS. Canonibus manifeste approbata est. *c. Gemma,* 29. *de spons.*

(4) Si post sponsalia supervenit nova causa , quae matrimonium redderet notabiliter molestius , aut a principio existens impedisset , sponsalia , contrahi : pars una etiam invita altera resilire petest ; quia hoc certe in negotio , quod ad mutuum amorem et perpetuam societatem ordinatur præ aliis contractum et negotiorum generibus valere debet ratio qua nemo promittens ultra intentionem suam sese obligare velle creditur.

CAPUT III.

SOCIETAS PARENTALIS.

ARGUMENTUM.

§. CLXXXIII. Notio et indoles societatis parentalis, CLXXXIV. origo ac fundamentum potestatis parentalis. CLXXXV. Ejusdem potestatis objecta, et mensuram CLXXXVI. Ea potestas inspectoria, rectoria et executoria est. CLXXXVII. mutua liberorum in parentes officia.

§. CLXXXIII.

Ut societatis, quæ inter parentes, ac liberos est, natura perspiciatur, tria potissimum considerari debere puto. Primum est *nativa imbecillitas humani faetus* longe major, magisque diuturna, ac in generibus bestiarum quibuscunque observatur. Posita natura hominis simul jura connata conservationis, perfectionisque ponuntur: ea jura humana proles longo tempore exercere per se ipsam nequit: ni per alium exerceantur, proles intereant necesse est, unaque humanum genus cito deficiat. Id repugnat finibus naturæ, et consiliis Creatoris; ergo per naturam, vel naturæ potius Creatorem provisum fuisse existimandum est, ut proles editæ conserventur: atque ad perfectionem homini convenientem paulatim adducantur aliorum hominum opera, ac labore; quorum vero? nempe parentum. Alterum est *pactum*

conjugale, quod per sese ac primario non ad oblectamenta sensuum ac carnis, ac voluptates cum bestiis communes, sed ad generandum educandamque prolem destinatur. Qui ergo id pactum ineunt, eo ipso obligationem suscipiunt, proles, si quae editae sunt, conservandi, alendi, educandi. Hæc parentum obligatio, proveniens ex pacto et statu conjugali, hypothetica, simul tamen perfecta est, utpote respondens juribus connatis prolium. Postremo *stimuli naturae* in considerationem venire debent, per quos educationis laborem natura urget, longisque ac gravibus molestiis teneri amoris, honestæque voluptatis delicias aspersit, ita, ut parentibus prolem, proli parentes commendare nunquam cesset natura tanquam communis parens ac nutrix. *Etiam in bestiis*, inquit Tullius (1) *vis naturae inspici potest, quarum in faetu educationis laborem cum cernamus, naturae ipsius vocem audire videmur.* Hinc fit, ut parentum ac liberorum quasi vita communis sit, nec se illi magnopere mori horreant, modo superstites post se liberos relinquant. (2) Hinc nulla, quam liberorum jactura gravior; (3) hinc tenera matrum inprimis erga infelices proles commiseratio: (4) hinc anxia parentum solicitudo, nequid

absenti proli infausti accidat: (5) hinc eorundem solers studium, liberorum fortunam promovendi: (6) hinc denique non modo bonorum (7) sed et honoris atque existimationis (8) inter parentes ac liberos communio ab ipsa natura videtur constituta. Ex his inferes:

(*a*) Societas parentalis complectitur, primo societatem educantium inter se, nempe parentum, atque eorum, qui loco parentum sunt: dein societatem educantium atque educandorum; ipsi educandi, nempe liberi singularem societatem non faciunt, quippe subjecti communi educantium potestati.

(*b*) Est ergo parentalis societas conjunctio plurium personarum, quæ per ipsam naturam educationis causa sociatæ sunt. Etsi enim conjuges pacto inter se primum conjungantur; tamen liberos in societate parentum ipsa natura constituit, eum nempe in finem, ut jura connata prolium per parentes primo exerceantur.

(*c*) Ad finem educationis atque ipsius societatis parentalis parentes non modo generali naturæ obligatione adstricti, sed etiam juribus tanquam mediis instructi a natura fuerunt; secus enim finis per naturam intentus obtineri haud posset; complexum eorum jurium, quibus parentes ad finem educationis instructi sunt, appellatur *potestas parentalis* vel *potestas patria*, cui resdondent liberorum obligationes, quamprimum per ætatem rationis, atque obligationis subeundæ capaces sunt.

(*d*) Quemadmodum inbecillitas humanæ prolis valde generalis est, eodemque tempore vitam, incolumitatem, membra, totumque corpus, dein animum quoque et animi facultates, denique statum externum afficit; sic educatio, et potestas parentalis ad hæc omnia tum conservanda, tum excolenda et perficienda extenditur.

(1) *l. III. de finib.*

(2) *Eccli. XXX. 4. et seq.* ,, Mortuus est pater ,, ejus, et quasi non est mortuus: similem enim ,, reliquit post se. In vita sua vidit, et lætatus est ,, in illo: in obitu suo non est contristatus, nec ,, confusus est coram inimicis: reliquit enim defen- ,, sorem domus contra inimicos. " *Cicero l. II. de Natur. Deor. c.* 28 putat, parentes illos, qui totos dies precabantur, et immolabant, ut sui liberi superstites essent superstitiosos primum fuisse appellatos; indeque nomen, superstitionis, ait, latius patuisse.

(3) Jacturam fortunarum, bonorumque diversorum tacitus exceperat Job, sed liberorum calamitate nunciata, surrexit et scidit vestimenta sua, et tonso capite corruit in terram *Job. I. 20.*

(4) *Ex hac naturæ cognitione judicium Salomonicum processit III. Reg. III. 25. adposite Eccli. XXX.* 7. pro animabus filiorum (pater) colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.

(5) *Gen. XLIV. 30. Tob. V. 23. seq.*

(6) *Matth. XX. 20.*

(7) *II. Cor. XII. 14. Luc. XV. 31. Fili* - omnia mea tua sunt. *Conf.* §. *CXXII.*

(8) *Eccli XXII.* 3. Confusio patris est de filio indisciplinato; *ibid. III.* 12 13. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, ejus con-

fusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore.

§. CLXXXIV.

Amplitudo potestatis parentalis non modo ex fine, sed etiam origine metienda est. De hac vero diversæ auctorum sententiæ prodierunt;

(*a*) Hobbes potestatem parentum in prolem repetit a jure victoriæ et occupatione; at enim homines non, uti res nullius, occupantur, neque dominio cujusquam possunt subjici, ut eidem jus in substantiam, perinde ac in bestias competat,

(*b*) Alii eam potestatem ex divina concessione derivant; at hæc concessio, quatenus parentes afficit, ipsa potestas est parentalis. Nempe quæritur, quæ sit in natura rerum hominisque, vel certe quidem in natura societatis parentalis ratio sufficiens, ex qua de concessione divina constet.

(*c*) Sola generatio non videtur sufficiens ejus potestatis fundamentum, etsi remote, et parte quadam illius ratio censeri debeat. Parum obnoxii parentibus liberi essent, si posteaquam in lucem edit sunt, aut sibimet solis, aut aliorum commiserationi relinquerentur.

(*d*) Nonnulli *pactum* statuerunt pro ejus potestatis origine. idque *expressum* ex parte parentum, *tacitum ac præsumtum* relate ad liberos. Sed is consensus liberorum, qi tamen requiritur ad quodvis pactum, fictitius est, nec

omnino necessarius. Nam etiam inviti et dissentientes liberi parentibus subjacent; neque de læsa naturali libertate ob id conqueri possunt; cum tota parentum potestas ad liberorum commodum, ac salutem pertineat.

(*e*) Fundamentum igitur parentalis potestatis ex fine et natura societatis inter parentes ac liberos derivandum est; quæ societas, sicut proxime ab ipsa natura constituta est; ita nec fine, nec mediis ad finem obtinendum necessariis carere potest. Quemadmodum vero societas parentalis, ejusque finis, nempe educatio prolis ex generatione oritur; sic generatio causa remota potestatis parentalis censeri potest.

(*f*) Obligatio educandi proles utrumque parentem, nempe et patrem et matrem afficit; igitur potestas parentalis ad educationem necessaria tanquam medium ad finem, pariter penes utrumque parentem est. Exercitium hujus potestatis et modus regiminis ad alterutrum spectat pro natura actus et negotii ad educationem pertinentis. Fieri potest, ut usu et moribus regionis, aut pacto quædam determinationes fiant. Præcipuæ partes sine dubio marito adjudicandæ sunt, præsertim in casu collisionis; cum idem spectata etiam sola conjugali societate prærogativam præ uxore habeat. (1)

(1) Potestas patria primum, et antiquissimum; idemque sanctissimum imperii genus est, quo liberi parentum jussa, imo et nutus venerari, eorumque præ se praecellentiam agnoscere ac profiteri tenentur. Jure Romano potestas patria soli patri tribuitur; *ut patet ex titulis Instit et Cod. de patria potestate, ac in gest. de his*, qui sui vel alieni juris sunt. Mater quidem in procreatione prolis difficili munere fungitur, utpote cui infans ante partum onerosus est, in parti dolorosus, post partum laboriosus, *uti habet*

c. ex literis 2. de conversione infidelium; tamen id, excepta reverentia, et obsequio matri debito potestatem patriam non efficit, cui majores a jure civili effectus attributi sunt, quam qui in faeminei sexus imbecillitatem caderent. Apud Romanos fœminae non solum sub potestate maritorum, sed etiam propter sexus sui infirmitatem, rerumque forensium ignorantiam in perpetua tutela fuerunt. Idcirco incivile videbatur, istiusmodi personas, quae alieno auxilio in rebus suis administrandis egere noscebantur, et ab aliis regebantur, potestatem et imperium in liberos exercere. Accedit, quod filius non matris, sed patris familiam sequatur, quemadmodum traditur *cit. c. 2.* Quoniam vero mater cujusvis prolis non potest non esse certa: pater vero non raro incertus sit; quo casu, ut jura ajunt, nihil differt inter haec duo: non apparere patrem, et non esse omino; idcirco naturae et rationi consentaneum est, ut, si soboles extra matrimonium suscepta sit, partus sequatur ventrem, nisi lex specialis vel consuetudo aliud induxerit *l. lex naturæ. 24. D. de statu hominum.*

§. CLXXXV.

Investigata origine patriæ potestatis, ejusque velut mensura generatim definita, ad particularia descendendum est. Ad educationem rectamque informationem ea pertinet, quanta quanta est: quia vi naturæ per se ipsos exercere nequeunt jura, obligationesque conservandi sese, et perficiendi; idcirco istuc exercitium parentibus a natura impositum est. Unde perspicuum est, quod crescente paulatim liberorum ætate parentum potestas minuatur, et libertatis naturalis jura in liberis velut explicare sese, atque exercere incipiant. Quo

non obstante obligatio reverentiæ, obsequii, mutuique subsidii, quod parentibus debent liberi, semper aut salva atque integra manere, aut potius crescere, magisque urgere censenda est, ut, dum progrediente liberorum ætate parentum ætas ingravescere, atque in senium aut pueritiam recidere: maximisque infirmitatibus succumbere incipit, tum liberi velut mutatis vicibus instar parentum parentes suos alant, patienter, atque adeo reverenter eos ferant, atque ultimæ ætatis molestias omni amoris, atque officiorum genere demulceant. Atque hoc est, quod humanitatis sensui, rationique penitus consentaneum luculente nos docent sacræ literæ; *Fili suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius; et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione.* (1) *Honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses: et retribue illis, quomodo et illi tibi.* (2) *Honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae ejus. Memor enim esse debes, quae et quanta pericula passa sit propter te in utero suo.* (3) Sed liberorum officia mox infra enumerabimus; nunc sequentia deduci posse arbitror:

(*a*). Parentum potestas in liberos velut subsidiaria est, atque ad supplendam impotentiam et imbecillitatem teneræ ætatis per naturam instituta; idcirco recte ætatis paulatim crescentis gradus distinguuntur. *Naturaliter impuberes* vocantur, qui per ætatem nec de alimentis sibimet prospicere, neque suas ipsi actiones ad vitæ conservationem, perfectionem, ac beatitatem regere satis possunt: *naturaliter minores*, qui quidem se, actionesque suas regere, non tamen providere sibi de alimentis, vel bona sua ac res curare, recteque administrare norunt. Qui vero, ut suo judicio utrumque agant, satis idonei sunt, censentur *naturaliter majorennes*; eoque tempore liberi velut naturaliter *emancipantur*, seu eparentali potestate dimittuntur. (4)

(*b*) Ad conservandam vitam prolium, incolumitatem, ac valetudinem prima ac maxima parentum cura pertinet tum, cum eædem rationis usum necdum adeptæ sunt. Huic officio maxime repugnat procuratio abortus, elisio fœtuum ex materno utero, liberorum abjectio, suffocatio etc. quo loco inquiri solet in obligationem matrum, lac suum prebendi infantibus suis.

(*c*) Sequitur obligatio informandi mentes teneras, imbuendique cognitionibus ad vitæ conservationem ac honestatem necessariis; quo ipsi liberi deinceps sibimet consulere, vitamque recte agere perdiscant. Hæc informatio eo majoris momenti est, quo tenacius mentibus teneris inhærent notiones prima ætate acceptæ, quibus fere ratio morum omnisque vitæ deinceps ducendæ conformatur. (5) Ex his principiis jura et obligationes magistrorum, alio-

rumque deducendæ sunt, in quos sæpe exercitium quoddam patriæ potestatis transfertur. Quamvis enim ea potestas, quæ parte quadam in generatione, prolis fundatur, *specialissima* ut ajunt, censeri, ac genitoribus unice adhærere videatur; tamen male consultum liberorum educationi a natura fuisset, nisi illius potestatis exercitium, gravissimumque munus educandæ teneræ ætatis in alios transferri, qui ea re loco parentum sint, approbante natura posset; cum ipsi parentes nunc celeri morte abripiantur, nunc duro labore atque egestate detineantur, nunc peritia quoque et facultate, aut etiam voluntate ac probitate destituantur ad informandam teneram ætatem necessaria.

(*d*) Electio certi status, vitæque generis, cum locum non habeat, nisi antea ratio et consilium habuerit locum, a judicio cujusque et voluntate pendet, eoque in negotio tanquam momenti gravissimi, liberi a parentibus docendi, consilio et opera juvandi sunt, cogendi non sunt. Quo pertinent, quæ de consensu parentum in nuptias liberorum disputari solent. Illud certum est, in iis, quæ divini aut naturalis juris propria sunt, quæque salutem ac religionem attingunt, non ita parentali potestate constringi posse liberos a parentibus, ut a præceptis vel consiliis divinæ religionis discedere in parentum gratiam teneantur. (6)

(*e*) Quoniam bona fortunæ ad conservationem perfectionemque vitæ suo modo necessaria sunt, ac liberorum jura quoad ipsi per ætatem possint, parentes exercent, ipsi suo judicio, atque acceptatione, quæ ad acquirendum dominium necessaria est, liberorum consensum

videntur supplere posse, ac debere. Quod ipsa ætas tenera suo labore acquirit, perexiguum est fere, nec ad educationis sumtus sufficiens. Ipsa acquirendi facultas parentibus in acceptis ferenda est. Idcirco æquum esse ducunt auctores quidam, ut parentes istiusmodi bona, liberorum industria aut felici eventu parta tanquam primos educationis fructus degustent. Siquid donatione, vel testamento etc. liberis obtigit, par æquitas postulat, ut usus fructus istiusmodi bonorum parentibus concedatur ad levandans educationis molestias. Sunt, qui parentibus jus tribuunt exigendi expensas in educationem factas; sed vix ac ne vix quidem evincunt, quod asserunt. (7) Illud extra controversiam est positum, liberis curandum esse, nequid imbecillitati ac senio parentum desit: et vicissim parentibus, ut relictis post mortem bonis liberorum felicitati provideant; contra naturæ jus agent, si innocentes liberos, nihilque de se male meritos hæreditate excludant.

(*f*) Nullam vero hæreditatem pinguiorem liberis suis relinquere parentes possunt, quam si probitatem, honestatem, religionem veram iisdem velut hæreditariam relinquant; unde facile intelligitur, quantopere satagere debeant, eosdem bono exemplo, ac virtutis et honestatis studio informare, ac veræ religionis, rerumque ad eam pertinentium non solam cognitionem, sed curam et ardorem isdem a primis annis instillare. (8) *Ne jucunderis*, (inquit S. Scriptura) *in filiis impiis, si multiplicentur, nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis; ne credas vitæ illorum, et ne respexeris in labores eorum. Melior est enim unus timens Deum,*

quam mille filii impii; et utile est mori sine filiis, quam relinquere filios impios. (9)

(1) *Eccli III.* 14. 15.

(2) *Ibid. VII.* 29. 30.

(3) *Tob. IV.* 3. 4.

(4) Leges Romanae, uti de patria potestate in liberos, sic de modo eam solvendi multa decernunt, quae medicum usum habent in Germania; in qua faeminae liberantur patria potestte per nuptias: mares autem, quando separatum a patre locum habent.

(5) *Prov XXII.* 6. „ Proverbium est: adolescens „ juxta viam suam: etiam cum senuerit, non recedet ab ea. "

(6) *Luc. XIV.* 26. „ Siquis venit ad me, et non „ odit patrem suum, et matrem, et uxorem et filios, „ et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam non potest meus esse diseipulus. „ *Add. Matth. X.* 34. 35. 36. 37. Unde liberos in iis, quae sunt juris divini, ac naturalis, sui juris esse, nec contra divinas et sacras leges a patria potestate pendere Canonistarum communis doctrina est. *Conf. Constit* 28. *T. II. Bullari Benedicti P. XIV.* §. 32. *et seq. Schmalzgrueber T.I.Consil.et responsor.Juris T.I.Consil.II. q.* 3. *Add. Pichler Decis. LXXVI. q.*2. An liceat catholicis parentibus mittere filios ad Universitates Heterodoxorum.

(7) *II. Cor. XII.* 14. „ Nec enim debent filii „ parantibus thesaurizare, sed parentes filiis.

(8) *I. Cor. V.* 8. *de bono exemplo Centurionis Act. X.* 2. *de consentiente parentum ac liberorum improbitate. Jerem VII.* 17. 18. *et Eccli XLI.* 8. *seq.*

(9) *Eccli. XVI.* 1. *seq.*

§. CLXXXVI.

Circa ea, quæ modo recensuimus objecta, potestas parentalis utitur inspe-

ctione, imperio quodam, executione, ut ea potestas quadam analogia censeri possit inspectoria, rectoria, et executoria.

(*a*) Inprimis necesse est, ut parentes vigili oculo observent liberos, præcavent pravis inclinationibus, arceant pericula seductionis, explorent familiaritates, quas contrahunt, examinent progressus, quos in in virtutis artiumque studiis faciunt. *Filia patris abscondita est vigilia*, inquit facer Codex, (1) *et solicitudo ejus aufert somnum - - ne forte pollualur in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniatur.* Jacob etiam, quid filii absentes agant, explorari, sibique renunciari jussit. (2)

(*b*) Putant, parentibus vi potestatis parentalis ac domestici regiminis nullum imperium proprie posse tribui. At si notio imperii in eo sita est, ut sit jus aliorum actiones determinandi, dubium non est, quin parentes jure determinandi liberorum actiones tum positivas tum negativas, et consequenter imperio in liberos polleant. Neque ob eam causam inferendum est, jus vitæ et necis parentibus in liberos convenire; cum istuc in notione imperii minime involvatur.

(*c*) Executoria parentum potestas multa educationis capita complectitur; in iis singularem mentionem poscit potestas castigandi, fini educationis respondens. Is autem finis jus vitæ ac necis minime continet. Ejici e familia possunt delinquentes et contumaces liberi, si corrigi et emendari nolint; quodsi dein hostilem induant animum, repelli possunt non paterno, sed connato defensionis jure. Non cadit in parentes

istiusmodi pœnæ vel vindictæ genus, quo vita eripiatur, quam ipsi dederunt, quoque ipsi in sua viscera videantur grassari. *Neque tamen nos* (inquiunt Imperatores Valentinianus et Valens) *in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, et privata animadversione compescat. Quodsi atrocitas facti jus domesticæ emendationis excedat, placet enormis delicti reos dedi judicum notioni* (3) Similiter lege V. T. sancitum est: *Si genuerit homo filium contumacem, et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, et coercitus obedire contemserit: apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam judicii: dicentque ad eos: filius noster iste protervus et contumax est, monita nostra audire contemnit, commessationibus vacat, et luxuriæ, atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis: et morietur, ut auferatis malum de medio vestri: et universus Israel audiens pertimescat.* (4) Sicut ergo familia valde imperfecta figura civitatis est; ipsaque ceu pars ad totum refertur; sic potestas parentalis, tanquam privata, minusque perfecta, nec sibi universe sufficiens subordinatur postetati civili, quæ publica est, perfecta, atque ad obtinendum finem civitatis et familiarum sufficiens. Ceterum qui jus gladii negat parentibus, non continuo etiam virgas, aliasque castigationes eripit, neque si exercere jura regis prohibentur, ob eam causam jubentur indulgentiam. Heli sectari; qua de re insignia extant in sacris literis documenta. (5) Monitum tamen Apostoli etiam in castigando meminisse parentes debent: *Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros;*

sed educate illos in disciplina, et correptione domini. (6)

(1) *Eccli XLII.* 9. 10.
(2) *Genes. XXXVII.* 14.
(3) *l. un. C. de emendatione propinquor.*
(4) *Deut. XXI. a v.* 18.
(5) *Eccli. XXX.* 1. *Prov. XIII.* 24. *et XXII.* 15. *XXIII.* 13. 14.
(6) *Ephes. v.* 4.

§. CLXXXVII.

Mutua liberornm in parentes officia non obscure præscribit, dictatque ipsa natura. Sunt, qui amorem, cultum, atque obsequium parentibus tanquam vitæ et educationis post Deum auctoribus debitum, *pietatis* nomine exprimendum putant. Certe omnis boni, quo gaudere quisquam potest, omnisque perfectionis ac beatitatis veluti basis ac fundamentum est hominis existentia. Hanc nemini post Deum, quam parentibus in acceptis ferre liberi debent. Accedunt fere diuturni educationis, ac molesti labores. Quapropter nisi penitus dissoluti, ac truculenti sint liberi, officia sua in parentes non modo cognoscere; sed et sentire debent; ea autem officia ab amorem, reverentiam atque obtemperandi studium, denique ad obsequium et gratiam referendam pertinent. Quæ vero in alios homines commissa reprehensione di-

gna sunt, ea, si in parentes committantur, enorme quantum ingravescunt, atque atrociora fiunt. Sacræ literæ gravissimas rationes eorundem officiorum a timore, promissis ac minis Dei derivant. (1) Ne vitæ subsidia parentibus, si egeant, quovis obtentu subtrahantur, singillatim docuit divinus Servator. (2).

(1) *Ephes. VI. 1 seq.*
(2) *Matth. XV. a v. 3.*

CAPUT IV.
Societas Herilis.

ARGUMENTUM.

§. CLXXXVIII. Origo servitutis. CLXXXIX. Modus et quantitas; unde ejusdem divisiones emergunt. CXC. Notio societatis herilis.

§. CLXXXVIII.

Origo servitutis primo indaganda est. Natura enim omnes liberos fecit, æquales, alterum ab altero independentes, sine ullius in alios imperio, prærogativa, præcedentia. (1) Quod enim parentibus in liberos imperium natura competere supra dictum est, id non tam parentum commodo, quam ipsorum liberorum institutum est, et exercitium jurium liberis competentium, quod a parentibus fit, non immerito censeri potest. At quod hero in servos competit imperium, id heri ac fami-

liæ commodis atque utilitatibus, non servorum per se et proxime destinatum est, et primævo æqualitatis ac libertatis statui adversatur; proindeque ejus imperii, ac servitutis origo, quæ non una est, investigari debet.

(*a*) Ac primo servitus perinde, ut famulatus, qui nostro ævo in usu est maxime, oriri potest ex pacto, quo quis vel libertati renunciat, aut operas in commodum familiæ ac heri addicit. Causa paciscendi sæpe *inopia* est, quam actu mere benefico sublevari non recte petit is, qui alimenta vel pecunias danti, vicissim operas præstare potest. Locum ergo habet contractus permutatorius, ac innominatus inter herum ex una, et servum aut famulum ex alia parte: *do*, *ut facias*: *facio*, *ut des.* Altera esse causa potest *debitum*, quod si aliter expungi nequit, jus est creditori, facta novatione operas pro solutione sibi stipulandi; cum et ipsæ valorem habeant, certoque pretio æstimari queant. Fieri etiam potest, ut quis præstitis operis, receptaque vicissim mercede, etsi penitus non egeat, tamen ad pinguiorem fortunam tempore quodam aspiret, aut ob naturalem mentis hebetudinem, vel contemtum humanarum rerum aut latendi studium servire ac famulari, quam libertate aut dominatu frui malit; erunt igitur hæ quoque causæ servilis pacti, ac servitutis seu famulatus origo quædam remota.

(*b*) Increbrescentibus inter homines bellis mos invaluit, vitam relinquendi debellatis, eosque servituti mancipandi. Unde mancipia, quasi manu capti, et servi a servando dicti

sunt. (2) Sed hoc quoque casu pactum quoddam inter victorem ac victum intercedere cogitandum est; neque omnis bello captus, cujus vitæ parcitum est, pacisci cum victore intelligitur; nam, ut ex Hobbesio notat Pufendorfius, (3) quorundam mors duntaxat differtur, arbitrio victorum, quandocunque placuerit, exigenda; uti Romæ fiebat illis, qui triumpho aut spectaculis servabantur; et non cuivis ita creditur, ut relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel ministerium detrectare, vel machinari omnino malum aliquod aut damnum, si cupiat, possit; nam talis servit quidem, seu operas præstat, sed citra fidem mutuo intervenientem, vinculis tantum naturalibus coercitus, ergastulis, compedibus, aut acri custodia, eodem modo, quo bruta nobis serviunt. Igitur obligatio servi, bello parti, adversus dominum non nascitur ex simplici vitæ condonatione, aut necis dilatione, sed ex eo, quod ipsum non incarceratum, aut vinctum teneat; quippe cum isthæc obligatio, mutua præstatione constans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua servari fides debeat. Cum beneficio ergo condonatæ vitæ conjuncta est fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita ut, nisi intervenissent obligatio et vincula pactitia seu moralia, non modo aufugere, sed et dominum conservatorem vitæ, vita spoliare possit, durante utique inter ipsos adhuc statu belli. Ex quo consequitur, servos, qui carceribus, ergastulis, aut vinculis coercentur, ab illis, qui pacto cum domino junguntur, diversos esse: quia serviunt illi non pacto, sed ne vapulent: ideoque si aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales. Nam vinculis ligari corporalibus, si-

gnum est, illum qui ligat, supponere, ligatum nulla obligatione seu vinculo morali satis teneri. Ita Pufendorf. loc. cit.

(c) Nativitatem inter causas originariæ servitutis recensent non pauci; quoniam vernæ, id est, proles ex ancillis natæ ad dominum ancillæ naturaliter pertinere videntur. Discrimen fieri potest inter eos, qui ultro se aliis in servitutem addicunt; et alios, qui occasione belli in servitutem redacti sunt. De prioribus, si lex aut pactum expressum non extat, æquitas et favor libertatis suadere videtur, ut prolis deinceps nasciturae alimenta sub alimentis parentum, quæ a domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles servituti non sit obnoxia. Ita Puffendorfius. (4) Aliter sentit de posteriore genere prolium, quando servitus eo usque extensa fuit, ut non operæ tantum, sed ipsum corpus servi ad dominum pertinere intelligeretur. At enim humana corpora non perinde, ut bestiarum, in dominio hominum sunt, nisi ratione operarum; nec ipsa proles in dominio patris vel matris est; siquis parcendo vitæ matris, non impedit, quo minus proles nasci possit, ob id, cum remote ac negative tantum in nativitatem prolis influat, ejus dominium acquirere non intelligitur; proles ipsa neque pacto, neque præcedente læsione, neque parentum potestate, quæ eousque non extenditur, servituti subjecta est. Si pro alimentis tempore educationis præstitis operæ possunt exigi, ea tanti non sunt, ut pro omni tempore in servitute teneatur. Neque hic locum habet illud: *implantata solo cedunt*; cum id, si fieri separatio possit re integra, ne quidem in implantatione et inædificatione habeat locum.

(*d*) Nonnulli ex SS. Patribus originem servitutis a peccato derivant, ejusque pœnam esse docent, quæ in maledictione Noemi relate ad Chanaan initium sumpserit, secundum id, quod in Genesi proditum est: *Servus servorum erit fratribus suis.* (5) Sed peccata generatim, ut omnium miseriarum, ita servitutis causa remota et generalis sunt, ex qua de particulari casu definiri nil potest. Ad Noemi ævum, tum quidem a bellis immune, initium servitutis referri non potest; neque Noemus in servitutem redegit Chanaan, sed ejus posteris prænunciavit, Servitus etiam ex bello orta proxime a pacto derivatur, neque ulla coacta servitus potest intelligi; ergo tum ea, quæ tota voluntaria est, tum famulatus peccato adscribi non potest.

(*e*) Aristotelis ac Græcorum de origine servitutis opinio, qua servitutem et dominatum ex aliorum barbarie, et hebetudine, aliorum præstantiore natura accersit, dudum explosa est; neque enim inæqualitas perfectionum corporis mentisve naturali æqualitati ac libertati obesse potest. Si alterius præ altero excellentia, aut potius excellentiæ opinio imperium ac jus in aliorum actiones conferret; quæ esset in orbe tranquillitas, quæ libertas? Ejusdem furfuris est opinio Hobbesii, qui ex solo naturali statu, quem bellum omnium in omnes esse putat, jus invadendi alios, ac viribus imparem, devictumque in servitutem detrudendi deducit.

(1) §. *XV.* (*a*) (*b*)

(2) *S. Augustin. l. XIX. de civit. Dei C.* 15. *et* 16.

(3) *Pufendorf. de I. N. et G. l. VI. C.* 3. §. 6.

(4) *Idem* §. 9.

(5) *Gen. IX.* 25. *conf. S. Chrysost. homil. XIX. in Genes. et S. Augustin. loc. cit.*

§. CLXXXIX.

Modus, ac quantitas servitutis ex legibus humanitatis, quæ pro servis quoque stant, et ejusdem origine, denique etiam ex usu aut arbitrariis Dei vel hominum legibus definiri debet:

(*a*) Servitus *ultronea*, quæ non occasione belli, aut ex dicta necessitate, sed spontaneo pacto orta est, eodem etiam pacto determinatur; neque plus juris transfert in herum, quam servus aut famulus transferre se vel expresse, aut tacite ex usu regionis, receptisque moribus declaraverit. Et quia istiusmodi servus personam domini elegit, ac personalissimam obligationem suscepit, aliis dominis citra voluntatem suam transmitti, aut vendi non potest. Quando istiusmodi servis aut famulis alimentorum loco vi pacti substituitur certa pecuniæ summa, id pretium eminens appellatur *merces*: famuli autem ac servi, qui operas pro ea præstant, *mercenarii*, ipsaque servitus et famulatus oritur ex contractu locationis et conductionis.

(*b*) Ultroneæ servituti opponitur *coacta*, non quod pactum non requirat, sed quia occasione belli aut diræ necessitatis suscepta est. In utroque genere debentur operæ perpetuæ vel temporariæ, itemque omnes vel certi generis duntaxat; unde servitus aut limitata est, minus plena, et imperfecta, quæ denique in famulatum desinit; vel illimitata, plena, perfecta, seu *obnoxia*. Qui omnes operas debent, ac perpetuas, *servi* stricte appellantur; quales apud quosdam populos vix in hominum numero, et

apud Romanos pro *nullis* habebantur. Etsi enim cum natura humana jura quoque humanitatis, adeoque et statum ac personam moralem retineant servi; quia tamen omnia dominis censebantur acquirere, et ab eorum penitus nutu pendere, hinc factum, ut ipsis *persona* denegaretur. (1) Id etiam obtinebat olim in coacta servitute, qua censebatur promitti ministerium et obedientia absoluta. Nam qui mandatis cujusquam obedire antea obligatur, quam sciat, quid iste sit imperaturus, ad omnia mandata, quæ alteri obligationi non repugnant, simpliciter et sine restrictione tenetur. Temperamenta humanitatis recenset Grotius. (2)

(*c*) Si servus ultroneus et obnoxius ponatur, isque præstandis operis morbo, aut senio impar evadat, tamen alendus a domino est, eoquod perpetuam alimentorum certitudinem cum obligatione ad omnes operas physice ac moraliter possibiles commutasse censetur; idem non obtinet in servo minus pleno, cui solius necessitatis favor suffragatur, ne derelictus aut expositus interire debeat.

(*d*) Quia servus quicunque humanitatis juribus gaudet, lædi potest, et injuria affici, contra ac in bestiis contingit. Jus vitæ ac necis heris in servos competere, nec ex natura societatis herilis, nec argumento alio evincitur; quod enim a barbaris usurpatum, ac a cultioribus aliquando toleratum est, in numerum jurium referri non debet; aliud est jus castigandi; quod tamen ipsum ne in immanitatem degeneret, cavendum est. (3) Supplicii loco est, servum e familia ejicere, suæque socordiæ relinquere; quodsi expulsus insidiari, vel noce-

re tentet, non vi imperii herilis, sed jure defensionis, ac belli coercendus est.

(*c*) Officia servorum tum positiva, tum negativa ex natura servitutis ac generalibus juris naturalis principiis, haud ægre intelliguntur; eadem locis pluribus sacri codicis exponuntur, et rationibus ex religione petitis firmantur (4).

(1) *l.* 32. *D. de R. I.*

(2) *de I. B. et P. L. III. C. XIV.*

(3) *l. Un. C. de Emendatione servor. adde Eccli. XXX III.* 25. *usque ad v.* 31.

(4) *Tit. II.* 9. 10. *Ephes. VI.* 5. 6. 7. 8. *Colos. III.* 22. *usque ad fin. cap. I. Petr. II.* 18. *seq. I. Cor. VII.* 21. 22. *I. Tim. VI.* 1. 2. *de officiis dominorum in servos agitur Eph. VI.* 9. *Colos. IV.* 1. *Eccli VII.* 22. 23. *Job. XXXI.* 13. 14. 15. *conferendæ etiam sunt Propositiones* 37. 38. 51. *inter damnatas ab Innocentio P. XI.*

§. CXC.

Ex dictis ideæ partiales notionem societatis herilis ingredientes colligi possunt:

(*a*) Est ea societas *inæqualis*; nam singula operarum genera vel saltem species determinantur ab hero, quod jus determinandi imperium herile maxime efficit. Dominus igitur et servus inæquali prorsus jure sociantur, imo servo obnoxio præter jura humanitatis nil quidquam relinquitur, totusque transit in potestatem domini.

(*b*) Eadem societas *pactitia* est, ut etiam coacta servitus, ut supra dictum, sine pacto non

intelligatur, eumque factum supponat, quo congenita libertas restringitur, statum adventitium infert.

(*c*) *Simplex* erit societas, si herum cum servis ac famulis cogites: *composita*, si herum in societate conjugali vel parentali constitutum ponas.

(*d*) Finis hujus societatis est utilitas et commodum heri; etsi enim servi quoque ac famuli alimenta vel mercedem obtineant; tamen ipsa societas ac operæ servorum eum finem non habent. Estque id inter imperium herile in familia, et imperium Principis in civitate memorabile et gravissimi momenti discrimen. Herus præcepta servis dat in suum ac familiæ commodum: imperans civiles leges fert communitati in bonum communitatis, id est, in commodum eorum, quibus imperat. Alius ergo patrifamilias ac hero, alius imperanti propositus est finis. Officium Principis est, non suum, sed subditorum jura atque utilitates tueri ac provehere: officium heri non est, ut in aliorum commodum agat; siquid facit, qua maritus et qua parens, id in suum agere commodum censetur; similiter uxor, ac liberi suum commodum spectant, quod a re mariti, aut parentum commodis sejungi non potest. At omnia, quæ a servis præstanda sunt, non ipsorum commodis, sed heri, patrisfamilias, uxoris, liberorum cedunt.

CAPUT V.

Societas composita familiæ.

ARGUMENTUM.

§. CXCI. Varia combinatio societatum simplicium. CXCII. familiæ fines, jura et obligationes, ac distincta notio.

§. CXCI.

Ex societatibus simplicibus, conjugali, parentali et herili una conjunctis fit societas composita familiæ, seu domus; ac talis familia *complecta* dici potest. Si binæ quævis combinantur, secundum leges combinationum ex terminis tribus in binarios, existunt societates compositæ tres:

(*a*) Conjugalis cum parentali tantum, quæ primis maxime temporibus in usu fuit; cum servi ac famuli nulli essent.

(*b*) Conjugalis cum herili; quando nulli coniugibus adhuc liberi provenerunt: servi tamen, famuli ac famulæ ab obsequiis sunt.

(*c*) Parentalis cum herili, quando unus parens altero defuncto in eadem domo, cum liberis ac servis degit. Hanc societatem compositam imitatur cætus hominum in eadem societate quotidiana viventium sub rectore aut directore, qui instar patrisfamilias, aut sub antistita, quæ instar matrisfamilias gubernationem domesticam, seu œconomicam obit in subiectos tum eos, quos alit liberorum magis, quam famulorum nomine, tum alios veros famulos,

quos ad viliora munia adscitos habet : uti fit in domibus Regularium utriusque sexus, in convictibus scholarium, seminariis clericorum. (1)

(1) *De significaiione vocis* : *familia*, *paterfamilias. v. l.* 195. *et* 196. *D. de S. V.* liberorum nomine etiam nepotes, ac pronepotes aliosque inferiores venire, dubium non est.

§. CXCII.

Quando plures simplices societates in unam compositam coalescunt, fines simplicium non cessant; secus ipsæ cessarent simplices societates. Quia tamen domestica societas tanquam una, et a simplicibus distincta concipienda est; idcirco peculiarem suum habere finem debet, qui in usu quotidiano finibus simplicium societatum accommodata consistit. *Quae omnium dierum*, inquit Aristoteles (1), *a natura constituta est societas*, *familia dicitur*: *quos Charondas* ὁμοσιπυες, *penus socios*, *vel convictores*, *Epimenides Cres* ὁμοκαπυες *hoc est*, *fumi socios vel contubernales nominat.* Eosdem alii definiunt, qui ad unum panem et vinum, vel aquam vivunt. Hic usus quotidianus intelligitur accommodari finibus simplicium societatum familiam componentium, dum non modo nulla simplex societas vel socius aliarum simplicium fini obest, sed eidem adjumento et commodo est ut fines reliquarum magis promoveantur, et singula-

ria onera mutuo auxilio subleventur. Ex quo salus ac perfectio familiæ existit, simulque socius partis saltem tacite socius totius evadit, ac duplicis generis jura et obligationes nanscicitur. Ex his inferes:

(*a*) Simplices societates, earumque fines per compositam societatem familiæ non everti, nec impediri debent, ut mox dictum: ergo nec imperium, quod est in parentali, in herili ac suo modo etiam in conjugali societate per compositam societatem familiæ impeditur, vel evertitur; sed potius stabilitur, extenditur, ac perficitur. Igitur familia est societas inæqualis et rectoria, in qua sunt superiores, nempe conjuges, parentes, heri, qua paterfamilias et materfamilias; ac inferiores, nempe filii, ac filiæfamilias, et servi; liberi quidem servorum domini haud sunt, nisi quos ad sua servitia speciatim destinatos habent, ex concessu, ac veluti delegatione parentum. Præcipuæ imperii partes per se penes patremfamilias sunt, nisi in negotiis matrifamilias incumbentibus.

(*b*) Peccant familiæ capita, si alterum alterius auctoritati detrahit: si educationi liberorum, si servorum correctioni sive injuria, sive malo exemplo impedimentum ponunt: si petulantiam, aut fastum liberorum in servos; aut servorum nequitiam, qua liberorum mores corrumpunt, impunitam esse patiantur.

(*c*) Gravassimis verbis officia capitum familiæ urget, et inculcat Doctor gentium: *Siquis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior,* (2)

Duplex est fidem abnegandi modus, inquit Calmetus in hunc locum, verbis nimirum, et gestis. Qui aliter agit, quam credit, is ostendit, se ex animo non credere id, quod ore confitetur. Profecto, si Dei verbis crederet, negligeretne gravem adeo provinciam, liberorum nempe educationem, et familiarium emendationem? Si acceptam fidem, promissamque æternitatem tanti faceret, quanti æstimari decet; fieri non posset, ut commendatorum sibi hominum utilitatem parum adeo curaret. Infidelis certe familiæ curam gerit (dictante nempe natura, atque adeo vehementer stimulante); quidquid boni potest, illi comparat, debitaque ope non fraudat suos. Christianus igitur suorum salutem negligens est infideli deterior. Dubium non est, hæc perinde ad matremfamilias, quam patremfamilias pertinere. (3) Cura vero, quam Apostolus exigit, tam ad corpus, quam animum, statumque externum, perinde ut educatio liberorum, ac gubernatio familiæ, referenda est. Quodsi igitur naturalis hæc est obligatio capitum familiæ, ne suos deserant, et miseros esse patiantur: si domestici eo statu sunt, ut plurima peccata, nisi consentiente, et ignaviter indulgente vel dissimulante familiæ capite peccare non possint; quot domesticorum peccata ex principiis naturæ non imputanda erunt patri, ac matrifamilias?

(*d*) Denique ex his completa notio societatis familiaris coalescit; est nempe cætus vel societas plurium personarum, quæ unius potestate natura aut jure, quotidiani usus causa, sociatæ sunt. Conjuges pacto primo consociantur: servos quoque pacto adsciscí in familiam

constat, certe facto quodam humano; at liberos ipsa natura in societate parentum collocat. Collegia quidem absque subjectione erga unam potestatem, non item domesticæ societates concipi possunt.

(1) *Aristoteles l. I. Polit. c. 1.*

(2) *I. Tim. V.* 8.

(3) *Pronunciatio sermonis in sexu masculino ad utrumque sexum plerumque porrigitur. l.* 195. *D. de S. V.*

INSTITUTIONUM JURIS NATURAE

LIBER III.

JUS NATURÆ PUBLICUM

CAPUT I.

ORIGO, NOTIO, PROPRIETATES CIVITATIS.

ARGUMENTUM.

§. CXCIII. Progressio a minoribus societatibus ad majores, ceu anarchicam et civilem. CXCIV. Societas et status civilis non est a jure naturæ præceptivo. CXCV. variæ opiniones de origine civitatum et imperiorum. CXCVI. Notio distincta civitatis. CXCVII. Proprietates ejusdem.

§. CXCIII.

Societas familiaris seminarium est humani generis, regnorumque, per quæ diffunditur, Angustiæ enim domus, quæ filios ac filias, ac forte etiam nepotes ac neptes jam non capit, difficultas alendi omnes domesticos, desiderium nuptiarum, sæpe etiam domesticæ discordiæ in causa sunt, ut proles jam puberes paterna ex domo emigrent, ac veluti novas colonias deducant; inde existunt novæ fami-

liæ, novæque domus, quarum congregatio, si loco vicino sint, pagos et oppida efficit. (1) Sola multitudo hominum, aut habitationum vicinia nondum inducit societatem ab universali et absoluta societate humani generis distinctam. At quia singuli patresfamilias pares non sunt præparandis rebus omnibus ad vitæ sustentationem necessariis, neque propulsandis injuriis, rapinis, furtis, quæ cum ipso hominum desidum ac pravorum numero increscunt; hinc ab aliis quærere auxilium coguntur, idemque vicissim aliis polliceri. Nihil enim felicitati vitæ magis obest, quam indigentia rerum, metusque injuriarum; quo fit, ut nec corporis, nec animi, nec status externi bona tueri, multoque minus augere ac perficere possimus. Quando igitur plures patresfamilias ad communicandas res vel operas, atque ad externos hostes repellendos auxilium sibi mutuo promittunt, oritur societas composita major, quæ ex minoribus aliis rectoriis societatibus componitur, ipsa tamen æqualis est; quia sociorum obligationes non arbitrio imperantis sed ex natura pactionis determinantur. Verum neque hoc statu pactitio familiarum indigentiæ ac periculis satis semper provisum est; cum enim nullus ab alte-

rius arbitrio ac imperio pendeat, facile contingit, ut ob ingeniorum atque opinionum diversitatem, ob studium proprii commodi, ob æquitatis ac virtutis neglectum alter ab altero dissideat, destituatur, ad odia provocetur. Ut igitur patrumfamilias voluntates ac vires uniantur, quas ipsa sentiendi agendique libertas, et dissimilitudo animorum, et imprudentia distrahit, opus est communi imperio ad finem communem beatitatis ac securitatis obtinendum. Sola enim virium præpotentia securitatem non præstat, nisi adhibeatur ingenium, consilium, rerum agendarum dexteritas, ordo et consensus; quæ quidem commune imperium postulant, uti exemplo militum, atque exercituum palam fit. Hæc igitur istius loci propria deductio est:

(*a*) Ex Familiis singulis aliæ atque aliæ derivantur, propagantur, supplentur; unde pagi, oppida, coloniæ etc. proficiscuntur salva libertate connata, ac salva manente absoluta humani generis societate.

(*b*) Quando dein patresfamilias ad levandam indigentiam et propulsandas injurias pactum ineunt communicandi res et operas; oritur societas composita major, ac status, ut vocatur *anarchicus*, in quo singuli jus perfectum et affirmativum in singulos habent, ut in finem beatitatis et securitatis junctis viribus, ac mu-

tuis auxiliis conspirent. Est hæc societas æqualis, etsi forte uni sociorum ob ætatem, fortitudinem, prudentiam, vel usum rerum major auctoritas præ aliis tribuatur; quæ tamen ad vim imperii non progreditur.

(*c*) Quia conjunctio voluntatum ac virium sine communi imperio sat tuto et efficaciter obtineri vix potest; necesse fuit, abdicari partem naturalis libertatis et æqualitatis, eamque in commune imperium transferri, ut singulorum voluntates imperio, et si opus fit, vi coactivæ unius subiicerentur; quo uno medio certa et perfecta unio voluntatum ac virium obtineri potest. Hinc jam ad imperium civile, et societatem, ac statum inæqualem ventum est.

(1) *Ludovicus Vivis in comment. in S. Augustinum de civit. Dei l. XV. c.* 8. fuit, inquit, memoria patrum vicus pene centum domorum in Hispania, cujus omnes incolæ erant a sene quodam, qui adhuc vivebat, progeniti, ita, ut propinquitatis nomen jam deesset, quo a minimis natu vocaretur. Lingua enim nostra supra abavum non ascendit. De nuptiarum desiderio, consilioque dictum est ab ipso primo parente: relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ. *Gen. II*, 24. *Separationem inter Abram et Lot ex discordiis fuisse ortam constat ex Gen. XIII.* 8. 9.

§. CXCIV.

Hoc veluti fundamento posito origo civitatis adcuratius indaganda est. In quem finem ejusdem civitatis notio confusa sufficit, quæ in societate inæquali communi imperio colligata consistit; explicatius eadem infra tradetur. De origine civitatis

illud statuendum videtur. Etsi naturæ jus societati civili faveat, et initam approbet, tamen obligationem et necessitatem absolutam, ut eadem ineatur, non imponit. Necessitas hypothetica, orta ex statu corrupto hominum id efficere potest, ut societas civilis sit optimum, aut certis temporibus unicum tranquillitatis ac pacis conservandæ medium; id tamen non efficit, ut civitas a natura intenta tanquam finis, et homo ad civilem societatem per se, et vi naturæ natus esse censeatur. Prob. Natura homines liberos, æquales, nec alterum ab altero dependentes fecit, simulque jura dedit libertatis, æqualitatis ac indipendentiæ conservandæ. Ergo inæqualitas, abdicatio libertatis, ac dependentia non sunt de necessitate absoluta naturæ, neque ab eadem tanquam finis intenduntur. Si pax et securitas hominum sine statu et imperio civili conservari non potest, non continuo is status tanquam finis naturæ, aut objectum juris naturalis censeri debet, nisi quæstionem de nomine movere velis. Natura pacem et securitatem intendit, ac conservari præcipit; lex hæc affirmativa est, ac generalis, cui per plura media satisfieri per se potest; si per temporum acerbitatem unum unicum medium relinquitur, id non per

naturam rerum, sed per adjuncta determinatur; uti si ad conservationem totius corporis, quam natura præcipit, abscissio partis aliquando necessaria est, dici nequit, naturæ legem esse, ut homo sit mutilus. Præcipit natura etiam humanas observari leges; neque ob id humanæ leges per se naturales censeri possunt. Longe aliter se ista habent, si de societate familiari sermo est, aut cum dicimus, naturæ præceptum esse, ut exhibeatur Deo cultus, qui eidem gratus, acceptusque est. (1) Sed audiendi sunt adversarii, qui statum civilem ipsi naturæ et naturali juri adscribunt.

(*a*) Status civilis, inquiunt, est optimum ac perfectissimum medium, quo pax et concordia inter homines firmetur ac leges naturæ ad perfectiones hominis non tantum essentiales sed etiam accidentales tendunt. R. 1. Perfectiora sequi non necessitatis est, sed consilii. 2. Status civilis est perfectissimum medium certis temporibus, et adjunctis, idque per accidens, non spectata ipsa natura, quando nempe pericula incommodorum extra statum civilem majora sunt, quam incommoda status civilis. c. Per se, ac spectata natura, ita ut pericula incommodorum extra statum civilem nunquam aliter removeri possint, nisi per statum civilem. n. Siquando conservandi totius gratia optimum medium est amputatio membri, status corporis mutilati profecto naturæ adscribi nequit Similiter de mutilata vel diminuta naturali æqua

litate ac libertate dissere. Si Status civilis perfectio veri nominis esset, ejus origo maxime apud homines pios, ac probos atque inprimis apud Patriarchas quærenda foret. At hi quidem vitam simplicem coluere, res suas seorsim habentes, operamque dantes rei pecuariæ et agriculturæ; securitatem vero et præsidium contra improbos partim pacta et fœdera cum vicinis regibus inita, (uti de Abramo et Isaaco constat), partim vero, imo potissimum fiducia in Deum ipsis præstabat. „ Demonstravit „ Conringius in tr. de civ. prudentia. c. 6. p. 8. „ (inquit Bœhmerus) quod aliquando etiam „ extra civilem societatem feliciter vivere liceat. Virtus et pietas non est adstricta ad „ civilem societatem, sed ubique exerceri potest. Adde, quod sæpe impediri possit veræ „ pietatis cultus in civitate, dum quis tyrannorum insidias metuere debet, Quodsi præcepta fuisset societas civilis, sine dubio Patriarchæ male fecissent, quod non statim in „ civitates coivissent; id quod tamen factum „ non legimus. "

(*b*) Homo, inquiunt, natura sua est socialis. R. Inde concludi nequit, eum natura sua ferri ad societatem civilem, in qua libertatis jacturam, aliaque incommoda ferre debet.. Inclinationi naturali ad societatem per statum familiarem satisfit; quamquam nec ea tanta est, ut ob altiores fines excedere hominum societate homo non possit.

(*c*) Sunt, qui in statu etiam integritatis respublicas fuisse constituendas divinant; quia ordo imperandi et parendi tanquam divinum et pulcherrimum institutum omni naturæ rationali

ita destinatus est, ut societas et multiplicatio sine eo cogitari nequeat. R. Eum ordinem in familiis partim natura, partim jus patrumfamilias determinare potest: inter capita familiarum locum habet pactum, prærogativa ætatis, usus, aliaque istiusmodi, per quæ inter personas etiam liberas et æquales ordo quidam sæpenumero determinatur.

(1) *Conf. L. B. de Kreittmayr Animad. in cod. Maximilianeum Bavar. P. I. c. II. §. VI. n. 2. item Bœhm. Introd. in Jus publ. Univers. Part. Special. l. I. C. I.*

(2) *Ibid. §. III. not. (c)*

§. CXCV.

Si status civilis ex fine et intentione, naturæ non dimanat, frustra, ut puto, inter originem philosophicam et historicam ejusdem distinguitur. Nam philosophica illa origo civitatis meras hypotheses continet, secundum quas illa *potuisset*, et etiam nunc *possit* constitui, non constituta reipsa sit, aut naturæ præcepto constitui debeat; hinc tot auctorum de re eadem sententiæ extitere:

(*a*) Plato originem civitatis ab hominum indigentia repetiit; sed eidem per pacta, et statum anarchicum satisfieri posset, si homines officiis suis perfectis et imperfectis facerent fatis.

(*b*) Aristoteles ad naturæ inclinationem recurrit; sed eadem natura æque, aut multo etiam

magis ad libertatem inclinat, quam subjectionem, nec nisi majori evitando malo, aut obtinendo bono partem libertatis abdicat veluti invita.

(*c*) Plerique ex metu, aut securitatis causa civitates constitutas putant; neque enim inter hæc duo quidquam interest; qui enim securitatem quærunt, iidem primo metuunt. Sola autem conventione patrumfamilias et statu anarchico ob ipsam voluntatum atque opinionum et ingeniorum diversitatem securitati consultum non esse statuunt; utique pro omnibus adjunctis, ac temporibus. Docuit tamen vita Patriarcharum, et docent ipse pacta inter diversas civitates, aut summos imperantes inita, fieri posse, ut sine statu civili et communi imperio satis consultum sit paci ac securitati. Nempe hæc quoque vitæ securitas, ac tranquillitas non destituitur suis gradibus, eademque duntaxat intra certos limites, quos ipsa temporum ratio determinat, obligationi naturali subjecta est. Cur securitatis gradus quidam sine imperio et statu civili per sola cum vicinis populis inita pacta obtineri et conservari non possit? cum ipsum imperium et status civilis non careat incommodis, et medicina ipso malo pejor vel magis periculosa fieri queat. Igitur hac quoque ex ratione generalis status civilis necessitas haud evincitur. Nec tamen diffiteor, nunc quidem ab innocentia et simplicitate vitæ usque adeo discessum jam esse, hominumque pravorum numerum, ac libidinem, avaritiam, et ambitionem tantopere invaluisse, ut ulla tranquillitas vitæ, ac securitas sine civili imperio ne cogitari quidem, multo etiam minus optari possit. (1) Sed necessitas medicamenti non ef-

ficit, ut hominem vi status naturalis medicorum manui ac potestati subjectum, atque ad medicæ artis usum natum esse credamus.

(*d*) Qui rejectis hypothesibus et conjecturis originem civitatum et imperiorum ad res facti, et historiam retulerunt, quo reipsa referenda videtur, eorundem initia, aut certe quidem incrementa vi ac violentiæ, et imperandi libidini adscribere solent; eaque Veterum sat communis opinio inde ab exemplo trium famosorum venatorum et agrestium hominum Caini, Nembrodi, et Esavi confirmatur, a quorum initiis postea tot nova regna cepere auspicia. Neque ea opinione summorum imperantium dignitati quidquam detrahi unquam existimatum est. Sola calumniandi, et criminandi libido in pravos sensus aliquando detorquet ea, quæ ab aliis, vel alio tempore sine periculo et fiunt, et dicuntur. (2)

(1) De necessitate imperii ac terroris civilis contra improbos eleganter disserit *S. Joannes Chrisostomus Homil. VI. principio, ad popolum Antiochenum.*

(2) *S. Gregorius P. VII. Regist. l. VIII. Epist. XXI. ad Episcopum Metensem in hunc modum scripserat*: ,, Quis nesciat, Reges et Duces ab iis ha- ,, buisse principium, qui Deum ignorantes superbia, ,, rapinis, perfidia, homicidiis, postremo universis fere ,, sceleribus, mundi principe diabolo videlicet agi- ,, tante, super pares scilicet homines dominari cæca- ,, cupiditate, et intollerabili præsumtione affectave- ,, runt? ,, Hæc quidem verba nihil exprimunt, nisi communem Veterum de re historica opinionem. Atqui inter complures Scriptores alios, qui venerandam sanctissimi hujus Pontificis memoriam more canum identidem allatrant, fuit nuper admodum, qui eadem verba in invidiam adducere conaretur, iisque de-

primi majestatem Principum, sperni civile imperium, et conculcari regiam potestatem contenderet. Enimvero hic locum habet illud tritum: dat veniam corvis, vexat censura columbas. *Boehmerus loc. cit* §. *XIV. idemmet, quod vitio vertitur summo Antisti, multis verbis et auctoritatibus defendit. Conf. Grot. l. III. C. VIII.* §. *1. L. B. de Kreittmayr loc. supra citato.*

§. CXCVI.

Societas civilis, aut civitas est cœtus hominum sui juris, securitatis ac commoditatis temporalis causa sub eodem communi imperio consociatus. Cum ergo non pro ædificiis ac muris oppidorum, et urbium, sed pro cœtu ac congregatione civium sumatur civitas, ea est instar compositi moralis, et quidem artificialis, quod instituto factoque hominum, non ipsa natura coagmentatum est. Porro compositorum distincta fit notio, si materia eorundem, forma, causa efficiens, ac finis singillatim expenditur.

(*a*) *Materia* sunt homines *sui juris*, nempe patresfamilias; qui enim parentali aut herili potestati subsunt, proxime non spectantur. At ii, penes quos summum imperium est, certe pars sunt civitatis, perinde ut caput præcipua corporis pars est. Hinc cives in imperantes, et parentes dividuntur. Aliæ præterea civium classes fiunt diversæ, quemadmodum et in humano corpore membra diversa sunt; petiturque diversitas tum ex diversitate sexus, ætatis, fortunarum, religionis. Dein alia est classis

quaestuosa continens agricolas, mercatores, opifices, aliosque ea procurantes ac inferentes in civitatem, quae necessitati vitae, commoditati, atque honestae voluptati idonea sunt: altera est classis *senatoria*, complectens magistratus, ministros religionis, eosque, qui plus temporis atque operae scientiarum ac sapientiae studio, quam manuam labori tribuunt: (1) Tertia est classis *militaris*, complectens eos qui armis, ac vi hostes internos et externos arcent, cohibent, expellunt. (2) Porro quia cives plerumque multis vicis, pagis, oppidis, districtibus, provinciis diffunduntur, hinc civitus vel societas civilis etiam geographice considerari potest.

(*b*) Forma civitatis tum ex communi imperio ejusque subjecto desumitur, de quo infra agetur, tum maxime in nexu civili, mutuisque juribus et obligationibus ex civili consociatione ortis sita est. Subjectum imperii civilis vel est una persona physica, ceu in monarchia, vel una persona moralis, ac tum vel pauci, qui optimates dicuntur, uti fit in aristocratia, vel omnes aut pars potior, ceu in democratia. Subjectum, cui innaeret summum imperium, Imperans vel Princeps civitatis nuncupatur, sive una physica sive moralis persona sit. Nec quoad rem inter populum, gentem, rempublicam, regnum, monarchiam interest.

(*c*) Causa efficiens civitatis in conventione et pacto civium proxime consistit; ac Pufendorfius adde (3) constituendam civitatem requirit primo *pactum unionis*, quo si, qui sui juris sunt, ac naturali libertate fruuntur, in unam societatem coire, suaeque commoditatis ac securitatis rationes communi consilio administrare

volunt: dein *decretum formæ*, quo definiri debet, unus, an plures, an omnes collectim imperent; denique, *pactum subjectionis*, quo singuli subjectionem profiteantur erga Monarcham, Optimates, vel totum populum secundum formulam in priore decreto conventam. Alii duplici pacto unionis, ac submissionis rempublicam confici posse autumant: Hobbesius unicum pactum singulorum cum singulis admittit, quod in renunciatione propriæ voluntatis situm sit, quæ a singulis fiat, præterquam ab imperante, qui retineret jus in omnia. At enim Hobbesiana supra confutata sunt. Cum non extent tabulæ pactorum, ex quibus civitates primo coaluerunt, et ipsa pacta diversissimas formas, ac conditiones admittant, satis est illud hic constituere, necessariam esse subjectionis erga commune imperium, adeoque et unionis pactum quoddam vel expressum, vel tacitum, quale censetur, quando homines debellati victori homagium præstant, aut subjectionem acquiescentia, patientia, obedientia exhibent; sine istjusmodi enim pacto voluntario status belli, jusque resistentiæ desinere non intelligitur.

(*d*) Finis civitatis est securitas ac commoditas civium; cum enim spes non sit, homines naturali libertate fruentes ob diversitatem ec dissensionem opinionum, ingeniorum, affectuum, voluntatum, adeoque et virium officiis suis tam perfectis quam imperfectis facturos satis, ad commune imperium recurritur, quo opiniones, voluntates ac vires in diversa abeuntes conjungantur, et uniantur; quidquid ergo ad officia tam perfecta quam imperfecta erga alios pertinet, id fini civitatis subjectum est. Atque hoc est, quod Gentium Doctor indicat, dum obsecrationes,

orationes, postulationes, gratiaram actiones fieri jubet pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt, *ut quietam et tranquillam vitam agamus.* (4) Quidquid igitur a singulis civibus pro fine intendi nequit, id neque pro fine societatis civilis habere possunt. Qui ad maleficia et rapinas conflantur, non consociationem, sed conjurationem ineunt, et quamvis efficere corpus, ac regiminis formam habere videantur tamen jure populi vel gentis non gaudent, nec civitatem, sed latrocinium conficiunt. Illud etiam ex fine civitatis ac progressu societatum minorum ad societatem civilem perspicuum fit, bonum commune ac publicum, quod nonnulli Scriptores perpetuo in ore habent, a commoditate ac securitate civium aut maximæ eorum partis separandum haud esse, nec genuina esse juris publici universalis principia, per quæ securitas civium in discrimen adducitur. (5)

(1) Classis quæstuosa et senatoria civium eleganter describitur *Eccli. XXXVIII. 26. usque ad fin. cap.*

(2) Veteres quidam Philosophi secundum hanc triplicem classem in quovis homine triplicem animam vel potius appetitum triplicem animæ unius collocarunt, tanquam in parva republica, appetitum concupiscibilem seu nutritivum, irascibilem, ac rationalem, quorum primus classi quæstuosæ, alter militari, tertius senatoriæ respondeat.

(3) *De I. N. et G. l. VII. C. II.* §. 6. 7. 8.

(4) *I. Timoth II.* 2.

(5) *Conf.* §. *CLXVI* (*b*)

§. CXCVII.

Ex notione civitatis difficile non est, proprietates ejusdem evolvere. est igitur civitas.

(*a*) ***Societas** pactitia*, atque eo ipso voluntaria, nec aliter in liberam ac necessariam seu violentam dividitur, quam quod vis et violentia occassionem dederit victis, deposito hostili animo se victori subjiciendi. Unde et statum civilem patet adventitium esse, nempe ex pacto ortum.

(*b*) *Inæqualis et rectoria*, ut etsi in democratia penes totum populum sit imperium, tamen singuli universis subjaceant.

(*c*) Omnium societatum ejusdem generis *perfectissima*; quia ex se non ordinatur ad aliam tanquam pars ad totum, sibique ad obtinendum finem spectato summo imperio plane sufficit. Aliter de societate familiari loquitur S. Augustinus: (1) *Quia hominis domus initium sive particula debet esse civitatis; omne autem initium ad aliquem sui generis finem, et omnis pars ad universi, cujus pars est, integritatem refertur: satis apparet, esse consequens, ut ad pacem civilem pax domestica referatur, id est, ut ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium referatur ad ordinatam imperandi, obediendique concordiam civium. Ita fit, ut ex lege civitatis præcepta sumere patremfamilias oporteat, quibus domum suam sic regat, ut sit paci accommodata civitatis.*

(*d*) *Perpetua*, quæ ex se vim producendi ac demortuis civibus alios surrogandi habet; hinc vulgo dicitur: civitas, respublica etc. non moritur; uti nec fluvius, si præsentes aquæ decurrunt, ob eam causam, quamdiu aliæ atque aliæ succedunt, exsiccari, aut mutari censetur. Atqui sicut aquæ dilabimur mortales manente civitate.

(e) *Persona moralis*; quia vi communis imperii diversæ singulorum civium opiniones, voluntates ac vires in unam opinionem, unam voluntatem, ac unam vim colligantur, et quodammodo coalescunt. Hæc igitur persona moralis relate ad alias civitates, velut alias personas morales in statu naturalis æqualitatis, libertatis, independentiæ vivit, gaudetque juribus connatis conservationis, perfectionis etc. (2) Hinc leges societatis civilis, quæ ex fine ac notione societatis deducuntur, sunt naturales, adeoque et universales seu communes omnibus civitatibus veri nominis, consequenter etiam necessariæ, æternæ, immutabiles, sed tamen hypotheticæ, nempe status adventitii propriæ. Istarum legum aliæ sunt *internæ*, quæ cives singulos vel universos respiciunt, aliæ *externæ* relate ad alias civitates, vel personas singulares extraneas; atque hoc eodem modo negotia civitatis, quæ iis legibus reguntur, alia interna sunt vel *immanentia*, alia externa seu *transeuntia*.

(1) *L. XIX. de Civit. Dei. C. 16.*

(2) §. *XV.*

CAPUT II.

IMPERIUM CIVILE, EJUSQUE SUBJECTUM; EX QUO FORMA CIVITATIS PENDET.

ARGUMENTUM.

§. CXCVIII. Imperium, majestas, potestas civilis. CXCIX. Forma imperii simplex vel composita, regularis vel irregularis. CC. Incommoda ac morbi formarum. CCI. Democratiæ. CCII. Aristocratiæ. CCIII. Monarchiæ. CCIV. Origo imperii civilis; quatenus a Deo id proveniat. CCV. Proprietates essentiales Imperii civilis. CCVI. accidentales.

§. CXCVIII.

Imperium civile est jus perfectum actiones subditorum ad finem civitatis dirigendi; a qua notione non multum discedit notio potestatis civilis; uti enim potestas socialis in genere complexio est omnium jurium socialium; (1) ita potestas civilis est complexio jurium ad societatem civilem pertinentium, sive *jus* perfectum gubernandi civitatem, aut summa in civitate potestas, quæ *Majestatis* nomine solet exprimi, (2) et jura majestatica complectitur: Porro cujusvis potestatis tres veluti partes sunt: (3) inspectoria, legislatoria et executoria; igitur hæ quoque partes sunt potestatis civilis, et partes majestatis, sive jura majestatica.

(*a*) Securitas præstari et conservari *sine potestate inspectoria* minime potest: nam circumspicienda sunt pericula interna et externa, quæ vitæ civium, libertati, bonis, existimationi, morum honestati imminent: providendum necessitati, atque indigentiæ, ac consulendum etiam commoditati est, quæ contra inopiam, ac miseriam perfectiore quodam gradu tutos præstat cives. Hæc inspectio maxime ad Politiam pertinet, cujus articulos infra recensebo.

(*b*) *Jus exequendi*, sive in actum deducendi, ea, quæ fini civitatis consentanea sunt, pariter majestaticum est; quo spectat jus armorum, potestas judiciaria, sive jus civium controversias cognoscendi ac decidendi, jurisdictio criminalis, ac potestas coercitiva: jus circa bona civitatis, tributa et ærarium publicum: jus circa officia, munera, ac dignitates, sive jus constituendi consiliarios, et ministros, ac collegia eorum, qui negotiis publicis occupantur etc. Hæc quidem ab Imperante determinantur, vel executioni dantur.

(*c*) Alia enim est *potestas legislatoria*, qua subditis præscribitur, quid relate ad finem civitatis agere, quid omittere debeant; quo etiam spectat potestas dispensandi concedendi privilegia, exemtiones etc., atque hæc sunt jura majestatica immanentia.

(*d*) Sunt alia *externa seu transeuntia* relate ad alias civitates sive gentes exteras, ceu jus indicendi bella, ineundi fœdera, conficiendi pacem.

(e) Istiusmodi jura majestatica passim *Regalia* nuncupantur, alia *majora*, quæ ex ipsa notione et fine civilis imperii profluunt: alia *minora*, quæ ex consensu populi expresso vel tacito, aliisve istiusmodi acquirendi modis proveniunt. Illud certum est, ad regalia proprie dicta non pertinere ea, quæ imperanti in alieno territorio acquisita sunt jura ex pacto, præscriptione, quæque *servitutes juris publici* vocantur.

(1) §. *CLXVIII.*

(2) Ideae vulgares *Majestatis* nomine amplum quidpiam, splendidum, ac magnificum repraesentant. Eadem Ciceroni dicta est dignitas et amplitudo populi Romani: antiquis rerum politicarum scriptoribus visa est ea vis exprimi, qua Imperans, si est persona singularis, in animis hominum eximiam admirationem ac reverentiam excitat. Sed haec mutabilia sunt, neque rem ipsam majestatis exprimunt.

(3) *Cit.* §. *CLXVIII.*

§. CXCIX.

Civile imperium existit penes unam personam physicam vel moralem, eaque *subjectum* ejusdem est. Determinatio hujus subjecti est *forma* civitatis, eaque *simplex*, si unicum est subjectum, in quo inest civile imperium, nempe una persona physica, quando forma est *monarchica*, vel una *moralis*, si inest in paucis optimatibus, vel in toto populo; ac tum forma est *aristocratica*, vel *democratica*. Triplicis igitur generis subjectum est unus, pauci, omnes; ac forma est *sim-*

plex, *regularis* aut *pura*, si uni tantum ex his subjectis inhæret plenitudo potestatis civilis: *composita*, *irregularis*, *mixta*, si inest in pluribus subjectis. Nempe Majestas partibus constat, quarum una huic, altera alteri subjecto inesse potest; uti si jus indicendi, ac gerendi bellum penes unam personam physicam, jus vero determinandi commercia, tributa etc., penes optimates quosdam, aut universum populum esset. Ad vitandam notionum confusionem nota.

(*a*) Quia Majestas plura ac diversa continet jura, tanquam partes, quas potentiales vocant, idcirco *imperium plenum* dicitur quod nulla sui parte est diminutum, uti in forma simplici: *minus plenum*, si caret aliqua parte, ceu in *mixta*. Fieri tamen potest, ut unum, vel aliqua vel omnia jura majestatica in uno ex tribus subjectis insint, ea tamen sine certo modo per pacta adjecto e. g. sine consensu statuum exerceri non possint; ac tum habetur plenum imperium, sed *limitatum*; huic opponitur imperium *absolutum*, cujus exercitium nullo adventitio limite restrictum ex solo fine et natura status civilis determinatur. Ratione partium igitur seu jurium Majestatis imperium vocatur plenum aut minus plenum: ratione exercitii absolutum vel limitatum, ac fieri potest: *primo*, ut sit plenum et absolutum; *secundo* plenum ac limitatum: *tertio* minus plenum, at absolutum, quoad partes, quas continet: *quarto* partim absolutum, partim limitatum, partim minus plenum; uti si Princeps

jure pacis ac belli solus utitur sine adjecta conditione: at leges non aliter, nisi prævio populi aut senatus consensu ferre possit; tributa vero indicere, a solo senatus vel populi decreto pendeat.

(*b*) Possibilitatem limitis pactitii impugnant eo ex capite, quod is, qui summum imperium tenet, nec possit, nec velit carere mediis ac juribus necessariis ad finem civitatis obtinendum; ergo dum imperium acceptat, jura imperii non obstante pactorum limite pro re nata libere exercet. R. De ipsa necessitate agendi quidquam, seu imperium exercendi primo indicandum est, idque judicium spectat ad eos, in quorum consensu limes pactitius situs est; utrumne civium et civitatis intersit, consentire, nec ne, aut de jure per expressum pactum quæsito aliquid relaxare, ipsi judicabunt. Igitur, qui limitatum imperium accepit, absoluto uti non potest, neque prætextu necessitatis ad remedia expresso pacto denegata recurrere. Certe Imperans civilis non plus juris acquirit, quam ei per pactum subjectionis a populo tributum est. Si ergo jus imperii absolute tributum non est, sed sub modo, aut forma substantiali, quæ actui præscripta est per leges fundamentales; sequitur, ut absolutum imperium exerceri non possit. Incommoda limitis, quæ certis temporibus enascuntur, judicio limitantium per alia compensantur commoda, quæ idem limes aliis temporibus adfert, vel per incommoda, a quibus cives tutos præstat. Actum contra limitem pactitium et leges fundamentales gestum simpliciter invalidum censet Martinius. (1) Grotius ita disserit: non desinit, summum esse imperium, etiam si is, qui imperaturus est, promittat ali-

qua subditis aut Deo, etiam talia, quæ ad imperii rationem pertineant. - - Fatendum tamen id ubi sit, arctius quodammodo reddi imperium, sive obligatio duntaxat cadat in exercitium actus, sive etiam directe in ipsam facultatem. Priore specie actus contra promissum factus erit injustus; quia vera promissio jus dat ei, cui promittitur; altera autem specie erit etiam nullus defectu facultatis. (2) Spectanda nempe est formula pectitii limitis, ac legis fundamentalis, anne id, in quo limes consistit, rationem formæ substantialis pro actu gerendo habeat: dein etiam consensus tacitus vel præsumtus, aut ratihabitio eorum, quorum jus neglectu limitis lædi videtur, exploranda; denique adsciscenda sunt pro decisione etiam generalia principia de valore et nullitate actus. (3) Status Imperii Romano. Germanici per Art. XVI. §. 11. et Art. XXX. §. 6. capitulationis cæsareæ in eam adducuntur opinionem, ut contra promissa jurata ejusdem capitulationis ne quidem *sub prætextu salutis vel necessitatis publicæ* quidquam valide agi posse, sibi parsuadeant. (4)

(c) Imperii forma mixta non ex limitatione jurium majestaticorum, sed ex eorundem, tanquam partium potentialium, divisione provenit; quo casu cum plura subjecta sint, quorum quodvis certam imperii partem vel communem vel propriam tenet, censendum est, majestatem, seu imperium plenum et absolutum non esse, nisi conjunctim in iis subjectis omnibus; eritque monarchia vel aristocratia vel democratia mixta, prout in mixtura seu divisione jurium partem potiorem, magisque eminentem vel unus tenet, vel optimates, vel populus: si neutra forma prævalet, censetur monarchia

et aristocratia æqualis, vel monarchia, aristocratia, democratia æqualis; nam perinde tres, uti duæ formæ misceri possunt. (5) Putant nonnulli, repugnare istiusmodi formarum mixturam; quia altera forma alteram excludit: at enim mixta forma non ex integris formis pluribus coalescit, sed ex binis vel tribus quidquam participat. Majestas una est in quavis civitate, non quod uni subjecto tota inhæreat, sed quod in una civitate non sit, nisi unica, etsi conjunctim resideat in subjectis pluribus. Neque pars inhærens uni subjecto attrahit necessario partem inhærentem alteri, uti id nec in divisione partium dominii vel consectariorum ejusdem fit; si executio juris majestatici in forma mixta minus expedita fiat, et obstacula inveniat, cogitandum, quod Grotius animadvertit: *in civilibus nihil est, quod omni ex parte incommodis careat; et jus non ex eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate ejus, unde jus oritur, metiendum est.* (6) Illud certe rem expendenti luce meridiana clarius videbitur, si principium illud: *jus ad finem dat jus ad media*, eo effrænato sensu, quo hodie multi auctores utuntur, admittendum sit, non modo omnes formas mixtas, sed etiam quosvis limites imperii, omnemque promissorum fidem ab Imperantibus datam subditis, funditus everti posse.

(*d*) Ad hunc complendum locum pertinet notio de *unione civitatum*, quæ fit, cum communi Imperanti plures civitates subjiciuntur, estque *incorporativa*, si altera civitas tanquam pars et accessorium cum altera tanquam principali ac toto coalescit: *non incorporativa*, si sua quæ-

vis jura ac formam retinet; quo fit, ut plures sint civitates, at unus Imperans.

(e) Si plures civitates absque communi imperio consociantur eo fine, ut securitati suæ contra communia pericula unitis viribus consulant, et negotia communia per legatos in senatu conjunctos administrent, nascitur *systema civitatum*, seu *corpus rerumpublicarum fæderatarum*; quæ est societas composita maxima, civitas tamen non est; eoquod commune imperium deficiat. Quævis civitas sua jura, suamque formam retinet, sed in suo periculo communibus aliarum viribus defendenda est, sic tamen, ut communi totius societatis saluti salus singularum postponenda sit. Id systema ex pacto oritur, eritque *æquale*, si vi pacti singulæ civitates æqualibus juribus et prærogativis gaudent; secus *inæquales*. Systema civitatum analogiam habet cum statu anarchico familiarum segregum. (7)

(*f*) Notio civitatis regularis et irregularis satis fixa non est. Vocant irregularem civitatem ex defectu *finis*, aut *formæ*. quando imperans a fine civitatis, qui in salute ac securitate publica consistit, vel a forma per leges fundamentales stabilita paulatim desciscit, vel desciscere cogitur ob alterius præpotentiam; sed non est *vitiosa* civitas cum *irregulari* confundenda; hæc enim irregularis ad formam mixtam videtur pertinere. Irregulares ex defectu nexus censentur civitates subjectæ uni imperanti, quando unio non est incorporativa; sed tum quidem non una, sed plures habentur civitates, quarum singulæ regulares esse possunt. Systema civitatum omnino

civitas non est, adeoque nec irregularis civitas stricte appellari potest, nisi forte, quod sæpe Principem habeat, seu Ducem, cui auctoritas attributa est convocandi civitates vel earum legatos, præsidendi in communi collegio, componendi dissidia, exequendi communia placita, ut, etiamsi singulæ civitates liberæ maneant et independentes, tamen ob unum Principem et communionem negotiorum publicorum unam rempublicam efformare videantur.

(1) *Posit. de Jure Civitatis.* §. *CCCCI.*

(2) *de I. B. ac P. l. I. C. III.* §. *16,*

(3) *Supra* §. *LIX.*

(4) *L. B. de Kreittmayr Jur publico german.* §. 48. Ceterum etiam democratia concipi potest limitata, *inquit Martinius loc. cit.* §. *CCCXCV.* Si quorundam jurium usus ad civis unius aut plurium consensum restringatur, vel sit cautum, ut vota non sint virilia, sed aut curiata, aut centuriata, nec majora concludant, verum unanimia, aut duo trientes

(5) Si tres formæ simplices, aristocratica, democratica, monarchicha exprimantur literis initialibus a, d, m, et mixturæ ponantur inæquales, secundum leges permutationum in algebra, prodeunt diversæ mixturæ *inæquales* sex, adm, amd, dam, dma, mad, mda; his addenda est una *æqualis* adm; suntque universe septem; si binæ tantum permutentur, nempe ad, et am, et dm; ex singulis binariis habentur inæquales duæ, ad et da; am et ma; denique dm et ma; si addatur ubique una forma æqualis, ad, am, dm; ex binis emergunt permutationes 9.: has adde prioribus; eruntque formæ mixtæ numero sexdecim, quas Martinius enumerat in Positionibus *de Jure civ.* §. *CCCC.* addita monitione, illam præmitti denominationem, ad quam ejusmodi forma magis accedit, quæque prævalere videtur.

(6) *De I. B. ac P. l. I. C. III. §. XVII. conf. Franc. Sohmier Jurispr. pub. univ. L. I. C. IV. Sect. II. §. II. et Martin. Posit. de Jure civ. §. CCCCII. et seq. Schrodt in Syst. Jur. publ. univ. P. l. C. III. §. XXIV. et seq.*

(7) *Supra* §. CXCIII. (*b*)

§. CC.

De simplicibus imperii formis, earumque tum incommodis, tum alterius præ altera prærogativis non pauca disputari solent. Illud certum, quamlibet per se consentaneam esse naturali juri, et a subditis conservandam, certe ferendam; *non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*(1) Nec dubium est, quin ingenium populi, mores longævi, ipsum clima locique sitos ac natura aliam atque aliam publicæ rei ordinationem poscat, aut facilius admittat. Duo autem id comparandis formis necesse est segregare, incommoda singularum, ac morbos, seu vitia:

(*a*) Incommoda civitatum, vel potius certæ earum formæ censentur, quæ eidem spectata hominum et ipsius formæ natura per se inhærent.

(*b*) Morbi ac vitia, quæ imperantium aut subditorum culpa vel dolo civitatem reipsa afficiunt, et affligunt. Uti enim singuli homines seu personæ physicæ, sic et morales, id est,

integræ societates, civitates, respublicæ deliquiis et ægrotationi subjacent. Horum autem morborum genus est duplex: alii enim malitiæ hominum, seu imperantium seu parentium, unice adscribi possunt: aliorum prima origo ex prava ipsius status civilis dispositione repetenda est, uti cum leges parum accommodatæ sunt temporibus ac genio populi: si turbis ac internis motibus ansam dant: si odium vicinorum concitant: si luxum, otium, morum licentiam fovent.

(1) *Rom. XIII.* 1. 2.

§. CCI.

In statu democratico sive regimine populari summa potestas penes omnes cives collectim vel totam communitatem residet; ita ut singuli seorsim; etsi majestatis particulam habere videatur, tamen majestatem non habeant, imo etiam læsæ majestatis rei fieri possint. Ad negotia publica tractanda maxime in hoc statu necessaria sunt comitia vel conventus, quorum proin modus, locus, tempus designandus est. Unde quibusdam civibus in perpetuum, vel ad tempus conceditur jus convocandi comitia, ac quæstiones proponendi, quæ ad negotia expedienda et usum jurium majestaticorum pertinent. Qui citra jus cum populo quidquam ageret, status jura violaret. Similiter constituuntur officiales, qui negotia

quotidiana expediant et conclusa comitiorum mandent executioni; quod iidem non suo, sed populi nomine, adeoque salva democratia præstant.

(*a*) Commoda hujus status sunt naturalis æqualitatis atque ex parte etiam libertatis conservatio, tum securitas ab oneribus ac legibus nimis duris ac gravibus.

(*b*) Incommoda recensentur non pauca: ut quod semper tarda sint consilia: facile et cito propalanda, ac prodenda hostibus: sæpe temeraria. Siqui demagogi vel tribuni plebis præsto sint, frequentiores sunt dissensiones: virtus excellens invidiæ et calamitati subjacet; quod *Ostracismus* Atheniensium palam facit, sive jus indicendi exilium temporarium illis, quorum auctoritas et potentia æqualitati civium et statui populari periculosa videtur.

(*c*) Morbi democratiæ sunt, si cives internis motibus distracti in commune non consulunt: si homines inepti ac turbulenti opiniones suas feroci pertinacia tueri satagunt, si leges desultoria levitate figuntur, ac refiguntur: si, qui, in administratorem negotiorum electus est, popularem libertatem paulatim absorbet, aut qui opibus prævalent, summam rei publicæ paulatim attrahunt, aut ipse populus excussis legibus, judiciis, comitiis in *ochlocratiam* seu turbulentiam popularem prolabitur.

§. CCII.

In aristocratia potestas civilis penes minorem civium partem est, nempe pe-

nes collegium senatorum, procerum, Optimatum, seu Primorum; qui seorsum subditorum nomine veniunt: conjunctim tanquam una persona moralis, majestatis subjectum sunt. Numerus ipsorum et qualitas ex lege fundamentali vel arbitrio senatus pendet, uti et modus constituendi, an certum ad tempus, ad dies vitæ, ex certis familiis, urbe præcipua, an tota provincia. Unde aliam aristocratiam *urbicam*, aliam *provincialem* dicunt. Nec repugnat huic statui, ut uni civium conferatur prærogativa honoris, qua sit primo, inter pares, et negotia expediat, etsi summa potestate non polleat reipsa.

(*a*) Commoda aristocratiæ censetur æqualitas civilis, ac libertas major; unde et hanc et priorem formam communi *reipublicæ* nomine salutant; quia Senatores populum, et senatus populi comitia repræsentat: fulget etiam aristocratia consiliorum maturitate ac libertate; *salus autem*, *ubi multa consilia.* (1) Molliore etiam imperio et civium opulentia gaudet.

(*b*) Incommoda censentur periculum factionum, consiliorum tarditas, magnitudo sumtum ad alendos plures veluti regulos, plebis licet virtute et meritis ornatæ exclusio ab omni honore.

(*c*) Morbo afficitur hic status ex ambitione, dissensione, odiis optimatum inter se; si mutuis machinationibus se mutuo et consilia infectentur;

si cives habeantur instar mancipiorum: si regimen sibi attribuant pauciores, quam lex fundamentalis præscribat, ut aristocratia in Oligarchiam degeneret: si dux et præses concilii exclusis paulatim suffragiis senatorum majestatem affectet, aut populus auctoritatem senatus evertere, et publica negotia ad generalia concilia revocare studeat.

(1) Prov. XI. 14.

§. CCIII.

Status monarchicus est, in quo potestatem summam tenet una persona singularis; quæ universitatem repræsentat; quia tantum potest sola, quantum universi; in ipsa origine civitatis aliter populum repræsentant ordines vel status regni, nempe ut subditum, a capite distinctum et in classes distributum; proinde non repræsentant totum corpus morale politicum, quod utique non est sine capite, nec sine summo imperio. Summi Imperantes non censentur, qui absque summa potestate nudis titulis gaudent, qui regnum abdicarunt, aut re ipsa deseruerunt: qui regnum ad tempus obtinuerant, aut sub conditione, idque tempus præterlapsum, aut conditio defecisse ponitur: qui precario utuntur regno, quod momento quovis revocari a populo potest. A precario differt temporarium regnum, quod *Aesymneticum* vocant, ad certos annos vel menses adstrictum; uti

apud dictatores Romanos olim contingebat. Sicut qui precario utitur imperio, re ipsa nudus populi mandatarius censetur; sic *tutor* regis non tam majestatem habet, qua alieni juris sibi commissi exercitio fungitur. Et quia rex non quavis actione sua universitatem repræsentat, vel publicum regimen exercet, idcirco alieni vocant *actiones regias*, alias *actiones regis*.

(*a*) Multa recensent commoda Monarchiæ, eamque præ ceteris formis ab antiquitate, dignitate, ordine et potentia commendari ajunt. Certe præstat hæc forma in eo, quod remedia ad securitatem externam necessaria citius in promtu habeat: quod consilia teneat occultiora: ac celerius executioni det: quod denique virtuti ac meritis faciliorem ad honores viam pendat.

(*b*) Incommoda in majore libertatis jactura sita sunt: tum in mutabilitate legum, rerumque civilium, quæ ex caduca Imperantium vita variaque eorum indole, et mutabili voluntate provenit.

(*c*) Morbi ex corrupta Imperantis, vel subditorum conditione proficiscuntur. Monarcha juribus majestaticis, quæ *regalia* vocantur, ad externam subditorum felicitatem utitur; qui omisso hoc fine non modo in personas exercet imperium, sed dominium quoque in res et operas subditorum affectat, *despota* audit. (1) Tyranni ac tyrannidis definitio valde salebrosa est. Perill. de Martini in hunc modum statuit: regimen Imperantis, qui totius evertendæ civitatis propo-

situm manifestat, est *tyrannis*, et qui exercet reipsa tyrannidem, *tyrannis exercitio* dicitur. Unde apparet, illum nondum esse tyrannum, qui vel imperio utitur illimitato, vel privatim cives lædit: vel demum qui civitati integræ ex culpa, ignorantia, ingeniive defectu absque hostili animo infligit mala. (2)

(*d*) Subditorum vitio morbum contrahit status monarchicus, quando ii invito Imperante negotiis publicis se miscent: si vires regias concutiunt: jura quædam eidem extorquent: obsequii vincula disrumpunt. Exitialia monarchiæ et juribus majestaticis Imperantium principia passim jactitant ii, qui pontificiam in Ecclesia auctoritatem infringere, ac concilia supra Papam attollere adlaborant. Istiusmodi principia sunt: *omnibus perfectis communitatibus, et civili societati prius, immediatius, et essentialius competit, ut se ipsam gubernet, quam alicui homini singulari, ut totam societatem et communitatem regat: quamvis populi consensu jus omne et potestas translata sit in regem; tamen respublica semper habitu retinet potestatem*; hinc aliam esse *majestatem personalem*, quæ Imperanti inhæret, aliam *realem*, quæ penes populum maneat. (3)

(1) In regimine despotico, inquit *L.B. de Kreittmayr de jure publ. univers.* §. 4. *pro compendio juris publici*, servire possunt ea, quæ a Samuele de jure regis prædicta sunt populo Hebræorum: *I. Reg. VIII. Hoc erit jus regis -- agros vestros, et vineas, et oliveta optima tollet, et dabit servis suis etc.* Qui hoc facit, monarcha in foro interno a peccato immunis non est; sed jus eatenus habere declaratur in foro externo; quatenus subditis facultas resistendi denegatur. Ita hoc jus regis interpretatur *L. B. de Martini in Posit. de Jure civit* §. 382.

(2) *Ibid*. §. 383.

(3) Hæc fusius recensent et confutant ii, qui systema Edmundi Richerii ex professo exponunt ac refellunt.

§. CCIV.

De origine majestatis, seu imperii civilis, utrum a Deo sit deducenda, an a populi conventione, disputant hodierni doctores majore, certe magis affectata contentione, quam fructu, aut fortassis etiam veritatis studio. *Non est potestas, nisi a Deo,* inquit doctor gentium (1); neque id de summis tantum Imperantibus, sed etiam subordinatis eorum ministris, ac præsidibus provinciarum intelligendum est, in quos ea, qua gaudent, imperii particula seu participatio certe non proxime et immediate a Deo derivatur. *Non haberes potestatem adversum me ullam*, inquiebat Jesus ad Pilatum, subordinatum provinciæ præsidem, *nisi tibi datum esset desuper.* (2) Quapropter distingui necesse est, utrumne potestas proxime a Deo sit an mediate; dein utrum a Deo sit, ut *libero collatore*, qualis est potestas sacra, cujus nulla reperitur in rerum natura sufficiens ratio, aut qualis erat in quibusdam Principibus V. T., quos immediate constituit, aut inungi in reges Deus jusserat; an ut *auctore naturae*; posita enim natura ponuntur certa jura, aut posito adventitio naturæ statu; certa potestatis aut imperii genera, quæ considerantur instar

alicujus proprietatis, quæ naturam, ejusque statum consequitur tanquam attributum, quod per essentiam rei determinatur; ac tum quidem, siquis quærat, utrum proxime a Deo sit illud jus, vel ea potestas, similiter facit, ac si interrogaret, utrum ipsa natura, ejusque status a Deo sit, an secus. Cum in philosophico nunc versemur genere disciplinæ, puto, philosophicum axioma præ oculis babendum esse, quo vetamur, ad Deum, tanquam causam proximam, recurrere, quamdiu ex ipsis viribus a Deo institutis ratio quædam effectuum intelligi potest. Hisce præmissis positiones sequentes controversiæ dirimendæ accommodatas puto:

(*a*) *Imperium civile seu majestas in se et absolute spectata, proxime et immediate non ab hominibus provenit, sed a Deo tanquam auctore naturæ.* Nam majestas hoc modo spectata jus vitæ ac necis continet tanqnam medium ad finem civitatis obtinendum apprime necessarium, ac proinde a Deo ut auctore naturæ, ac supremo domino vitæ ac necis cum civili imperio conjunctum.

(*b*) *Si majestas non in se et absolute, sed subjective consideratur, quatenus inhæret in certo subjecto, id subjectum a Deo et natura determinatum non est, sed per pactum unionis ac snbjectionis determinatur*; ac si popnlus per pactum unionis concipitur in Democratiam coiisse, indeque transire ad statum aristocraticum

vel monarchicum, haud ægre intelligitur, quo modo majestas a populo transferatur ad paucos vel ad unum; neque tum ulla apparet sufficiens ratio recurrendi ad Deum tanquam proximum collatorem summi imperii; quia et populus tum ipso hoc summo imperio gaudet, tum etiam jure illud transferendi ad paucos, vel ad unum. Si vero statum civilem ab ipsa aristocratia vel monarchia ordiri ponas, ita, ut patresfamilias non aliter in unionem consentiant, nisi subjiciendo se paucis vel uni, tum in optimatibus, vel in monarchia tanquam subjecto inerit majestas, quæ proxime a populo non provenit, sed remote ac mediate, nempe vi pacti subjectionis, cui per naturam ejus status etiam summum imperium respondet. Erit igitur majestatis causa mediata, remota, aut potius ministerialis a subjectione populi, proxima vero a Dei voluntate repetenda.

(c) *Utrumvis statuatur de origine majestatis, aut quod proxime a Deo ut auctore naturæ proveniat; tamen etiam tum admittenda est possibilitas limitis pactitii, et imperii minus pleni; aut quod a conventione et subjectione populi descendat; tamen etiam hoc casu sancta et inviolabilis est*; quia in priore hypothesi non plus juris acquirit Imperans in alios homines natura æquales, quam isti transferre in eum se velle pacto subjectionis professi sunt: et in posteriore tum finis civilis imperii, tum relucens in Imperante imago et character repræsentatitius divinitatis, cujus ministrum in terris agit, omnino exigunt, ut Imperans ab omni vi et injuria immunis ac tutus sit. (3)

(1) *Rom. XIII.* 1.

(2) *Joan. XIX.* 11.

(3) Paulus de Imperantibus etiam gentilibus, eorumque præfectis loquens iterato *ministros Dei* eos appellat. *Rom. XIII.* 4. 6. Ceterum effata S. codicis, quibus a Deo positi dicuntur Principes, non tam immediatam imperii collationem a Deo factam, quam singularem Numinis super regna et populos providentiam designant. A Pharaone proxime acceperat Joseph, quidquid potestatis in Aegypto obtinebat. *Gen. XLI.* 40. Idem tamen *Gen. XLV.* 8. a Deo se factum affirmat Principem in omni terra Aegypti.

§. CCV.

Proprietates imperii civilis, etsi in monarchiis maxime resplendeant, et ab assentatoribus Principum sæpe ultra modum exaggerentur, tamen communes sunt omnium civitatis formarum, ac proinde hoc maxime loco post explicatas earum notiones enumerandæ:

(*a*) In iis, quæ ad civitatis finem pertinent, imperium civile penitus *liberum* est, et *independens* a quovis alterius hominis vel civitatis arbitrio, nisi quatenus ex legibus fundamentalibus quosdam in exercitio suo limites accepit. Huic libertati et independentiæ non obsunt pacta cum subditis vel extraneis inita, nec foedera, nec clientela, nec feudalis subjectio, nec stipendia alteri extraneo præstanda.

(*b*) Proinde imperium civile *summum* est in civitate; quia quævis alia potestas generis ejusdem, ceu parentalis, herilis etc. fini civitatis subjicitur, et subordinatur.

(*c*) Dicitur *unum ac universale* in eadem civitate; secus independens ac summum non esset.

Unde manifestum est, repugnare *dyarchiam* sive statum, in quo bini in solidum imperant. (1) Neuter enim summo, libero ac independente gauderet imperio: atque hoc sensu si tota spectetur jurium majestaticorum, quæ per plura subjecta aliquando dispersa sunt, complexio, majestas non modo una, sed etiam *individua* et indivisibilis nuncupatur; eodemque etiam sensu *æqualis* dicitur in omnibus politicis statibus, etsi spectata potentia aliisque adjunctis non æqualem jurium suorum usum facere possit.

(*d*) Denique *sancta et inviolabilis* dicitur majestas, quia persona physica aut moralis, cui illa inhæret, quæque securitatem aliis præstare debet, contra vim ac injurias hominum improborum, singulari sanctione pænali munienda, ac tuta præstanda est.

(1) Quando duo communi consensu rem publicam administrant, nec ea in binas dissecta partes intelligitur, quarum altera alteri subjecta est, species quædam aristocratiæ provenit, eo significatu sumtae, ut censeatur forma status civilis, qua nec unus nec major populi pars imperat. Id ipsum tamen, nisi unus alteri cedere debere cogitetur in opinionum conflictu, locum omnino non habet, neque exitum dat negotiis.

§. CCVI.

Quas ante recensuimus proprietates civilis imperii, pro essentialibus, certe necessariis, atque ex natura status civilis deductis haberi convenit. Relate ad genericam civitatis et civilis imperii notio-

nem pro accidentariis determinationibus habenda sunt; quæ nunc enumerabimus:

(*a*) Manente generica civitatis idea perinde est, cui subjecto civile imperium inhæreat, personæ physicæ, an morali; utraque communi nomine *Imperantis*, vel *rectoris civitatis* in hac disciplina exprimitur.

(*b*) Modus item acquirendi imperii, sive in electione, sive successionem variis formis consistat, nihil in ipso imperio immutat; uti nec diversus dominia acquirendi modus jura dominiorum diversa reddit.

(*c*) Religio diversa, sexus, dein tituli monarchiæ, regni, reipublicæ, ceremoniæ item coronationis etc. nihil per se mutationis circa imperi jura gignunt.

(*d*) Neque jura majestatica a potentia, amplitudine territorii, numero civium pendent. Satis est ad cœtum civilem ea multitudo, quæ spectatis adjunctis fini obtinendo sufficit; neque id omnino determinari potest; illud liquet, civitatem, quæ perpetuam exprimit societatem nec solis maribus, nec solis fœminis constare posse.

CAPUT III.

MODUS ACQUIRENDI CIVILE IMPERIUM, ET AMITTENDI.

ARGUMENTUM.

§. CCVII. Modus acquirendi imperii non est originarius. CCVIII. Electio. CCIX. Successio CCX. amissio civilis imperii.

§. CCVII.

Civitas est societas pactitia; (1) quapropter imperium, quod penes universos est, ortum ducit ex pacto unionis: quod paucis vel uni creditum est, ex pacto subjectionis, et acceptatione paucorum vel unius. Quae ex pacto acquiruntur, ad modos acquirendi derivativos pertinent; quia jus, quod transfertur, ante in dominio vel jure transferentis erat. (2) Siquis cum ipsa origine civitatis imperium civile acquirit, non ob id modus acquirendi originarius erit; non enim rem *nullius* acquirit, sed potius, quae antea *nulla* erat, nisi virtute quadam penes eos, qui pactum ineunt vel *ultroneum*, vel bello extortum, et suo modo *coactum*, sic tamen, ut status belli sine pacto desinere non intelligatur. Quando ex legibus successionis imperium obtinetur, eae ipsae leges pacto nituntur; ceterum, ut observat Schrodtius (3), successio in ipsa civitatis constitutione locum

non habet; quia absque antecessore ne cogitari quidem potest successio, ideoque supponit rempublicam jam constitutam. His positis ex diversis imperium acquirendi modis civitas dicitur electiva, successiva, aut mixta: modi ergo id acquirendi sunt electio, successio, partim electio, partim successio.

(*a*) Civitas *electiva* est, in qua persona singularis ita eligitur, ut ea deficiente pro arbitrio substituatur alia per novam electionem.

(*b*) *Successiva*, in qua in locum decedentis alia subrogatur citra electionem, nempe secundum leges succedendi ante stabilitas, uti si primo non sola persona imperantis, sed tota ejus familia electa est: dein si altgri certo personarum generi jus succedendi affixum est, aut siquis imperium cum jure alienandi, sibique successorem designandi obtinuit.

(*c*) *Mixta*, in qua successor non pro arbitrio, sed ex certa duntaxat familia eligi potest, aut cum successio præcedente electione confirmanda est.

(*d*) Hi modi imperium acquirendi in monarchiis obscuritatem non habent: aristocratia electiva est, si optimates, quos voluerit, cooptet populus: successiva, si dignitas optimatum est hæreditaria, ac certis duntaxat familiis competit. Mixta successio erit, si ex certis tantum familiis, vel bonorum possessoribus optimates eligi possunt. Siqua in demo-

cratia non aliis, competit jus suffragii, quam civibus *originariis* ea quodammodo successiva est; sin et *adscititiis*, electivæ similis.

(1) §. *CXCVII.* (*a*)

(2) *Grotius de I. B. et P. L. II. C. III. n.* 2. ,, Dicet. *inquit*, fortasse aliquis, concessione servitu- ,, tis, constitutione pignoris aliquid originarii acquiri ,, sed recte expendenti apparebit, id jus novum non ,, esse, nisi modo. Nam virtute ipsa inerat in dominio ,, domini. "

(3) *Syst. Jur. publ. univ. P. I. C. II.* §. 8. *in nota.* Sed illud non assentimur viro doctissimo, quod imperium modo acquirendi originario ac primitivo acquiri posse doceat *P. I. C. V.* §. 1.

§. CCVIII.

Quia in civitate electiva imperium soli personæ Imperantis inhæret, non potest is successorem populo obtrudere, nec futuri alterius Imperantis electionem impedire; a successore tamen designato in regimine turbari non debet. Ad jus electionis populo competentis pertinent alia quoque jura.

(*a*) Electioni adjici possunt certæ conditiones, seu *capitulationes*, ex quibus leges fundamentales prodeunt.

(*b*) Jus eligendi transferri potest in certas personas, quæ *Electores* nuncupantur; qui vel jure delegationis, vel jure proprio, sed populi tamen nomine eligunt. Electionis etiam requisita intuitu personæ ejusque qualitatum, vel loci, temporis, aut suffragiorum definiri possunt;

quibus non observatis electio non censeatur legitima. Ceterum solo concesso jure eligendi non comprehenditur jus faciendi capitulationes, nisi aliunde id probetur.

(c) Effectum non sortitur electio, nisi acceptetur. Facta acceptatione inter electum et eligentes pactum oriri concipitur.

§. CCIX.

Civitas successiva ex lege, vel quacunque dispositione fit, per quam successio prædefinitur; diciturque successio *patrimonialis*, si pendet ex voluntate expressa vel præsumta antecessoris, qui imperium cum jure alienandi obtinuit. Si patrimonialis non fit, successio ex consensu populi ad familiam primi acquirentis delata est, vel alia succedendi ratio præstituta, veluti si senior civis, aut senioris filius sint vocati. Priore casu successio, quæ patrimonialis non est, dicitur *familiaris*, seu hæreditaria jure familiæ, altero *non familiaris*. In familiari successionis genere alia iterum est successio *gradualis*, alia *linealis*: prior est, in qua non attenta lineæ ratione sola propinquitas gradus spectatur, quam succedens ad primum acquirentem, ac ultimum possessorem habet, prout alterum præ altero per leges fundamentales definitum est: altera, nempe linealis, ex lineæ præro-

gativa pendet, ita ut regum ab uno ad alterum devolvatur in linea recta, eaque deficiente transeatur ad aliam ceteris propiorem. Hæc ipsa demum linealis successio dividitur in cognaticam, agnaticam, mixtam. *Cognatica, seu Castellana* est, in qua primogenitus quidem secundo genitum, et mas ejusdem lineæ omnes fœminas indistincte excludit: ast masculis deficientibus fœminæ in subsidium vocantur, etiam præ maribus secundæ lineæ, *Agnatica vel Salica* est, in qua fœminæ et ex iis nati, etiamsi mares, perpetuo excluduntur: *mixta seu Narbonensis vel Austriaca*, in qua fœminæ non nisi post omnes quarumvis linearum mares admittuntur. (1)

(1) Cum SS. Canones quamvis speciem hæreditariæ successionis aversentur, ista pluribus evolvere nihil attinet.

§. CCX.

Imperium civile amitti potest intereunte civitate, aut ea incolumi persistente. Etsi enim populus aut communitas mori non dicatur, quatenus vim aut facultatem in se habet, deficientibus membris alia nova atque alia surrogandi; tamen casu extraordinario fieri potest, ut ipsa illa vis ac veluti productiva facultas extinguatur; ut adeo non modo homines singuli, ac fa-

miliæ seu stirpes, sed etiam nationes, ac respublicæ et monarchiæ mortalitati subjaceant. Sola migratio populi alias terras quærentis, seu voluntate seu necessitate suscepta ob inediam aut vim hostium, nec unionem et communionem juris, nec imperium civile tollit, uti nec potestas patrisfamilias aut heri, si veterem habitationem commutant, extinguitur. (1) Multo minus mutata externa tantum regiminis forma, prior civitas esse desinit; cum primævum unionis pactum ob eam causam non cesset. Hisce prænotatis.

(a) Imperium civile amittitur intereunte civitate per mortem veluti naturalem, uti cum populus incendiis, exundationibus acquarum, ferro hostium ad internecionem deletur: aut civilem, uti cum cives omnes libertatem naturalem amittunt, aut ita distrahuntur, ut nulla corporis ratio relinquatur, dum vel sponte discedunt, aut vi hostium disperguntur, ut porro convenire non possint; quid? si pauci reliqui sint ex istiusmodi clade, casuve? Respondet Pufendorfius: si alio præter bellum casu ad paucitatem redacti, se tantisper contra exterorum invasiones tueri possunt, donec iterum in numerum justi populi allectis aliis sese suppleverint, non video, quare prioris populi jura sibi asserere nequeant; præsertim cum nondum sit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur; et ab initio, cum genus humanum in populos discederet, sat exiguus numerus populum fecerit. (2)

(*b*) Si manenti populo plena et perfecta juris communio adimitur, isque in alterius civitatis ditionem redigitur, tunc per unionem istam incorporativam cessat civile imperium; quod non item fit, si amica et æquali conventione, duo se uniant populi, atque in unam rempublicam concedant; tum enim neutrius jura amitti, sed duntaxat communicari censentur, uti in simili familiarum unione accidit.

(*c*) Subsistente populo desinit imperium extincto Imperante in regno electivo, aut extincta familia regnatrice in successivo; priore casu fit interregnum ordinarium, altero extraordinarium. Est autem *interregnum* status inter discessum defuncti Imperantis et electionem novi intermedius. Si in amentiam aut furorem Imperans incidit, ut nulla spes sit, eum ad sanam mentem rediturum, pro mortuo habetur.

(*d*) Alii præterea a tractatoribus Juris publici assignantur modi, quibus ex parte Imperantis civile imperium desinit; istiusmodi sunt *abdicatio* simplex, aut qualificata seu conjuncta cum translatione juris in alium: *Clausula*, vel *lex commissoria*, quæ est pactum Imperantis cum civibus initum, ut violatis legibus fundamentalibus imperio cadat. Quo casu necesse est, designari quosdam et potestate instrui, qui pro casu legum violatarum de illo facto cognoscant, et pronuncient. Sola violatio legum fundamentalium extra casum istius clausulæ Imperantem jure suo privare non potest. Neque enim inde inferri aliud potest, quam eundem plus juris sibi arrogasse, ac ipsi competebat; ex quo inferri nequit, eum jura, quæ habuit, reipsa amisisse „ Etiam *depositionem* a subditis attenta-

„ tam, inquit Martinius, (dethronizationem „ vocant) ad modos amittendi imperii referre „ aliqui non dubitant. Quum tamen subditi ju- „ dicium sibi in Imperantem arrogare nunquam „ possint; ille vero, qui totam civitatem ever- „ tere molitur, eoipso furore aut dementia cor- „ reptus esse videatur, ut eum non jam depo- „ ni, sed velut incapacem custodiri oporteret; „ evidens est, depositionem ad modos, quibus „ majestas pereat, minime pertinere. Neque ma- „ gis error, malitia, aut dolus in religione com- „ missus Principem throno dejicit; quod nemo „ in terris eo civiliter sit superior; atque licet „ peccet, modo alios non lædat, jure suo aut „ rebus privari nequeat. Sed et illi, qui licitam „ putant esse resistentiam, propterea et depo- „ sitionem admittere necesse non habent, quod „ ab illa ad hanc nulla valeat consecutio. „ (3)

(e) Quid de casu supervenientis usurpatoris sentiendum sit, citatus auctor distincte exponit in hunc modum: *Usurpator* vel *invasor* is dicitur, qui sine justa belli causa, vi vel dolo majestatem sibi præripere conatur, qualis etiam, ut a tyranno separetur exercitio tali, *tyrannus titulo tenus* dici solet. Hic si sit extraneus *invasor* in specie, si subditus, *rebellis* est. - Cum ex sola majori virium physicarum quantitate fortior facultas moralis haud intelligatur, nec detur jus victoriæ, nisi accesserit pactum pacis; consequens est, ut secuta invasione ac usurpatione totius territorii, propterea non desinat civile imperium, sed tantum ejus impediatur exercitium, donec inita pace et ipsi civitatis regimini legitime fuerit renunciatum. Quia vero rex ejectus rempublicam administrare nequit, ideo subditi, qui sese invasori subje-

cerunt, ubi is in quieta fuerit possessione, eidem tenentur obedire non quidem ex invasoris jure, quod nullum est, sed ob universale bonum; ex quo ille etiam, qui jus imperandi habet, velle non potest, ut populus intereat potius, quam invasori se submittat. Quare et vi obligationis rectoriæ tenetur juramentum fidelitatis interim non urgere. Quamprimum autem subditi ab Imperante defendi possunt, jam obligabuntur ad eum redire; quia juri alteri quæsito in perpetuum præjudicare nequeunt -- itaque fides invasori data jus legitimi regis minime tollit, sed propter conflictum obligationis se conservandi cum obligatione rectori civitatis, qui jus suum exercere nequit, præstandi obedientiam, ita fieri oportet exceptionem, ut minus malum majori præferatur. Sane si pereat populus, jus quoque Imperantis penitus extinguitur; si autem vitandi interitus causa obediat usurpatori, spes tamen affulget legitimo regi, ut mutato rerum statu, pristina majestatis jura exercere possit. Inde intelligitur, an et quando usurpator jure occidi queat. Si enim ipsa duret invasio, omnia belli jura in extraneum aggressorem exercere, contra civem rebellem vero simul executionem juris puniendi, non minus, quam contra viarum grassatorem cuilibet committere licebit. Postquam autem invasor jam rerum potitus est, et armata populi desiit resistentia, standum omnino erit expresso vel tacito parendi pacto, neque quidquam hostile interea tentandum. Quare lex fundamentalis, aut expressum regis ejecti mandatum tunc demum valebit, si invasor quieta imperii administratione nondum utatur. Hactenus Martinius. (4)

(1) *Posit. de Jure civ.* §. *CCCCLXXVI.*

(2) *De I, N. et G. L. VIII. C. XII.* §. 8.

(3) *De Martini.* §. *CCCCXCVIII. seq.*

(4) *Ibid.* §. *D. seq. Conf. Grot. de I. B. ac P. l. I. C. IV.* §. 16. 19.

CAPUT IV.

IMPERIO ET STATUI CIVILI RESPONDENT OBLIGATIONES ET JURA SUBDITORUM.

ARGUMENTUM.

§. CCXI. Notio et principium jurium et obligationum civilium publicarum. CCXII. Jura civilia publica, CCXIII. Obligationes civiles publicæ erga Imperantem: CCXIV. erga communitatem: CCXV. erga singulos cives. CCXVI. Subjectio civilis quomodo oriatur, ac cesset.

§. CCXI.

Inane ac nullum est imperium, cui nulla subjectio, nulla parendi obligatio respondet; quia vero subjectio et obligatio parendi ab iis, qui in civilem coeunt societatem, non mere in commodum hominis privati, sed ob finem suæ cujusque civis securitatis et commoditatis suscepta est, idcirco subditis ac civibus sua etiam jura enascuntur, oriturque status adventitius civilis, cujus jura et obligationes, quatenus ex notione ac fine, seu ex natura civitatis proveniunt, nuncupari possunt *jura civilia publica*, et *obligationes civiles publicae.* Ea jura, eæque obligationes spectari possunt relate ad summum Imperantem, vel ad totam communitatem,

vel ad singulos cives; sic tamen, ut qualitas ac vis tum jurium, tum obligationum ex notione ac fine societatis civilis determinetur; in quibus eorundem principium situm est.

§. CCXII.

Qui assumto civili statu partem libertatis abdicarunt, id nempe agebant, ut aliam partem potiorem servarent sartam tectam, utque a violentiis, fraudibus, oppressione hominum improborum liberi ac tuti essent. Iidem admiserunt inæqualitatem, ut juris æquabilitate fruerentur: denique sese communi subjecerunt imperio et adstrinxerunt civili nexu, ut officia aliorum erga se imperfecta certius consequerentur. Igitur abdicata libertatis parte, admissa inæqualitate, et inito nexu, tanquam pretio aut pacto oneroso, acquisierunt certa jura; ac primo,

(a) *Relate ad Imperantem*; ut ab eodem defendantur quoad vitam ac membra, libertatem, bona, honorem, ac siquam passi sunt injuriam, indemnes præstentur.

(b) *Quoad totam communitatem*; ut communium bonorum civitatis, es privilegiorum fiant participes, atque in communione ac societate civili tanquam pars in corpore permanendi jus habeant.

(*c*) *Relate ad singulos*; quorum officia erga alios imperfecta in statu civili perfecta evadunt, sic ut cogi possint ad erogandam eleemosynam, conferenda subsidia, admittendos in ædes suas alios, quorum habitatio incendio vel inundatione, aut terræ motu interiit. (1)

(*d*) Qualitas horum jurium primo in eo consistit, ut perfecta quidem sint relate ad singulos cives, non tamen vi privata, sed actione et via judiciaria extorqueri debeant: contra Imperantem vero jus coactivum nullum suppetat; cum id et ipsi excellentiæ summi imperii et publicæ tranquillitati repugnet: dein ut salus vel commoditas totius corporis saluti ac commoditati partis præferatur; quæ quidem ratio non eo pertinet, ut civis innocens ullo casu vita privari, sed, ut quidem putant, hostibus eundem tradi pascentibus consignari possit, si prudens spes sit, excidium civitatis inde evitatum iri. (2)

(1) Exemplum extat *l.* 2. §. 5. *D.* de acqua, et aquæ pluv. arcendæ. Ubi vis aggerem, qui in vicini fundo erat, dejecisse dicitur, indeque effectum esse, ut aqua pluvia mihi noceret; quocirca dubium existebat, possemne vicinum cogere aquæ pluviæ arcendæ actione, ut aggerem vel ipse reponeret, vel reponi sineret. Respondit Jureconsultus Paulus, „ neminem „ quidem cogi posse, ut vicino prosit; sed ne noceat, „ aut interpellet facientem, quod jure facere possit, — „ hæc æquitas suggerit, etsi jure deficiamur. „

(2) *Conf. Schrodt system. Jur. publ. univers. P. III. C. II.* §. *VI.* Etiam lupi canes sibi ab ovibus tradi postularunt obtentu pacis, revera, ut liberius in gregem sævirent; idcirco, quid alii putent, edixi. Cum enim nihil tam in promtu sit, quam publicam salutem et necessitatem obtendere; ea doctrina hominum innocentium fortunas ac caput in discrimen videtur adducere,

Constat ex historia ecclesiastica, quid cum Athanasio, imo ex sacra constat historia, quid cum filio Dei actum sit prætextu publicæ salutis. *Joan. XI.* 47. 48.

§. CCXIII.

Obligationes subditorum erga Imperantem reducuntur ad obedientiam et fidelitatem, suntque perfectæ, quæ a subditis vi extorqueri possunt, et utroque in genere tum negativæ, tum affirmativæ.

(*a*) Negativa obligatio in eo maxime sita est, ne vi resistatur Imperanti, etsi dura, et injusta præcipiat, vel innocentem affligat: (1) ne quis obicem ponat summo imperio: ne fidem subditorum solicitet: consilia hostibus civitatis prodat. Officiis negativis repugnat *crimen læsæ majestatis* in genere, quo adversus jura majestatica, et consequenter contra personam ejus, cui majestas inhæret, a subdito quidquam committitur: in specie crimen læsæ majestatis est, quo contra dignitatem Imperantis quidquam agitur, ac proinde contra reverentiam eidem debitam; eodem gravius est *crimen perduellionis*, seu machinatio, quæ animo hostili fit in interitum Imperantis vel eversionem civitatis. *Rebellionem* movet, qui animo doloso, ac directe armis, tumulto, conspiratione securitatem ac quietem civitatis turbat. Rebelles bellum gerunt late dictum, quod nomine *seditionis* venit: qui Imperantis præcepto non paret dolo malo, *contumax* vocatur. Contumacia quidem obedientiæ maxime refragatur, quæ in eo consistit, ut subditus voluntatem suam Imperantis aut Superioris voluntati submittat: at fidelitatis, quæ in tenenda fide subjectionis sita est, obli-

gatio negativa prohibet, ne subditus novis rebus studeat, ac ne statum reipublicæ convellat. Crimen læsæ majestatis ejusque species vocatur *exceptum*, eo quod specialia de illo statui soleant, et vero debeant. (2)

(*b*) Officia affirmativa subditorum eo pertinere non possunt, ut contra jus divinum ac naturale quidquam committatur jussu Principis. Nam *obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* (3) In dubio præsumtionem pro justitia legis aut præcepti stare, recepta sententia est. Spectat igitur obedientia tum ad observandas leges, tum jussa singularia exequenda, per quæ subditis negotia vel munera aut officia civilia demandantur. Officia affirmativa fidelitatis in defensione Imperantis ac civitatis contra hostes ac rebelles et perduelles maxime elucent. (4)

(1) *Ambros. in psalm. L. sive in Apologia David. dicentis*: Tibi soli peccavi, ita scribit: „ Rex utique „ erat; nullis ipse legibus tenebatur: quia liberi sunt „ reges a vinculis delictorum; neque enim ullis ad „ pœnam vocantur legibus, tuti imperii potestate. Homini ergo non peccavit; cui non tenebatur obnoxius. „ Sed quamvis tutus imperio; devotione tamen ac fide „ erat subditus. „ *Conf. I. Petr. II.* 17. *et seq.* ubi argumentum ab imperio domestico ad civile, tanquam a minore ad majus, potest elici. Celebres sunt de hac re apologiæ Patrum ac Scriptorum Ecclesiasticorum primæ ætatis pro Christianis, eorumque patientia ac fide erga Imperantes, a quibus dirissime vexabantur. Ejusmodi sunt Apologeticum Tertulliani, Apologia Justini.

(2) Talia sunt 1. cognitio privativa summæ potestati competens. 2. Ratio extraordinaria inquisitionis. 3. Processus summarius. 4. Punitio conatus et consciorum. 5. Afflictio descendentium. 6. Severitas singularis pœnarum.

(3) *Act. V.* 29. Judicent per me viri æquitatis amantes, et quibus sacrosancta religio cordi est, justene oratores sacri, qui pro veritate religionis ac salute immortalium animorum decertant, passim rebellionis accusentur, an potiore jure tanquam rebelles erga sanctam Ecclesiam et schismatum auctores, arguendi sint ii, qui omnes occasiones captant, sæculares Principes contra Ecclesiæ ministros concitandi, in invidiam vocandi homines optimos, ac veræ religionis, rerumque divinarum studiosissimos.

(4) *Numeror.* XXXII. 6. 17. 18, *Josue* I. 16.

§. CCXIV.

Obligatio subditorum erga communitatem partim negativa est, ne quis obsit securitati ac commoditati civium; partim affirmativa, ut eandem etiam promoveat per bona sua, per operas, per munera publica, consilia, ipsa vitæ pericula; et quemadmodum homo non sibi tantum, sed aliis quoque hominibus natus est; ita civis non tam suo, quam civium commodo vivit. Ex his deducitur.

(*a*) Ratio imperii eminentis, ac generalis obligatio, privatas utilitates posthabendi publicæ, studiumque conservandi nexum civilem, unionem animorum ac virium, statumque pristinum ac formam civitatis, quæ sine maxima perturbatione et extrema multorum calamitate vix ac ne vix quidem immutari potest: *omne regnum divisum contra se desolabitur*; *et omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit.* (1)

(*b*) Obligatio quoad operas et munera publica; quo pertinent 1. *angariæ et parangariæ*

sitæ in obligatione gratis præbendi equos et plaustra ad exercitum, annonam militarem, tabernacula militaria, ceteraque instrumenta bellica ad destinatum locum transvehenda. 2. *Metatio*, quæ est obligatio, personali hospitio excipiendi milites; idque vel in nuda militis receptione situm est, vel conjunctum cum aliqua erogatione. 3. *Albergaria*, consistens in gratuita præstatione hospitii, esculentorum et poculentorum in publicum usum. 4. Operæ varii generis gratis præstandæ e. g. ædilis, et quæ spectant ad componenda vel restituenda munimenta territorii.

(*c*) Obligatio defendendi rempublicam contra hostes armis, et vigiliis, tenendo stationem etiam cum aperto vitæ discrimine, dando se obsidem. Nihil turpius est, quam ejusdem civitatis alios socios laborare, decertare, pro patria bona, membra ac vitam dare, alios eodem tempore, luxu ac mollitie diffluere. (2)

(1) *Matth. XII.* 25. *Luc. XI.* 17.

(2) *Conf. Numeror. XXXII.* 6. 17. 18. *II. Reg. XI.* 12. *seq.*

§. CCXV.

Officia hominis erga hominem in statu adventitio civitatis tum confirmantur novis rationibus ex nexu civili depromtis, tum determinantur, quando per naturam satis determinata non sunt. Etsi enim subditus a subdito non pendeat, tamen uterque communi Imperanti subest, et communi nexu ad mutua commoda constri-

ctus est; quo fit, ut libertas naturalis non paucis capitibus restringatur. Hinc

(*a*) In statu civili cessat vis privata persequendi jus suum. Elegans extat hac de re decretum Marci Imperatoris: *Cum Marcianus diceret, vim nullam feci: cæsar dixit, tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? Vis est et tunc, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit. Non puto autem nec verecundiæ nec dignitati tuæ convenire, quidquam non jure facere. Quisquis igitur probatus mihi fuerit, rem ullam debitoris, non ab ipso sibi traditam, sine ullo judice temere possidere; eumque sibi jus in eam rem dixisse, jus crediti non habebit.* (1)

(*b*) Abstinendum ab iis, per quæ civium mores corrumpuntur, concordia tollitur, factiones conflantur, difficultas annonæ inducitur; quo pertinet prohibitio collegiorum illicitorum, monopoliorum etc. fuga otii ac luxus etc.

(*c*) Felicitatis ac honoris sui partem maximam in eo sitam sibi persuadet civis, si civium felicitati ac honori re et opera consulere per se ac suos potest.

(1) *l, creditores 7. D. ad leg. Jul. de vi priv. Idem decretum Marci habetur in l. 13. D. quod met, caus.*

§. CCXVI.

His explicatis subditorum juribus et obligationibus, quæ ex notione, ac fine civitatis, ac natura subjectionis civilis dimanant, indicari debet; quomodo ea sub-

jectio oriatur, ac finiatur, seu qua ratione subditus incipiat, aut desinat esse.

(*a*) Oritur subjectio civilis cum ipsa civitate per *pactum unionis*, *ac subjectionis*. Homagium subjectionem non tam primo producit, quam productam confirmat; non enim ideo subditus est, quia jurat; sed jurat quia subditus est. Civitate jam constituta oritur per *nativitatem*; liberi enim statum ac conditionem patris censentur sequi. Igitur censentur nasci civitati, cujus socius est pater: per *receptionem* hominis, qui sui juris est vel ex statu naturali vel ex alieno territorio: per *habitationem*, seu domicilium. In thesi obtinet regula: *qui in territorio est censetur esse de territorio*. Hæc tamen præsumtio cedit veritati comprobatæ de exemtione. Uti perpetua habitatio perpetuam, sic temporaria temporariam subjectionem parere dicitur; vocanturque transeuntes, ac peregrini subditi temporarii; quod suo modo admitti potest quoad leges, quæ peregrinos afficiunt. Nam ut dictum est supra(1), qui fundum vicini ingreditur, non continuo ejusdem subditus fit.

(*b*) Cessat subjectio *emigratione*, quam, nisi singularis ratio, aut lex obstet, in genere licitam putant insignes Juris publici tractatores, sed præstitis præstandis, quod ipsi fatentur. (2) Cessat dein *per exemtionem*, qua fit, ut quis sit in territorio, non autem de territorio. Ea exemtio suos gradus ac limites varios habere potest: per *ejectionem subditi*, vel relegationem; quæ cum in pænam fiat, delictum præcontinet. Sicui subdito a civitate vel Imperante subtrahitur defensio, aut abeundi

consilium secreto datur, sine delicto causa publica et rationabilis requiritur. Ostracismum non pro naturali incommodo, sed morbo ac vitio democratiæ, multi habent.

(c) Huc referri potest quæstio de uxore, liberis ac subditis Imperantis, utrumne in numero subditorum sint; quod generatim ægre definiri potest; quia Summa imperii aliter atque aliter ad unum defertur; de solo enim statu monarchico controversia habet locum. In regno electivo solius Imperantis industria censetur electa; proindeque uxor, liberi, consanguinei, quos electio non afficit, in numero subditorum hærent. Si quis Imperans pluribus ac diversis civitatibus præest, certe liberi, uxor, ac consanguinei non omnium earum civitatum subditi sunt. Si populus abdicatum a se imperium in totam aliquam familiam transtulit, putant nonnulli, eam totam familiam, perinde ac personam regni electivi, in statu libertatis naturalis fuisse repositam; unde qui de familia sunt, aut exemti, aut subditi primæ classis habentur. Ceterum idem homo diversis civitatibus subesse potest eodem tempore quoad bona in diversis territoriis sita, non vero quoad personam, nisi in rebus et actionibus, quæ conciliari inter se et una stare possunt, eo modo, quo quivis tum civili imperio tum ecclesiastico subjacet; quorum alterum ab altero independens, atque utrumque in suo genere summum est.

(1) §. *CCXV (a)*

(2) *L. B. de Kreittmayr Jur. publ. Univ.* §. 37. *Bœhmer Jur. P. Univ. Parte Special. L. III. C. II.* §. 8. *Grot. de I. B. ac P. L. II. C. IV.* §. 24. *Consentit Pufendorf. de I. N. et G. L. VI. C. II.* §. 13. mira est argumentatio, qua Schrodtius utitur, dissentiens

hac parte, *in Syst. Jur. publ. Univ. P. III. C. III.* §. 26. *in not.* Jus expellendi ex parte Imperantis, et jus emigrandi ex parte subditorum sunt duo correlata: jam vero penes Imperantem non residet jus expellendi subditum sine culpa: ergo etiam subdito non superest libera facultas emigrandi absque consensu Imperantis. Siqua esset consentiens proportio, utrinque consensus, vel utrinque causa alia quæcunque debuerat poni. Nunc vero disparata ponuntur. Sed nec ratio et comparatio locum habet, perinde ac si dicerem: miles sine consensu Imperatoris a signis discedere non potest: ergo nec Imperator militem potest dimittere.

CAPUT V.

Jura et obligationes Imperantis ac subditorum proxime sese exerunt circa securitatem internam, et externam civium, et civitatis.

ARGUMENTUM.

§. *CCXVII. Notio securitatis internæ. et Politiæ. CCXVIII. Quid eidem obsit. CCXIX. Articuli Politiæ. CCXX. Alii. CCXXI. aliique. CCXXII. Securitas externa.*

§. CCXVII.

Familiæ, ex quibus civitas coalescit, relate ad Imperantem non perinde se habent, uti milites relate ad ducem, vel domestici relate ad patremfamilias; nam et illis a duce, et his a patrefamilias fere suppeditantur, et assignantur ea, quæ ad victum, vestitum, habitationem necessaria sunt. At singulæ familiæ, se patresfamilias de his ipsi sibi, suisque providere

coguntur. In quem finem opus est multis laboribus, opificiis, artibus, commerciis, dein etiam subsidiis, et opportunitatibus, ut tuto ac commode providere sibi suisque possint: quod ipsum securitatem personarum quoad vitam et membra, et actionum seu libertatis ad eum finem necessariæ, deinde existimationis, ac bonorum poscit. Determinatio eorum mediorum, per quæ securitati civium quoad personas, libertatem, existimationem, bona ac media seu subsidia vitæ comparanda consulitur. *Politia* nuncupatur, quæ in interna civitatis constitutione sita, ac velut anima civilis corporis est. Hæc *interna* securitas alia est *publica*, quæ civitatem qua personam moralem afficit, quando periculum non est, ut nexus civilis convellatur, forma civitatis turbetur, imperium civile conculcetur, vel enervetur; alia est interna securitas *privata* respiciens singulorum civium personas, libertatem, bona, honorem, jura comparandi media ac subsidia vitæ. Securitas *externa* ab extraneis hostibus et machinationibus et cives et civitatem tutam præstat. Ideam istjusmodi securitatis sacræ literæ ingerunt locis pluribus. (1)

(1) *Isa.* XXXII. 1. 2. 17. 18. *et III. Reg. IV.* 20. 25.

§. CCXVIII.

Securitati interna obsunt factiones, concursiones, publicæ murmurationes, contemtus magistratuum, libelli famosi contra eosdem, ipsorum militum, ac ducum, per quos ea conservanda est, ferocia et contumacia, iportuna austeritas et inexpugnabilis pertinacia Imperantis. (1)

(1) *Conf. III. Reg. XII. et I. Reg. X. 27.*

§. CCXIX.

Quando plures socii, iique industrii ac probi vires suas conjungunt; tunc non modo externæ securitati, siquis extraneus hostis imminet, sed etiam internæ privatæ magis consultum est; eoquod labore, artibus, opificiis, agricultura, aliisque generis istius mediis necessario augeri rerum copia et sufficientia debeat. Quapropter sequentia politiæ capita huc pertinent.

(*a*) Providendum, ut aptis mediis intra justum gradum conservetur, et augeatur numerus subditorum. Nam *in multitudine populi dignitas regis: et in paucitate plebis ignominia Principis.* (1) Id sapiente ac leni regimine multo citius obtinetur, quam obviis admissis conjugiis. Nam *Rex inspiens perdet populum: et civitates inhabitabuntur per sensum potentium.* (2)

(*b*) Eum in finem vitæ civium conservandæ, salubritati locorum, removendis periculis pestilentiæ etc. provideri necesse est; unde leges proveniunt contra infanticidia, procurationem abortus, duella, ludos periculosos, rixas, homicidia, latrocinia, venena, vagam libidinem etc.

(*c*) Educatio juventutis, informatio in artibus et opificiis, assuefactio ad labores, fuga otii etc. id efficere debent, ne cum vita civium civitatis quoque vita deficere, aut languere incipiat. Singularem solicitudinem merentur pupilli, orphani, viduæ, puerperæ, ægri ac debiles, calamitatibus oppressi nulla sua culpa. Uti vero divina providentia sapientissime disponit, ut nunquam non verum sit: *semper pauperes habetis vobiscum: et non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ*; (3) ita humana providentia prudentissime ordinat, ut otiosa et vaga mendicabula non tolerentur. Nam *propter inopiam multi deliquerunt*: (4) *et multam malitiam docuit otiositas.* (5)

(1) *Prov. XIV.* 28.

(2) *Eccli X.* 3.

(3) *Marc. XIV.* 7. *Deuteron. XV.* 11.

(4) *Eccli. XXVII.* 1.

(5) *Eccli. XXXIII.* 29.

§. CCXX.

Vitæ et incolumitati conservandæ inprimis necessarius est victus, vestitus, habitatio. (1) Urgente Ægiptios fame, a rege alimenta petunt: (2) neque communi

inopiæ depellendæ pares sunt singuli patresfamilias; unde communi imperio et conjunctione virium opus est. Igitur objecta politiæ sunt.

(*a*) Sufficiens copia rerum ad vitam maxime necessariarum : leges ædiles : contra luxum aut lasciviam vestitus : nundinæ : opificia : agricultura : res pecuaria, res monetaria, commercia tum *interna*, quæ a civibus inter se exercentur, tum *externa*, quæ cum gentibus aliis aut peregrinis fiunt; in quibus alia *activa* sunt alia *passiva*, uti per mercium exportationem fiunt, aut importationem. Sed cum eadem conjuncta sint cum periculo fraudum; (3) Imperantis est, salubritate et æquitate legum præcavere circa pretia rerum, mensuras ac pondera, iniquos et usurarios contractus. (4)

(*b*) Præcautiones contra incendia, inundationes et pericula fluminum : contra furta, rapinas, deprædationes, lusus.

(1) *Eccli.* XXXIX. 31.

(2) *Gen.* XLI. 55.

(3) *Eccli.* XXVII. 2.

(4) *Prov.* XX. 10. *ibid.* XI. 1.

§. CCXXI.

Securitati civium sola vi coactiva legum nunquam satis cautum erit, nisi morum honestate, probitate, ac gravissimo religionis vinculo in officio contineantur subditi. De religione capite proximo agetur; huc vero spectat.

(*a*) Ut dissolutioni morum, ut licentiæ et protervitati hominum improborum, ut injuriis, maledicentiæ ac calumniis severæ leges instar aggerum opponantur; ac cohibeatur dissipatio patrimonii, temperentur compotationes; quæque sunt generis istius:

(*b*) Ut libertatem civilem, quam leges naturæ ac civitatis reliquam fecerunt, contra vim potentum etiam imbecilliores salvam teneant favore et patrocinio legum. Unde et patriæ, et herili potestati aliquando limites ponendi sunt; neque permittenda coacta matrimonia, quæ difficiles habere exitus solent.

(*c*) Ferenda non sunt clandestina civium conventicula, eoque minus, quo majore pertinacia occultari volunt consilia sua, statuta, negotia; *Omnis enim, qui male agit, odit lucem; et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. Qui autem facit veriatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus; quia in Deo sunt facta.* (1)

(1) *Joan. III.* 20. 21. *Martin. Posit. de Jur. civil.* §. *XCVIII. et seq. Schrodt. Syst. Jur. publ. univers. P. II. C. IV. Sonnenfels Princip. Politiæ. n.* 59. 60.

§. CCXXII.

Ut ab externis hostibus tuta sit civitas, pro temporum ratione sæpe locum habet illud effatum Servatoris: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quae possidet.* (1) Quapropter pacis studio bellum apparandum est. Hinc dubium non est, quin media ad eum finem

necessaria penes summum imperium civile sint.

(*a*) Ceu jus instruendi arma, adornandi armamentaria; jus legendi ac conscribendi milites, tum terrestres, tum navales, tum lectos, id est, cives vi subjectionis civilis ad militiam adscitos; (1) tum stipendiarios seu conductitios, qui mercede conducuntur. In cujus juris usu pacta singularia, dein humanitas, et ratio temporis ac necessitatis spectanda sunt. Eodem pertinet jus ordinandi disciplinam militarem, jus erigendi granaria et æraria militaria, jus assignandi hospitia militum personalia; quod vocant jus metationis.

(*b*) Jus fortalitii, seu munimenti, quod securitati publicæ inservire, hostemque repellere valet; eumque in finem a subditis exigendi operas, collectas, etiam fundos etc.

(1) *Luc. XI.* 21.

(2) *I. Reg. XI.* 7. 8.

CAPUT VI.

MULTIPLEX INTER RES CIVILES ET ECCLESIASTICAS DIFFERENTIA. SUNT TAMEN MOMENTA GRAVISSIMA. ITEMQUE MEDIA AC JUSTI MODI, QUIBUS POTESTAS CIVILIS ATTINGIT NEGOTIA RELIGIONIS.

ARGUMENTUM.

§. *CCXXIII. Differentia inter societatem civilem, et Ecclesiam Jesu Christi. CCXXIV. Beatitas terrena, CCXXV. cum detrimento religionis male quæsita. CCXXVI. Tituli, ex quibus Imperans religionem cordi et curæ habere debet. CCXXVII. Binæ generales ea de re animadversiones.*

§. CCXXIII.

Quæ de origine ac notione civitatis, de natura imperii civilis, de objectis ejusdem imperii adhuc dicta sunt, et ex communi prope Auctorum sententia dicta sunt, ea, obsecro, memoria breviter repetat, quisquis de juribus potestatis sacræ et profanæ, atque inprimis de recentissimis quorundam Scriptorum opinionibus ex veteri Protestantium penu depromptis rectum ferre judicium avet. Finem civitatis, nempe internam et externam securitatem, ex qua ejusdem origo, et indoles civilis imperii pendet, capite proxime præcedenti declaravi. Eum in finem Imperans tributa exigit a subditis, et in ærarium refert; eundem in finem constituit officiales, id

est, consiliarios et ministros, aut integra officialium collegia instituit: utitur inspectione, fert leges, judicia dat, vim coactivam seu gladium exerit in homines facinorosos et contumaces. In his omnibus nihil inest, quod supra naturam sit, quod non æque Imperanti idololatræ, quam Christiano conveniat: nihil in his omnibus juris sacri vel ecclesiastici deprehendes, si totam imperii civilis amplitudinem excusseris. Neque id dico, Religionem in postremis curis esse debere Imperantibus; imo nihil est, quod, si se, si cives, si summum Deum ament, magis cordi esse oporteat, ac religionis conservandæ, protegendæ, ornandæ, et propagandæ studium. Id ut ordine quodam diducam, faciam, quod alii Catholici rerum publicarum tractatores in usu habent, ut naturam ac proprietates veræ Religionis, et Ecclesiæ Romano-Catholicæ a Theologis nostris invictæ demonstratas instar lemmatis sumam, paulo accuratius easdem expositurus in Iure publico ecclesiastico. Unde multiplex differentia religionis, ac boni civilis, Ecclesiæ et civitatis; imperii sacri et profani ad sequentia capita revocari potest:

(a) Differunt origine. Civitas aliarum temporalium societatum more ex pacto libero so-

ciorum est: Ecclesia ex lege et institutione Dei ac Domini Nostri Jesu Christi, qui per Spiritum sanctum *posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* (1) Illa ergo societas pactitia, voluntaria, terrena ac humana est; hæc vero legalis, necessaria, cœlestis, ac divina. (2) Origo imperii civilis est a Deo, ut auctore naturæ, neque naturæ ordinem ac limites transcendit: origo imperii ecclesiastici est a Deo, ut collatore gratiæ supernaturalis, proindeque longe altioris ordinis, quam ut cum re ulla temporali in comparationem venire, aut pretio comparari possit.

(*b*) Finis civitatis et imperii civilis est securitas interna et externa ad vitæ quietem ac tranquillitatem. (3) At Finis Ecclesiæ, et imperii sacri est sanctificatio animarum, ac beatitas sempiterna, cultus ac gloria supremi Dei longe nobilior, quam quæ naturæ viribus vel optari, nedum obtineri possit. Fini supernaturali media pariter supernaturalia respondere necesse est; qualia in potestate civilis Imperantis non sunt. Fini præstantiori inferiorem cedere, rationis et naturæ lex est. (4)

(*c*) Uti inter finem utriusque societatis et potestatis sacræ et profanæ; sic inter media, per quæ finis obtinetur, maxima discrepantia est: media determinantur per leges, aliave potestatis exercitia; ergo in his quoque necesse est diversitatem intercedere, uti et inter objecta potestatis, ac exercitii ejusdem.

(*d*) Potestas utraque sacra sive ecclesiastica et profana seu civilis in suo genere summa est; quia neutra subordinatur alteri: itemque altera

ab altera est independens, eo ipso, quod utraque per se et in se spectata, sit summa et ordinis diversi. (5) Simul et civitas et ecclesia societas visibilis est, et inæqualis; multis tamen prærogativis non tantum ratione præcellentis finis, sed ut insignium proprietatum eminet ecclesia; quippe *una* est unitate fidei, doctrinæ, capitis: *sancta* est in fide ac disciplina; sanctosque identidem efficit insignes: *catholica* et duratione temporis et propagatione per orbem: denique *apostolica* est, dum inde ab apostolis et successionem sacerdotum et doctrinæ depositum non interrupta serie traditum exhibet.

(1) *Act.* XX. 28.

(2) *Hebr.* XII. 22. 23. 24. *I. Joan.* I. 8.

(3) *I. Timoth.* II. 2.

(4) §. XXII. (e) §. LXIII.

(5) Notoria hæc Catholicorum doctrina est. *Synops. Juris Eccl. Viennens.* §. XLVII. et XLVIII. *Riegger Inst. Jurispr. Eccl. P. I.* §. C. *Schrodt in Systemat. Juris publ. univ. P. II. C V.* §. IX. *L. B. de Kreittmayr Jur. publ. univ.* §. 30. Testimonium ex Protestantibus perhibet *Cl. Putter in Instit. Juris publ. German.* §. 431. De hoc dogmate magna constantia disseruit *illustriss. Archiep Paris. de Beaumont in instruct. Pastorali de auctoritate Ecclesiæ*, his verbis exorsus: „ Ecclesia, carissimi fratres, nec variare „ unquam potest in sua doctrina, nec spoliari potestate spirituali sibi a domino concessa. Nec deceptarum illusio mentium, nec politici fines, nec opinionum humanarum inconstantia, nec speciosus prætextus conservandæ tranquillitatis publicæ fucum unquam facient sponsæ Jesu Christi. Nec humiliationes aut relegationes suorum Ministrorum, nec illorum supplicia, et ipsa mors intrepidum ejus animum unquam movebunt. Semper conservare sciet veritatum æternarum depositum, et tueri auctoritatem sacram, quam a divino suo sponso accepit „

§. CCXXIV.

Nemo est vir sapiens, qui non maximi faciat eum, quem civile imperium obtinet finem, nempe tranquillitatem, pacem, securitatem, rerumque earum, quæ ad vitæ necessitatem, atque etiam commoditatem quandam ac jucunditatem necessariæ sunt, sufficientiam. Neque enim hostium tantum externorum, aut latronum, furumque metus, sed inopiæ quoque timor beatitatem vitæ perturbat: *veniet tibi quasi viator, egestas et pauperies quasi vir armatus.* (1) Hæc vitæ civilis beatitas, uti rerum, ex qua pendet, copia, affluentia, aut mediocritas, multiplices gradus in se habet; relate ad finem religionis suum ordinem ac veluti locum nanciscitur. Unde duplex error existit valde perniciosus; quando perfectio beatitatis terrenæ ita extollitur, quasi summa rerum omnium ad hominis officia pertinentium in eadem consisteret; dein quando cum detrimento religionis, divinique cultus et sempiternæ animorum salutis homines felices esse aut jubentur, aut ipsi appetunt. Deceptricem ideam, quam sibi nonnulli de civilis status beatitate effingunt, ex sacro codice exscribam:

(*a*) Quæ est ista beatitas hominum? *Sicut erant in diebus ante diluvium, comedentes et bi-*

bentes, nubentes, et nuptui tradentes -- et non cognoverunt, donce venit diluvium, et tulit omnes; ita erit et adventus filii hominis. (2) *Corrupta est terra, et repleta est iniquitate.* (3) *Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulcræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerent.* (4) *Vidit Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore.* (5).

(*b*) Quæ est ista beatitas? qualis in Sodoma fuit post diluvium: *Ecce haec fuit iniquitas* (non felicitas) *Sodomœ sororis tuæ, superbia, saturitas panis et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus: et manum egeno et pauperi non porrigebant, et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me.* (6) *Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis: quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua. Filiæ eorum compositæ: circumornatæ, ut similitudo templi: promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis: boves eorum crassœ. Non est ruina maceriæ, neque transitus. Beatum dixerunt populum, cui hœc sunt. Beatus populus, cujus dominus Deus ejus.* (7)

(*c*) Quæ est ista beatitas? *Erat dives - induebatur purpura et bysso - epulabatur quotidie splendide - et mortuus est, et sepultus in inferno et clamans dixit: - crucior in hac flamma - et dixit illi Abraham - recordare, quia recepisti bona in vita tua.* (8) *Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit, et cogitabat intra se dicens: quid faciam: quia non habeo, quo congregem fructus meos? et dixit: hoc fa-*

ciam : destruam horrea mea , et majora faciam ; et illuc congregabo omnia , quæ nata sunt mihi et bona mea; et dicam animæ meæ: anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce , comede , bibe , epulare. Dixit autem illi Deus : stulte , hac nocte animam tuam repetent a te ; et quæ parasti , cujus erunt ? Sic est , qui sibi thesaurizat . et non est in Deum dives. (9)

(*d*) Quæ est ista beatitas ? *Omne , quod in mundo est , concupiscentia carnis est , et concupiscentia oculorum , et superbia vitæ , quæ non ex patre , sed ex mundo est ; et mundus transit , et concupiscentia ejus.* (10)

(*e*) Quæ est ista beatitas ? nempe ea , quæ homines facile ab honestate abducit , et ad flagitia pertrahit : *incrassatus , est dilectus , et recalcitravit icrassatus : impinguatus , dilatatus dereliquit Deum factorem suum.* (11) De Ozia sic proditum est : *Cum roboratus esset , elevatum est cor ejus in interitum suum , et neglexit dominum Deum suum : ingressusque templum domini adolere voluit incensum.* (12) *Prosperitas stultorum perdet eos.* (13)

(*f*) Quæ denique est ista beatitas , quam sæpe probi cum improbis communem habent , aut hi præ illis potiorem , pinguioremque ? (14) quamque in die vindictæ deplorabunt homines cæci ? (15)

(1) *Prov. VI.* 11.
(2) *Matth.* XXIV. 38. 39.
(3) *Gen. VI.* 11.
(4) *ibid. v.* 2.
(5) *ib. v.* 5
(6) *Ezech. XVI.* 49. 50:
(7) *Psal. CXLIII.* 11,
(8) *Luc. XVI,* 19.
(9) *Luc. XII.* 16.
(10) *I. Joan. II.* 16.

(11) *Deut. XXXII.* 15. *expendantur bona præcedentia v.* 13. *et mala sequentia v.* 19. *seq.*

(12) *II. Paralip. XXVI.* 16.

(13) *Prov. I.* 32.

(14) *Jerem. XII.* 1. *Job. XXI.* 7. *Habac. I.* 1. 4. 13. *et II.* 23. *Psalm. LXXII.* 2.

(15) *Sap. V. a v.* 2. Istiusmodi de beatitate vanas opiniones graphice exprimit *S. Augustin. l. II. de Civit. Dei. c.* 20. „ Tantum stet respublica, inquiunt, „ tantum floreat copiis referta, victoriis gloriosa; vel, „ quod est felicius, pace secura sit; et quid ad „ nos? etc. „

§. CCXXV.

Qui caducam felicitatem civilis status, de qua dictum mox est, præ quam par est, extollunt, atque in ea summam humanarum rerum collocant, fere non id faciunt sine detrimento religionis, divinique cultus, ac neglectu beatitatis æternæ; de qua re exempla proferam ex sacro codice:

(*a*) Jeroboam timuit, ne, si avulsæ tribus Jerosolymam redirent religionis causa, a fide sua desciscerent, et Roboamo adhærerent; *et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: nolite ultra ascendere in Jerusalem: Ecce Dii tui Israel. - - et factum est verbum hoc in peccatum. Ibat enim populus ad adorandum vitulum.* (1)

(*b*) Rex novus AEgypti causam publicam regni et rationem status prætendit, ob quam Israelitæ contra omne jus ac fas opprimi deberent. *Filii Israel creverunt, et quasi germinan-*

tes multiplicati sunt. -- Surrexit rex novus super Ægyptum -- et ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multipliticetur: et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra! (2) Eventus hujus consilii politici notus est. *Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* (3) Extrema Judeorum impietas necem filii Dei decernentium, causam publicam et rationem status causabatur: *Si dimittimus eum* (Jesum) *sic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.* (4) *Temporalia perdere timuerunt*, inquit S. Augustinus, (5) *et vitam æternam non cogitaverunt; ac sic utrumque amiserunt.*

(*c*) Gallio proconsul Achajæ, cum Paulus causam dicere, et contra accusatores suos de religione disserere aggrederetur, dixit ad Judæos: *Siquidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem. Si vero quæstiones sunt de verbo, et nominibus et lege vestra, vos ipsi videritis: judex ego horum nolo esse.* (6) Non gravitatem negotii, sed potius levitatem obtendit, cur audientiam neget; ac temporalibus rebus immersus, quæ ad fidem ac religionem spectant, pro Logomachiis habet. Simile est, quod *disputante Paulo de justitia et castitate et judicio futuro, Felix provinciæ præses* tanquam gravioribus curis distentus respondit: *quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te; simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.* (7) Sic hominibus amore pecuniæ et

temporalium rerum captis omnia potiora sunt, quam salutis et religionis negotium; nec aliud colligi potest ex causa coram Festo et Agrippa Rege perorata; ac Festus quidem ad Paulum, res serio eaque contentione, qua oportebat agentem, *insanis*, inquit, *Paule*, *multae te literae ad insaniam convertunt*. Agrippa joco, ut apparet, respondit: *in modico suades me Christianum fieri*. (8)

(1) *III. Reg. XII.* 28. 30.

(2) *Exod. I.* 7.

(3) *Jacob. III.* 15.

(4) *Joan. XI.* 48.

(5) *Tract.* 49. *in Joan.*

(6) *Act. XVIII.* 14. 15.

(7) *Act. XXIV.* 25. 26.

(8) *Act. XXVI.* 24. 18. *complura exemplu affert Bossuet Politic. l. VII. C. V.*

§. DCXXVI.

De segregatione utriusque potestatis, ecclesiasticæ et civilis, ac de justis limitibus dictum est, intra quos contineri studium procurandæ publicæ felicitatis debet. Nunc igitur, cum Imperans civilis ob eam potestatum diversitatem minime negligere res divinas debet, exponendi tituli sunt, seu rationes, quæ ejus de religione curam esse justam ac debitam ita ostendant, ut non involet in jura ecclesiæ, neque noceat religioni, cui mederi, aut gratificari cupit, ...

(*a*) Quia finis rerum omnium, atque universæ creationis ac gubernationis illustratio est divinæ gloriæ; dubitari non potest, quin imperium civile, quod summum, maximeque splendidum est inter res omnes terrenas, eumdem in finem institutum et collatum sit. Igitur illustrandæ, atque ab offensis, omnique impietate vindicandæ, gloriæ summi Dei præ ceteris studeat Imperans, oportet. Id, quod ex naturalibus erga Deum officiis cuivis naturæ intelligenti creatæ, ac singulis pro virili parte, statuque et conditione omnino præstandum est, nempe accommodate ad facultatem moralem et physicam, quæ in Imperante ex facultatibus omnium subditorum coalescit. Finem ergo præcipuum atque ultimum sectantur Principes; dum pro religione leges dant; *quando imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem jubent*, inquit S. Augustinus (1). Officio naturali erga Deum non satisfacit, qui suam voluntatem voluntati et ordinationi divinæ præfert, etsi pietatis et religionis speciem præferat; exemplo est Saul rex primus Hebræorum, qui mandatum divinum pietatis specie atque obtentu negligens, gravissimam reprehensionem ac pœnam incurrit: *Quid projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex. - Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius, ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia, quam victimæ, et auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* (2)

(*b*) Principes terræ velut primarii ministri sunt summi Dei; *cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis*, inquit de iisdem rex ipse sapientissimus (3); et doctor gentium de

summo Principe temporali loquens, *Dei minister est*, inquit. (4) Itaque Imperantes imperium non tanquam absolute suum, sed tanquam a supremo rege tempore quodam sibi delegatum obtinent, nihilque magis cavere debent, quam ne contra voluntatem, ac fines et quasi leges fundamentales ab eodem constitutas quidquam agant. Porro quas fundamentales leges orbi dederit summum Numen, ignorare non potest, qui duas discretas ab Eodem potestates institutas cogitat; nam valde gravia sunt, quæ Sapiens addit: *nec custodistis legem justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis; quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet.* (5) Hoc ministerium regum ad bonum ecclesiæ pertinere, ab Isaja propheta prædictum est *Aedificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi.* (6) Id, quod ab eodem propheta, alio etiam manifestatum est loco, dum reges Ecclesiæ nutritios, non dominatores vaticinatus est. (7) *Pertinet hoc ad reges seculi Christianos*, inquit Augustinus, *ut temporibus suis pacatam velint habere matrem suam Ecclesiam.* (8)

(c) Finis proximus imperii civilis est securitas præstanda omnibus, qui in civitate jure degunt; pertineat ad personas, ad honorem, ad bona et quævis jura ab injustis vexationibus, fraudibus, et vi defendenda. Personas, honorem, bona Ecclesiæ et ministrorum ejus ab hac defensione eo minus excludi posse, manifestum est, quo propius eadem ad cultum supremi Dei referenda sunt. Dei enim causa in his agitur, ac tum maxime, quande delicta coercentur, quibus Dei honor proxime, ac di-

vina perfectio impetitur : ceu blasphemia, idolatria etc. atque hoc securitatis jus attingunt verba S. Leonis P. ad Pulcheriam Augustam ita scribentis : *Spero adfuturam misericordiam Dei, ut cooperante clementia vestra pestiferi erroris* (Eutychiani) *possit morbus auferri : ut, quidquid ipso inspirante atque auxiliante potuerit fieri, cum vestrae fidei laude peragatur ; quoniam res humanae aliter tutae esse non possunt; nisi, quae ad divinam confessionem pertinent, et regia et sacerdotalis defendat auctoritas.* (9) Qui Sectariorum fraudes et occultas machinationes, qui apertam eorundem vim furoremque, qui erroris serpentem contagionem novit, aut ex historicis monumentis animo repetierit, dicet cum Lipsio : *Nos Principi in Ecclesiam ipsam nihil juris damus : atque hoc volumus tantum, ut vim, fraudes, turbas et externa haec mala ab ea arceat : et quod in ipso est, pacata Sacra praestet, et quieta. Nonne qua Christianus velle debet, qua Princeps est, potest ?* (10) Si segregatas extra civile imperium familias cogites, singuli patresfamilias reprimendæ impietati ac violentiæ hominum, Deo et Ecclesiæ rebellium, haud sufficerent ; unde pacto quodam vires suas et communia in religionem studia unire cogerentur. Atque hoc est, quod posito nunc quidem communi imperio, Imperantis officium est. Uti vero singuli patresfamilias nihil juria haberent contra ordinem hierarchicum a Deo institutum, atque ab omni terrena potestate segregatum, sic iidem nihil etiam juris contra eundem ordinem in Imperantem transferre potuerunt. Si posito naturali statu jus determinandi modum rationemque divini cultus, item offerendi Deo sacrifi-

cia, designandi ad id munus sacerdotes, et instituendi cæremonias penes patresfamilias futurum fuisse cogites; manifestum est, per ecclesiæ et ordinis hierarchici institutionem a Deo factam istiusmodi jus penitus cessasse, neque introducto postea imperio in Imperantem transiisse. Posita hac eadem ecclesiæ et ordinis hierarchici institutione divina, non cessat, imo crescit obligatio patrumfamilias adstringendi suos ad observandas leges ecclesiæ, et ad jura ordinis hierarchici agnoscenda, quin ob eam causam verum quoddam jus circa sacra arrogare sibi possint; cum totum id, quod facere possunt, ac debent, ex naturalibes erga summum Deum officiis tum absolutis, tum hypotheticis in statu religionis revelatæ derivetur.

(*d*) Alia est gravissima ratio, cur Imperanti religio cordi esse ac curæ debeat; nempe vis *exempli*, quo dici non potest, quantum aliorum animi ad pietatis religionisque studium incitentur; ac si omnibus dictum est a divino Servatore: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*: (11) id speciatim sibi dictum Imperans existimet, in cujus sensa et opera tum ministrorum sive inferiorum magistratuum, et officialium civitatis, tum subditorum omnium oculi atque animi intenti sunt, nempe *secundum judicem populi, sic et ministri ejus, et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea.* (12) Unde non multum, nec sæpe a vero abludunt verba Aeneæ Sylvii, qui tum Imperatori Friderico III. a secretis erat, ita scribentis: *Omnes hanc fidem habemus, quam nostri Principes, qui si colerent idola et nos coleremus, et non solum Papam, sed etiam Christum negaremus.* (13)

(e) Maxime vero Imperanti dispositio divinæ providentiæ pro oculis habenda est, a qua dispensatio regnorum ac scissio, stabilitas eorundem ac subversio, fides ac fidelitas subditorum, sors Principum, ac fortuna civitatum pendet, ita ut ob injustitiam, ac impietatem, divinæque religionis neglectum gravissime affligantur civiles status, turbentur, scindantur, evertantur. Id extraordinariis eventibus supremum Numen patefecit, quemadmodum in libris V. T. memoriæ proditum est, nec vero ei dispositioni vis ulla aut humana prudentia refragari, aut obicem ponere unquam potuit: *Haec dicit Dominus: non glorietur sapiens in sapientia sua, et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur dives in divitiis suis.* (15) *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* (16)

(1) *Epist.* 166. *relatus a Gratiano, in c. Imperatores* 48. *XI. q.* 3.

(2) *I. Reg. XV.*

(3) *Sapient. V.* 5.

(4) *Rom. XIII.* 4.

(5) *Sap. VI.* 5. 6.

(6) *Isa. LX.* 10.

(7) *Isa. XLIX.* 23.

(8) *Tract.* 11. *in Joan.*

(9) *Epist. LX. edit. Ballerin. Gratian. c. res autem.* 21. *XXIII. q.* 5.

(10) *Adversus Dialogistam. C. II.*

(11) *Matth. V.* 16.

(12) *Eccli. X.* 2.

(13) *Epist.* 54. *ad Caspar. Schlik Imperatoris Cancellarium.*

(14) Deus pro beneplacito imperia et regna dispensat. *I. Reg. X.* 1. *ibid. XVI.* 1. *item IV. Reg. IX.* 6. *Jerem. XXVII.* 5. 6. 7. Regna scindit, aufert, subvertit *I. Reg. XX.* 26. 28. *III. Reg. XI.* 31. *ibid. XXI.* 1. 2. 3. *et ib. XIV.* 15. 16. *IV. Reg. IX.* 8. *Daniel, V.* 1. Populos in fide conservat. *Psalm. CXLIII.* 2. *I. Reg. X.* 26. *IX. Reg. IX.* 12. 13.

(15) *Jer. IX.* 23.

(16) *Prov. XXI.* 30.

§. CCXXVII.

Satis, opinor, rationes fundamentales officiorum explicatæ sunt, quibus Imperantes, qua Imperantes, Deo et religioni adstringuntur. (1) De juribus eorum, et officiis specialibus circa singulares religionis et Ecclesiæ causas ante tractari haud potest, quam earundem causarum indoles ac diversæ relationes perspectæ sint: neque etiam matura et tempestiva videbatur hoc loco confutatio earum hypothesium, quas recentiores Scriptores quidam ad potestatem Ecclesiæ et ordinis hierarchici methodice eludendam ac subvertendam confinxerunt.

(1) De officio Imperantis, qua talis accurate disserit *S. Augustinus Epist.* 50. *ad Bonifacium Comitem*: „ Quomodo ergo, roges, Domino serviunt in „ timore (Reges), nisi ea, quæ contra jussa Domini „ fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? aliter enim servit, quia homo est, aliter, quia „ etiam Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter: quia etiam Rex est, servit leges justa præcipientes, et contraria prohibentes conveniente vi-

„ gore sanciendo. Sicut servivit Exechias - - *IV. Reg. XVIII.* 4. Josias - - *IV. Reg. XXXIII.* 4. 5. Rex Ninivitarum- *Joan. III.* 6. Darius; *Daniel. XIV.* 21. Nabuchodonosor, *Dan. III.* 96. - - In hoc ergo serviunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere, nisi Reges. „ *Idem erudite ostendit Petrus Damiani L. VII. Epist. III. ad Henricum IV. Huc etiam spectant verba Concilii Troslejani, quod a.* 909. *celebravit Heriveus Archiepiscopus Rhemensis C. III.* „ Hæc ita post primam Sanctorum Patrum, Duce sancto Spiritu, ordinationem, ac deinde post canonicam de his auctoritatem, a prioribus Imperatoribus et Regibus decreta et custodita fuerunt. Et quousque privilegia sunt servata status ecclesiastici, profecit in augmentum conservatus a Deo status regni. At postquam hæc cæperunt parvi pendi, labefactatus de die in diem, et jam pene in nihilum redactus est ille, qui quondam florebat, vigebatque, status hujus regni: et ita inolevit malum, quod a transactis retro cæperat annis, ut jam principalis potestas putet sibi licere, secus quam auctoritas divina se habeat, in causas ecclesiasticas prosilire, et Cuce sancto Spiritu statutum a Patribus Ecclesiæ ordinem pervertere. „ *Harduin T. VI. P. I. col.* 512. *In Concil. Aquisgranensi A.* 836. *C. III.* De persona Regis, filiorumque et ministrorum multa in hanc sententiam ex antiquis Patribus disseruntur; quale est illud ex S. Fulgentio: „ Magis christianum regitur, ac propagatur imperium, dum ecclesiastico statui per omnem terram consulitur, quam cum in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur. „ *Hartzheim T. II. Concil. Germ. ad a.* 836. *p.* 84.

CAPUT VII.

SECURITAS INTERNA ET EXTERNA CIVITATIS CONSERVARI NON POTEST SINE SUMTIBUS; QUOS SUBDITI, QUANTUM OPUS EST, CONTRIBUUNT IN USUS PUBLICOS.

ARGUMENTUM.

§. *CCXXVIII. Causæ et fines publicarum expensarum. CCXXIX. Fontes, ex quibus hauriendæ sunt. CCXXX. Jus Imperantis exigendi tributa. CCXXXI. Obligationes præfectorum ærario. CCXXXII. Jus Imperantis circa bona privata subditorum.*

§. CCXXVIII.

Necessitatem contribuendi in usus publicos ex fine civitatis, nempe ex tranquillitate, ordine, securitate, recte derivavit Justinianus Imp.: *Una haec res, inquiens, potentiae nostrae studio est, ut provinciae et bonis gubernentur legibus, et tuto inhabitentur: neque non ex Praesidum justitia fructum capiant, et tributa publica sine querela inferantur; neque enim aliter conservare licet rempublicam, nisi pientissimae praestationes importentur in publicum, ex quibus* 1. *et militares nutriuntur copiae, ut resistatur hostibus, et per agros ac urbes aguntur excubiae:* 2. *Perfruuntur item reliqui ordines attributis sibi salariis:* 3. *Reparantur quoque muri et urbes:* 4. *Denique omnia alia pro-*

veniunt, quae communem subditorum utilitatem concrecunt, (1) Quadruplex hic contributionum causa assignatur.

(*a*) Stipendia militum; nam *quis militat suis stipendiis unquam* (2)? eodem spectant sumtus pro annona, in fortalitia etc.

(*b*) Salaria officialium reipublicæ, qui publicis muneribus distenti juste petunt congruam sustentationem; *digus est enim operarius merde sua.* (3)

(*c*) Publica ædificia, ceu muri, viæ, portus etc. *publica balnea, spectacula, aliaque omnia, quæ ad delectationem subditorum inventa sunt,* (4) *ut quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur, et impendantur.*

(*d*) Alia, quæ communem utilitatem concernunt, ceu ob necessitatem extraordinariam; unde et tributa vel *ordinaria* censentur, vel *extraordinaria.* Ad ordinaria pertinet sustentatio Imperanti dignitatis respondens; quamquam in hunc finem fere assignata ubique sint certa bona ad Augustum Canonem pertinentia, quæ *bona corona et domania* appellantur: a quibus distinguenda sunt ea, quæ Imperantis titulo privato, ceu ex hæreditate, contractu propria facta sunt et *patrimonialia, dominica,* vel *dominicalia, res aut proprietas dominicalis, sacrum domicum* in VV. monumentis vocantur. Carolus *proprium nostrum* vocat. (5) Ad istiusmodi bona respexisse videtur Justinianus, quando de tributis asseveravit; *nobis autem prorsus nihil inde præter istarum verum curas habere contigit,*

non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus et Salvator noster Jesus Christus, magnitudine clementiæ suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur. (6) Undecunque sumptus suppeditentur, dubium non est, Imperanti civili magnificentiam quandam, decoremque et splorendem externum justissimis de causis tribui, ob quas sacræ literæ Salomonis magnificentiam accurate describunt. (7) Splendorem hunc externum componi posse cum demissione animi ac modestia, docuit Regina Esther.

(*e*) Ex his diversæ bonorum denominationes explicatum habent: sunt 1. bona *Privatorum*, ac singulorum; ad quam classem non modo Collegiorum, ac Universitatum bona, sed etiam propria ac patrimonialia Principum pertinent; etsi hæe potiore jure gaudeant. 2. Bona *Publica*, eaque duplicis generis: sunt enim, quorum proprietas est omnium, usus singulorum; ceu pontes, viæ, publica balnea, theatra. Sunt alia, quorum usus non singulis, sed universis competit, idque vocatur *patrimonium civitatis*, in quo et bona cameralia, seu bona coronæ sunt. Fiscum antiqui vocitabant pecuniam Imperatoris: ærarium vero pecuniam publicam et imperii, eratque ærarium populi, fiscus Principis; fisci verbum a *fiscis* seu sportulis ductum est. Fiscum enim interpretantur cophinum vel sportam, docente Ausonio: *Sportæ, sportulæ, sportellæ munerum sunt receptacula: fisci, fiscinae, fiscellae sunt utensilia ad majoris summae pecunias capiendas; unde, quia major summa est pecuniae publicae, quam privatae; factum est, ut fiscus pro pecunia publica, et inde confiscare dicatur.* (8) Ad fiscum igitur referuntur, quæ sustentandæ dignitati Im-

perantis ejusque aulæ destinata sunt: prædia assignata eum in finem vocantur *domania*: strictissime fisci nomine veniunt multæ et confiscationes: in sensu lato bona jacentia et adespota, quæ in civitatis territorio sita, nec tamen singillatim occupata sunt, sed per *Universitatem* sive *longa* manu a Principe censentur occupata. Huc referunt montes, loca deserta, fluvios, thesauros; mare adjacens seu angustis finibus inclusum, jus forestale, jus minerale, jus salinarum etc. Verbo quidquid in dominio vel possessione singulorum non est, Imperantem longa manu apprehendisse fingunt, præsertim quia ex istiusmodi subsidiis debita ejus dignitati sustentatio eidem obtingit citra singulare privatorum incommodum, adeoque modo faciliore, quam si de suo quisque contribuere cogeretur.

(1) *Novell. CLXI. c. 2.*

(2) *I. Cor. IX. 7.*

(3) *Luc. X. 7.*

(4) *Instinian. Novell. XLIX. c. 2*

(5) *Capitular l. IV. c. 34. De istiusmodi bonis in C. Just. l. VII. extat tit. XXXVIII.*, ne rei dominicæ vel templorum vindicatio temporis præscriptione submoveatur.

(6) *cit. Novell. XLIX. c. 2. in fin.*

(7) Numerus Ministrorum Salomonis, ejusque opes describuntur *III. Reg. IV.* – Regia Salomonis, domus, saltus Libani, domus Reginæ *ibid. c. VII.* classis missa in Ophir. *c. IX. Adventus et admiratio Reginæ Sabæ. ib. c. X. et II. Paralip. IX.* Urbes a Solomone ædificatæ *II. Paralip. VIII.* Templum vero, cujus magnificentia Salomonis Nomini immortalitatem dedit, describitur *III. Reg. c. V. VI. VII. VIII.*

(8) *Gail. l. I. obs. 20.*

§. CCXXIX.

Fontes, ex quibus pecuniæ ac subsidia profluunt ad hasce ferendas publicas expensas, pro regionum ac temporum ratione varii sunt; ceu

(*a*) Commercia ac navigatio; quemadmodum de Salomone proditum est (1)

(*b*) Agricultura et res pecuaria. (2) Unde factum, ut Abram etsi ignorasset auri argentique mineras, valde dives esset in possessione auri et argenti. (3)

(*c*) Spolia et exactiones a populis et regibus debellatis redactæ; (4)

(*d*) Tributa, quæ a subditis dantur, et ob eam causam subjectionis argumentum sunt. Tributi nomine latius sumto quævis pensio designantur, quæ ad communia onera sustinenda persolvitur, ac vestigalia quoque continet. Stricte vocantur tributa, quæ de personis subjectis aut earum facultatibus, vel habito ad personas et bona respectu solent exigi; hinc alia sunt *personalia*, vel *capitatio*, eoquod capitibus imponantur nulla bonorum vel possessionum habita ratione; (5) alia *realia*, etiam ab exteris solvenda, si bona immobilia in territorio possident: alia *mixta*. *Vectigalia* de mercibus exportatis vel importatis. *Gabella* de rebus venditis aut vendendis solvuntur. Quod singulari causa necessitate extra ordinem exigi solet, *collectæ* nomine venit. At enim tributorum, censuum, collectarum, uno verbo contributionum longe plura excogitata sunt nomina, ac

plures tituli, quam recenseri facile omnes possint.

(1) *III. Reg. IX.* 26. *et ibid. X.* 11. 22. *II. Paral. VIII.* 18. *et ib. IX.* 21.

(2) *I. Paral. XXVII,* 26. *seq.*

(3) *Gen. XIII.* 2.

(4) *I. Paral. XVIII.* 2. 6. *II. Paral. IX.* 13. 14. *et ib. XXVI.* 8. *III. Reg. IV.* 21.

(5) *l. unic. C. de capitat. civium. l. fin. D. de munerib. et honorib. ejusmodi tributum personale designatur nomiane census Matth. XXII.* 17. Ejus indicendi causa, imperium tenente Augusto, facta est descriptio universi orbis *Luc. II.* 1.

§. CCXXX.

De jure perfecto Imperantis exigendi a subditis tributa, ac generatim contributiones tum ordinarias tum extraordinarias dubitari non potest; cum id ex ipsa subjectione et consociatione civili eruatur, ac proinde majestaticum sit, et ex jure imperii pendeat, contra ac in societatibus fit æqualibus, in quibus subsidia a sociis præstanda per modum pacti determinantur; idque jus Imperantis in regula est absolutum, nisi ex legibus fundamentalibus limitetur; quapropter etsi audiendi essent subditi, vel ordines aut status provinciales, ut facultates subditorum innotescerent, neque ultra modum gravarentur subditi, tamen consensus eorundem, nisi, ut dictum, lex fundamentalis obstet, necessarius haud est. Magi-

stratui subalterno jura majestatica non competunt; proindeque nec jus collectandi, nisi expressa concessione, aut privilegio Imperantis, aut irruente necessitate ex voluntate præsumta, ut si urbe ab hostibus obsideatur. Sæpe tamen Magistratui subalterno datur jus subcollectandi; sive jus collectas ab Imperante indictas inter cives servata æqualitate aut justa proportione distribuendi; cum eidem inferiori Magistratui vires ac facultates subditornm magis exploratæ sint, ac tum quoque recursus ad Imperantem negandus non est, si Magistratus excedat limites suæ potestatis. Cum hoc jura tributa exigendi conjunctum est jus, eadem administrandi, ac erigendi æraria, et constituendi Præfectos ærario. Similiter perspicuum est, eidem juri respondere obligationem perfectam et internam subditornm, tributa ac vestigalia præstandi, ita, ut in dubio de eorum justitia, præsumtio pro imperante stet. (1) Juri ac Justitiæ tributorum multiplex e contrario respondet injustitiæ genus;

(*a*) Si exiguntur petestate absoluta, quando non competit, nisi limitata potestas, et adstricta ad consensum vel consilium statum provincialium.

(*b*) Si immodicæ sint exactiones, ac supra vires subditorum. *Qui vehementer emungit, eli-*

cit sanguinem, inquit divinus Spiritus: (2) a quo et durmities Roboami (3) improbatur: *dereliquit post se* (Salamon) *de semine suo, gentis stultitiam, et imminutum a prudentia Roboan, qui avertit gentem consilio suo.* (4)

(*c*) Quando justa proportio non servatur, aut contra datam fidam, ac jus quæsitum exiguntur ab iis, qui a præstatione immunes sunt Cum Aegyptii fame pressi ipsi se venderent, ac servos darent regi, *emit Ioseph omnem terram Aegypti vendentibus singulis possessiones suas prae magnitudine famis, subjecitque eam Pharaoni - - praeter terram Sacerdotum, quae a rege tradita fuerat eis: quibus et statuta cibaria ex horreis publicis prœbebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.* (5)

(*d*) Immodicarum exactionum fere immodieæ profusiones causa sunt; qua in re non modo Principes peccant, qui, nisi approbantes haberent seu assentantes alios, limites potestatis suæ raro transgrederentur; sed in consiliarios injustitiæ culpa recidit, qui vel corrupti auro, vel humano metu deterriti in oppressionem subditorum conspirant, nulla urgente, aut sæpe dudum depulsa necessitate, non tamen remoto onere, cujus nulla jam justa causa suppetit. Atqui de censu, qui cur solvi debeat, ignoratur, acute respondit Pontifex, *quod censns ignorantiae nec divinis nec humanis legibus invenitur. Oportet quippe, ut omnis census, ad quid, et quando persolvi debeat, praesciatur.* (6)

(*e*) Fit aliquando, ut qui bona oppignorata, vel in feudum tenent, contra pacti initi

tenorem contributiones exigant, aut istiusmodi jus sibi arrogent, qui eodem penitus destituantur: cum majestaticum fit, nec alteri, nisi si singularis titulus ostendatur, convenire possit. (7)

(1) *Rom.* XIII. 5. 6. 7. *Matth.* XXII. 2.

(2) *Prov.* XXX. 33.

(3) *III. Reg.* XII.

(4) *Eccli.* XLVII. 27. 26. *adde II. Paralip.* XIII. 7. ubi Roboamus a filio et successore Abia *rudis* dicitur, et *corde pavido.*

(5) *Gen.* XLVII. 20. 22.

(6) c. pervenit. 5. de censibus.

(7) c. *innovamus.* 10. *eod.*

§. CCXXXI.

Pecunias subditorum in usus publicos colligere, aut inferre in ærarium, ejusque rationes administrare, cum per se ipsum Imperans haud possit, necesse est, ut alios ei negotio præficiat. Istorum munus in se malum non est, neque, cum pœnitentiam in Judea prædicaret Domini præcursor, Publicanos sermone commotos officio suo jussit renunciare; sed id modo admonuit; *nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.* (1) Periculosum tamen, multisque injustitiæ laqueis obnoxium id munus esse, experientia docet, de qua re insignis auctor ita disserit: „ Qui ex inopi familia ad publicum „ officium promoti mox lautius conviva-

„ ri, delicatius bibere. pretiosius vestiri, „ laxius habitare, impotentius lascivire, „ immoderatius ludere, avidius possessio- „ nes concupiscere, superbius honorum „ titulis inhiare, ineptius sua prodigere „ deprehenditur; quis, amabo, sumtus „ suppeditare præsumitur, nisi ærarium „ publicum ? - - propriæ intemperantiæ „ accedit sæpenumero arrogantia, et fas- „ stus uxoris, liberorum multitudo, ami- „ corum copia, parasitorum adulatio: his „ omnibus, ut ad mensuram immodera- „ torum affectuum satisfiat, non sufficiunt „ vulgares artes, nec levia furta. „ - - Addit dein ad controversas delapsus quæstiones: „ Nolo mentionem facere de ad- „ ministratoribus publicam pecuniam ma- „ litiose intercipientibus et retinentibus, „ contra quos agit lex Julia de *Residuis*: „ neqne de aliis non administrantibus, „ qui publicas pecunias surripiunt, quos „ persequitur lex Julia *peculatus*; sed de „ iis solum administratoribus loquor, qui „ nolunt quidem dolose fisco Principis aut „ ærario publico detrimentum inferre, ra- „ tionesque acceptorum et expensorum re- „ dituum accurate exhibent: nihilominus „ interim, quamdiu pecunias in manibus „ tenent, iis utuntur ad propria commo- „ da, negotiando, emendo census annuos,

„ prædia· ec.„ (2) De his accuratius agens sequentia potissimum profert:

(*a*) Leges graviter prohibent; ne collectores pecunias diutius apud se retineant, aut mutuas ex ærario sumant, aut ad alias necessitates sine sublimium potestatum jussione transferant, nisi malint gravissima severitate suam licentiam coerceri. (3)

(*b*) Sunt Administratores: qui pecunias ærario inferendas, vel ad publicos usus et occurrentes necessitates expendendas, semper in promtu ratione officii habere debent. Atque hi, si lucrum quærunt ex pecunia Principis vel reipublicæ, contra gravissimas leges et muneris sui obligationem delinquunt, omnique percepto lucro privari possunt, præcipue in casu, quo res frugiferæ ex hac pecunia sunt emtæ; potest enim fiscus eas cum lucris inde provenientibus vindicare vi legum, quæ militi vel pupillo vel ecclesiæ id permittunt. Omissa hac vindicatione villas emtas vel annuos census fieri ementis credo; cum iste plane non præsumatur gerere negotium Principis, nec, ut ponitur, ad Lucrum Principis ex publicis pecuniis quærendum obstringatur. Igitur lucrum, ex ejusmodi pecunia quæsitum, inita forsan societate cum mercatore, censetur ex propria industria partum, proindeque secundum vulgata juris principia transire in dominium administratoris; qui tamen gravis culpæ et pœnæ reum se facit; quia interest reipublicæ ejusmodi pecunias semper teneri paratas ob improvisos casus, in quibus vel Princepes ad communem utilitatem iis indigebit; vel administrator impotens reddetur ad eas ex aliis suis facultatibus compensandas (4)

(*c*) Alia est conditio administratorum, ceu eorum, qui gabellas, aliaque tributa exigunt, quique certo et destinato tempore rationes reddunt, et collectas pecunias, quas interim suo periculo tenent, non ante illud tempus ærario inferunt. Hos, ait cit. Auctor, satisfacere videri, modo statuto tempore id præstent, neque ante id tempus dicuntur esse in mora: consequenter non obligantur ad interessè quantitatis non solutæ. Quando autem interesse non debetur, longe minus potest peti lucrum, quod exactor feci; cum illud suo proprio nomine tantum fecerit, et quidem, si velimus vere loqui, ex pecunia propria. Nam tales exactores videntur obligati ad pecuniarum restitutionem in genere, ita, ut periculum sit penes ipsos, si aliquo casu periret pecunia. Possunt igitur singulos nummos in specie sumtos, tanquam proprios permutare, et ad quoscunque contractus impendere, modo facultates illorum eo se extendant, ut destinato tempore solutionem Principi, vel reipublicæ psæstare possint: interim enim non pssunt dici morosi; nam ille, qui habet dilationem a lege, non dicitur esse in mora. (5)

(1) *Luc. III.* 13.

(2) *P. Franc. Xav. Zech. de Ambitu C. IV. Sect. V.*

(3) *l. un. C. de auri publici persecut. l.* 1. 2. 3. *C. de his quæ ex public. collat. ete.*

(4) *Conf. l.* 8. *C, Justin. et l.* . 10. *B. Theod. de jure fisci.*

(5) *Decius l. I. consil.* 6.

§. CCXXXII.

Tributa præstantur securitatis obtinendæ causa; ea securitas non tantum

personis subditorum, sed etiam bonis, quibus insidiantur iniquorum hominum manus, debita est. Quapropter jus Imperantis exigendi tributa, vel providendi bono communi non ita extendi debet, ut omnia bona civium ac dominia absorbeat, vel quovis boni publici prætextu liberæ dispositioni subiiciat; (1) quasi relicto subditis tenui victu, ac vestitu cetera ad Principem pertinerent, id quod fini civitatis, ac divinis humanisque legibus adversatur, De jure igitur Imperantis circa privata subditorum bona sic videtur statuendum:

(*a*) Interest reipublicæ, ut a privatis bona acquirantur legitime, ut tuta conserventur et si ipsi velint alienare, recte alienentur. Igitur non quivis injustus, vel periculosus ac fraudibus obnoxius bona acquirendi, retinendi vel conservandi modus ferri in civitate potest, recteque feruntur leges de forma ac modo contractuum, successionum, ultimarum voluntatum: prodigis adimitur administratio bonorum: pupiliis, minorennibus, furiosis dantur tutores et curatores etc.

(*b*) Quatenus bona subditorum secundum leges civitatis acquiruntur, per easdem conservantur, ac defenduntur; eatenus S. Augustinus omnia jure Imperatorum possideri dixit; (2) agit enim contra Donatistas, qui leges Imperatorum culpabant, queis possideri bona ab Hæreticis interdictum fuerat; *recitemus*, inquit, *le-*

ges Imperatorum : videamus, si aliquid voluerint ab hæreticis possideri. Si Donasistæ alias Imperatorum leges probant, quibus per contractus, ac testamenta aliasque vias bona acquiruntur ac tenentur; necesse, ait Augustinus, esse, ut et illas probent leges, per quas hæretici ab acquirendis possessionibus excluduntur.

(*c*) Si subditorum bona a furibus ac latronibus tuta esse vi legum debeant; potiore jure exigent, nequid a propriis magistratibus, judicibus et præfectis periculi et fraudis patiantur. *Erit absurdum*, inquit Justinianus, (3) *si eos quidem, qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt*, (Præsides provinciarum) *et non primitus quiescunt, donec reddant furta; ipsi autèm innoxii manserint maximis constituti furtis.* - -

(*d*) Siquid ex caussa necessitatis vel publicæ atque evidentis utilitatis de bonis subbitorum disponi ab Imperante debeat, id non ægre dabunt subditi imperio eminenti, modo incommodum quoque ac damnum, si fieri possit, uti prætensum commodum, dividatur, et commune fiat.

(1) Nihil, *inquit Leyserus*, salutis vel utilitatis publicæ obtentu frequentius, nihil etiam vanius; facillimum quippe reperire aliquid, quod saltem indirecte ad bonum publicum referatur. Vetus hoc sub Domitiano advocatorum artificium fuit; nec temere admittendum. Eadem facilitate fortassis dicas, salutem publicam poscere, ut fundi omnes privatis erepti fisco addicantur--Si hanc potestatem Principi tribuis, nil tandem privatis relinquetur. Non sufficit itaque allegare salutem publicam; audiendi sunt subditi, probanda necessitas, caussa cognoscenda. *V. L. B. de Kreit-*

Imayr Animadvers. in Cod. Maximil. P. I. C. II. §. VI. n. 5. et Jus publ. Univ. §. 31.

(2) *Tract. VI. in C. I. Joan. relat. in c. quo jure. 1. Dist. VIII.*

(3) *Nov. VIII. c. 10.*

CAPUT VIII.

Aliud medium, quod obtinendo civitatis fini necessarium est, consistit in consiliis et ministeriis officialium ejusdem.

ARGUMENTUM.

§. CCXXXIII. Necessitas consiliariorum et Ministrorum in statu civili. CCXXXIV. Jus Imperantis eos diligendi, CCXXXV. et constituendi ac conferendi dignitates. CCXXXVI. Obligatio præferendi digniores. CCXXXVII. Variæ viæ perveniendi ad munera et dignitates. CCXXXVIII. Dimissio Officialium. CCXXXIX. Eorum obligationes. Ambitio.

§. CCXXXIII.

Status personæ, quo certis negotiis dare operam, eaque obire perfecta obligatione adstringitur, *munus* dicitur, aut officium, utpote quod ex obligatione provenire intelligitur. Officia vel *privata* sunt, ceu tutela, curatela etc., vel *publica*, uti aut privatæ rei, aut publicæ administrationem contingunt. Publicorum officiorum, genus duplex constitui solet: aliud in consiliis dandis, aliud in ministerio exhiben-

do situm est: Unde et Consiliari sunt, et Ministri.

(*a*) Rerum etiam privatarum ad singulos pertinentium, multoque magis civilium varietas, multitudo, gravitas et obscuritas, dein angustiæ, infirmitas, ac frequens perturbatio humanæ mentis necessitatem consilii et petendi et suggerendi affert. Nemo enim unus omnem scientiam mente complectitur ad gerenda civilia negotia necessariam, neque sat acuminis habet pervidendis et extricandis incertis casibus vel providendis futuris eventibus, neque usu et experientia rerum ita pollet, ut non alii æque in aliis experti rebus ac negotiis ex præteritis constituere de futuris sæpe possint. Ob hunc, credo, multiplicem usum maxime dictum fuisse: *ubi non est gubernator, populus corruet; salus autem, ubi multa consilia.* (1) Moyses quidem, etsi omni abundaret scientia Aegyptiorum, Jethronis consilia audiit, et sapientissimus regum cor docile efflagitavit a Deo ne suo pertinaciter adhæreret sensui; et David, cum præ, quam oportet, indulgeret dolori ob necem Absalonis, consilio Joabi paruit; nec fere, ut aliorum obtemperemus dictis, tam necesse est unquam, quam cum ipsi animum dolore, cupiditate, amore vel odio commotum persentiscimus. Non satis caute axioma a Machiavello traditum nonnulli prædicant: *bonum consilium ex ipsius Principis mente ac consilio nasci debere: non contra, prudentiam Principis ex bono consilio; si secus fiat, Principem bono consilio uti non posse.* Præclare quidem cum populo agitur, cui Princeps obtigit, alieni consilii non multum indigus: at enim nunquam posse Principem, nisi ex se uno consi-

lium capere, ea certe falsa doctrina, et assentationis plena, et perniciosa et Machiavello digna est.

(*b*) Uti vero unius hominis mens, ita nec unius manus, oculi, et aures gerendis rebus ac negotiis civilibus pares sunt; quare ministris opus est, quo nomine ii vulgo veniunt, quibuscum Princeps præcipuam status publici curam communicat; sed quia res diversæ etiam nominibus segregandæ sunt, idcirco consiliariis quodammodo opponuntur ii, qui consilia atque ipsa negotia expediunt. Ministri nempe et administratores negotiorum civilium, quales judices inferiores et judiciorum præsides, qui rem ædilitiam, qui politiam civitatis, qui ærarium ac fiscum, qui res ad commercia spectantes, qui rem bellicam aut navalem, qui literariam curat, vel pro negotiis ac juribus transeuntibus ad aulas exteras destinantur. *Non bonam rem facis*, inquiebat Jethro ad Moysem regendo populo intentum, *ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere.* (2) Triplex negotia expediendi ratio hoc loco indicatur. *Primo* quædam reservantur uni Moysi nempe gravissima divini cultus officia et communicatio cum Deo, quæ singulari modo fiebat in theocratia populi hebræi: *Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, ut referas, quae dicuntur, ad eum, ostendasque populo ceremonias, et ritum colendi. Secundo*, alia delegabantur ministris ac judicibus: *Provide viros potentes et timentes Deum - - constitue tribunos, centuriones - - qui judicent populum. Tertio*, denique alia referenda ante ad Moysem erant, quam expediebantur ab infe-

rioribus: *Quidquid majus fuerit, referant ad te: et ipsi minora tantummodo judicent.* (3)

(c) Sæpe fit, ut officia consiliarii ac ministri cumulentur, atque uni plura rerum gerendarum capita committantur: saepe pro negotiis generis unius instituuntur collegia, et dicasteria, ac ne collegiorum ac ministrorum operationes inter se collidantur, ex præsidibus eorum aliisve consiliariis ac ministris formatur *supremum consilium status*, quod velut centrum unitatis sit. Hoc modo Darius super Satrapas centum viginti constituit principes tres, ut Satrapæ illis redderent rationem. (4)

(1) *Prov. XI.* 14.

(2) *Exod. XVIII.* 17.

(3) Cousiliarii ac ministri Davidis regis enumerantur *II. Reg. VIII.* 16.*et ib. XX.* 25. *I. Paral. XXVII.* 32. *Officiales Salomonis III. Reg. IV.* 2. 6. In his nominantur, qui a commentariis erant, et hodierno stilo Cancellarii censerentur. Jusserat enim Deus, quæ memorabilia contigissent in populo electo, monumentis consignari. *Exod. XVII.* 14. *conf. II. Reg. VIII.* 16. *Esther. VI.* 1. *I. Esdr. V.* 7. 17.

(4) *Dan. VI.* 1. 2.

§. CCXXXIV.

Ad Imperantem civilem plena potestas pertinet adsciscendi consiliarios et ministros, nisi lex fundamentalis ejus arbitrio limites ponat. Nam per consociationem civilem fit unio virium: in hac unione continentur actiones at operæ sociorum: dispensatio et applicatio virium penes summum imperium est. Unde palam

fit, huic juri obligatione perfectam subditorum respondere suscipiendi munera, obeundi delata ministeria, ac dandi, siquis interrogetur, consilia. Duo sunt, nec ea levis momenti, hoc loco animadvertenda:

(*a*) Obligatio Imperantis non sine summa circumspectione deligendi consiliarios ac ministros, quorum ingenium ac virtutem exploratam habeat: (1) qui usu rerum et experientia polleant, (2) quam fere provectior ætas confert; (3) constat enim, quantopere ab officialibus suis circumveniri Principes possint: (4) ipsam tamen civitatem non tam vi et armis, quam consilio et patientia regi augerique palam est. (5) Cavendum etiam Principi, ne cum suo ac communi periculo consiliarios ac ministros offendat, (6) multoque etiam magis, ne in suam ac subditorum pœnam castigetur a Deo, ipsa cæcitate ac malitia suorum officialium. (7)

(*b*) Ex eadem Principis obligatione fini civitatis consulendi per delectum et operam consiliariorum ac ministrorum, perspicitur ejusdem jus ac libera facultas, consilia exquirendi a quocunque, qui in civitate est, et cui civile bonum dignoscitur cordi esse; huic dein Imperantis juri eorum, quorum consilium vel opera expetitur, obligatio respondet, uti supra dictum est. Hinc injustæ sunt, ac juribus majestaticis derogant eæ criminationes, quæ in statum Ecclesiasticum passim conjiciuntur, quod politicis se negotiis ingerant, quasi aut Imperans jure interrogandi, aut ii, qui sub singulari ejus tutela sunt, obligatione respondendi

destituerentur: præsertim cum sublimitas sacerdotii usu omnium gentium participes gravissimorum regni negotiorum fecerit illos, qui ea dignitate eminebant. Inter ministros Davidis regis recensetur Sadoc *Sacerdos*; qui idem interrerat, cum de successore regni ageretur: *dixit quoque rex David: vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam.* (8) Idem in numero ministrorum Salomonis erat: *Erat Rex Salomon regnans -- et hi principes, quos habebat -- Sadoc autem et Abiathar sacerdotes -- Zabat filius Nathan sacerdos, amicus regis* (9) Similiter de Rege Joa dicitur: *Fecit Joas rectum coram domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojada sacerdos.* (10) Et quis Imperanti abjudicabit, aut invidebit potestatem, deligendi quempiam, cui gravissima conscentiæ negotia majore fiducia aperiat? (11)

(1) Personales qualitates eorum, a quibus in certis negotiis consilia exquirenda non sunt, exprimuntur *Eccli. XXXVII.* 12. *seq.*

(2) *Eccli.* XXXIV. 9. 10. 11.

(3) Iniit consilium Rex Roboam cum senioribus -- dixerunt ei juvenes. *III. Reg. XII.* 6. 10.

(4) Valde memorabile hac de re extat edictum Artaxerxis Regis. *Esth. XVI.*

(5) De vastissima Romanorum potentia sic proditum est *I. Mach. VIII.* 3. possederunt omnem locum consilio suo, et patientia.

(6) *Exemplum extat II. Reg. III.* 8.

(7) Paruit Roboam consilio juvenum, et non acquievit populo, quoniam aversatus fuerat eum dominus *III. Reg. XII.* 15. Cum nunciatum esset Davidi, quod ei Achitophel esset in conjuratione cum Absalom, sic rogavit ad Dominum; infatua, quæso Domine, consi-

lium Aehitophel. *II. Reg. XV.* 31. Isaias propheta plagas AEgypti enumerans ait, stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens--dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis, et errare fecerunt AEgyptum in omni opere suo. *Isa. XIX.* 11. *et seq.*

(8) *III. Reg. I.* 8. 32. 44.

(9) *III. Reg. IV.* 1. 2. 4. 5.

(10) *IV. Reg. XII.* 2.

(11) Cum viro sancto assidus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei--qui cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi; cor boni consilii statue tecum. *Eccli. XXXVIII.* 15. 16. 17. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circumspecto eres sedentes in excelso ad speculandum. *ib. v.* 8. Multi pacifici sint tibi; et consiliarius sit tibi unus de mille, *Eccli. VI.* 6. nempe uni præcipue ex millibus delecto ea committe, quæ ad privatas tuas rationes pertinent

§. CCXXXV.

Cum jure dispensandi munera publica connexum est jus conferendi dignitates, eaque determinandi signa externa, per quæ illæ repræsententur, vel exornentur; qualia sunt tituli, præcedentia, insigna gentilitia aut ordinis mere personalis: eodem referendum est jus decidendi lites de pröedria, et suum cuique assignandi gradum: jus instituendi ordines equestres vel togatos ad excitandam æmulationem: denique jus ferendi leges, per quas delinquentium in certis causis notetur fama, eosque dignitate vel nobilitate privandi. Quibus omnibus spectatis Im-

perans, civilium dignitatum fons nuncupatur. Notionum de dignitate analysis sequentibus articulis continetur:

(*a*) Hominum existimatio et quasi valor ex majore vel minore perfectionis gradu pendet.

(*b*) Spectato naturali statu et primæva hominum æqualitate alia est existimatio et fama simplex, alia intensiva. (1) Sed hoc loco spectatur civilis et hypothetica hominum æstimatio, quæ in civili statu ex causis supra memoratis oritur.

(*c*) Is, cui secundum civilem æstimationem major valor tribuitur, *præcellere* dicitur; ac præcellentia unius præ altero secundum determinatum gradum *dignitas* nuncupatur.

(*d*) Unde consequitur, spectata civili æstimatione summam in civitate dignitatem penes Imperantem esse; quippe qui summis juribus, et imperio gaudet, cui alii subjicere sese, et cujus præcellentiam seu dignitatem agnoscere tenentur.

(*e*) Ex hisce principiis et fontibus derivatur origo *juris ceremonialis*; quod fere arbitrariis legibus, pactis, et consuetudine determinatur, nec etiam juri imperandi aut quantitati potestatis commensuratur.

(*f*) Quia publici officiales exercent jura civili imperio annexa; idcirco in dignitate positi censentur; quæ per se tanto major est, quo majora eidem munera demandata sunt, ea-

que magis animi, quam corporis robore obeuntur.

(1) §. LXXXIV.

§. CCXXXVI.

De obligatione digniores præferendi minus dignis in distributione munerum ac dignitatum, parum expedita, sed tamen usus et momenti gravissimi disputatio est. Ejus præcipua capita hæc sunt:

(*a*) *Dignus* sæpe vocatur quis ea tantum ex causa, quod nullo aperto impedimento per leges inducto afficiatur, quo minus dignitatem vel munus obtinere queat; quin ratio habeatur ejus fructus, aut damni, quod ex ejus administratione verosomiliter in his adjunctis proventurum est.

(*b*) *Dignior* duplici respectu censetur, vel relate ad muneris aut dignitatis administrationem, ut perinde sit, ac si bono communi *utilior* et quasi opportunior sit: vel relate ad præcedentia ipsius merita et affectiones personales, ob quas præ aliis videtur promovendus. Interest, in officiis publicis inter id, quod meri oneris est, cui ferendo certæ qualitates requiruntur, atque id, quod est honoris et emolumenti. Relate ad onus, dubium non est, quin ejus, qui promovetur, plena, ut ita dicam, virium sufficientia requiratur: ea autem posita in pluribus forte munerum canditatis, aliæ qualitates, vel merita considerari solent. Primum si negligitur, peccatur in justitiam, ut vocant, commutativam; si alterum, in distributivam;

sitque *acceptio personarum*, quæ in eo sita est, ut alterum alteri præferendo respiciatur *causa impertiens* ut vocatur. (1)

(*c*) Electio quidem, quæ fit per suffragia plurium, uti ab aliis promovendi modis distinguitur, per se ac natura sua eo ordinatur, ut eligentes meliori, quo fieri potest, modo secundum judicium suum consulant communi bono. Huc enim prævii tractatus, ac diligens inquisitio in qualitates personæ eligendæ tendunt; ut proin cum jure suffragii obligatio præferendi digniorem connexa videatur. Eadem est ratio concursus; quo habito, nisi præferatur, qui se digniorem exhibuit, injuria stricte tali videtur affici; quia inter eos, qui concursum convocant, et inter concurrentes pactum censetur initum.

(*d*) Munera ac dignitates, quæ liberæ collationis sunt generatim dignioribus conferenda esse, dubium non est; secus enim penitus tollitur æmulatio eorum, qui ad publica munera sese præparant languescit ardor studiorum ac conatus sese perficiendi. Non tamen negare ausim, supremum dispensatorem munerum ac dignitatum promovere aliquando posse, omissis dignioribus etiam minus dignum, qui tamen obeundo officio impar non sit; quia penes supremum dispensatorem non modo potestas esse debet bona communia dispensandi ex rigore justitiæ, sed etiam per viam gratiæ, præsertim siqua intervenit causa, quæ generatim in commune bonum redundat.

(*e*) Illud manifestum, si indignis conferantur munera et dignitates, tum quidem publi-

cæ rei administrationem maxime turbari, bonos torpescere, honestam æmulationem defervere, et a dignis quoque munera negligi.

(1) S. Thomas 2.q.2. 63. a. 2. ita disserit: " Quia „ personarum acceptio est, cum aliquid personæ attribui„ tur præter proportionem dignitatis ipsius : consi„ derare oportet, quod dignitas alicujus personæ po„ test attendi dupliciter: uno modo simpliciter et „ secundum se; et sic majoris dignitatis est ille, „ qui magis abundat in spiritualibus gratiæ donis, „ alio modo per comparationem ad bonum com„ mune. Contigit quandoque, quod ille, qui est „ minus sanctus, et minus sciens, potest magis con„ ferre ad bonum commune propter potentiam vel „ industriam secularem vel propter aliquid hujusmodi„

§. CCXXXVII.

Variæ perveniendi ad munera ac dignitates viæ passim inventæ sunt, quæ rectæ sint, an secus, in jure publico universali disquiri potest.

(a) Uti jus conferendi ipsa munera Imperanti competit, sic ab eodem concedi potest *exspectativa*, vel *jus succedendi*, ex quo posteriore candidatus jus perfectum obtinet.

(b) Emtio, vel redemtio officiorum iis forte in locis justa esse potest, ubi tanta est emolumentorum ex gestis muneribus profluentium ubertas, ut ipsa venalitas bono publico non obsit. At ubi annui officialium reditus non pretio pro officiis expenso, sed duræ solum sustentationi respondent, censent auctores, qui publicis de rebus scribunt, omnium sordidorum mercaturæ generum, quæ multa ac varia sunt, nullum sordidius, nullum turpius esse, quam

magistratuum et honorum mercaturam Emtores enim istjusmodi jus sibi competere arbitrabuntur, eousque grassandi in subditorum bona, donec datum pretium multiplici cum fœnore recuperarint.

(*c*) Parentum merita justa ratio non sunt promovendi ad officia filios, quibus obeundis pares non sunt; cum Imperanti alia deesse ratio non possit, parentum merita in filiis remunerandi sine reipublicæ detrimento; nec vero parentes beneficiorum publicæ rei præstitorum adeo pœnitere credendum est, ut eandem pessumdari a filiis velint, quam ipsi magnis laboribus conservarunt, atque auxerunt. Secus iisdem dici oporteret, quod populus Samueli dixerat: *Ecce, tu senuisti; et filii tui non ambulont in viis tuis* (1)

(*d*) Non multum absimilis est ratio ad honores et officia perveniendi per conjugium ineundem cum vidua, aut filia antecessoris, aut etiam cum alia puella, cui Princeps in dotem dedit officium publicum, conferendum ei, qui illam uxorem duxerit. Pietatis speciem id quidem habet; at sæpe dolendum, quod officiorum distributores nesciant, pii esse in personam privatam, quin impii sint in totam communitatem. Non enim commune bonum, sed caro et sanguis in consilium vocatur, quando electio in arbitrium fœminæ conjicitur; aut certe libertati matrimonii satis consultum non est, dum sponsus puellæ obtruditur, conciliante non animi affectu, sed honoris et commodorum cupiditate.

(1) *I. Reg. VIII.* 5.

§. CCXXXVIII.

Hactenus de promotione actum est; nec pauciora aut leviora de dimissione officialium a muneribus publicis observanda sunt.

(*a*) Si officia non personalia sint, sed hæreditaria, nec culpa præsentis officialis legitimo hæredi generatim nocere potest. 2. Quando in suscipiendo munere pacta, et stipulationes intercesserunt, uti cum extraneus, non subditus ad gerendum officium publicum evocatus est, tum officialis contra datam fidem, et sine legitima causa dimitti non potest; secus in Germania quidem ad summa imperii tribunalia provocare et restitutionem, aut aliam compensationem petere, atque etiam impetrare solet. 3. Difficilis etiam fit dimissio, quando officium obtentum est sub onerosa conditione exhibendæ pecuniæ, ineundi matrimonii, dimittendi officium aliud; tum collatio intuitu lucrorum ex officio percipiendorum facta usque ad mortem videtur.

(*b*) Si de officiis liberaliter concessis sermo est, justæ caussæ dimissionis sunt 1. negligentia aut delictum officialis, 2. insufficientia virium ipsius, 3. utilitas publica. Ac dimissio ignominiosa, exauctoratio ac depositio ob gravia delicta, et graves negligentias sine dubio fieri potest, ac sæpe debet, cognita tamen causa, et audito reo. Qui ob morbum, senium etc. citra culpam obeundo officio impar fit, sine inhumanitate abjici non potest, sed aliunde, quantum congruit, sustentari debet.

(*c*) Ex dimissione officialis, de cujus legitima causa non constat, periclitatur tum fa-

ma, et fortuna ipsius officialis, tum ejus, qui ita dimittit.

(*d*) Ipsa officiorum diversitas spectanda est Quædam enim negotium more temporarium respiciunt, quale est officium legati, judicis delegati, commissarii. Ejusmodi officiales quovis tempore revocari possunt eo fere modo, quo procuratores in privatis causis. Quædam officia non natura. sua, sed consuetudine, vel statuto alligata sunt certo tempori. Ab his ante elapsum terminum citra maculam officialis, aut suspicionem delicti, vix removetur officialis; quam nescio, an semper purget illud: *promoveatur*, *ut amoveatur*. Si concessio per expressam clausulam *ad beneplacitum Principis* restricta sit; tum quidem per remotionem contra regulas *justi* non aget Princeps; at fieri potest ut regulas *honesti* violet. Nam istiusmodi beneplacitum naturalibus æqui, et honesti legibus continetur, nec displicere absque prababili causa potest, quod cum utilitate boni publici ante placuit. Neque vero collatio officiorum in meris gratiis numeranda est, more quorundam privilegiorum, quæ ad nutum concedentis auferri posse creduntur. Jugum enim prægrave sunt, cui, siquis humeros supponat, omni benevolentia dignus est; cum Sacramenti religione se adstringat ad gerendum publici boni curam, gravissimosque labores pro eo suscipiendos. Beneficium ejus, qui munus publicum confert, in eo situm est, quod hujus potius, quam alterius personæ dotibus publicum testimonium præbeat; ipsa tamen officii gestio atque administratio oneris potius et benefici reipublicæ dati, non accepti rationem habet.

(*e*) Quando officium neque ad beneplacitum, neque sub pactis absque temporis definitione concessum est; tum quidem certum est, officialem nihil proprietatis in eo officio, sed solam administrationem obtinere; neque tamen ejusmodi concessionis eadem ac *precarii* ratio est, ut quidam putant. Nam præcarium mere in commodum illius cedit, qui id tenet precario; contrarium in officio obtinet. Dein precarium ad nullum *certum* usum conceditur; in quo differt a commodato; idcirco ad libitum revocabile sit, oportet, ne proprietas domino semper inutilis sit. At officia natura sua perpetuitatem habent; quia uno remoto alter substituitur. Qui apti sunt gerendis rebus, fere non aliter industriam suam ac fidem oblato muneri accomodare censentur, quam ut absque sua culpa et voluntate non dimittantur. Etsi igitur Princeps concedendo officium non se obstringat, ut, siquem dimittat officialem, rationem in foro externo reddere teneatur; pro foro tamen interno non modo honestatem, sed etiam justitiam lædet, et ad compensanda damna tenebitur, si absque justa causa dimissionem decernat, atque hoc modo officialem, qui alias vitæ sustentandæ opportunitate dimisit, non modo officii emolumentis privet, sed etiam ignominia, et labe cujusdam infamiæ aspergat.

§. CCXXXIX.

Obligationes officialium tum positivæ, tum negativæ ipsi naturæ officiorum respondent; generalis est lex contra ambitum, quem committere censetur, qui illicitas artes pro consequendis honoribus exercet: quem quidem Romani Legisla-

tores multis legibus persecuti sunt. In ipso officii aditu peccant permulti, cum imbecillitatis suæ et ignorantiæ, et desidiæ conscii officia captant, quibus obeundis impares sunt, sicque miserrimis conscientiæ laqueis ipsi sese implicant. Unde gravissimum est monitum illud: *Noli quaerere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in aequitate tua.* (1)

(1) *Eccli. VII.* 6. Ad modum adeundi officia pertinet propositio 28. ab Innocentio P. XI. damnata.

CAPUT IX.

SECURITATIS ET TRANQUILLITATIS OBTINENDÆ, CONSERVANDÆ AC RESTITUENDÆ NULLUM PRÆSENTIUS, MAGISQUE NECESSARIUM REMEDIUM EST, QUAM ADMINISTRATIO JUSTITIÆ.

ARGUMENTUM.

§. CCXL. Imperans civilis supremus rerum civilium judex est, et fons jurisdictionis. CCXLI. Judicii notio. Ordo judiciarius. CCXLII. Officia actoris et rei. CCXLIII. Advocatorum. CCXLIV. Judicis. CCXLV. Sententia judicialis. CCXLVI. Remedia contra eandem. CCXLVII. Justitium. CCXLVIII. Jurisdictio criminalis. Notio ac diversitas pœnarum. CCXLIX. Ejus subjectum activum est Imperans. CCL. Subjectum passivum pœnæ, seu delinquens. CCLI. Objectum pœnæ seu delicta. CCLII. Proportio pœnæ et delicti. CCLIII. Circa qualitatem pœnæ habetur ratio temporum. CCLIV. Judicium criminales.

§. CCXL.

Securitas et tranquillitas vitæ civilis in eo sita est, ut quisque *το* suum integre obtineat, quiete conservet, facile recuperet. *το* suum cujusque id est, res et jura non modo a vi externa hostium, sed a proximis et civibus maxime periclitantur; quo enim alter alteri propior est, ita fere cupiditate habendi aliena, invidia, odio citius accenditur; unde fraudes, violentiæ, variaque injuriarum genera existunt. Sæpe ipsius causæ anceps

definitio est, ut pars utraque jure tueatur, aut postulet, quod sibi deberi putat. In statu naturali, dum quisque in causa sua judex, juriumque suorum vindex ést, jus perfectum cum jure belli, et violentæ persecutionis conjunctum est. Sed istuc jus maximis incommodis et perturbationis est obnoxium; tum quod innocens ac læsus, qui meliorum causam habet, non continuo etiam majore vi physica polleat ad persequendas res suas: tum quod homines sui amantes, rerum multarum cupidi, erroribus ac illusionibus imaginationis subjecti ac pertinaces cito sibi jura confingant, quæ re ipsa nulla sunt, et jus obtendant, quando injuriam inferunt: Quapropter in statu civili æquabilitas juris contra potentes et iniquos et securitas jurium maxime quæritur; ut adeo ex ipso fine ac notione civitatis penes summum imperium etiam jurisdictio sit, seu potestas dicendi jus, et statuendi æquitatem inter litigantes. (1) Nec vero id vel ab una persona physica, vel ab unico collegio fieri potest, spectata amplitudine statuum civilium, quales hac ætate habemus; hinc jurisdictio etiam cum aliis communicanda est, ac constitui necesse est judices subalternos vel judicum collegia; jus vero dici in causis dubiis et intricatis nequit, nisi ordine quodam ac

via procedatur; idcirco per leges ac consuetudines introducitur ordo judiciarius; quæ quidem omnia, cum ex fine civitatis dimanent, penes summum imperium sunt; ut adeo Imperans non modo supremum judex, sed fons omnis jurisdictionis sit. Ex his pendet distincta notio, et probatio sequentium thesium.

(*a*) Ex fine civitatis manat necessitas, sive, obligatio ac proinde etiam facultas dicendi juris, cui cui respondet obligatio subditorum ei jurisdictioni sese subjiciendi. Quia vero ea obligatitio et facultas ex fine civitatis dimanat, palam est, eam non pertinere, nisi ad causas civiles, quæ ad finem civitatis pertinent, et ad personas subditas. Qui jus dicit, vel in causa ad jurisdictionem non pertinente, vel in pernam non subjectam, nihil agit; cum major in dicendo jure defectus esse non possit, quam defectus jurisdictionis; neque eo casu per se ulla obligatio parendi, aut ullus effectus oriri intelligitur; quia ex nihilo nihil fit; quod æque in moralibus, ac physicis valet.

(*b*) Quia Jurisdictio ex fine civitatis profluit, et cum summo imperio cohæret, idcirco omnis alia judiciaria potestas in civitate, et causis civilibus per se censetur subalterna, ac demandata ab Imperante; quod non obstat, quo minus secundum receptam divisionem jurisdictio alia dicatur *ordinaria*, alia *delegata*. Illa enim exercetur ex munere proprio, sed tamen demandato ab Imperante: hæc ex commissione juris vel hominis, estque distincta a jurisdictione illius, cujus nomine, vice et auctori-

tate exercetur. Nihil igitur judici subalterno citius agendum est, quam ut noscat limites potestatis sibi demandatæ; si enim excedit; usurpat jus, quo caret, ac injuriam infert tum litigantibus, tum superiori, cujus auctoritatem sibi arrogat. Ex varietate, qua jurisdictio a supremo Imperante in subalternos judices derivatur, nascitur diversitas fori pro causarum et personarum conditione: Est forum ordinarium, extraordinarium, commune vel singulare relate ad certas personas; quale est forum militare, academicum, mercatorium etc. denique relate ad causam et personam simul jurisdictioni subjectam aliud competens, aliud incompetens vocatur.

(*c*) Imperans appellatur fons jurisdictionis civilis non solum, quod subalternos judices det, et fora erigat, sed quia alia præterea diversa exercet jura ad supremam jurisdictionem pertinentia; cujusmodi sunt reservatio certarum causarum, avocatio earundem ab inferiori ad suum tribunal, præscriptio ordinis judiciarii, exstirpatio abusuum et corruptelarum in judicia irrumpentium: jus recipiendi relationes ab inferioribus judicibus, et authentice declarandi leges judiciarias, vel eas, quæ in contentionem veniunt: jus recipiendi recursus, supplicationes, aut veras, ac proprias appellationes, jus decernendi revisionem actorum: jus archivii, jus dandi rescripta moratoria in causis civilibus, jus aggratiandi in criminalibus causis, atque universe circa judicia et jurisdictionem inferiorum judicum exercet potestatem inspectoriam, legislativam, executoriam.

(*d*) Obligatio subditorum jurisdictioni supremæ, vel subalternæ respondens in eo sita

est, ut nemo sibimet jus dicat, aut vi privata persequatur; unde illæ regulæ profluunt: spoliatus ante omnia est restituendus: lite pendente nihil est innovandum: nec judicii mutandi causa res alienanda est. Unde etiam constitutis nunc summis imperii tribunalibus eidem obligationi repugnant diffidationes, ac jus manuarium, ac duellum, quod vocant, fortunarum vindex; item omnis *contumacia*, sive inobedientia a subdito legitime in jus vocato erga judicem in iis, quæ ad jurisdictionem exercendam pertinent.

(1) Eadem pœne apud omnes nationes et Imperantis et Judicis notio erat: Constitue nobis Regem, *ajeban Israelitæ ad Samuelem*, ut judicet nos, sicut et universæ habent nationes *I. Reg. VIII.* 5. Cum paternum regnum ambiret Absalon, non se Regem, sed judicem esse velle professus est: „ Quis me constituat judicem super terram, ut ad me „ veniant omnes, qui habent negotium, et juste ju- „ dicem: " nempe filius rebellis nullis promissis aptius solicitari, atque ad defectionem permoveri subditos posse existimavit, quam si diceret; non est, qui te audiat constitutus a Rege. Injustam fuisse hanc criminationem patet ex iis, quæ *II. Reg. VIII.* 15. consignata sunt: Faciebat quoque David judicium et justitiam omni populo. Ceterum ex ratione a nobis deducta patet, in statu hypothetico judicia quoad substantiam a natura esse, non arbitrario hominum facto. Si præscindatur a civili statu, videtur etiam paterfamilias judex esse naturalis in familia sua; ut in hac quoque vis privata omnis inter domesticos, quæ cum tranquillitate ac securitate eorum consistere haud posset, prohibita censeatur.

§. CCXLI.

Ex jurisdictione procedit *judicium*, quod est legitima causæ inter actorem et

reum controversæ per judicem facta discussio et definitio; vocaturque *civile*, quando is, qui litem movet, privatam suam utilitatem spectat; *criminale*, in quo tenditur ad vindictam publicam delicti. In utroque tres sunt primariæ personæ, actor, reus, judex; quamquam in criminali indicia delicti vicem accusatoris suppleant; sed nunc quidem de civili.

(*a*) Primo omnium finis judicii spectandus, nempe ut cuique jus suum tribuatur; quapropter veritas rei, et merita causæ explorari debent: ad eum finem pertinet ordo judiciarius, jura et obligationes litigantium, ipsius judicis. Quidquid ei fini obesse potest, a judiciis removendum est: ac quidquid veritati rei, meritis causæ, bonæ fidei, ac conscientiæ personarum in judicio præsentium repugnat, id pariter legi repugnat naturali, (1) seu *calumnia*: quo nomine venit omne id, quod per fraudem, ac scienter sit ad lites iniquas movendas vel protelandas. (2)

(*b*) Ordo judiciarius alius est *naturalis*, qui generatim in cognitione causæ, iisque omnibus quæ ad eam cognitionem necessaria sunt, et in sententia ejusque executione consistit; alius *civilis* multas sæpe formalitates, ambages, subtilitates continens, quæ ad causæ cognitionem acquirendam non inutiliter præscriptæ, non tamen ita anxie observandæ sunt, ut per usum mediorum finis evertatur.

(*c*) Cognitio causæ, quam ordo naturalis poscit, sita est 1. in petitione actoris: 2. ci-

tatione et exceptione rei quoad jus aut factum 3. probationibus earumque elisionibus, quoad res patitur.

(*d*) Omnes consentiunt, de jure naturali ac divino esse, ut nemo condemnetur aut privetur jure suo, nisi se defendendi habuerit copiam quia multa sæpenumero manifesta adparent hominibus, quæ longe aliter se habere videntur, quando altera etiam pars auditur; ac si factum notorium sit, tamen ejus bonitas aut malitia tum ab intentione, tum aliis adjunctis pendet, quæ audienda sunt ex auctore facti, cui uni notissima esse possunt. (3)

(*c*) Ordo civilis, quem Imperans ad determinandum, perficiendumque naturalem dictavit, exacte servandus subalternis judicibus est; Summus Imperans quoad ea, quæ a natura ac Deo præscripta non sunt, et pro forma tantum inferiorum judiciorum sunt designata, non adstringitur suis legibus. Quapropter jure gaudet causam *de plano* dirimendi sola inspecta veritate, vel eandem citra strepitum ac solemnitatem ordinarii judicii aliis delegandi.

(1) Contingit non raro, ut, quæ justa habentur in humano foro, reprobentur, a Deo. Homo enim (etsi summus sit Imperans) videt ea, quæ parent; dominus autem intuetur cor. *I. Reg. XVI.* 7. Exempla sunt istiusmodi. Agit quis ex instrumento super dato mutuo et quidem post biennium, ultra quod exceptio non numeratæ pecuniæ per leges non conceditur. Reus negat, pecuniam fuisse numeratam, at oneri probandi, quo gravatur, satisfacere non potest. Novit id actor apud animum suum; at instrumento suo, ac recognitione scripturæ nititur. Reus igitur succumbit: sententia transit in rem judicatam. Enimvero

quanta quanta est auctoritas rei judicatæ, nunquam ea conscientiam actoris læsam sanabit. *Molina de I. et I. tract. II. disp.* 302. *n.* 12.

(2) Ad excludendas calumnias introductum est juramentum calumniæ, plura continens capita, vulgatis versiculis comprehensa; illud juretur, quod lis sibi justa videtur; et si quæretur, verum non inficietur: nil promittetur, nec falsa probatio detur; ut lis tardetur, dilatio nulla petatur. Ex quo patet, id juramentum partim assertorium esse, partim promissorium.

(3) Non est Romanis consuetudo, inquiebat Festus præses provinciæ, damnare aliquem hominem, prinsquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. *Act.* XXV. 16. Exemplum dedit divinus judex, in cujus tamen conspectu omnia nuda et aperta sunt Vocavit (et quasi citavit) dominus Deus Adam, et dixit ei: ubi es *Genes. III.* 9. et ait dominus ad Cain: ubi est Abel frater tuus? *Gen. IV.* 9. Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est -- descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. *Gen. XVIII.* 20. 21.

§. CCXLII.

Actor dicitur, qui factum alteri imputat, sive qui juris experiendi causa alterum in judicium vocat. *Reum* a re dictum volunt, de qua convenitur, estque is, cui fit imputatio facti, seu cui lis movetur. Istorum singulares obligationes ac jura hisce continentur positionibus.

(*a*) Invitus nemo agere, alterumve generatim seu in regula, accusare cogitur. Nam verecunda et honesta est cogitatio lites execra-

ri; (1) quarum exitus et anceps per se est; ac sæpe inimicitias creat, et numerosas familias, aut etiam universitates inter se committit. Cavent tamen ex pari æquitate humanæ leges, ne via agendi innocentibus præcludatur; uti contingeret, si dominus servum aut subditum, magistratus civem ob causas mere civiles carceri datum non ante dimitteret, quam solemniter jurasset de non vindicando carcere. Quæ obligatio jurata *Urpheda* vocari solet. Cumque id juramentum exigatur ad tegendam tutamque præstandam iniquitatem; hinc per leges provisum est, ut petita informatione et causa cognita, ejusdem relaxatio ad effectum agendi concedatur.

(*b*) Uti litem movere non cogitur actor; ita nec continuo jus suum liberaliter remittere tenetur; potest enim per se alteri id cedere: potest arbitrium, transactionem, compensationem offerre; ac si nec ista placent, semper æquitas poscit, ut ante debitorem amice moneat, quam ad agendum prosiliat. Imo plerisque judiciorum ordinationibus salubriter constitutum est, ut non ante admittatur processus, ac deductio juris partium, quam eædem in audentia fuerint perceptæ, in qua transactio tentanda, et quid conscientiæ consultum sit, inculcandum est, antequam fortunas suas oceano processus ordinarii committant.

(*c*) Actori satis non est, de justitia causæ suæ cogitare, nisi viæ suppetant, per quas eandem legitime comprobet. Imo actor nihil probans calumniari videtur; suntque partes rei, qui invitus trahitur in judicium, magis favorabiles; et universe delicta, debita, facta non præsumuntur, sed probari debent.

(*d*) Uti vel contra reum etiam invitum lis movetur, vel is sponte sua contra actorem in judicio se sistit vel suæ vel publicæ utilitatis causa (2) ita *necessarius*, aut *voluntarius* censetur reus. Ejus præcipua obligatio est, ut citationi pareat, si legitima est, aut eum saltem in finem compareat coram judice, ut de incompetentia fori; vel suo privilegio eundem informet, nisi eadem incompetentia notoria sit.

(*e*) Actori proinde, ut reo, in causis civilibus jus competit procuratorem litis constituendi cum libera vel limitata potestate, ad universam causam, vel partem illius. Procuratoris ergo tota potestas ex mandato pendet, quo deficiente dicitur *falsus*: fitque processus irritus perinde, ac si alterutra pars audita non fuisset. Cum res judiciales singulari diligentia agendæ sint; idcirco per leges positivas declaratum est, eum, qui mandatum procuratorium agendi in judicio suscipit, censeri adpromittere diligentiam exactissimam, ut si non modo dolo, sed vel culpa levissima damnum intulerit, atque id, quod domini interest, non curaverit diligenter, id præstare teneatur.

(1) *l. item si 4. §. 1. D. de Alienat. judic. mut. caus.*

(2) *Uti siquis agat ex l. diffamari. S C. de ingenuis*

§. CCXLIII.

Partes litigantes fere adsciscunt advocatos, seu patronos causarum, qui *postulare* dicuntur, id est, in judicio desiderium suum vel amici sui exponere, aut desiderio alterius contradicere. Eorum prærogativæ jure positivo determinantur: jura

et obligationes naturales potissimum istæ sunt:

(*a*) Ut causam non suscipiant, cui agendæ pares non sint ingenio ac peritia juris, facundiaque

(*b*) Ut causam non agant, nisi justis honestiisque mediis ac viis.

(*c*) Siqua delata causa noscatur injusta, aut ejus obtinendæ spes nulla sit, tenentur ab ea abstinere vel recedere; neque tum suadere transactionem possunt.

(*d*) Post latam adversam sententiam, male minuit salarium advocato pars litigas, eoquod patiatur damnum: advocatus autem male petit auctarium salarii: eoquod erubescat, et patiatur diminutionem famæ; quemadmodum idem de medico dicendum est, sub cujus cura moritur ægrotus. Uterque enim et suscipiendo litem, et curationem morbi quasi contractum quendam aleatorium init.

(*e*) Justæ sunt leges positivæ, quæ pacisci advocato de quota litis, aliumve contractum inire prohibent. Palmarium ratione victoriæ accipere licitum est: non item exigere, præsertim quando advocati jurant, se nihil exacturos ultra consuetum salarium.

§. CCXLIV.

Judici tum supremo, tum subalterno multa præscribit jus ipsum nuturale in hypothesi potestatis judicariæ civilis seu ecclesiasticæ; inprimis ut *possit*, de-

in ut *velit* justitiam administrare; quocirca necesse est primo, ut jurisdictione, seu potestate dicendi juris præditus sit tum spectata causa, tum persona simul. Alterutrum si deficit, nihil agit magnis adparatibus et sumptibus. Voluntas judicis immoto et inexorabili justitiæ amore teneatur necesse est; quia ipsius tribunal veluti portus innocentiæ, et perfugium contra injurias est. Sublata ejus justitia dicuntur *moveri* ac labare *fundamenta terrae*; eoquod totius civitatis finis, ac ipsa quodammodo civitas subvertatur. (1) Voluntas constans jus suum cuique tribuendi, poscit

(*a*) Primo, ut judex facilem se præbeat in adeundo, et partem utranque patienter audiat.

(*b*) Secundo, ut perturbationes et cupiditates animi sui excludat, per quas justitia maxime corrumpitur. Quare nec excandescere eum oportet adversus eos, quos malos putat, nec calamitosorum præcibus illacrymari. (2) Quæ animum maxime inflectunt, sunt malum ac bonum vel relate ad ipsum judicem, nempe timor et cupiditas, vel relate ad alium, nempe odium et amor; quæ gravibus præceptis et exemplis ex sacro Codice illustrari possunt.

(*c*) Tertio ut media adhibeat cognoscendæ veritati, meritisque causæ ponderandis idonea. *Judicantem oportet cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione discutere.* (3) Judicis

igitur est, ea supplere, quæ sunt juris, inducendo leges, statuta, ac legitimas consuetudines, (4) aut quæ ex deductis in judicium parti litiganti competere dignoscuntur, etsi ipsamet ea ignoret.

(1) *Psalm. LXXXI.* in quo Deus tanquam supremus omnium judicum judex exhibetur : „ Deus stetit „ in synagoga deorum . in medio autem deos dijudi„ cat: (interest concilio judicum , eosque ipse judi„ cat) nescierunt (iniqui judices) neque intellexerunt, „ in tenebris ambulant: movebuntur fundamenta terræ.„

(2) *l. observandum.* 19. *D. de officio Præsidis.*

(3) *C.* 11. *XXX. q.* 5.

(4) *l. un. C. ut quæ desunt advocatis.*

§. CCXLV.

Auditis probationibus et exceptionibus fit conclusio in causa, quam sequitur sententia definitiva: de qua nota

(*a*) Judex sententiam pronunciare tenetur pro ea parte, quæ pensatis omnibus causam habet probabiliorem, (1) Neque quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. (2) Neque citra acceptam pecuniam litem amico adjudicare potest, utpote cujus dominus ipse judex non est; sed vel generalia juris principia, ceu de possessione, valore actus etc. in subsidium assumenda sunt, vel recurrendum ad transactionem, divisionem, sortem.

(*b*) Quærunt, justene condemnet judex in causa civili aut criminali eum, quem privata scientia *certo* scit, esse innocentem, etsi inju-

dicio videatur probari nocens? Tentanda quidem sunt omnia, ne innocentem vulneret, quem sanare debebat petitum ab adversariis; imo potius decedendum est ab officio, quam ut contra veritatem pronunciet; si nec decedere possit, in utraque causa potius ferenda, quam facienda mala sunt. Non enim publica persona dicitur, quia publicam sequi tenetur falsitatem; nec ita mechanice adstringitur allegatis, ut sententia non ex ipsius judicio, conscientia ac religione procedere debeat.

(*c*) Altera est quæstio de vi rei judicatæ, tantane sit, ut, si de jure partis postea certo constet, eidem tamen inhærere pars victrix possit? Novi, quid præscriptioni tribuant leges; parem vim transferendi dominia tributam esse re judicatæ, non novi. Generalis est regula, præsumtionem cedere veritati: ac sententia quidem judicialis præsumtione facti particularis nititur.

(1) *Prop. 2. inter damnatas ab Innoc. P. XI.*

(2) *Prop. 26. inter damnatas ab Alexandro P. VII.*

§. CCXLVI.

Vitia judicum speciali notata nomine, itemque remedia sanandi plagas ab iisdem inflictas enumerari breviter oportet.

(*a*) Crimen *barratariæ* committit judex, quando pecunia corruptus iniquam profert sententiam: *crimen concussionis*, quando intentato metu extorquet a litigantibus pecuniam. Dubium non est, quin judex parti læsæ teneatur ad reparationem damni, quando corruptione, dolo malo aut per culpam cum gravi peccato conjunctam eidem nocuit, aut si ob culpam et im-

peritiam a judice superiore ad reparandum damnum condemnatus est. Si ea teneatur doctrina quam de culpa vulgo tradunt, tamen avimadvertendum est, contingere posse, ut negligentia, quæ in externo foro pro levi vulgo habetur, spectata re, ejusque gravitate, quæ in judicio agitatur, pro consciectiæ foro gravis sæpe habenda sit.

(*b*) Contra suspectos per leges positivas suppetit juramentum perhorrescentiæ, sive ejeratio bonæ spei.

(*c*) Contra iniquam sententiam appellatio judicialis locum habet, sive provocatio ab infere judice ad superiorem ratione gravaminis per sententiam illati, et gradatim facta. Eodem pertinet remedium supplicationis vel revisionis a summo Imperante petitæ. (1)

(*d*) Contra fraudes, sordes, crassam ignorantiam judicum datur *accusatio syndicatus*, in qua si probatione deficiat actor, eo graviore id pœna luet, quam magis interest boni communis, auctoritatem judicum, ac tribunalium sartam tectam conservari.

(1) *Eccli. V.* 7. 8.

§. CCXLVII.

Justitium est status civitatis, in quo judicia cessant, estque vel *universale*, si tota in civitate seu republica, vel *particulare*, siqua in parte cessent: dein *necessarium*, quod ob publicas calamitates invito etiam Imperante contingit; *volun-*

arium, cujus ratio in ejus arbitrio sita est: rursus *continuum et perpetuum*, cum spes nulla est, judicia restitutum iri, *temporarium*, quando jurisdictio suspenditur ad tempus. De his sic statuendum:

(*a*) In justitio particulari vel adeunda sunt superiora tribunalia vel mora ferenda est cohibita vi privata, nisi summum sit in mora periculum, uti contingit in defensione possessionis adhibita in continenti

(*b*) Si justitium incidit voluntarium et universale, sed temporarium, lapsus termini exspectandus est, ceu in feriis. Siquod negotium moram haud patitur, jus dicetur; quemadmodum contingit de vi et alimentis tempore feriarum.

(*c*) Vis privata locum habet in justitio continuo et universali, idque vel obtingit de *jure*, cum quis versatur in locis non occupatis, in quibus nulla est civitas: aut *de facto*, cum civitas in anarchiam abiit, ac subditi Imperantem non audiunt.

(*d*) Si judex cognitionem causœ ad dilatæ aperte rejicit, censetur incidere justitium voluntarium ac particulare; ac tum ab inferiore ad superiorem provocare licet; si supremus sit judex, qui administrationem justitiæ neget, potius ferendum est privatum malum, quam commune bonum turbandum.

§. CCXLVIII.

A civili jurisdictione ad criminalem progredior; cui notio *paenae* præmittenda

est, quæ definiente Grotio est *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis.* Opera veniunt pœnæ nomine, quatenus molesta sunt, vel ignominiosa, et ad passiones inferuntur. (1) Colliges:

(*a*) Uti bonorum ac malorum, ita pœnarum genus est multiplex; ac dividi solent in capitales, non capitales: corporis afflictivas: quædam opponuntur bonis fortunæ, ut mulctæ pecuniariæ, confiscatio: aliæ honori, libertati, juribus acquisitis civitatis, nobilitatis.

(*b*) Infliguntur pœnæ ob malum actionis. Igitur earum finis est, 1. *satisfactio*, ut injuria castigetur, et delinquens animum nocendi deponat, aut forte etiam vires male agendi amittat; uti si extra statum nocendi ponitur; quo spectato fine pœna dicitur *assecuratoria*. 2. *Emendatio*, ut mutet animum male agendi, et resipiscat: unde *emendatrix* vel *medicinalis* nominatur; 3. ut alii successu vel impunitate improborum non modo non alliciantur ad peccandum, sed potius alieno periculo sapere discant, et deterreantur a malo: unde *exemplaris* dicitur. Dicunt, *ultionem* seu *vindictam* non esse aptum finem, quem puniens sibi præfigat; quia vindicta seu ultio nihil est, nisi voluptas ex solo delinquentis dolore capta; quæ quidem voluptas inhumana sit, neque conducibilis, vel ad perfectionem delinquentis, vel societatis humanæ, seu ad salutem civitatis. Nisi vehementer fallor, tota hæc deductio, quæ nostra ætate novas induxit etiam in theologia, quod mirere, opiniones, nititur definitione arbitraria, a Wolfio parum cogitate proposita. Si ob læsum ho-

norem Dei vel hominis pœna infligitur lædenti, non ego tam voluptatem capio, quia malum fit lædenti, sed quia æquum est, ut honori læsi satisfiat: qui, quod justum est, non facit; patiatur, quod justum est: nihil mali eidem opto, quamdiu bonus est; si bonus esse præfracte renuit, cupio ne impune opprimatur dignitas et honor læsi. Mens mea non est fixa in malo lædentis, sed in dignitate læsi, nec tam peccantem, quam peccatum aversor. Si justissimus Deus condemnat, et affligit contemtores majestatis suæ, voluptatem sentio, quod summa majestas quodammodo salva sit, et impietati non succumbat; quod si fieri non possit sine calamitate læsi, hic exedat offam, quam intrivit: volo honorem Dei impune non conculcari. Si summus Imperans civilis minister Dei est: si non frustra gladium portat; non video, quare *pœnam vindicativam* infligere non possit; oportet enim, ut minister honori domini consulat. Multi sunt loci V. T., qui hanc mihi notionem ingerunt; (2) neque vero ideæ rerum ad jus necessarium, et absolutum pertinentium aliæ sunt in novo, quam veteri testamento.

(*c*) Differt igitur pœna a restitutione vel reparatione damni dati. Nam restitutio fundatur in læsione juris perfecti relativi seu proximo competentis: pœna irrogatur propter violationem legis qua talem: restitutionis mensura est quantitas læsionis: pœna determinatur ex quantitate tum læsionis, tum moralitatis, qua delictum patratum est; restitutio locum habet, ubi nullum delictum vel culpa intercessit: pœna non item. Idcirco restitutio non recte appellatur *pœna compensatoria*. (3) Remissa pœna

proprie tali non continuo reparatio damni censetur remissa ; quia juri privatorum sine necessitate vel utilitate publica derogari non potest.

(1) *De I. B. ac P. L. II. C. XX.* §. 1.

(2) *Exod. XXXII.* 26. *Deut. XXVII.* 15.*etc.*

(3) Pœna dupli et quadrupli, quatenus simplum continent, utique reparationem damni respiciunt, quoad excessum propriæ pœnæ rationem habent. Dudum illæ quidem in usu erant. *Exod. XXII.* 1. *II. Reg. XII.* 6. *Luc. XIX.* 9. Sed istiusmodi pœnæ, quæ favorem et utilitatem actoris unice respiciunt, abrogatæ nunc sunt, et pœnæ pecuniariæ ad fructus jurisdictionis referuntur.

§. CCXLIX.

Subjectum activum paenae est is, cui jus eandem infligendi convenit, de quo positiones sunt sequentes :

(*a*) Imperanti civili jus puniendi indubitato competit tanquam medium ad obtinendum finem securitatis necessarium. Legis auctoritas sine comminatione pœnæ nulla est ; cum infinitus sit numerus stultorum, qui non tam virtutis amore, quam formidine pœnæ in officio continendi sunt. Ex quo fit, ut qui pœnam exerit in delinquentes, revera beneficus sit in alios, totamque communitatem. De jure vitæ ac necis, posteaquam id tot jam seculis inde a conditis civitatibus exercitum est ; disputant nunc, quod mireris, verene imperantibus competat. Nihil in hanc sententiam, quod æque peremtorium sit, afferri potest, ac sententia Doctoris Gentium : *Dei minister est tibi in bonum: si autem malum feceris , time ; non sine causa gladium portat: Dei enim minister vindex in iram ei , qui malum agit.* (1) Enimvero gla-

dius non mulctas pecuniarias aut confiscationem, non damnationem ad opera publica, non exilium, non perpetuos carceres, neque verbera aut solam mutilationem, sed necem, pœnamque mortis denotat. Sed revera necessitas capitalis pœnæ abscura non est, si integra conservanda est salus publica; abscindenda a corpore sunt membra putrida, nec satis restinguitur ardor seu furor delinquendi, nisi sanguine restinguatur. Quid enim, si Princeps morte afficere haud posset transfugas, proditores, perduelles, grassatores viarum?

(*b*) Non modo jus, at obligatio quoque puniendi penes Imperantem est; (2) cum alias nec delinquentium, nec aliorum coerceri proclivitas peccandi possit. Neque vero hæc obligatio tollit jus aggratiandi; quia finis per pœnas intentus ex specialibus casibus non pendet, nec ad quemlibet usum mediorum adstrictus est. Habet enim ipse suos gradus, et conciliari debet cum fine, qui per gratiam factam intenditur. Præceptum illud divinum V. T. *maleficos non patieris vivere.* (3) qua positivum est, ad legem gratiæ ac libertatis non pertinet, neque vero pertinere unquam Ecclesia agnovit, ad quam unam spectat, leges divinas authentice interpretari: quamquam eo loco sacri Codicis non quæcunque malefacta, sed præstigiæ unice respiciuntur.

(*c*) In statu naturali cuivis quidem jus defensionis etiam cruentæ, ac jus securitatis eo, quo explicavimus, modo intelligitur attributum; non item *jus puniendi*, quod ex imperio et subjectione dimanat; jus cogendi alterum ad semet perficiendum ope pœ-

næ emendatricis manifeste pugnat cum jure libertatis, omnemque tolleret de rebus suis disponendi facultatem; cum jam cuivis in determinandis actionibus suis non liceret suum sequi judicium, sed alter alteri subjiceretur. Delinquens fit inferior innocente in foro Dei; non autem æqualitatis ac libertatis jura in societate humana ob delictum perdit. Verba Caini: *omnis, qui invenerit me, occidet me*; (4) non aliorum jus occidendi vel puniendi homicidam sed acerbos conscientiæ morsus, mentisque sceleratæ perturbationem indicant. Istiusmodi enim homines omnia tuta timent. Accedit, quod sacræ literæ addant: *Dixitque ei Dominus: nequaquam ita fiet; sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur*; (5) est id secundum notum hebraismum, valde, graviter, cumulate punietur. Nemini ergo competebat jus occidendi hominem sontem ac reum.

(1) *Som. XIII.* 4.

(2) *c. est injusta.* 33. XXIII. *q.* 4. *et c. ut Clericorum.* 13. *de vita et honest. Cler.*

(3) *Exod.* XXII. 18.

(4) *Gen. IV.* 14.

(5) *ibid. v.* 15.

§. CCL.

Subjectum passivum pœnæ est dilinquens, id est, delicti causa physica vel moralis, cui id imputari potest. (1) Est igitur juris naturalis regula, quam leges Romanæ proferunt: *Sancimus, ibi esse paenam, ubi et noxia est -- peccata suos teneant auctores; nec ulterius progrediatur me-*

tus, *quam reperiatur delictum.* (2) Unde consectaria deducuntur.

(*a*) Communicatio pœnarum intuitu tertii justa est, quatenus tertio delictum imputari potest. Reparatio damni per se delictum prævium non requirit. Igitur per sententiam injungi potest ei, qui culpam theologicam non commisit: neque ea sententia ex præsumtione culpæ theologicæ censetur ferri, sed ad acuendam hominum industriam, ac vigilantiam; nec etiam obest, quod qui illud incommodum ferre debet, *puniri* dicatur, nempe pæna improprie et latius sumta, cujus justissima causa subest. Hinc regula juris suam exceptionem ipsa addit: *sine culpa*, *nisi subsit causa*, *non est aliquis puniendus.* (3)

(*b*) AEque juris naturalis est, quod in legibus citatis adjungitur: *propinquos*, *notos*, *familiares procul a calumnia submovebimus*, *quos reos sceleris societas non facit. Nec enim affinitas*, *vel amicitia nefarium crimen admittunt.* (4) Consentit alia lex: *crimen vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest. Nam unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur*, *nec alieni criminis successor constituitur.* (5) Quando Deus iniquitatem patrum visitare in tertiam et quartam generationem dicitur; (6) id, quod pœna est relate ad parentes, quorum posteritati nulla felicitas relinquitur, censentur *calamitas* relate ad liberos, eamque posteritatem, quæ privatur jure, quod totum a divina dispositione pendet; et quod ipsum nec insontibus debetur. (7) Eadem tamen calamitas parentibus et avis ante prænunciata magnam absterrendi a peccato vim habet: qui liberorum ac nepotum tanto

studio tenentur, ut illorum ærumnis plus, quam suis affici aliquando videantur. Legibus humanis effectus quidam pœnarum a parentibus in liberos derivantur præcautionis jure, tum ne liberi improbitatem parentum imitentur, tum ne ulciscantur justam parentum necem. Hinc pœna perduellionis in liberos extenditur, at non capitalis. Jus civitatis et successionis in bona parentum ad filios non devolvitur, nisi per patrem. Hinc confiscatio bonorum et perpetua exclusio a jure civitatis relate ad liberos tantum indirecte et per consequentiam in insontes cadit.

(*c*) Hæres ex delicto defunti non tenetur ad pænam, nisi nova obligationis causa solvendi mulctam pecuniariam aliunde accesserit; id, quod ex dispositione juris Romani contingit, 1. si post litem contestatam, in qua ad persecutionem pœnæ pecuniariæ agitur, reus moriatur. 2. Si ejusmodi pœna per sententiam jam dictata sit. 3. Siquid ex delicto defuncti ad hæredem pervenit. 4. Si ipse defunctus datum damnum compensare ex bonis suis obligatus in conscientia vel ante sententiam judicis fuit. Ita ex æquitate canonica decidi solet. (8) 5. Si in causa criminali expensæ litis debeantur. 6. Si reus ex conscientia criminis, cui publicatio bonorum adhæret, mortem sibi consciverit.

(*d*) Quæstiones aliæ non paucæ hujus loci propriæ sunt: 1. Quomodo paterfamilias teneatur ex delictis domesticorum. 2. Quomodo Princeps aut tota civitas obligatur ex delictis privatorum subditorum et damno exteris illato. 3. Quomodo

subditi ac civitas obligetur ex delicto privato Imperantis.

(1) §. *XXXV. et seq.*

(2) *l. sancimus.* 22. *C. de Pœnir.*

(3) *c.* 23. *de R. I. in VI.*

(4) *cit. l.* 22. *G. de Pœnis.*

(5) *l. crimen.* 26. *D. de Pœnis.*

(6) *Exod. XX.* 5.

(7) *Unde explicatum habet proverbium illud Judæorum. Jerem. XXXI.* 29. *e. Ezech. XXXVIII.* 2. Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt, id est, patres peccarunt, filii luunt.

(8) *c. final. de sepult.*

§. CCLI.

Objectum poenae sunt delicta et culpæ; ea spectantur duplici ex parte; 1. qua obsunt tranquillitati et securitati civium, aut civitatis: 2. qua repugnant vel immediate divino honori, ceu blasphemia, vel perfectioni ipsius delinquentis. De utroque genere sic statue.

(*a*) Naturalibus iisque gravissimis erga summum Deum officiis non satisfacit Imperans, qui divinum honorem, ac sacrosanctam religionem impune violari a suis, et conculiari patitur; præsertim cum divina justitia acerbissimas plagas in civitates impias soleat effundere. (1)

(*b*) Vulgo dicitur: cogitationis pœnam nemo patitur, nempe in foro humano, nec conatus criminis universe punitur, quo interna

voluntas in actum quendam exteriorem, sed imperfectum et inchoatum processit. *Quid enim obfuit conatus, cum injuria nullum habuerit effectum?* (2) Sunt tamen delicta, in quibus conatus criminis pro crimine habetur, et plectitur, ceu criminis læsæ majestatis, homicidium proditorium, parricidium, ac fere universe pœnæ extraordinaria afficitur conatus pro illius quantitate, habet enim criminis præparatio suos gradus.

(c) Peccata, quorum oppositæ virtutes coactionem non habent, non continuo semper impunita manent, quia officia imperfecta in statu civili sæpe evadunt perfecta. Imo Justinianus quatuor species *quasi delictorum* enumerat, suntque 1. imperitia male judicantis. 2. Dejectio vel effusio ex cœnaculo. 3. Positio vel suspensio ejus, quod transeuntibus periculo esse potest. 4. Damnum in navi, caupona vel stabulo datum. (3) De culpis, quas juridicas vocant, adnotatio facta est paulo ant. (4)

(1) *Conf.* §. *CCXXXI.*

(2) *l.* 1. §. 2. *in fin. D. quod quisque juris.*

(3) *Instit. L. IV. tit.* 3. *de obligationibus, quæ ex quasi delicto nascuntur.*

(4) *I. CCL. (a.)*

§. CCLII.

Proportio inter delictum et paenam spectatur tum in determinatione pœnæ ob meritum, tum in exactione illius, quatenus exasperanda, vel mitiganda est. Præcipuæ sunt regulæ sequentes:

(a) Determinatio pœnæ ob meritum pendet 1. a subjecto, quod læsum est; quo loco consideratur qualitas personæ offendentis et offensæ, adjuncta armorum, partis læsæ, loci, temporis. 2. Ex effectibus ac damnis, quæ in rempublicam redundant: unde fit, ut delicta in se non admodum atrocia, si invalescere incipiunt, gravioribus suppliciis coerceantur. 3. Ex proæresi, sive quantitate moralitatis, qua delictum patratum est.

(b) In determinanda pœna etiam personæ, quæ illam subire cogitur, habetur ratio; *si persona vilior fuerit*, inquiunt Imp. Honorius et Theodosius, *cui damnum famæ non sit injuria, pœnam patiatur exilii.* (1)

(c) Proportio pænarum quoad exactionem respondet pænarum finibus; uti cum finis pænæ sit delinquentis emendatio, fieri potest, ut is in continenti pænitentiam declararit, vitam longo jam tempore inde a delicto patrato emendarit, (2) aut ipsa carceris diuturnitate partem pænæ exsolverit. (3) Aliquando offendiculo est hominibus, dum delicta protrahuntur in lucem inflicta pæna publica. De multitudine peccantium ita disserit S. Thomas: „ Quando tota „ multitudo peccat, est de ea vindicta sumen- „ da, vel quantum ad totam multitudinem, si- „ cut AEgyptii submersi sunt in mari rubro, „ persequentes filios Israel, ut habetur Exod. „ XIV. et sicut Sodomitæ universaliter perie- „ runt, Gen. XIX. vel quantum ad magnam „ multitudinis partem, sicut patet Exod. XXXII. „ in pæna eorum, qui vitulum adoraverunt. „ Quandoque vero, si speretur multorum cor- „ rectio, debet severitas vindictæ exerceri in

„ aliquos paucos principaliores, quibus punitis „ ceteri terreantur; sicut dominus Numer. „ XXV. 4. mandavit suspendi populi principes „ pro peccato multitudinis. Si autem non tota „ multitudo peccavit, sed pro parte, tunc si „ possunt mali secerni a bonis, debet in eos „ vindicta exerceri, si tamen hoc fieri possit „ sine scandalo aliorum; alioquin parcendum „ multitudini, et detrahendum severitati. (4)

(1) *l. noverint.* 2. *C. ut intra certum tempus.*

(2) Ob eam causam per humanas leges a persecutione pœnali regulariter eximit prescriptio 20. *ann.* id. quod æquitatem naturalem habet. Unde Plinius *l. X. Epist.* 40. ait: Reddere pœnæ post longum tempus plerosque jam senes, et quantum affirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum arbitrabar. Pariter juris positivi est abolitio criminis per actum gratiæ a Principe facta, quæ ad jus aggratiandi referri potest. Exemplum extat *l.* 1. *C.* de sententiam passis et restitutis; ubi Antoninus Imperator quendam in insulam deportatum provinciæ suæ in integrum restituit, dicens: Ut scias, quid sit in integrum restituere honoribus et ordini tuo et omnibus ceteris te restituo.

(3) Etsi carcer secundum jus civile Romanum (secus de jure canonico) ad custodiam, non ad pœnam destinatus sit, (*toto tit. D. de custodia et exhibit. reor. et C. tit. de custodia reor.*) continet tamen in se pœnam, et ideo ejus diuturnitas est causa mitigandi pœnam ordinariam. *Hinc l.* 23. *C. de pœnis*, Imperatores vetant in exilium ejici illos, qui longo carcere afflicti fuerunt.

(4) 2. 2. *q.* 108. *a.* 1. *ad.* 5.

§. CCLIII.

De ipsa pœnarum natura ex temporibus disserendum est; certe aliter de pænis non nulli hodie philosophantur auctores, ac præterito ævo.

(*a*) Pæna infamiæ ac mutilationis non emendari delinquentem, seu ad nova delicta incitari putant; eoquod istiusmodi homines publico odio expositi honestam sustentationem quærere non jam possint.

(*b*) Pœnam exilii tum bono civitatis, quæ numero civium et capitibus minuitur, tum justitiæ erga exteros, in quorum territoria pessimi homines extruduntur, tum emendationi delinquentis obesse putant, qui linguæ externæ forte ignarus, cum alimenta sibi promereri ægre possit, ad furta ac rapinas impellitur.

(*c*) *Talio* est vindicta par, ut quod quis fecit, idem in semet ferat. In homicidio certe locum habet, ut, qui effuderit sanguinem alterius, fundatur sanguis illius. In aliis alia multa circumspicienda sunt.

§. CCLIV.

Hac de pœnis præmissa theoria præcipua capita jurisdictionis criminalis, quantum id ad nostrum institutum pertinet, cito expedientur. Ea jurisdictio olim *merum imperium* vocabatur. (1) Eandem, perinde ac civilem hoc ævo dividunt in patrimonialem atque in hæredes transeuntem, quæ nempe territoriis annexa, et Principum propria est, atque in personalem, quæ vi demandati officii conceditur; sive ab uno judice, sive a collegio judicum exerceatur. Illud certissimum est, judicium criminale sine gravissima mul-

torum injuria exerceri non posse ab eo, qui jurisdictione criminali caret. Ex ipsa autem ejus judicii gravitate, in quo de vita et sanguine, de bonis et fama delinquentis agitur, multa corollaria derivari possunt:

(*a*) Inquisitio *specialis* de commisso crimine in personam determinata fieri non potest, nisi eadem sufficientibus indiciis gravata sit.

(*b*) Probationes pro condemnatione rei, unde petantur, plenæ esse debent, et luce meridiana clariores. (2)

(*c*) Torturæ usum seu justitiam passim impugnant, ea ducti ratione, quam dudum attulit S. Augustinus l. XIX. c. 6. de civ. Dei: *Cum quæritur, utrum sit nocens, cruciatur: et innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quia illud commisisse detegitur sed quia non commisisse nescitur; ac per hoc ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis.* Sed qui usu pollent rerum criminalium, alia doceri se ajunt ab ipsa experientia, optima rerum magistra.

(*d*) AEquitas ac sana ratio postulat, ut reo defensionis locus detur admissis etiam advocatis, quorum opera ad formandos pro sua innocentia articulos possit uti. Imo Imperator rescripsit; *Confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat.* (3)

(*e*) Quamvis istiusmodi advocatorum officium non exposcat, ut reos variis artibus in per-

niciem reipublicæ a pœnis eximant; tamen operam dare debent, ne accusati clientes ipsorum imperitia, incuria, negligentia, ac solertis defectu irreparabile damnum subeant. Non ineptis argumentis a pæna ordinaria defendent eum, qui volens occidere Cajum, errore improviso occidit Sempronium.

(*f*) An reus in judicio capitali, in quo citra confessionem suam se convinci non posse videt, crimen suum fateri teneatur, non levis est disputatio, ex generalibus notionibus juris ac respondentis obligationis, dein ex principiis juris publici universalis decidenda. Pufendorfius de pœnis ita disserit: Certum est, legis na-„ turalis transgressores pænam manere; quia „ hæc legis cujuscunque certa comes; et na-„ turæ haud quidquam repugnat, ut, qui ma-„ lum patiatur. Sed illa nimis imperita foret „ illatio, siquis diceret: jus parit obligationem; „ ergo qui legem violat, obligatur in foro hu-„ mano ad pœnam ultro sibi arcessendam. Ar-„ gute Hobbesius de cive c. XIV. §. 7. *Secunda* „ *pars legis, quæ pœnaria appellatur, manda-* „ *toria est, et loquitur tantum ad ministros pu-* „ *blicos.* Non extat in lege hoc præceptum: tu „ fur patrato furto ad patibulum ultro ambu-„ la; sed hoc extat: tu magistratus furem con-„ victum suspendi curato. Ergo non peccat in „ eo fur, si non suspenditur, sed magistratus, „ qui proficuam reipublicæ animadversionem „ prætermisit. - - Ex istis porro et hoc colligi-„ tur, quemadmodum in tribunali humano se „ ipsum nemo deferre, aut de crimine ultro „ fateri tenetur; ita iniquum esse, in causis „ criminalibus reo juramentum calumniæ injun-„ gere. „ (4)

(1) *l. 3. D. de Jurisdict.* Merum est imperium, habere gladii potestatem ad animadvertendum in facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur.

(2) *l. 16. C. de Pœnis. l. fin. ib. de Probationibus. l. fin. ib. si ex falsis instrumentis.*

(3) *l. 1. §. 17. D. de quæstion.*

(4) *Pufendorf. de I. N. et G. l. XIII. c. III. §. 4. conf. Bockn. tract. de delictis. l. I. C. I. §. II. an. 35*

CAPUT X.

PER POTESTATEM LEGISLATIVAM NON MODO FINI CIVITATIS IMMEDIATE CONSULITUR, SED ETIAM OMNIA MEDIA EIDEM FINI CONSENTANEA IN USUM DEDUCUNTUR; UT ADEO POTESTAS LEGISLATIVA VELUT ANIMA CORPORIS CIVILIS, AC LEGES CEU TOTIDEM OPERATIONES EJUSDEM ENEÆ SPECTARI DEBEANT.

ARGUMENTUM.

§. CCLV. Ratio ordinis: notio legis. CCLVI. finis, et materia legum, seu actiones. CCLVII. circa quas lex versatur variis modis. CCLVIII. Lex fundata in praesumtione. CCLIX. qu.d sub legem non cadat? CCLX. subjectum activum legis. CCLXI. forma legis seu promulgatio. CCLXII. Effectus, seu obligatio, CCLXIII. conscientiam afficit. CCLXIV. subjectum passivum legis. CCLXV. territorium.

§. CCLX.

Infirmitati humanæ voluntatis, et opinionum inconstantiæ ac varietati, et quo maxime hominum vita perturbatur, neglectui officiorum mederi debet societas civilis ac commune imperium, ut adeo

leges, sive actus, quo istuc imperium se potissimum exerit, instar medicamentorum spectari soleant. Nihil igitur mirum cuiquam videri debet, quod hanc de legibus tractationem quasi ad calcem jurisprudentiæ publicæ rejecerimus. Quippe necesse erat, ut interna corporis civilis constitutio, ejusdemque operationes, atque etiam morbi, tum singulorum membrorum, tum corporis universi ante perspicerentur, quam empyricorum more, nulla præmissa theoria ad notitia medicamentorum procederetur. Nunc igitur a notione legis exordiendum est; quæ passim duce S. Thoma dicitur ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata. (1) In hac notione, quacum alii, etsi verbis discrepent, re conveniunt insunt istiusmedi notæ, quæ totidem partes sint præsentis tractationis. Nam *essentia* legis in ordinatione, sive jussu aut decreto sita est: *materia* in eo, quod rationabile sive rationi consentaneum, et *fini* civitatis, nempe communi bono accommodatum est; *Principium activum*, sive causa efficiens legum est summus Imperans, qui curam communitatis habet; cujus juri non potest non obligatio subditorum tanquam *effectus* respondere, qui ipsi *subjectum passivum* legum vocantur. Denique *forma*

legis in promulgatione communitati facta consistit. Ex his colligitur, quid inter legem, aliosque affinis actus intersit.

(*a*) *Pactum* inter æquales potissimum initur, eosque consentientes in idem placitum. Non repugnat tamen, ut Imperans pacto se adstringat subditis; quod si respiciat publicum regimen civitatis, relate ad Imperantem rationem pacti servabit, relate ad subditos lex censetur, unde leges fundamentales nomen habent. Universe lex relationem. Imperantis ac subditi continent, atque in invitos cadit: non item pactum.

(*b*) *Præceptum* quoad obligandi vim a lege non differt, ut omnis lex præceptum sit, non contra præceptum etiam lex. Illud enim in societate minore, ceu herili et parentali: itemque in commodum præcipientis dari potest; non item lex.

(*c*) *Statutum* communitatis subalternæ maxime proprium est.

(*d*) *Consilium et dogma* magis ad intellectum referuntur: lex ad voluntatem Imperantis ac subjecti. Ac consilium quidem nullam parendi necessitatem affert, et superiori quoque suggeritur. Dogma doctrinam fidei ac morum; ejusque authenticam interpretationem denotat.

(*e*) *Rescriptum* est responsum singulare summi Principis datum ad supplicationem subditi, vel consultationem judicis subalterni.

(*f*) *Mandatum* peculiare jussum Imperantis vel judicis est, ac non tam communitati,

quam singulis datur. Sæpe actum denotat, quo alteri negotium gratis gerendum committitur, et ab hoc suscipitur; cumque istius consensum poscat; etiam æquali, imo Superiori committi potest. Quo modo apostoli Joannem, et Petrum totius Ecclesiæ caput, in Samariam misisse memorantur. (1)

(*g*) *Regula* latius patet, ac lex, et non præcepta duntaxat, sed consilia quoque complectitur; qui legem appellant *regulam, secundum quam actiones instituere obligamur*, legem a præceptis ac statutis non distinguunt, præterquam quod ex præcenceptis de natutali lege et obligatione opinionibus notam quoque superioris ex notione legis contra communes receptasque ideas expungant. (3)

(1) 1. 2. *q*. 90. *a*. 4.

(2) *Act. XIII.* 14.

(3) *Canon*, a qua voce juris canonici appellatio ducta est regulam denotat, non quod constitutiones ecclesiasticæ vi obligandi destituantur, sed quod id nomen antiquis ecclesiæ Patribus ad evitandam profanorum hominum invidiam, suavitatemque ecclesiastici regiminis exprimendam accomodatius visum sit.

§. CCLVI.

Finis ultimus legum civilium, isque intrinsecus idem est, ac fini civitatis, seu commune bonum: fines propiores sunt media ad finem ultimum accommodata, ceu informatio Politiæ, determinatio ordinis judiciarii, contributiones etc. ut proinde universe et ipsa lex medium sit, et determinatio mediorum: ac potestas le-

gislativa in jure determinandi media ad finem obtinendum necessaria consistat, atque ob hanc causam ex ipso fine ac natura mediorum suos limites nanciscatur. Ea media ad obtinendam tranquillitatem et securitatem vitæ civilis necessaria potissimum in actionibus subditorum consistunt tum positivis, tum negativis, tum simplicibus, tum prægnantibus sive talibus, quæ ad aliquid præstandum vel efficiendum ordinantur; quales actiones sunt operæ publicæ, contributio etc. Lex igitur circa actiones determinandas, et ad finem civitatis dirigendas tanquam circa materiam seu objectum versatur, ut, si adcurate loquendum sit, non idem sit finis legis, et materia seu objectum legis. Non enim jubetur fieri quidpiam, vel omitti præcise, ut fiat vel omittatur, sed ut ex actionibus et omissionibus certus civium ac civitatis status resultet, nempe tranquillitas et beatitas vitæ. (1) Cum his principiis cnnnexæ sunt complures positiones;

(*a*) Imperans per leges non suum, sed civitatis commodum et emolumentum spectat, contra ac in societate herili sit (*a*); quapropter cum per imperium civile bona subditorum securitate gaudere debeant, nequeunt eadem nec ex plenitudine potestatis privatis auferri, nisi communis ac vera necessitas, aut

evidens utilitas publica id exposcat. Hinc generalis est regula, irrita esse rescripta a Principe impetrata in præjudicium tertii, vel, in quibus juri alieno derogatur, nisi expressa istius rei mentio in illis fiat. Et quia per leges civiles etiam libertas civilis salva esse debet, nequit dici, eas solum pro exercitio obedientiæ Imperanti exhibendæ latas esse, sed ad aliam virtutem ceu ad justitiam, caritatem, temperantiam, parsimoniam seu frugalitatem referendæ sunt, ut actio vel omissio legibus determinata in materia necessaria ejus virtutis constitui censeatur.

(*b*) Uti aliæ sunt actiones pertinentes ad conservandum statum publicum, et pristinam formam regiminis, aliæ ad bonum singulorum civium; ita etiam leges, per quas istiusmodi actiones determinantur, aliæ dicuntur *publicæ* aliæ *privatæ*.

(*c*) Sunt quædam actiones ad bonum commune aut semper necessariæ, aut eidem semper repugnantes: aliæ pro temporum ratione aliam atque aliam conducentiam habent; ita leges quædam civitatis sunt immutabiles, aliæ variabiles. (3) In his non eædem statui monarchico, et aristocratico vel democratico aut mixto ex æquo aptatæ sunt. Circa leges immutabiles, quæ ex natura atque essentia rerum pariter immutabili deducuntur, non uno modo versatur potestas legislativa 1. Easdem declarando, ad casus iisdem comprehensos applicando; uti cum legi naturali: *non occides* declaratur annexa prohibitio duelli: vel legi *non furaberis*, adjuncta declaratur rapina, damnum injuria datum, læsio in contractibus. 2. Easdem firmando pœnis

propositis, ac præmiis. Nam *plures pœnarum gravitas, quam Dei timor arcere solet a voluntate peccandi.* (4) Ejusmodi lex dein ratione edicti seu materialiter censetur naturalis, ratione sanctionis seu formaliter, positiva; et hac parte mutationi subjacet. 3. Lex affirmatica naturalis per positivam determinatur quoad modum, quantitatem etc., ceu lex de colendo Deo, præstando tributo. In his igitur inest aliquid positivum. 4. Officia imperfecta naturæ per legem positivam fiunt perfecta et coactioni subjiciuntur: ut cum quis cogitur dare hospitium calamitosis, vel cum quis tempore inopiæ cogitur vendere frumentum determinato justo pretio. 5. Jura libertatis, æqualitatis etc. in statu civili restringuntur per leges positivas. 6. Actus jure naturali validi irritari id est, effectu suo privari, aut ad certam formam adstringi possunt, ut si ad valorem contractus necessitas scripturæ vel instrumenti judicialis per leges requiritur. 7. Lex humana supplet actus, sine quibus alias, et spectato naturali jure nihil ageretur; uti cum dicitur pæna *ipso jure* incurri sine prævia cognitione judicis; actus *ipso jure* irritus sine exceptione, rescissione, restitutione; hæreditas *ipso jure* acquiri vel transmitti sine petitione: dominium *ipso jure* transferri sine traditione: donatio per mortem donantis *ipso jure* confirmari sine alia declaratione: obligatio *ipso jure* extingui sine remissione: jus quoddam amitti *ipso facto et jure* absque expressa renunciatione.

(*d*) Ex fine civitatis, natura actionum, ac temporum seu adjunctorum ratione desumendum est, quid conducibile sit communi bono, ac per leges determinari debeat. Leges ergo non

destituuntur ratione sufficiente, quæ tamen multiplex intelligi potest. *Rationes intrinsecæ legum* sunt, quæ continentur in natura actionum, ac sine civitatis vel absolute, vel sub datis circumstantiis. Quia vero obtinendo fini plura suppetere media, et actiones hoc illove modo determinatæ cum sine consentire possunt, idcirco ratio hujus potius, quam alterius determinationis sive legis in arbitrio Imperantis sita et *extrinseca* erit. Id arbitrium cum sæpe nos fugiat præsertim circa Veterum leges, aut quia relatio legis ad finem parum explorari potest; idcirco *non omnium, quæ a majoribus constituta sunt, ratio reddi potest.* (5) *Rationes publicæ ac politicæ* legum dicuntur quæ ad conservationem status publici vel jurium Imperantis pertinent. *Rationes legum historicæ* sunt facta historica, quæ ad condendam legem occasionem præbuerunt. Sunt aliæ rationes *justæ*, *aliæ injustæ*; *suasoriæ*, seu reipsa intentæ ab Imperante, et si eas propolare nunc publica communitatis, nunc privata legislatoris utilitas prohibeat: his opponuntur *justificæ*, quæ eum in finem palam fiunt, nequid sine ratione statutum videatur, Unde inferes, esse aliquando rationes legum *arcanas*, nec ob id injustas, Denique aliæ *certæ vel incertæ sufficientes*, vel insufficientes censendæ sunt. Vulgo dicitur: *ratio est anima legis*, nempe ad genuinam ejus interpretationem faciendam, si constat, legem existere; at si de existentia non constet, illud principium valet; ratio legis non est lex; uti nec quævis connexio motivi cum actione, pro lege aut obligatione haberi potest. (6)

(1) *Acute id animadvertit S. Thomas* 1. 2. *q.* 100, *art.* 9. *ad* 2. ,, Intentio legislatoris est de duobus; de

„ uno quidem, ad quod intendit per præcepta legis „ inducere; et hoc est virtus. Aliud autem est, de quo „ intendit præceptum facere; et hoc est, quod ducit, „ vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis; non „ enim est idem finis præcepti, et id, de quo præ- „ ceptum datur, sicut neque in aliis rebus idem est finis; et quod est ad finem. „

(2) *Cicero l. 1. c. 38. de invent.* „ Eam virtutem „ et sapientiam Majorem fuisse, ait, ut in legibus scri- „ beudis nihil sibi aliud, nisi salutem atque utilitatem „ reipublicæ proponerent; neque enim ipsi, quod obes- „ se, scribere volebant; et si scripsissent, cum esset „ intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Ne- „ mo enim leges legum causa salvas esse vult, sed rei- „ publicæ „ Salomon quidem non ut rationibus priva- tis suis, sed ut populo consulere, eumque judicare, et discernere inter bonum et malum posset, sapientiam a Deo efflagitavit. *III. Reg. III. 9. et II. Paral. I. 10. 11.*

(3) Non enim semper et ubique utile est, quod aliquando et alicubi utile est *l. un. C. de caducis tollend.*

(4) *Extrav. detestabile 2. de Simonia int. comm.*

(5) *l. 20. D. de Legib.*

(6) §. XI. (*d*)

§. CCLVII.

Lex versatur circa actiones tanquam objectum vel materiam suam diversis modis;

(*a*) *Eas determinando*, *ut sint*, si est lex affirmativa, vel præcipiens; eaque ut impleri queat, poscit facultatem, vires; occasionem etc. (1) Possunt autem præcipi non modo, quæ ab ipsa natura jure perfecto vel imperfecto, generatim vel speciatim præscripta sunt, sed etiam, quæ videntur adiaphora, judicio tamen Imperantis ad finem civitatis conducibilia.

(*b*) *Vel ut jure esse possint*, si est concessiva, aut jus tribuens e. g. exercendi commercia, opificia, faciendi testamentum.

(*c*) *Vel ut non impediantur ab aliis*, si est mere permissiva, ut si tolerentur falsæ sectæ, earumque exercitium. Prioris generis lex dat jus internum, posterioris duntaxat externum. (2)

(*d*) *Vel ut non sint*, si est lex prohibens, vel ea, quæ in se et ex natura sunt mala, vel quæ indifferentia apparent, sed arbitrio Imperantis cum bono communi pro temporum ratione non consentiunt, imo et quæ in se bona sunt, sed certis temporibus, vel locis non congruunt, uti vigiliæ aut conventus nocturni in templis, jejunium in paschate,

(*e*) Vel *ut actionibus annexa sint certa consectaria* bona vel molesta, si est præmians aut pœnalis, atque hæc quidem duplicis generis censetur, *pœnalis mixta*, et *pure pœnalis*. Maxima quidem legum pars ab omnibus censetur pœnalis mixta, id est, simul dispositionem simul comminationem continens hoc modo; *non facies; et qui fecerit, pœnas dabit*: pure pœnalis quasi disjunctive disponit: *aut non facies aut pœnam vel mulctam solves* vel, ut Pufendorfius inquit, pœnæ determinatio velut conditio interdicto adjecta censetur, hoc modo: *non facias, nisi hoc mulctæ nomine exsolvere malis.* „ Et in hoc genere legum, quæ sanctio pœnalis videri potest, revera est instar tributi, dum in arbitrio subjectorum relinquitur, pecuniam lege dictatam exsolvere velint, an actu aliquo abstinere; id quod potissimum in legibus sumptuariis usu venit, quarum finis sæpe est al-

„ ternativus, aut ad frugalitatem cives addu-
„ cere, aut ærarium locupletare. Nam licentiam
„ violandi leges naturales pecunia redimendam
„ prostituere, illicitum fuerit. Sed reliquæ le-
„ ges regulariter id tantum per pœnam inten-
„ duut, ut cives a peccatis absterreantur; in-
„ de naturam pœnæ haud quidquam intellexit
„ ferox ille juvenis, qui cum a Prætore sci-
„ scitaretur, quanta mulcta esset solvenda pro
„ inflicta alapa; pecuniam deposuit, et ipsi Præ-
„ tori alapam inflixit. - - Unde et apparet, in-
„ illis duntaxat legibus, ubi prohibitio est al-
„ ternativa, aut conditionalis, a culpa regula-
„ riter immunem esse, qui mulctam exsolverit
„ aut exsolvere paratus est, ad quam præstandam
„ etiam obligatur. -- Addimus autem et hoc, non de-
„ bere esse leges pure pœnales seu quæ nihil
„ aliud intendant, quam ex mulcta lucrum fa-
„ cere. (3)

(*f*) Vel *ut certa consectaria aut effectus non habeat*, si est lex irritans; et I. attingens eos actus, qui vel nuturali jure irriti ac nulli sunt, nempe declarando jus naturæ, et quod in foro interno nullum est, etiam pro foro externo, judiciali ac publico authentice habendo, ac decernendo pro nullo ac irrito (4) II. attingens actus, qui vi naturæ validi essent, sed summa Imperantis potestate, cui subjecta sunt jura subditorum, nulli esse jubentur; quod sit duplici modo, *primo*, ut sint *irriti ipso jure et facto*, et quidem *directe*, quando agendi jus et habilitas promittendi, contrahendi, quidpiam efficiendi subtrahitur, et inhabilis quis fiat: *indirecte*, quando actui præscribitur forma, aut solemnitas *substantialis* sive talis, qua non observata actus non habeat

suam naturam, proindeque nullus sit. *Secundo*, ut *per sententiam et ministerium judicis* causa cognita rescindantur; si nempe ejus naturæ sit actus, ut rescindi vel dissolvi possit. Id inter homines contingit ex duplici causa, quando ob vinculum personale alteri in alterius voluntatem jus competit, aut quando materia, quam actus attingit, alterius dispositioni vel disponendi potestati subjecta est; quo modo res temporales subditorum non dominio, sed imperio et potestati imperantis subjectæ sunt. De hac irritatione, quæ fit per leges positivas, notandæ sunt præcipuæ regulæ. *Prima*: uti lex prohibens vel præcipiens utrumque forum afficit; sic etiam lex irritans non modo pro foro externo, sed etiam interno, id est, pro foro conscientiæ valet; neque effectus fori interni et externi spectata potestate legislatoris sive summi imperii, et vi justæ legis per se diversi et separabiles sunt; *Secunda*, perspicacia tamen opus est, in expendenda lege irritante ut appareat, quid disponat, et *quatenus* valorem actus tollat. Constat enim plures effectus quorundam actuum proprios esse, quorum aliqui divino vel naturali jure, alii humano iisdem attributi sunt; unde fieri potest, ut lex irritans considerato tenore, ac fine suo aliquos effectus pro certis adjunctis tollat, alios omnino intactos relinquat. *Tertia*, lex irritans directe, vel indirecte vim suam retinet, etsi invincibiliter ignoretur, aut necessitas valide agendi superveniat; neque enim ignorantia, aut necessitas potestatem agendi confert, quæ per legem irritantem sublata est, nec formam dat actui, quæ per ejusmodi legem præscripta est (5)

(1) §. XIV.

(2) §. *XVIII.* Cavendum maxime est, ne permissio negativa seu tolerantia confundatur cum favore positivo, aut concessione juris vel approbatione actus: ipsa Ecclesia metu gravium malorum sæpe tolerat injustas invasiones in sacra jura, quibus donata est a Domino Nostro Jesu Christo; ac tum valet illud S. Gregorii: suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur *ut enim ait Salomon*. qui multum emungit sanguinem elicit. *c. denique* 6. *Distinct. IV. Accuratius de lege permittente agit Joan. Petr. Banniza diss. de diversarum Religionum in eodem territorio tolerantia. Thesaur. Jur. Eccli. T. III. n. XII. Quatenus permissio ad leges referatur, paucis verbis indicat Grotius de I. B. ac P. l. I. C. I.* §. *XIX.* Permissio proprie non est actio legis, sed actionis negatio, nisi quatenus alium ab eo, cui permittitur, obligat, ne impedimentum ponat.

(3) *Pufendorf. de I. N. et G. L. VIII. C. III.* §. 4. *in fin. Cl. Riegger in systemate Jurisprudentiæ naturalis seu universalis. C. IV.* §. *XXXIX. ita scripserat*: „ Quidam omnem legem præcipientem, aut „ vetantem obligare conscientias contendunt; quia „ in omni lege est potestas cum voluntate obligandi „ et in violatione inobedientia, quæ peccatum est. „ Itaque ne quidem in potestate legislatoris esse putant, „ non obligare, si legem ferre velit. Alii vero fieri „ posse, cum quibus et ego sentio, indicant, ut „ legislator vere præcipiat, non modo ordinet aut „ dirigat, quin tamen peccet legis transgressor; qui „ potest eum nolle obligare ad culpam, sed tantum „ ad pœnam, ut tamen vera lex sit. Potest enim „ lex absolute poni hac intentione, ut ad solam „ pænam obliget; qui præcipiendi modus utpote finem habens rectum, non est contra rationem legis, nec contra rationem justitiæ. Nam pœna sine culpa, non tamen sine causa incurri potest. — „ Lex pœnalis, obligat judicem, ut secundum eam, „ pœnam descernat. — Post latam sententiam reo incumbit obligatio, ut patienter, sine obluctatione „ pœnam subeat. " *ita vel Riegger, in dissert. edita a.* 1744. *At idem in Institutionibus Jurisprud. Ec-*

cles. P. II. §. *XLII.* *in hunc modum statuit*: „ Quam „ (legem) schola mere pœnalem vocat , figmentum „ est subruendis legibus aptum. *Mixtarum* autem , „ quas illi appellant , non satis ex arte diversam „ faciunt speciem. Nullam enim esse legem prohiben- „ tem , satis certum est , quæ non et prohibeat „ actum et plectat temerarios violatores. “ Nostra ætate sunt , qui pro monstris habent leges pure pœnales, eoquod Imperans minus præceptionem , quam pœnam pro fine haberet , ac voluptatem caperet ex subditorum pœnis , eosque odio haberet. At enim legislator non subditorum pœnam spectat , sed id agit, ut metu pœnæ agant , vel omittant , quod fieri, vel omitti reipublicæ interest ; uti cum sub peccato obligat , non peccatum , sed observationem legis spectat.

(4) Siqua lex positiva actum quempiam rescindi, vel pro nullo declarari jubet , non illico inferri debet , eum jure naturæ fuisse validum ; sola enim publica , judicialis et authentica rescissio vel nullitatis declaratio præscribitur. Fac etiam , in ea opinione fuisse legislatorem , istiusmodi actum ex naturali jure validum esse ; eritne ob id validus?

(5) Recensui plura objecta , pluresque species legum , ac in jure Romano continentur , *in quo l.* 7. *D. de Leg. ita proditur*: legis virtus hæc est; imperare vetare , permittere , punire.

§. CCLVIII.

Interest inter malum , et mali periculum , haud secus , ac inter præcipitium , ipsumque casum. Malum , quod naturæ repugnat , nunquam non malum est ; at periculum variis temporibus et personarum adjunctis cessare , aut minui , vel removeri aut præpediri potest. Utrumque tamen objectum legis prohibentis esse potest ; de qua re in hunc modum videtur pronunciandum :

(*a*) Quando lex positiva quidquam prohibet, aut quoque modo disponit ob generale incommodi aut mali periculum, cui oppositus actus subiacet, tum illa lex omnino servanda est, etsi particulari casu nihil aut parum periculi est actu immineret. Nam sufficiens istiusmodi generalis prohibitionis ratio est ipsa *certitudo generalis* periculi, seu, ut ajunt, præsumtio juris, neque ea lex nititur facto quodam, conditione aut qualitate particulari, quodsi eo obtentu quivis liberare se ab observanda istiusmudi lege posset, quod nihil ipse, vel a se alii periculi subituri sint, eoipso eluderetur, atque inefficax lex fieret; præterquam quod non æqualis, et uniformis esset subditorum obligatio. (1) Aliter sentiendum, si lex aut sententia legislatoris vel judicis facto aut conditione particulari nititur, ut justa censeri possit. (2)

(*b*) Jure naturali eatenus tenetur quisque peccati vel damni alteri inferendi periculum vitare, ut habenda sit ratio, quam illud propinquum, quam justa sit ratio ejusdem periculi ob causas veras subeundi, quantaque spes sit, peccatum vel damnum adhibita præcautione evitatum iri.

(*c*) Lex naturæ, cum sit lex mentis et rationis singulos homines pro singularibus adjunctis afficiens, non indeterminate, uti humanæ leges, concipienda est, sed quasi vestita quovis casu, quo obligat, certis ac determinatis adjunctis personæ, loci, temporis, negotii, causæ etc. ob quam rationem negant vulgo, in naturales leges veram epikiam cadere. Siqua ergo actio, quæ generatim considerata periculis, incommodis, abusibus obnoxia est, relate ad hanc

personam, hoc tempus, hæc adiuncta etc. nihil periculi magnopere continet, non suppetit ratio, cur ea ipso naturæ jure prohibita esse censeatur.

(1) Exempla innumera extant in legibus positivis, per quas sæpe prohibetur gestatio armorum, venditio veneni, commercium cum hostibus patriæ, circumductio ferarum bestiarum, conventus clandestini etc.

(2) Lex, vel sententia, quæ præcipit reddere debitum petenti conjugi, supponit non intercessisse in contractu matrimonii impedimentum dirimens; quod si ea præsumtio fallit, tum certe ea lex vel sententia veritati cedit, nec observari potest. Similiter in judiciis omnia recte atque ordine gesta esse, ponitur.

§. CCLIX.

Indicandum nunc est, quæ non sit apta legis materia, aut quale objectum potestatis civilis esse non possit; idque sequentibus articulis potissimum continetur.

(*a*) Quæ legi divinæ naturali aut positivæ repugnant, lege humana tolli, vel mutari non possunt; ac siquid ab Imperante hoc modo attentari contingeret, nulla est parendi necessitas, etsi obligatio reverentiæ eidem debitæ ob id non cesset. (1)

(*b*) Alia est lex *præcipiens injusta*, seu naturali lege prohibita, (2) et alia est *lex injusta*, seu quæ tributa ultra modum imponit. Neutra ut talis præsumitur, nisi de injustitia certo constet, ne inani obtentu leges eludantur, et subditorum judicio seu lubidini subiiciantur. Lex in

se injusta, cujus observatio in se mala non est, quando ejus neglectus graviora mala pareret, observari aliquando debet. Alia est notorie stulta, quæ non obligat hominem, qua homo est, cujusmodi est, quæ actum physice aut facto impossibilem præcipit, aut physice necessarium prohibet.

(c) Quæ nimis ardua et moraliter impossibilia sunt, hac nituntur regula: lex positiva naturæ humanæ accommodata esse debet; secus deflectit a natura legis; itemque omnis lex positiva exceptionem patitur necessitatis, nisi vi status aut ob bonum publicum quispiam ad ardua adstringatur, ceu miles, aut cui animarum cura tempore pestis obtigit.

(d) Quod juri Imperantis aut præcipientis subjectum non est, id neque est, neque esse potest materia legis ab eodem ferendæ.

(e) Quia leges actionum norma sunt, non trahuntur per se ad præterita, sed futuris tantum negotiis et actibus adhibentur. (3) Fieri tamen potest, ut in præsenti lege de præterito tempore aut pendentibus negotiis quidquam caveatur. (4)

(f) Actus internos se solis, et quatenus ad externos rite perficiendos non requiruntur, haud esse legis civilis materiam, vulgo censent, cum ea lege externa duntaxat tranquillitas et beatitas spectetur; unde et vulgo dicunt: *De internis non judicat Prætor.* Grotius aliam justitiam *internam*, sive personæ, aliam *externam*, sive actionis vocat, atque hanc dispositioni civilis Imperantis subjectam ait.

(g) Vulgo etiam dicunt, legum objectum non esse, nisi quæ communiter ac sæpe contingunt; (5) quæ enim inopinata sunt, nec satis prævideri, nec exprimi possunt. Extant tamen nonnullæ leges circa casus admodum raros, uti de insula in mari nata. (6)

(1) Exemplum modestiæ præbuerunt Apostoli *Act. IV.* 19. ad cætum Principum, Scribarum ac seniorum ita loquentes: Si justum est in cospectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate. Universe cum de fide, religione ac jure divino agitur divinus magister in hunc modum suos instruxit: nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. *Matth.* X. 28.

(2) *Exempla extant Daniel. VI.* 10. *Tob. II.* 9. *Exod. I.* 17, *et II.* 2.

(3) *E.* 2. *et ult. de constitutionibus.*

(4) *l.* 7. *R. de legibus.*

(5) *Conf. l.* 3. 4. 5. 6. 10. *D. de Legib. et Novell.* 94 *c.* 2.

(6) §. 22. *Inst. de Rer. divis.*

§. CCLX.

Subjectum activum legis est id, penes quod est suprema potestas legislatoria pro varia civitatis forma, simplici absoluta, vel limitata, aut mixta denique. Estque id jus ex notione civitatis dimanans certe majestaticum, nec soli prærogative, sed summo imperio annexum, vocaturque potestas publica, contra ac fit in societate herili, aut parentali; ubi privata heri aut familiæ commoda spectantur. Unde concludes;

(*a*) Potestas legislatoria ac vis legum non pendet a moribus et probitate Imperantis, nec vitiis ejusdem infringitur, aut tollitur; cum Apostoli etiam superstitiosis ac ethnicis Principibus obtemperari præceperint fidelibus, ac Princeps Apostolorum diserte præscripserit: *Servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, et modestis, sed etiam discolis* (difficilibus, morosis, asperis. (1) *Lex bona etiam a non bono fieri potest*, iniquit S. Augustinus. (2)

(*b*) Leges ex summo imperio procedunt; imperare autem, ac præcipere idem est, ac movere, impellere, imo necessitate morali, seu imposita obligatione determinare ad agendum; quod fit per jussum seu actum voluntatis, secundum illud: *Fac hoc, et facit.* (3) igitur lex sita est in actu voluntatis; etsi hic actus cœcus non sit, sed cognitione tum præstituti finis, tum mediorum regatur.

(*c*) Ex notione summi imperii voluntas Imperantis non pendet a subditorum voluntate, sed subditorum voluntas ab Imperantis voluntate; quapropter in ferendis legibus voluntate et consensu subditorum Imperans non eget; neque eorundem acceptatio ad vim et valorem legis necessaria est. Summum imperium et necessitas acceptationis inter se pugnant. Quod enim independens est, fit dependens, atque exercitium imperii pro arbitrio subditorum eluditur. Voluntati et imperio summo, uti et libertati non obest pactorum ac promissorum fides sancta et inviolabilis. (4) Illud ex jure Romano: *quod populo placuit, legis habet vigorem*, ad statum democraticum referendum est, vel ad fictitiam illius umbram.

(*d*) Quia consensu subditorum opus non est ad vim legis; hinc si constat, eandem latam esse, opus non est, ut probetur, fuisse receptam; sed legis clypeus tamdiu obtendi potest quoad de abrogatione, quoquo legitimo modo facta, afferatur sufficiens probatio. Qui consuetudinem contrariam allegant, et ipsam et ipsius requisita palam facere tenentur.

(*e*) Cum jus ferendi leges sit majestaticum, ac summi imperii proprium, neque a consensu subditorum pendeat, ejus exercitium aut exercitii pars non aliter derivari in magistratus subalternos potest, nisi ex concessione majestatis, cui totum id, quod concessum est, semper subordinatum permanet. Hujus subordinationis tria sunt capita, I. Ut magistratus subalternus limites concessi juris non transiliat. II. Ut ejusdem statuta nec præeminentiæ summi Imperantis, nec ejus anterioribus legibus, nec bono publico officiant. III. Ut eadem confirmationi Imperantis expressæ vel tacite, imo et correctioni atque abrogationi subjecta sint. Confirmationis in forma communi factæ is modo effectus est, ut ejusmodi statuta nihil, quod illicitum fit, continere censeantur; propterea ea confirmatio non obstat, quo minus illa statuta mutentur a magistratu subalterno. Aliter sentiendum, si confirmatio facta sit in forma speciali, tum enim legis perfectæ vis istiusmodi statutis accessit.

(*f*) Lex a voluntate Imperanti pendet; nemo autem ita sibimet legem dicere potest, ut ab ea recedere nefas sit; (5) igitur uti constitutio legis, sic et mutatio, abrogatio, derogatio, dispensatio, ac concessio privilegiorum ex eodem

fonte, unde leges profluunt, petendæ ac derivandæ sunt; unde vulgatum est: *inferior non potest dispensare in lege superioris.* Similiter ad Imperantem *authentica legis declaratio* pertinet, qua non constitui jus novum, sed vetus stabiliri intelligitur: denique ab expressa vel tacita aut legali voluntate Imperantis pendet, quæ consuetudo vim legis habere, aut legitima censeri possit. Neque enim vel constitutio vel abrogatio legis a voluntate subditorum pendet.

(1) *I. Petr. II.* 18. Hoc eodem spiritu ac fine Principis et capitis sui S. Petri, Vicarii Jesu Christi animata Ecclesia tutata est contra Hæreticos jura legitima Imperantium, ac damnavit et detestata est propositionem XV. Wiclefi, iisdemque verbis conceptam propositionem XXX. Hussii: Nullus est dominus civilis -- dum est in peccato mortali.

(2) *De lib. arbitr. L. I. C.* 5.

(3) *Luc. VII.* 8.

(4) *Conf. propositio* 28. *inter damnatas ab Alexandro P. VII.*

(5) §. *LIX.* (*d*) *et* §. *CXXVIII.* (a).

§. CCLXI.

Forma legis ea censetur, sine qua ratio atque essentia legis non intelligitur; sita igitur est in *promulgatione*, sive actu, quo legislator voluntatem suam subditis manifestat, sive animum eosdem obligandi. Sola interna voluntas, aut propositum ferendi legem vel ejusdem propositi assertio lex non est; cum nondum sit jussus

populo datus. Analogia manifesta habetur in pactis, præceptis, sententiis, testamentis, aliisque entibus moralibus, ut vocant, quæ, quamdiu non apparent, nihil sunt. Parum interest, eane promulgatio pars legis essentialis, an connotatum vocitetur; attributum legis dici profecto non potest, nisi vocibus abuti quis velit; nam attributa ex essentia rei dimanant; at legis essentia sine promulgatione nulla est; neque ea mera est applicatio legis; cum tota legis ratio haberi possit, etsi uni alterive subdito nondum applicata sit, sive in notitiam venerit. Consistit ergo non in actu subditorum, sed legislatoris, eoque externo ac tali, quo subditi intra quoddam tempus in notitiam legis venire possint. (1) Ex his conficies:

(*a*) Cum promulgatio ad legis rationem spectet, Princeps omni suo imperandi jure efficere non potest, ut lex non promulgata legis vim habeat. Neque enim naturas rerum suo imperio subiectas habet.

(*b*) Quia diversi esse possunt actus externi, per quos Imperans suam voluntatem manifestat; penes Imperantem est eundem determinare, neque a subditis ad certum promulgationis modum adstringi potest; similiter Imperans decidet, quæ promulgatio pro sufficiente haberi debeat. Nisi expresse determinetur tempus, ex quo lex obligare incipiat, mox ut promulgata est, obligabit; quia juri Imperandi obligatio parendi respondet, neque exercitium ejus

juris inane concipi potest; imo ea obligatio, uti et promulgatio more entium moralium permanere, et ad posteros quoque pervenire censetur, quin repeti debeat.

(*c*) Quatenus ad rationem legi necessaria omnino est promulgatio eatenus distingui debet a singularibus mediis, quibus Imperans utitur ut singulis subditis, quantum fieri potest, diligenter lex proponatur, explicetur, commendetur, iterato inculcetur, in memoriam revocetur. (2).

(*d*) Etsi consultum sit, ut leges tanquam stabiles actionum et judiciorum normæ uno ac constanti codice comprehendantur; nemo tamen scripturam esse necessariam ad legis vim idcirco statuet. Est tamen genus quoddam promulgationis, quo legum compilatio, aut novus codex ad magistratus vel judices subalternos mittitur. (3)

(1) *C. 1. de Postulat. Prælator. l. leges sacratissimæ 9. C. de legib. c. in istis. 3. §. leges. distinc. IV.*

(2) Singularis fuit cura Innocentii III. qua canonum concilii Lateranensis *a.* 1216. de confessione et communione paschali frequenter publicari in ecclesiis jussit, ne quisquam, ut ait, ex ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. c. omnis. 12. de Pænit. et remiss. olim leges in cantilenas redacte sunt, ne memoria exciderent et apud Romanos loco celebri in XII. talibus proponebantur.

(3) *Conferatur Justinianæa Digestorum confirmatio §. 24. item Novell. VI. Epil §. 1.*

§. CCLXII.

Effectus legis præcipuus in obligatione consistit, qua subditi adstringuntur

tum in conscientia seu foro Dei, tum in foro humano, ubi ad reddendam actuum rationem, ac subeundas pœnas adigi possunt. Idcirco fit obligationis non una divisio;

(*a*) *Activa* obligatio sita est in voluntate ac jussu Imperantis: *passiva* in parendi necessitate, quæ subditum afficit. (1)

(*b*) Internam et externam obligationem diverso significatu nominant: aliquando *interna* vocatur, cujus ratio sufficiens in natura rerum hominisque et actionum sita est, qualis est quævis obligatio legi naturali propria, cui *externa* opponitur, cujus ratio in voluntate Imperantis, non rerum hominisque et actionum natura quæri debet. (2) Aliter dicitur *interna* obligatio quæ conscientiam afficit, et transgressorem coram Deo reum facit: *externa*, quæ ad pœnas a legislatore annexas, ad forum humanum et jus coactivum refertur; atque hoc sensu ajunt: obligatio summi Imperantis, ut data subditis fide, ac pacto stet, est interna et perfecta, non tamen externa; quia Imperans cogi non potest a subditis, vel ad reddendas rationes, pœnasque subeundas adstringi. Sed ista non satis faciunt penitus; nam quæri potest, quare cum interna hac perfecta obligatione, qualis est obligatio servandi fidem, conjuncta non sit externa seu jus cogendi, contra ac in jure naturæ privato generatim traditur. (3) Sic igitur statuendum videtur: obligatio ex pacto orta censeri debet *interna*, tum quia est naturalis, tum quia maxime conscientiam afficit: istiusmodi obligatio per se coactioni obnoxia est,

et extorqueri potest; ut patet ex bellis summorum Principum, et ex coactione, qua Imperans subditos ad parendum adstringit: at ex ipsa natura summi imperii et consociationis civilis, jus cogendi a subditis censetur abdicatum; quia necesse est in ea societate, ut bonum publicum præferatur privato, et inter duo mala eligatur minus; quare cum obligatio socialis debeat naturæ societatis accommodari; ea inter Imperantem et subditos necessario inæqualis est.

(1) §. *XI.*

(2) *Ibid.* (c) (*f*)

(3) §. *XVII.* (*a*)

§. CCLXIII.

Dubium non est, quin leges civiles in conscientia obligent, eoque sensu obligationem internam pariant; censentur enim latæ potestate a Deo concessa, qua auctores naturæ; (1) idque proprium est, tum omni obligationi ex pacto provenienti, ex quo ipsa societas civilis demum oritur; tum necessarium est ad finem status civilis; quam necessitatem tanquam principium civilis subjectionis expressit Paulus: *necessitate subditi estote non solum propter iram* (id est, ob pœnas vel mulctas fori humani) *sed etiam propter conscientiam.* (2) Hæc interna conscientiæ obligatio longe efficacior, et humana natura, quæ interna virtute ac justitia exornari debet, multo dignior est, quam ea

sublata solus pœnarum metus, qui facile eluditur. Accedit, quod nulla sit præstantior hominis actio, quam quæ ex motivo divinæ voluntatis, animoque in eam intento perficitur. (3) Ex his duo sunt potissimum, quæ inferas:

(*a*) Ex iisdem rationibus obligatio parendi non modo ad jussa ac leges summi Imperantis, sed etiam ad præcepta ac statuta subalterni cujusvis magistratus, cui exercitium quoddam summi imperii demandatum est, pertinet. (4) Quod ex ipsa necessitate, qua inferioribus magistratibus societas civilis eget, facile colligitur.

(*b*) Fieri non potest, ut quis supremum legislatorem ac judicem Deum fallat; cum igitur in observandis humanis legibus ejusdem voluntas maxime spectari debeat, legibus et obligationi non satisfit ab eo, qui specie quadam, non re et ex mente legis obtemperat, sive qui in fraudem legis agit; quod quidem quale sit, in jure Romano non paucis verbis declaratum est: *Contra legem facit qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero, qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit.* (5) *Fraus enim legi fit, ubi, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit: et quod distat* ρητον απο διανοιας*, id est, dictum a sententia, hoc distat fraus ab eo quod contra legem fit.* (6) *Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra juris sententiam sæva prærogativa verborum fraudulenter excusat.* (7)

(1) *Rom.* XIII. 4. 6. *item.* I. *Petr.* II. 13. 15. Subjecti estote ; - - quia sic est volnntas Dei.

(2) *Rom.* XIII. 5.

(3) Qui ita definiunt in jure naturali, ut obligatio sit conuexio motivi cum actione ; connexio vero motivi in adjunctione pœnarum ab Imperante collecetur, obligationem internam ex voluntate Dei profluentem non explicant, neque dicere possunt ; cum Doctore gentium : non colum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

(4) Quod generatim dicitur : non est potestas, nisi a Deo, etiam ad subalternos magistratus pertinet. *Princeps Apostolorum distincte ait* : subjecti estote omni humanæ creature (Magistratui) sive Regi - - sive Ducibus. *I. Petr. II.* 13. 14. et Centurio de se, homo, *inquit*, sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic : vade, et yadit ; et alii ; veni, et venit ; et servo meo : fac hoc, et facit. *Luc. VII.* 8.

(5) *l.* 29. *D. de Legib.*

(6) *l.* 30. *ib.*

(7) *l.* 5. *C. de Legib. consentit. c. fin. de R. J. in VI.*

§. CCLXIV.

Subjectum passivum Legis illud vocatur, quod lege constringitur, seu in quo inest obligatio passiva legis, estque communitas, ejusve certa pars, ceu pupilli, minorennes. Communitas non modo personas civili nexu societas, sed fere etiam territorium respicit, cui leges censentur affixæ: hinc de utrisque agendum. De personis celebris est ea quæstio, ipsene legislator, si est una persona physica, suis legibus adstringatur. Nam optimates qui-

dem in Aristocratia, ac singulos patresfamilias in democratico statu, si seorsim spectentur, legibus obligari, dubium non est. De Imperante singulari sic videtur definiendum:

(*a*) Imperans obligatur legibus naturalibus ac divinis; (1) quas si violat, a subditis qua talibus ad reddendam rationem, pænamve subeundam adstringi non potest:

(*b*) Si qua est lex naturalis quoad substantiam, quæ ex dispositione humana solam determinationem temporis, modi vel quantitatis habet, ad eam observandam Imperans obligatur; secus non satisfaceret naturæ legi. Nisi ejusmodi fors ponatur lex, quæ ex notione sua subditum respicit, qualis est præstatio tributi. Nonnulli in hunc modum disserunt: siqua lex ex motivo certæ virtutis, ceu religionis, caritatis, temperantiæ, sertur, tum actum lege præscriptum constitui in materia necessaria ejus virtutis relate ad totam communitatem; cum igitur Imperans communitatis membrum sit, idque præcipuum, adstringetur is quoque, non qua subditus, sed qua civis, ac membrum communitatis. (2)

(*c*) Quando Imperans jure privati agit emendo, contrahendo, permutando etc. stare debet pretiis rerum lege positiva taxatis, ne contra justitiæ æqualitatem aliis noceat. De Testamentis Principum multi putant, ea ad solemnitates jure civili requisitas necessario exigi non debere. Cum enim subditos eximere ab iis observandis solemnitatibus possint, et alio-

rum testamentis sibi oblatis absque alia solemnitate auctoritatem et fidem publicam præstare, non videntur ipsimet ad fidem proprio testamento conciliandam extrinsecis solemnitatibus indigere. At enim animadverti necesse est, non agi de Principum auctoritate, quæ haud dubie omnem venerationem et summam fidem meretur; sed quæstionem esse de fide adhibenda illi scripturæ, in qua Principis defuncti ultima voluntas contineri dicitur. Solemnitates testamentorum inventæ sunt non ob modicam auctoritatem testatorum, sed ad evitandas omnes fraudes, et ut voluntas testatoris certius impleatur. Si igitur hæ requiruntur in testamentis privatorum, ubi plerumque levia continentur negotia, multo magis omnimoda certitudo de voluntate Principis defuncti requiritur, quæ circa summi momenti negotia versari solet. Hæc certitudo, nisi illi ipsi, de quorum præjudicio fors agitur, voluntatem morientis percepisse noscantur, haberi censetur per receptas in civitate solemnitates; an credimus, subdolas artes non æque in aulis Principum, quam ædibus privatorum timendas esse? -- Dein controversia ex testamento Principis orta, subjicitur decisioni cameræ imperialis: hæc autem judicium suum conformat legibus communibus juris civilis. Id facile permitti potest, testamenta Principum non esse scrupulose diiudicanda circa omnes juris civilis subtilitates, modo de eorum seria voluntate justa leges in imperio receptas sufficienter constet, nihilque ibi contineatur pactis familiæ, juribus feudalibus, aut successionibus per constitutiones imperii stabilitis adversum. Quoad formam autem extrinsecam multi putant, in defectu aliarum solemnitatum saltem requiri, ut Princeps

testamentum suum condat coram consiliariis suis, et ad acta Cancellariæ suæ reponi jubeat. (3)

(*d*) Si Princeps vel ejus prædecessor quidpiam cum subditis vel extraneis constituit non per modum legis, sed pacti necesse habet, fidem servare, ac jus translatum servare illæsum; dignitas enim Principis, quæ in eo ineundo pacto spectabatur, non mori, vel extingui censetur.

(*e*) Distingui necesse est inter obligationem ex jure imperii ac subjectione civili ortam, et aliam ex generalibus juris naturæ principiis de æquitate servanda, præbendo virtutis exemplo, vitando scandalo vel contemtu legis provenientem. In quam sententiam apposite Grotius, *ut quis legibus obligetur*, inquit, *requiritur in legis auctore et potestas et voluntas saltem præsumta. Se per modum legis, id est, per modum superioris obligare nemo potest; et hinc est, quod legum auctores habent jus leges suas mutandi: potest tamen quis obligari sua lege non directe, sed per reflexionem, qua scilicet pars est communitatis, ex æquitate naturali, quæ partes vult componi ad rationem integri.* (4) Ea decori et æquitatis ratio, etsi propriæ obligationis fundamentum haud sit, tamen Imperantem magnopere movere debet, *ne, si aliter ille vixerit, præceptis suis fidem detrahat, levioremque doctrinam suam faciat, si reipsa resolvat, quod verbis nititur adstringere.* (5)

(*f*) Tota hæc decisio pertinet ad causam qua imperans de cetero leges manere, ac salvas esse vult; neque enim ita iisdem adstringitur vel suis, vel prædecessorum legibus, ut pro temporum ratione mutare haud possit. Par enim utriusque potestas est, et par in parem non habet imperium. De incommodis, quæ cum legum

mutatione conjuncta sunt fere, non ad præsentem juris disciplinam; sed prudentiam politicam definire pertinet.

(1) *Sapient. VI. 2. et seq.*

(2) Exempla sunt hujusmodi, quando in Ninive ex ore Regis et Principum ejus edictum prodiit; homines et jumenta -- non gustent quidquam: nec pascantur; et aquam non bibant, et operiantur saccis homines. *Jon. III.* 7. 8. Aut fac, Principem imperare subditis, ut aliis calamitosis vitæ subsidia præstent, vel ut contribuant pro sustentatione ministrorum ecclesiæ, pro gerendo bello contra hostes religionis.

(3) *Ita cl. P. Zech de Jur. rer. Eccles. Sect. IV.* §. 501. et 502.

(4) *de I. R. ac P. L. II. C. IV.* §. 12.

(5) *Lactant. Div. Instit. L. IV. C.* 23. *Ceterum, quod l. 4. C. de leg. dicitur*, Digna vox majestate regnantis est, legibus se alligatum Principem profiteri; totum id pro flosculo rhetorico habetur; quamdiu enim Romani Principes (*inquit Heineccius ad Paud. P. I.* §. 37.) tyrannidis suspicionem aversabantur, hoc libertatis simulacro illudebant civibus, ut se legibus teneri præseferrent, quippe non a se, sed a populo senatuque latis. *Conf. L. B. de Kreittamayr P. I. Annotat. in Cod. Maximil. C. I.* §. III.

§. CCLXV.

Territorium proprie est locus, ubi summum imperium exercetur; qui id exercet, *territorii dominus* dicitur, non quod bona omnia territorio contenta suo in dominio habeat, sed quod ea sint bona universorum, quos repræsentat. Jura, quæ relate ad eum locum vel tractum genti competunt, *territorialia* vocantur, ac

majestatica per se censentur, vel majestati analogia. Ejusmodi jura sunt:

(*a*) Populus, qui territorium tenet, jus præcipuum habet, singularia bona eodem contenta occupandi, quæ a singulis occupata non sunt atque extraneos excludendi; unde ejusmodi bona non sunt propriæ *nullius*, sed *adespota et jacentia* vocantur, ut et relicta ab eo bona, qui intestatus decessit, et hæredem ab intestato non habet. (1)

(*b*) Siqua civitas suo in territorio alteri civitati jus quoddam concedit, ceu abendi præsidii vel telonii, id non majestaticum est, sed *servitus juris gentium* nominatur.

(*c*) Potestas Imperantis maxime in territorio se exhibet, in quo securitatem subditis præstare potest, ac debet. Eadem securitas in observandis officiis perfectis sita est: igitur cavere debet, ne suo in territorio officia perfecta violentur. In territorio igitur jura majestatica in primis exercet, neque permittere tenetur, ut alius exerceat.

(*d*) Seclusa necessitate jure perfecto exigere nemo potest, vel transitum per alienum territorium, vel ut permittatur, domicilium in eo figere. Sæpe tamen contra æquatatis jurisque imperfecti regulas ea in re peccatur. Jus quærendæ stationis, habitationis, appulsus improba necessitas tribuit naufragis, ejectis: in periculo naufragii constitutis. Contra a domino territorii admissio negari potest ob difficultatem annonæ, suspectam et ignavam indolem vagorum, periculum contagionis, perturbationis ac perversionis; quæ ex novis sectis in subditos redundare potest. Penes dominum territorii est

judicium et arbitrium de admittendis peregrinis et vagis.

(e) Admissio in alienum territorium nec juste exigi potest, nec concedi solet, nisi his conditionibus saltem tacite initis, 1. ut admissus leges negativas sancte servet de non nocendo civibus, ac civitati. 2. Ut etiam affirmativis, quæ diserte pro peregrinis latæ sunt, pareat, ceu ut ultra certum dierum numerum ibi non commoretur. 3. Ut delinquens subjiciatur ei foro delicti, pœnisque subjaceat in foro delicti constitutis. 4. Ut causæ controversæ ibi exortæ ibidem cognoscantur, ac terminentur. 5. Ut ibi contrahens servet formam et solemnitates contractus eodem loco constitutas, ac testamenta quoque secundum leges loci, ubi condita sunt, pro validis aut invalidis habeantur. 6. Siquid de bonis immobilibus in territorio sitis constituatur ab Imperante, eaque onere graventur, etiam externus eorum bonorum dominus ratione rei sitæ tenebitur. Unde *forum rei sitæ* enascitur. 7. Materia ac fini, legum in territorio vigentium exigere potest, ut æque a peregrinis quam subditis observari debeant; cujusmodi sunt leges de valore monetarum, quæ expenduntur, de pretio mercium, visitandis rebus invectis, de vestigalibus, de rebus non exportandis. 8. Jure retorsionis in aliam gentem duriores in peregrinos leges ferendæ aliquando sunt. 9. Js albinagii est, quo exteri excluduntur jure successionis in bonis defuncti civis. Id si imponitur bonis defuncti peregrini, repugnat humanitati gentium, non tamen justitiæ, imo nec humanitati, si imponatur jure retorsionis, aut si peregrini noverint, non aliter sibi transitum patere, nisi hac

inita conditione. His quidem articulis peregrini ac vagi legibus territorii subjiciuntur, in quo versantur; an ob eam causam *subditi temporarii* vocari et censeri debeant, de nomine est quæstio. Secundum notiones receptorum jurium subditus non censetur, qui foro non subjacet; modus autem acquirendi forum solus ingressus non est, uti nec transitus per alienum fundum, sed domicilium, quasi domicilium, contractus, res sita, delictum. (2)

(*f*) Quia leges pro salute ac felicitate eorum, qui in territorio degunt, feruntur, easdem territorio affixas vulgo putant, atque ita statuunt, legibus iis, quæ ob dictam causam *locales* vocantur, obligari eos, qui subsunt imperio ejus loci, atque in territorio, pro quo latæ sunt, versantur; præcepta tamen singulis data eorundem ossibus adhærere censentur, imo et leges concipi possunt, quæ territorium non afficiunt; uti si subditi genti exteræ militare prohibeantur.

(1) *Conf.* §. *CCXXVIII.* (*e*)

(2) *c. ult. de foro competente.*

INSTITUTIONUM JURIS NATURAE

LIBER IV.

JUS NATURALE GENTIUM

CAPUT I.

NOTIO GENTIS, ET JURIS GENTIUM, EJUSDEMQUE PRINCIPIA.

ARGUMENTUM.

§. *CCLXVI. Notio Gentis. CCLXVII. qua personæ moralis. CCLXVIII. Definitio Juris Gentium.*

§. CCLXVI.

Appellatione *gentis* eadem sæpe notio, ac familiæ nomine venit; *familiam dicimus omnium agnatorum*, inquit Ulpianus. *Nam etsi Patrefamilias mortuo singuli singulas familias habent: tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, recte ejusdem familiae appellantur, qui ex eadem domo et gente proditi sunt.* (1) In hac autem disciplina gentis notio affigitur integræ civitati, aut nationi seu populo, qui ex multitudine familiarum, communi ac summo imperio copulatarum con-

stat, et ab alia ejusmodi multitudine, seu ab alia civitate independens est; ut adeo, si plures gentes spectentur, neque altera alterineque singulæ communi imperio subjectæ sint. Cum vero gentes citra commune imperium juribus et obligationibus naturalibus, sibique propriis, qua gentes sunt, gaudeant prima in usu hujus disciplinæ ea est quæstio, utrum multitudo familiarum hominumve, de qua agitur, pro gente vere haberi possit, debeatque; longe enim distat a notione gentis

(*a*) Quantacunque turba latronum, aut prædonum; quia jura naturali nulla est ea societas, quæ maleficii causa coaluit.

(*b*) Populus rebellis, et a suo Imperante desciscens non continuo gentis appellatione ac jure venit.

(*c*) Homines vagi in insulis, et eorum familiæ nullo communi imperio colligatæ juribus et obligationibus privatis naturæ, non item iis, quæ gentium propriæ sunt, utuntur, neque tam pro societate aut conjunctione, quam aggregatione familiarum sunt habendæ.

(*d*) Contra vero ratio gentis notioque haud tollitur, siqua civitas alteri nexu clientelari, aut feudali adstricta est: vel ad præstationem tributi, aut alienam majestatem comiter venerandam sese obligavit; modo alieno imperio haud subjiciatur; quamprimum enim ita subjecta

fit, ut jam nec sui juris nec libera censeri possit, gentis nomine et juribus excidit.

(e) Forma imperii in notione gentis accidentaria est; nec interest ad gentis rationem, illane simplex, an mixta sit; imo etiam fœderatæ civitates gentis unius nomine veniunt, etsi *unam* civitatem non efficiant.

(1) *l. pronunciatio.* 195. §. 2. *D. de V. S.*

§. CCLXVII.

Quævis civitas est persona moralis, affecta juribus et obligationibus naturalibus; ergo plures civitates aut gentes sunt personæ morales plures, altera ab altera independentes, inter se liberæ; proindeque in statu naturali, ac primævo libertatis et æqualitatis viventes. Hæc personarum istiusmodi moralium multitudo palam fit cogitanti orbem nostrum habitabilem, diversasque ejus plagas animo volventi. Ex antiquissimis sacræ historiæ monumentis constat, in varias gentes homines coaluisse. Noemi filios ac nepotes enumerans Moyses, *ab his*, inquit, *divisae sunt insulae gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam et familias suas in notionibus suis.* (1) Ubi insulæ gentium appellantur more hebraico provinciæ omnes transmarinæ, etiamsi in terris continentibus site sint. *Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo-*

quod in diebus ejus divisa sit terra, et nomen fratris ejus Jectan (2). Occasionem præcipuam dedit confusio linguarum; *venite*, inquit Deus, *descendamus; et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, et cessaverunt aedificare civitatem, et idcirco vocatum est nomen ejus Babel; quia ibi confusum est labium universae terrae: et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.* (3) De pluribus istiusmodi personis, sive gentibus, consideranda sunt quædam generatim, præsenti instituto maxime accommodata.

(*a*) Singulæ civitates seu gentes jura *immanentia*, sive relate ad seipsas, atque hoc sensu absoluta habent, quæ tum ad religionem, Deique cultum, tum ad conservationem, perfectionemque totius societatis ac singulorum pertinent. Eædem jura perfecte et imperfecta, absoluta et hypothetica, itidemque ejusdem generis obligationes habent erga extraneos, id est, erga singulos homines, qui de societate civili non sunt, et erga universos, sive extraneas civitates; hæc vocantur jura *transeuntia*, quorum præstatio ad alios transit extra propriæ civitatis limites; uti enim singulis hominibus sua jura et obligationes erga Deum, propriamque conservationem ac perfectionem competunt: alia ad alios in statu etiam primævo libertatis et æqualitatis naturalis; ita idem existimandum

est de personis moralibus vel gentibus diversis. (4) Atque hæc posterioris generis jura et obligationes vocantur *sociales*, spectando societatem absolutam generis humani; etsi eædem, quatenus ad proximum referuntur, Dei cultum ac ipsius proximi conservationem, perfectionemque possint attingere.

(*b*) Relate ad jura transeuntia gentes spectantur in statu pacis, aut belli; quemvis statum comitatur jus aut obligatio aliqua, quæ sine objecto, in quo vim suam exerat, non intelligitur: magis expresse tamen nonnulli status respectum erga alios homines notant; quibus scilicet simul exprimitur modus, quo sua negotia invicem expediunt homines. Ita Pufendorfius. (5) *Pax* est status ille, quo homines inter se quiete, et citra injurias violentas agunt, et quæ invicem debent, velut ex obligatione, et ultro præstant. *Bellum* contra est status injurias violentas mutuo inferentium, et propulsantium, aut qua sibi debentur, vi extorquere nitentium.

(*c*) Divisio gentium, sedium separatio, rerumque communium et imperii diversitas segregat illa quidem homines inter se, et quodammodo scindit; communis tamen necessitas et indigentia novos nexus conciliat, perinde ut in systemate copernico Neutoniano globi totales, etsi ipsi Totum quoddam perfectum sint singuli, tamen mutua inter se attractione connectuntur. Vulgatum est: *Non omnis fert omnia tellus. Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ.* Gentes ergo imperio segregatæ mutuis indigentiæ et naturalis socialitatis stimulis ac vinculis conjunguntur; præsertim, si finitimæ sint;

unde fit, ut et mutua negotia, mutuaque jura atque obligationes existant.

(*d*) Mutua negotia, mutuaque jura et obligationes gentium ratione subjecti, in quo insunt, et objecti quod attingunt, haud parum differunt a negotiis, juribus et obligationibus singulorum hominum in statu naturali viventium. Nam alia est conservatio totius civitatis, ejusque nexus, alia conservatio singulorum individuorum; uti alius est ortus ac interitus singulorum, alius civitatum. Itidem aliæ læsiones jurium sunt publicorum, aliæ privatorum. Nam violatio juris gentium præ delictis privatis gravissimum scelus, modisque omnibus vindicandum nullo non tempore hominibus visum est. Acquisitio dominii originaria ac derivativa aliter cadit in gentes, aliter in singulos. Occupare per universitatem, possidere loca ampliora, partem maris, insulam, fluvium redigere in potestatem etc. gentium est proprium, non hominum singulorum. Aliter privati vim inter se exerunt: aliter gentes congrediuntur per exercitus armatos. Admissio legatorum, fœdera, succursus per missas copias etc. itidem propria gentium negotia sunt. Uti ergo negotia, actionesque, et injuriæ, sic jura et obligationes gentium per naturam earundem determinantur; quod non obstat, quo minus similitudo ac proportio inter personas physicas ac morales sola quantitate quodammodo differentes maneat.

(*e*) Quæ de negotiis, actionibus, injuriis, juribus et obligationibus gentium dicta sunt; eadem pro diversa imperii forma ad monarchas; ad

senatum optimatum, et ad comitia populi; quæ ipsas gentes repræsentant, applicari debent.

(1) *Gen. X. 5.*

(2) *Ibid. v. 25.*

(3) *Gen. XI. 7. 8. 9. de numero et diversitate linguarum vid. Weitenauerum in hunc locum; acute S. Augustinus inquit*: „ Linguarum diversitas hominem alienat ab homine. Nam si duo sibimet invicem staut obviam, neque præterire, sed simul esse aliqua necessitate cogantur, quorum neuter norit linguam alterius: facilius sibi animalia muta, etiam diversi generis, quam illi, cum sint homines, ambo sociantur. -- Ita ut libentius homo sit cum cane suo, quam cum homine alieno. „ *l. 19. de Civ. Dei. c. 8.*

(4) Uti in statu etiam naturali officia hominis cujusque ad Deum, propriam conservatione ac perfectionem, vel ad alios referuntur; ita auctores jus divinum, monasticum, ac sociale pro illo etiam statu distinguunt. Officia absoluta opponuntur tum hypotheticis, tum relativis sive socialibus.

(5) *De I. N. et G. l. I. C. I. §. 8.*

§. CCLXVIII.

Jus gentium naturale est complexio jurium et obligationum, quæ inter diversas gentes ab ipsa natura constitutæ sunt. Ejus existentia in dubium vocari nequit. Nam per consociationem singulorum in statum civilem nec singuli, nec universi exuerunt naturam humanam, in qua ratio jurium et obligationum erga alios homines continetur; qui etsi eodem statu civili non contineantur, tamen humanitatem et naturalis juris communionem re-

tinent: gentes, qua personæ morales, lædere possunt alias gentes, et ab iis lædi: aliarum officiis imperfectis egere possunt, vel aliis egentibus eadem præstare: negotia, actionesque et injuriæ certis legibus constringi debent, perinde ut negotia, actionesque et injuriæ singulorum hominum, ac multo etiam magis; quia majoris momenti sunt, majoraque commoda aut incommoda afferunt. Unde hypothesis de bello omnium in omnes æque gentium, ac singulorum naturæ ac fini repugnat. Ex his colliges:

(*a*) Jus gentium *naturale* id quidem est, et analogiam cum jure naturæ privato habet, qualis inter physicam, ac moralem personam intercedit; at subjecto tamen et objecto differt, ac per naturam gentium, negotiorumque, actionum et injuriarum, uno verbo, causarum determinatur. Unde etiam intelligitur, alia per naturam esse negotia et officia singulorum in statu naturali, alia sociorum generatim: alia civitatum interna, alia denique civitatum externa; secundum quam diversitatem jurisprudentia naturalis quadrisariam dividi solet.

(*b*) Ex notione juris naturalis gentium palam sit, id esse *immutabile*, qualis hominum et gentium natura est: *universale*, a quo nulla se gens eximere queat: constare officiis tum absolutis, perfectis et imperfectis, tum hypotheticis; et pertinere ad statum pacis ac belli; nullo enim tempore lex naturæ saltem

negativa cessat, aut obdormiscit. Quod vulgo ajunt: *inter arma leges silent*; id de positivis legibus ac justitio, non de injuris legi naturali repugnantibus intelligi debet.

(*c*) Non sine gravissimis argumentis prævaluit doctorum sententia, negantium jus gentium *consuetudinarium* ex longo usu, observantia, ac diuturnus moribus populorum ductum; uti et *pactitium*, seu pactis gentium tacitis innixum. Consuetudo enim ex generali Imperantis voluntate inter cives communi imperio subjectos vim habet: inter personas liberas, quæ communi imperio subjectæ non sunt, vim habere omnino non potest. Dein quæ consuetudinario juri adscribuntur, neque ad omnes gentes pertinet, aut juris naturalis propria sunt, aut, decori tantum rationem habent. Pacta personas paciscentium non egrediuntur; quamquam etiam de istiusmodi pactis nullæ tabulæ, nullit testes proferri valeant. Siquæ conventiones aut consuetudines inter Europæ gentes usu ac moribus receptæ sint, *ad earum custodiam*, inquit L. B. de Martini, (1) *singulæ gentes eo fortiori justitiæ vinculo obstringuntur, quo minus juris semel agniti possessione alios deiicere licet.* Qui servato naturali jure, receptam inter cultiores gentes bellandi consuetudinem non observaverit, eo modo violati juris gentium potest argui, quo ille imperitiæ inter gladiatores accusatur, qui hostes non juxta regulas artis violaverit, uti Pufendorfius opinatur. (2)

(*d*) Fuere, qui ideam civitatis gentium *maximæ* sibi effingerent, cujus membra, ac veluti cives censeri debeant gentes singulæ. At enim

libertas gentium omnem unionem, ex qua subjectio provenit, uti omne commune imperium respuit. Societas absoluta hominum gentiumque ex ipsa natura fluit, paritérque absoluta est; cujus juribus perfectis satisfit per actiones negativas. Neque multitudo gentium diversarum cum democratia conferri potest, uti nec sola aggregatio familiarum statum democraticum parit. In democratia quidem singuli cives ob speciale subjectionis pactum imperio corporis politici subjacent. Id subjectionis pactum singulis gentibus relate ad universitatem earundem attribui nequit, ipsoque statu naturalis libertatis, supremique imperii, quo singulæ gaudent, excluditur. Singuli quidem cives democratiæ, etsi non singulis, sed soli universitati subjecti sint, ob id tamen in statu libertatis naturalis non versantur, uti gentes liberæ.

(*c*) ICti Romani ad jus gentium retulerunt tum ea, quæ inter cives singularum gentium in usu erant, tum quæ inter ipsas gentes tanquam personas morales consuetudine invaluerant, atque hoc modo id a jure naturali, quod cum omnibus animalibus commune dicebant, distinguere conati sunt. (3) Siqua lex positiva civilis a pluribus gentibus adoptata est, ea omnino improprie jus gentium audiet: cum a singulis pro arbitrio mutari, ad formam, et rationes suæ civitatis aptari possit.

(1) *Posit. de Jur. civ. et Gent.* §. XXXVIII.

(2) *L. II. C. III.* §. 23.

(3) §. 2. *Inst. de I. N. G. et C. L.* 1. §. 4. *D. de I. et I. Gratianus. c.* 9. *dist.* 1.

CAPUT II.

Officia absoluta Gentium, perfecta et imperfecta.

ARGUMENTUM.

§. CCLXIX. Differientia officiorum. CCLXX. jus perfectum æqualitatis CCLXXI. libertatis et independentiæ. CCLXXII. conservationis et perfectionis. CCLXXIII. Jus ad media. CCLXXIV. jus commerciorum. CCLXXV. libertas eorundem, et annexa. CCLXXVI. Existimatio gentium. CCLXXVII. Perfectiones mentis. CCLXXVIII. motiva et objecta officiorum imperfectorum.

§. CCLXIX.

Absoluta Gentium officia hic nuncupantur, quæ alteri genti erga alteram vi solius status naturalis, nullo posito facto incumbunt; quæ enim ex hypothesi cujusdam facti emergunt, *hypothetica* sunt. Priora illa aut perfecta aut imperfecta censentur eadem vi et notione, ac in Jure privato explicatum est; *illa* enim negativa sunt: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; *haec* affirmativa: *quodcunque vultis, ut faciant vobis homines et vos facite. Illa* vi exsorqueri possunt, et versantur circa *το suum* gentis, idque connatum, si de absolutis sermo est; *haec* salva naturali libertate coactionem non admittunt; quia requirunt, ut altera gens præstet *το suum*, aut in *το suo* quidpiam patiatur in alte-

rius commodum; denique *illa* ad jusitiam stricte talem, quam explectricem vocat Grotius, *haec* ad æquitatem et amorem, sive justitiam late talem et attributricem referuntur; quæ ipsa est ratio, cur vim non admittant; nam judicio præstantis, aut in re sua quidpiam patientis standum est, an facultas, et occasio præsto sit, nec ipsimet immineat incommodum; accedit, quod amor, ex quo imperfecta officia profluunt, natura sua, ut ajunt, vi extorqueri non possit. De hisce imperfectis officiis annotandum:

(*a*) Officia imperfecta, quæ alteri non præstantur sine aliqua molestia, aut diminutione rei vel juris sui, sunt *humanitatis eminentis*, ac *noxiæ utilitatis*, eaque aut beneficentiæ seu liberalitatis, quæ in præstatione rei, aut *officiositatis*, quæ in præstatione facti utilis sita sunt. Uti cum quis mediatoris aut pacificatoris in se munus suscipit. Qui officia gratitudinis addunt, non animadvertunt, per ea non speciem novam, sed aliam causam moventem assignari, ob quam priora beneficentiæ vel officiositatis officia præstari solent.

(*b*) Officia *humanitatis vulgaris* aut *innoxiæ utilitatis* sunt, quæ sine molestia vel diminutione rei vel juris sui exhibentur; qualia sunt non prohibere aquam præterfluentem: pati ab igne ignem capere; erranti monstrare viam, consilium fidele deliberanti dare; quæ sunt iis utilia, qui accipiunt danti non molesta. In hoc genere alia *activa*

vel *affirmativa* sunt, siqua gens in alterius utilitatem sine detrimento suo quidquam agit, aut vires suas accommodat: *passiva*, siquid ab altera gente utilitatis in hanc ipsam redundantis causa fieri patitur in re sua. Putat Grotius, (1) officia innoxiæ utilitatis generatim pertinere ad jura ex primæva communione residua, proindeque *perfecta* esse; quia denegari non possunt ex propriæ utilitatis præ aliena promovendæ studio; eoquod ponantur esse innoxiæ utilitatis; proindeque solum ex defectu socialitatis, odio atque invidia, hoc est, cum injuria stricte tali negentur. Alii eadem imperfectis annumerant; eoquod vi dominii de re sua pro arbitrio quisque disponere, suoque judicio definire possit, verene innoxia sint, an secus. Alii demum affirmativa esse imperfecta at passiva putant perfecta esse.

(*c*) Si rigore juris standum, neque porta aperienda est alienis turbandis et invadendis juribus, omnia officia, per quæ in alterius commodum quidquam præstare, facere aut in re nostra pati debemus, imperfecta sunt, et extra necessitatis casum coactionem respuunt. Illud certum, prius petenda, quam usurpanda, aut vindicanda esse istiusmodi officia; cum alias constare non possit, anne ob proprium detrimentum, seu periculum, aut ex malignitate negentur: dein æque certum puto, minorem necesitatis gradum sufficere, ut, si inique negentur, officia passiva sibi quisquam vindicet, quam ut activa vi extorqueat; cum in prioribus salva relinquatur negantis libertas, solumque permittere quidquam aut pati, non facere debeat. (2)

(*d*) In magno errore versatur pars magna hominum, qui se bonos scelerisque puros jactitant, eo quod neminem læserint, sive solis satisfecerint perfectis officiis, etsi nec bene quidquam fecerint aliis, et nihili ducant imperfecta officia caritatis, quæ æque afficiunt conscientiam, Deumque ultorem habent. (3) Si graviores sunt injuriæ, quæ gentibus inferuntur, cum omnium sociorum jura quasi in unam personam congesta uno ictu vulnerentur; profecto etiam graviores sunt neglectus officiorum imperfectorum, qui fiunt a gentibus; cum eodem tempore socii omnes, qui eadem negligunt, censeantur deesse officio suo. (4)

(*e*) Imperfecta officia abeunt in perfecta, 1. vi pacti 2. jure necessitatis (5), 3. lege (6); sed lex inter socios ejusdem gentis, non item inter gentes locum habet.

(*f*) Inter officia imperfecta gentium alia *indefinita* dicuntur, quæ sine discrimine omnibus egentibus parata sunt; uti si quibusvis de copia frumenti, quo gens quæpiam abundat, subsidia petere integrum sit: alia *definita*, quæ actu præstantur alteri genti.

(1) *De I. B. ac P. L. II. C. II.* §. 11.

(2) *Exempla affert. Pufendorf. de I. N. et G. L. II. C. III. conf. Numer. XX.* 19. *seq. II. Paralip. XXVII.* 3. 4. *Gen. XXVI.* 20. 21. 22.

(3) *Matth. XV.* 41. *adde ibid. av.* 35. *et Matth. VI.* 41. 42. *X.* 40. 41. 42. *XVIII.* 35. *XIX.* 21.

(4) *Virgil. L. I. av.* 543. Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem permittit patria? hospitio prohibemur arenæ: bella cient, primaque vetant consistere terra. Si genus humanum,

et mortalia temnitis arma; at sperate, Deos memores fandi, atque nefandi.

(5) *Conf.* §. *XCV.*

(6) *Levit. XIX.* 9. 10. *XXIII.* 22. *Deut. XXIII.* 24. 25. *XXIV.* 19. 20. 21.

§. CCLXX.

Aequalitas Gentium in juribus earundem absolutis, id est, connatis et perfectis primum locum obtinet; neque enim in juribus sociorum componentium, neque in compositionis modo ulla inæqualitati ratio inest; quia in quavis gente socii paribus a natura juribus præditi in summum, id est, ubique par imperium conveniunt. Inferes

(*a*) Uti in singulis hominibus præstantia virium corporis, vel animi, aut opes juris naturalis æqualitatem non tollunt, sed usum jurium secundum prudentiæ regulas moderantur sic idem sit in gentibus, ut, etsi quæpiam gens nulli cedat firmitate jurium, tamen consilia sua viribus suis cogatur accommodare.

(*b*) Qua parte juris æqualitas est, prærogativa et proædria non habet locum; quapropter cum in congressu gentium, id est, summorum Imperantium, vel quarumcunque personarum eas repræsentantium non possit non ordo quidam constitui, is ex pactis tacitis vel expressis repetendus est. (1)

(*c*) Caritas patri soli aut nationis non ita inflammanda est apud cives, ut eadem plane fri-

gescat erga extraneos, aut in despectum eorundem desinat. Vidi ego non unum, qui captus amore nationis suæ, vel plenus natione, quasi totam repræsentaret, cum Pharisæo suspirare visus est: *Deus gratias ago tibi, quia non sum, sicut ceteri hominum - - velut etiam hic.* (2) Populus quidem electus in hæreditatem suam introductus singularibus ex causis consortium extraneorum vitare jussus est. Extant tamen leges divinæ etiam alienigenis faventes. (3) Ubi additur ratio: *Memento, quod et tu servieris in Aegypto; et idcirco præcipio tibi, ut facias hanc rem.* (4) *Non pervertes judicium advenæ et pupilli.* (5) Sed homini Christiano lex gratiæ ob oculos inprimis habenda est, *ubi non est gentilis, et Judæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scytha, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus.* (6) Sic Beati quoque in communi patria exultant, cantantque: *Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo, et natione.* (7) Sunt extra communionem terræ patriæ alia vincula, quæ hominem homini adstringunt, et benefaciendi opportunitatem præstant; unde divini Spiritus effatum est: *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater.* (8)

(1) Nominis Romani cultus (*inquit Petrus de Marca L.II. Concord.C.II. n.9.*) quod in titulis imperatoriis hodie fulget, B.Petri memoria et summi Pontificis unctione consecratum apud ceteros Christianos Principes non invitos primum locum Imperatoribus Romano - Germanicis conciliavit.

(2) *Luc. XVIII.* 11.

(3) *Deuteron. XXIII.* 7. *et XXIX.* 19. 20. 21.

(4) *ibid. v.* 8. *et* 22.

(5) *ibid. v.* 17.

(6) *Coloss. III.* 11.

(7) *Apoc. IV.* 9.

(8) *Prov. XVIII.* 24.

§. CCLXXI.

Ex æqualitate gentium, libertas earundem et independentia profluit; par enim in parem non habet imperium, et omnis subjectio inæqualitatem continet. Gens ergo sive Imperans *Superiorem in temporalibus minime recognoscit.* (1)

(*a*) Libertatis est, actiones arbitrio suo determinare, atque in iis determinandis suum sequi judicium; sic ut nemini rationem teneatur reddere, cur ita fecerit, qui liber est; neque cujusquam pœnæ proprie dictæ subjaceat; etsi alter, qui pari libertate gaudet, jus suum perfectum lædi impune non patiatur, nec pati debeat. Liberum ergo genti est, cum hac potius, quam alia gente exercere, commercia; inire fœdera etc. quamdiu nil quidquam agit, quod est contra jus perfectum alterius.

(*b*) Vi libertatis neque regimini et exercitio jurium majestaticorum gentes sese immiscent, neque pati quæpiam tenetur, ut alia sese immisceat, aut usum jurium majestaticorum turbet, et priorem civitatis formam immutet. Inferunt, genti extraneæ fas non esse, subditos alienos vi et bello defendere ab injuria suorum Imperantium (2), aut subditis rebellibus assistere.

(*c*) Quia jura majestatica præcipuæ in territorio cujusque gentis sese exerunt; idcirco neque in alieno territorio ea jura exercenda sunt, neque gens ulla in exercitio eorundem jurium in suo territorio impedienda est. Effectus ejusdem exercitii, an et quatenus ab alia gente agno-

scendi sint, ex theoria de officiis imperfectis pendet.

(*d*) Jus connatum libertatis conjunctum est cum jure perfecto conservandi independentiam, tum ab imperio alterius gentis, tum a potentia gentis extraneæ noxiæ prævalente. (3) Contra vero imperfecta est obligatio assistendi alteri genti, cujus bertas a gente tertia injuste læditur.

(1) *Ita profitetur de Rege Francorum Innocentius P. III. c. per venerabilem. 13. qui sint filii legitimi.* Ea libertas non obstat, quo minus summi Imperantes catholici tanquam piissimi Ecclesiæ filii ejus se legibus in re quavis ad sacrosanctam religionem et sempiternam salutem spectante subjectos esse, lubentissime agnoscant, et profiteantur. Longe enim latius pate spiritualis ecclesiæ potestas, quam terrena Principum. Id quod eloquenter pro more deducit S. Joannes Chrysostomus in Psalm. 44. prope finem de Apostolis in hunc modum disserens; ,, Universum orbem terrarum pervaserunt apostoli: et omnibus Principibus fuerunt magis proprie Principes, regibus potentiores. Reges enim, dum vivunt, dominatum obtinet: iis autem mortuis intercidit dominatus. Et Regum quidem leges ratæ sunt, et validæ intra eorum fines: jussa autem piscatorum per universum orbem terræ extensa sunt. Imperator Romanorum Persis non posset ferre leges: nec Persarum Rex posset ferre leges Romanis. Hi autem Palæstini et Persis et Romanis et Thracibus et Scythis et Indis et Mauris et universo denique orbi terrarum leges dederunt. Nec solum, dum si viverunt, firmæ et ratæ fuerunt, sed his etiam mortuis confirmatæ sunt, et qui eas leges acceperunt, mallent animam millies profundere, quam ab illis desciscere. Memor ero nominis tui in omni generatione et generatione. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in seculum seculi. ,,

(2) *Schrodt Syst. Jur. Gent P. I. C. II. §. 13. 14.*

(3) *Ibid. C. I. §. 9.*

§. CCLXXII

Jus perfectum connatumque conservandi seipsum, si de singulis hominibus agitur, tum ad totum individuum; tum ad integritatem membrorum ejus pertinet; similiter apud gentes conservatio individui pertinet ad conservandam civilem consociationem, hanc individualem civitatis formam, has leges fundamentales, atque hæc jura majestatica : conservatio autem membrorum refertur ad singulos socios, ex quibus corpus politicum tanquam membris constat. Præter jus conservationis jus etiam perficiendi sese tum singulis hominibus, tum universis sive gentibus a natura attributum est; quod vel ex eo quoque manifestum fit, quod media ad conservationem necessaria tam accurate arcteque definiri nec possint, nec debeant, ut soli necessitati serviatur; unde perfectio nihil est, nisi major quidam conservationis gradus; neque jus perficiendi sese a jure conservationis sejungi potest. Perfectio cujusvis societatis ex aptitudine adipiscendi finem, quem sibi præfixum habet, intelligitur; finis civitatum singularum est securitas civium quoad personas suas, vitam ac membra, bona fortunæ, honorem, aliaque jura sive connata, sive acquisita; unde, quæ sic perfectio societatis

civilis, non potest non esse perspicuum. Ex his concludes:

(*a*) Gentibus singulis competit jus adhibendi media conservationi totius status necessaria jus præcavendi et avertendi ea, per quæ is status dissolvi, et persona moralis interire possit vel debeat. Huic juri aliarum gentium respondet perfecta obligatio, a contrariis abstinendi. Similiter cuivis genti competit jus adhibendi media ad perfectionem sui necessaria, et impedimenta removendi, cui itidem respondet aliarum gentium consentanea huic juri obligatio.

(*b*) Aeque apertum est, gentibus competere jus conservandi membra, bona, honorem, aliaque jura sive connata sive acquisita. Unde qui membrum lædit, toti corpori infert injuriam, totiusque corporis interest, membrorum suorum tuitionem suscipere. Peccat ergo gens in gentem, quæ alterius subditos vi, aut arte subducit, quæ illicitas militum conquisitiones in alieno territorio citra consensum summi Imperantis instituit. *Plagium* committere dicuntur, qui furantur homines liberos vel servos, eosque vendunt, vel iis persuadent, ut a parentibus vel dominis suis aufugiant. (1)

(1) Cavendum est, ne quis paritate inter corpus physicum ac morale ad minutias abutatur; secus siquis naturali morte defungeretur civis, civitas membro quodam mutilata censeri deberet, et quemadmodum nemini fas est, sanum membrum a corpore amputare; sic neque cum facultate Imperantis civis a corpore politico dimitti posset. Illud certum, quemvis civem jure gaudere, ut a vi et circumventionibus tum inter nis tum externis tutus sit, et tutus præstetur a summo imperio. Quapropter ad summum imperium pertinet cavere, ne violentia aut seductione civis quispiam abstrahatur.

§. CCLXXIII.

Juri conservationis perfectionisque adjunctum est jus utendi mediis eundem in finem necessariis, atque in primis procurandi copiam rerum, quæ ad vitæ civili necessitatem, commoditatem, honestamque jucunditatem appositæ sunt, augendique vires suas modis nempe iis, qui juri perfecto aliorum non detrahunt. Injuriam facit proprie dictam, qui impedimenta genti ponit, ne hisce juribus utatur. At vero officii imperfecti duntaxat est, aliarum gentium insufficientiam sublevare rebus et proventibus suis; quod præcipue inopiæ ac famis tempore erga extraneos sese exerit. Exemplum præbet sacra historia in sterilitate annorum septem, quæ non modo Eegyptum, sed extraneos etiam populos dirum in modum affligebant. (1)

(1) *Gen.* XLI. 54. 57. *et* XLII. 1. 2.

§. CCLXXIV.

In numero mediorum, de quibus mox dictum est, præcipuum inter gentes locum merentur commercia earundem inter se, quæ generatim in emendo, vendendo, ac permutando res ac pecunias sita sunt. Antiquitati commerciorum favent, quæ de Ismaelitis negotiatoribus in sacro codice extant. (1) Negotiationis notio fi-

xa non est, et improprie aliquando sumitur:

(*a*) Quædam est negotiatio valde improprie dicta, qua emuntur res ad suam cujusque, et suæ familiæ sustentationem necessariæ, superfluæ vero venduntur. Ejusmodi negotiatio quasi naturalis et necessaria est, neque ad lucrum, sed œconomiam, vitæque sustentatienem ordinatur.

(*b*) Alia est negotiatio, qua emitur quidquam, ut per industriam, artem, vel opificium immuteur, et vendatur; neque hæc propria censetur negotiatio. *Quiscunque rem comparat*, inquit auctor operis imperfecti, (2) *non ut ipsam rem integram et immutatam vendat, sed ut opus faciat ex ea, ille non est negotiator: quia qui materiam operandi sibi comparat, unde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum; id est, qui rem vendit, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio; ut puta, faber comparat ferrum, et facit ferramentum; sed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, sed secundum opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram et immutatam dando lucretur, ille est mercator.* (2)

(*c*) Igitur proprie negotiatio vocatur ea emtio et venditio, qua emitur aliquid, ut immutatum carius ad lucrum comparandum vendatur. Atque hæc negotiatio et necessaria reipublicæ, nec de se mala est, etsi conjuncta sit cum ingentibus mali periculis (3)

(1) *Gen. XXXVII.* 25. 28. 36. *in quem locum elegans est S. Hieronymi animadversio Epist.* 9. *nunc* 70. *ad Salvinam.*,, Ismaelitæ negotiatores stacten et thymia-

„ ma et resinam, quæ nascitur in Galaad, et cu-
„ tem vulneribus obducit. Aegyptiis deferunt: tan-
„ tæque felicitatis sunt, ut emant, et vendant Joseph,
„ et mercimonium eorum mundi salus sit."

(2) *Auctor operis imperfecti Hom.* 38. *ad C. XXI. Matth. relatus a Gratiano in c.* 11. *Dist.* 88.

(3) *Auctor Quæstionum veteris et novi testamenti relatus in c.* 10. *dist.* 88. *S. Augustinus relatus ex parte in c.* 12. *dist. ead. Conf. Eccli.* XXVI. 28. *et* XXVII 1. 2. I. *Tim.* VI. 9.

§. CCLXXV.

Libertas negotiationis et commerciorum sita est in facultate independente exercendi eadem in propriam vel alienam utilitatem. De qua libertate ex primis principiis juris sic statuendum:

(*a*) Nulla gens cogi potest, ut alterius commercium admittat, utque vendat res, quibus abundat, alteri, nisi hæc extraordinaria necessitate laboret, seque aliter incolumem servare nequeat.

(*b*) Jus ad exercenda cum alia gente commercia acquiritur sola pactione, quæ variis modis restringi potest ratione temporis, rerum: conditionum, et clausulæ etiam commissoriæ.

(*c*) Siqua gens cum altera exercere commercia velit, a gente tertia impediri, vel prohiberi non potest; potest cum tertia gente iniri pactum, ne cum gente quadam exerceat commercia, vel eorum causa ad certa loca naviget; hoc enim pacto ex parte gentis promittentis involvitur renunciatio juris sui, e-

ex parte stipulantis cura utilitatis suæ. Nihil ergo injuriæ in alias gentes redundat.

(*d*) Quid juria sit circa concessionem transitus, siqua gens eundem expetat ab intermedia gente, ut cum alia seposita exerceat commercium, pendet tum ex pactis, siqua extant, tum ex officio gentis intermediæ erga seipsam, suamque felicitatem præferendi alienæ, tum ex principiis jurium imperfectorum.

(*e*) Diversæ notiones ad commercia pertinentes hoc loco indicandæ sunt. 1. *Monopolia* censentur, siqua gens per pactum promittit, se non nisi uni certæ genti merces vendere velle, aut si plures gentes coemunt merces, easque se infra certum pretium non vendituras conveniunt. 2. *Emporia* sunt civitates, seu loca liberæ et perpetuæ mercium venalium importationi, et emtarum exportationi destinata variisque eum in finem commoditatibus instructa et munita privilegiis. *Nundinæ* quoque ejusmodi facultatem importandi et exportandi merces denotant, at non perpetuam, sed temporariam et ad certos anni dies, mensesque limitatam. 3. Quoad maritima commercia cum emporiis conveniunt *portus liberi*. 4. *Propolii* nomine venit privilegium, quo civibus aut certis personis conceditur jus ante emendi res importatas, quam eas licet emere peregrinis vel personis aliis. Affine est *jus stapulæ*, quo merces flumine delatæ alicubi ad tempus aliquod venum exponi debent, antequam alio devehantur. 5. Quia de mercibus transeuntibus, importatis et exportatis exiguntur *vectigalia*; hinc juri istorum alicubi adjunctum est jus *Geranii seu mensurationis*, ut fraudibus merca-

torum et nautarum minorem mercium quantitatem profitentium occurratur. 6. *Consules* vocantur custodes jurium ac privilegiorum mercaturæ, nec non litium inter mercatores suæ nationis judices in emporiis maritimis seu pertubus constituti. Hi ratione officii manent subditi gentis *constituentis* et in territorio recipientis spectantur tanquam peregrini. Eorum receptio ex pactis vel officiis imperfectis pendet.

§. CCLXXVI.

Jus existimationis ac gloriæ æque, imo majore gradu in gentes cadit, quam singulos homines. Ejus consectaria sunt ratio auctoritatis, honoris, agnitionis actuum in territorio gentis editorum apud nationes exteras. Huc referenda est *fides*, quæ relate ad gentes triplicis generis est; 1. *politica*, quæ est justa opinio potentiæ, quod gens non modo prodesse aliis vel obesse queat, sed potentia sua juste usura sit: 2. *moralis* de probitate, justitia, et pactoruum custodia; 3. *mercatoria*, quæ sita est in opinione securitatis de pecunia credita, ejusque solutione. Ita vulgo dividunt fidem gentium.

(*a*) Juri existimationis repugnat, quidquid in contemtum et contumeliam gentis vergit, inprimis factus, ac superbia externa, qua altera gens præ altera temere se extollit, et sic æqualitatis etiam jura violat.

(*b*) Ad officia imperfecta pertinet, existimationem *intensivam* gentis alterius agnoscere. Siquid uni genti ea in re conceditur, alteri, cui idem negatur, nulla injuria fit. Non possunt igitur nova existimationis et majora signa, aut splendidiores tituli vi extorqueri, ac recepto more vel pacto definiti sunt. Si rex aut senatus imperium suscipit in populum antea liberum, is relate ad extraneas gentes, utitur jure populi, et eundem retinet locum, quem habuerat gens in statu populari. Nam populum reipsa repræsentat. Vicissim gens ad statum popularem rediens eundem, qui regis fuerat, locum implet; quia *rex omne jus suum, adeoque et dignitatem ac ordinem ex dispositione populi, et ex ejus jure habet*; ut inquit Schrodtus (1) inferior autem occupans superioris regnum, ejus quoque ordinem occupat, quia victor in omne jus regis victi succedit, proindeque in ejus etiam ordinem et locum.

(1) *Syst. Jur. Gent. P.I.C. II. §.6. et Grotius l. II. C.IX.* §.8. Etsi plenissimo jure, *inquit*, regnetur populus, Idem erit qui antea erat, cum sui esset juris, dum rex ei præsit, ut caput istius populi, non ut caput alterius populi.

§. CCLXXVII.

Felicitas publica et perfectio cujusque gentis ac civitatis ex felicitate ac perfectione singulorum ejus civium elucere, atque in hanc tota derivari debet. Quæ igitur officia tam perfecta quam imperfecta ad felicitatem, ac perfectionem singulorum conservandam, augendamque majoris momenti, ac veluti pretii sunt;

ea etiam relate ad totam gentem majori in pretio haberi convenit. Ejusmodi officia sine dubio ea censeri debent, quæ ad excolendas perfectiones mentis, nempe et intellectus et voluntatis spectant, quæque in cultu artium, scientiarum atque in primis sacrosanctæ religionis consistunt. Ex his inferes:

(a) Perfecti officii est, abstinere ab iis, quæ cultui artium, scientiarum, ac religionis apud alias gentes officiunt, aut quæ ruditatem, barbariem, errores ac sectas a vera religione alienas gignunt; quod fieret per immissos falsarum sactarum præcones, libros etc.

(b) Officii autem imperfecti est, aliarum gentium conatibus literariis, artiumque colendarum studiis opitulari missis viris doctis, datis consiliis, cammunicatis ac legibus ei proposite accommodatis. Hinc non modo artifices, sed etiam astronomos, geometras, medicos ad alias gentes mitti, ab iisque perhonorifice excipi et haberi novimus.

(c) Uti nulla sunt graviora officia singulorum erga singulos, quam quæ ad propagandam, et conservandam veram religionem spectant, ex qua sempiterna cujusque beatitas pendet; ita nihil genti a gente majus aut præstabilius exhiberi potest, quam ut veram religionem ad eandem aut propagari aut conservari satagat, eamque in rem sumtus suppediret, quibus ministri Jesu Christi, virique apostolici transvehantur, alantur, protegantur. (1) Il-

lustrissima apostolici zeli, regiæque erga exteras gentes beneficentiæ exempla dederunt Principes catholici innumeri, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ.

(1) *II. Reg. XXII.* 50. *Rom. XV.* 9. 11.

§. CCLXXVIII.

Ex cultu officiorum imperfectorum mutua gentium benevolentia pendet, maximæque utilitates existunt: eorum neglectu ingentia identidem incommoda proveniunt tum publica in totam gentem, tum privata in singulos cives redundantia. Uti enim conculcatis perfectis officiis jus belli et represaliæ in promtu sunt; sic neglectui imperfectorum jus retorsionis opponitur. De jure belli infra agetur. *Represaliae* dicuntur, quando unus pro alio, et res unius pro re alterius apprehenditur; ut adeo etiam homines innocentes eorumque bona ob delictum ab altero commissum graventur. *Retorsio* fit, quando jus, quo quis apud se erga extraneos utitur, erga ipsum in aliis terris exercetur; quod in æquitate naturali per civiles et sacras leges declarata fundatum est. (1) Ad hæc evitanda incommoda frequentes mutuæ benevolentiæ testificationes edere conantur populi; cujusmodi sunt:

(*a*) Rebus incidentibus prosperis, vel adversis, quæ unam gentem afficiunt, gens altera in partem lætitiæ aut doloris venire se manifestat. Prospera censentur nuptiæ, nativitas, coronatio, pax; adversa mors, perduellio, terræ motus etc.

(*b*) Negotia in alieno territorio gesta, quæ propriis non adversantur juribus, in suo pariter quæque gens esse firma et valida patitur; secus conqueri haud debet, si et aliæ gentes acta, quæ alibi perfecta sunt, pro ratis ac validis non habeant. Sic nobilitas omnium quidem gentium est recepta moribus, re ipsa tamen ex jure cujusque civili profluit; ac si non agnoscatur ab extraneis, non ob id quidem jus gentium violatur; in regulas tamen humanitatis ac benevolentiæ peccatur. Similiter disserendum de juribus pubertatis, majorennitatis, familiæ, testamentorum, matrimoniorum, aliorumque contractuum, quando ad formam loci, in quo celebrantur, sunt accomodati. Hæc quidem pro validis habere, imperfecti, non perfecti est juris. Etsi enim quævis gens jurisdictionem alterius agnoscere debeat, tamen ea in suo cujusque territorio tantum, non extra illud vim exerit. (2)

(*c*) Viæ, fluvii, portus extraneis etiam patere sinuntur, si nullus absterreat justus metus contagionis, belli, subversionis proprii commercii, alteriusve mali. Domo ejectis domicilium negandi justa ratio esse potest corruptio morum, qua laborant advenæ, metus turbarum ex diversitate ingeniorum, aut religionis. Ne-

cessitate incumbente humanitati dandum est; quod hominibus juste negaretur.

(1) *l.* 1. D. Quod quisque juris in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur. *c.* 6. *de constit.* Patere legem, quam tu ipse tuleris.

(2) Quærunt, quid juris sit, siqua gens feminarum inopia laborans ab altera easdem expetat. Enimvero si rex regi, cives civi filiam negare justis ex causis possunt; cur eodem jure non gaudeant gentes relate ad alias præsertim barbaras? Si necessitatem generalem fingas genti imminere, neque perversionis absterreat periculum, non tam universæ gentis, quam singularum feminarum arbitrium puto spectandum esse; quo quidem modo et juri alterius gentis satisfiet, et altera se læsam conqueri haud poterit.

CAPUT III.

JURA ET OFFICIA GENTIUM CIRCA DOMINIUM, ET PROPRIETATEM RERUM.

ARGUMENTUM.

§. CCLXXIX. Jus occupandi gentium proprium. CCLXXX. Exercitium ejus juris. CCLXXXI. Mare. CCLXXXII. quatenus in dominio sit. CCLXXXIII. non vastus oceanus. CCLXXXIV. Proprietas territorii, ejus fines. CCLXXXV. Consectaria dominii gentium. CCLXXXVI. Præscriptio inter gentes. CCLXXXVII. unde certitudo dominiorum publicorum.

§. CCLXXIX.

Unione civili adeo non minuuntur aut extinguuntur singulorum jura, ut ea in civili imperio tanquam centro colligantur aut quodammodo concentrentur, et universe corroborentur, atque efficaciora fiant. Id contingit in jure occupandi et acqui-

rendi dominia rerum, singulis a natura concesso. Hoc enim jus a gentibus præstantiore et ampliore modo exercetur; quippe quæ occupatione per universitatem gaudent et vacuam occupando regionem *territorium* acquirere censentur; quatenus in tractu occupato summum imperium gens exerit privative, et extraneos ab usu territorii citra voluntatem suam, jure perfecto excludit. Quidquid ergo in jure naturæ privato demonstratum est de connato singulis occupandi jure, deque ipsa occupatione, quidquid de dominio rerum proveniente ex *facto* occupationis, et occupandi jure tanquam vero ac genuino *titulo*: quidquid de consectariis istius dominii modo originario acquisiti, demum quidquid de modis acquirendi derivativis; totum id, quatenus ex jure profluit naturali, ad gentes tanquam personas morales transferendum est, quæ iisdem juribus non modo utuntur, sed eminentiore etiam modo utuntur tum ob majorem necessitatem, tum ob majores vires physicas, per quas ab universis apprehendi quidquam potest, ac in dominium redigi, quod non item fieri posse a singulis videtur. Nec difficile est, necessitatem perspicere, ob quam occupationi juste factæ ipsa natura assistere censetur. Fac enim proprietatem ac do-

minium rerum non ex occupatione ipsa et hypothetico naturæ jure, sed ex pacto vel lege civili provenire; cum inter gentes liberas absit lex civilis, et pactio quoque abesse possit, consequens erit, ut aliis gentibus fas sit, sedes occupatas eripere, sibique vindicare, novas colonias pro arbitrio imittere, fines territorii mutare, ipsius territorii jura turbare; quæ igitur erit securitas gentis, ob quam securitatem gens ipsa ex pacto unionis coaluit, atque orta est?

§. CCLXXX.

Hac servata proportione necessitatis et virium physicarum, ad gentes applicanda sunt, quæ de occupatione singulorum statuuntur in jure naturæ privato; suntque hæc potissimum:

(*a*) Ad originariam dominii acquisitionem opus non est consensu aliarum gentium. Nam communio rerum vi primævi status erat negativa: hæc vero continet quidem jus connatum apprehendendi, atque in dominium redigendi res nullius: non vero continet jus alios ab occupatione earum rerum excludendi; proinde alii occupare volenti non poterat dissentire vel resistere; ac locum habebat axioma: *qui non potest dissentire, non debet consentire.*

(*b*) Occupari non potest, nisi res nullius, qualis est insula non habitata; siqua ponitur insula, quæ vagos, nullaque civili unione copu-

latos habitatores alit, occupari nequeunt res a singulis occupatæ, multo etiam minus ipsi habitatores extrudi; sed a singulis non videtur facta occupatio totius insulæ per universitatem, neque territorium cogitari potest, ubi nullum est commune imperium, nullusque dominus territorii. Ceterum sola incolarum barbaries ac stupiditas non obest, quo minus iidem jure occupatione acquisito gaudeant; quod proin turbari nequit.

(*c*) Quod occupatur, id ejusmodi esse debet, ut in potestatem redigi, et viribus physicis teneri possit; secus nec poterit occupari; ceu aer, lumen, calor solis: nec satis est, ut fit res apprehensibilis, nisi re ipsa apprehendatur. Qui insulam conspexit prior, aut possidere se velle declaravit, ob id non apprehendit, proinde nec occupavit. Denique apprehensio fieri debet animo rem habendi ut propriam; qualem animum nemo facile in iis deprehendet navigatoribus, qui amplissima maria circumvecti atque ad insulam delati facta exscensione necessitatis vel commoditatis causa certis adhibitis solemnitatibus declarant, se regis sui nomine ejus insulæ possessionem capere velle; eoque facto mox discedunt post longissimos annos non redituri.

CCLXXXI.

De mari, *liberumne* sit natura, an *clausum*, nempe occupatione facta ab uno populo, acriter disceptatum est sub initium prioris, et hoc iterum sæculo. (1) Inprimis distingui necesse est inter vastum oceanum, præcipuasque ejus partes

et inter partes illius minores, quæ terram continentem alluunt, vel in terræ continentis gremium longius se insinuant, et ob id *sinus* vocantur, quæve inter duas terras angusto tractu decurrunt, et duo maria ampliora conjungunt, qualia *freta* nuncupantur. Dein maris usus, anne, et quatenus exhaustus sit, vel inexhaustus considerari debet. Nam quatenus *inexhausti usus* est, sive omnibus sufficit, non potuit in proprietatem redigi; quia proprietas conservandæ pacis causa in societate humana fuit introducta, idque efficit, ut, qui rem proprietati subjectam invito domino usurpat, injuriam inferre, et bello occasionem præbere videatur; siquid igitur in proprietatem redigeretur, quod in medio expositum omnium usui sufficiens simulque percommodum est, non paci hominum consuleretur, sed perpetuis litibus ac bellis ansam daret.

(1) *Binner in Apparat. Eruditionis P. IX C. IV. art. 4. et P. X. C. VIII. art. 4. Scriptores et tractatus ea re editos recenset Schrodt in Syst. Jur., G. P. II. C. I. in not. ad, §. X. Pufendorfius de I. N. et G. l. IV. C. V. §. 5. ait:* Observare licuit multos studium adversus patriam suam magis ob oculos, quam veritatem habuisse.

§. CCLXXXII.

Partes maris continenti adjectae, itemque sinus et freta a gentibus occupari et dominio subjici possunt. Nam quoad

has partes mare vi status originarii est res nullius, in communione negativa jacens, et hominum usibus concessa; æque enim dictum est: *Dominamini piscibus maris, ac animalibus, quae moventur super terram.* (1) Ejusmodi dominium intelligi non potest, nisi una jus sit concessum, in potestatem redigendi elementum, quod illa inhabitant, quantum ejus permittit natura. Dein usus maris quoad istiusmodi partes non est inexhaustus, justaque suppetit ratio, easdem ob ipsum usum, qui omnibus non sufficit, subjiciendi dominio. Istiusmodi usus, ratioque est piscatio major, inventio rerum pretiosarum collectio concharum, coralliorum, gemmarum, extructio ædificiorum aut munimentorum in litore maris, excoctio salis. Horum usus accolis maris longe parcior ac malignior evaderet, si omnes promiscue gentes propter litora alicujus regionis piscarentur, præsertim cum frequenter certum piscis aut rei pretiosæ genus uno tantum maris loco, eoque non valde spatioso reperiatur. Dein non expedit populis maritimis, eorumque securitati, ut cuivis genti in mari, litoribus eorum prætenso, libere versari liceat cum navibus armatis, non impetrata venia aut præstita cautione

de non offendendo. Gravis igitur populo suppetit ratio, certam maris partem sibi propriam faciendi, ut ceteri ejusdem usum tanquam beneficium ab isto recognoscere teneantur. Hinc Pufendorfius, *putaverim* inquit, *citra absurditatem dici posse, partes maris, in quantum rationem munimenti, adeoque appendicis duntaxat habent, absque peculiari actu corporali cœpisse subire dominium ejus populi, cujus litoribus praetexuntur: postquam inter gentes armatarum usus navium innotuit. Nam hoc intuitu mare sese habet, tanquam accessorium terrae; sicut fossae vel etiam proximae uligines et paludes censentur, accessio urbis.* (2) Sed his quidem obstare non nulla videntur:

(*a*) Ajunt: dictum etiam a divino Conditore fuit: *Dominamini volatilibus cœli*; quin protinus cœlum vel aer dominio possit subjici. Respondet Pufendorfius: Cum in aere homini versari sit negatum, ita, ut a terra sit disjunctus soli aeri (pro arbitrio, satisque tuto) innixus; ideo imperium in aerem exerceri non potuit, nisi quousque, qui in terra stant, pertingere queant. Verum ut in mari dominium longius exerceri possit, effectum est per naves ad summam jam perfectionem perductas, quæ non oneribus tantum transportandis inserviunt, sed et per regna neptuni, martem terribili magis specie, quam per terram idem desævit, circumferunt. (3) Alii ipsum etiam aerem utili hominis dominio subes-

se et quodam modo occupari posse, inferunt ex eo, quod jura dent actionem intercipiendo: de libera facultate aucupii, de molendinis in quodam fundo ad ventum extructis, nec impediendis; denique alii cum Wolfio, quidquid aeris, inquiunt, meo fundo incumbit, meum est inde usque ad cælestia spatia.

(*b*) Possessio non procedit, nisi in re terminata, fluida autem ex natura sua terminum non habent. R Fluiditas proprietati maris non obest, uti nec fluminum, quæ dubium non est, quin dominio possint subjici. Aliud nempe est flumen, aliud aqua profluens, aliud mare, aliud aqua marina. Neque vero mare utpote inclusum litoribus caret terminis. Prohiberi ab ejus usu alii possunt vel ex terra, et munimentis extructis, vel per armatas naves, quæ in mari idem valent, ac in terra arces limitaneæ.

(*c*) Dici nequit, quousque inde a litoribus dominium in mare protendatur. Rdent, quousque mare alluens munimenti rationem habet; certe portus, eaque loca, ubi commoda in terram exscensio fieri potest; dominio populi accolentis præsumuntur subjecta. *Bodinus de Rep. L. I. c. ult. fide Baldi asserit: jure quodammodo Principum omnium, maris accolarum communi receptum esse, ut sexaginta milliaribus a litore Princeps legem ad litus accedentibus dicere possit.* Ita Pufendorfius. (4)

(*d*) Quoad hasce partes imperium duntaxat, non dominium maris occupatum nonnulli volunt. R. Imperium refertur ad subditos, vel eos qui in territorium ingrediuntur, quod in dominium est; nequit ergo imperium in extraneos

certam maris partem subeuntes cogitari, nisi ea pars maris dominio ponatur subjecta. Usus quoque et facultas libera utendi ex dominio vel concessione dominii dimanat; multaque sunt, quæ dominio non subjacent, nisi usus causa, secus nec territorium terræ continentis jam in dominio esse, sed sub imperio tantum statui poterit anne et quatenus innoxius sit usus, a Domino rei definiri debet.

(1) *Gen. I.* 28.
(2) *l. IV. C. V.* §. 8.
(3) *ib.* §. 5.
(4) *Ib.* §. 8.

§. CCLXXXIII.

Vastus Oceanus, magnis continentibus Europae, Africae, Asiae, Americae, terrae australi et incognitae interjectus primaevam libertatem retinet, et dominium respuit. Non enim censetur res ab uno populo apprehensibilis, et quoad usum, quem habet præcipuum, nempe navigationem et piscationem, inexhaustus est. Cessat ergo finis, ob quem jus occupandi a natura concessum est. Negari nequit, ait Pufendorfius, (1) totius oceani custodiam uni populo moraliter fore impossibilem; neque operæ pretium facturum, qui in omnibus ejus partibus per naves armatas ceteros ejusdem usu velit arcere. Stultum est autem concupiscere, quæ non capias, præsertim ubi non necessitas vitæ

sed supervacua ambitio aut avaritia quæritur. Etsi enim alias defectus facultatis physicæ moralem non statim extinguat; tamen cum hæc citra illam inter pravas hominum cupidines fere inanis sit, rationis est, plura non affectare, quam commode tueri possis.

(1) *loc. cit.* §. 6.

§. CCLXXXIV.

A dominio gentium ad ejusdem consectaria explicanda, progressio naturalis est. Occupatio per universitatem, atque ipsius territorii, gentium propria est ex natura personæ moralis summo imperio gaudentis. Unde ea occupatio etiam effectus habet maxime proprios gentium.

(*a*) Vi occupationis publicæ seu per universitatem omne id censetur, sub imperio esse et generali dominio gentis occupantis, quidquid intra fines territorii occupati continetur; proinde de rebus in territorio comprehensis valere potest axioma: *quidquid in territorio est, præsumitur esse de territorio*, quoad veritati de contrario demonstratæ ea præsumptio cedere debeat.

(*b*) Partes territorii, adeoque et dominii sunt ea, quæ insunt in eodem, loca deserta, sterilia et inculta, ceu lacus, stagna, syrtes, silvæ, montes asperi, quæque terræ adhærent, aut in ea recondita sunt, ceu metalla, mineræ, flumina, qua per territorium decurrunt,

ripæ, alvei, insulæ, inventa in litore, tanquam portio et incrementa fluminis. (2) Sinus marium et eorundem ad certam distantiam exporrecta progressio, qua apprehendi a gente, ac teneri potest.

(*c*) In territoriis gentium maxima habenda est ratio limitum seu finium publicorum; qui aut *naturales* sunt, tanquam a natura constituti, ceu fluvii, paludes, ripæ, montes. Unde territorium *arcifinium* dicitur, eoquod docente Varrone fines habeat arcendis hostibus idoneos, nempe naturales. Alii sunt fines *artificiales* seu manufacti; alii *assignati* seu *politici* sive mensura comprehensi per centurias et jugera. Si flumen limitaneum duo territoria disterminat, nihilque pactis vel prævia unius gentis occupatione definitum sit, præsumitur utriusque imperium ac dominium ad medietatem fluminis utrinque pertinere. Similiter sentiendum de freto ac sinu maris, quod diversi utrinque populi accolunt. (2) Ex ipsorum horum finium notione intelligitur, arcifinium territorium accessione alluvionis mutari posse, non item limitatum, quod limite manufacto, aut mensuratione comprehenditur.

(*d*) Ex dictis petenda est differentia bonorum temporalium qua talium; sunt enim *res nullius* 2. *Publicæ*; in his aliæ, quarum proprietas universorum, usus singulorum est: aliæ vero, quæ ad usus publicos sunt destinatæ; denique aliæ *jacentes*, seu adespota, quæ intra territorium sitæ singulari apprehensione egent, sed apprehensæ non sunt 3. *Res universitatis*, nempe societatum minorum. 4. Denique res *privato-*

rum. (3) Accedunt *res sacræ*, et ecclesiasticæ; de quibus in jure agitur ecclesiastico.

(e) De obligationibus juri territori respondentibus, de admissione peregrinorum, de legibus in peregrinos latis etc. ex iis, quæ adducta sunt supra, et generalibus ex principiis statuendum est.

(1) Aliter sentiendum de bonis et rebus naufragorum ad litus delatis, vel extractis ex mari. *l.* 1. *C. de naufragis et auth. navigia, ibid. de furtis.*

(2) *Conf. Pufendorf. de I. N. et G. L. IV. C. V.* §. 8.

(3) *Princ. Instin. de Rer. divisione. et l.* 2. *D. de divis. rer.*

§. CCLXXXV.

Reliqua dominii consectaria, quæ in personas etiam singulares cadunt, eo magis attribuenda sunt gentibus, quo magis conferta ac veluti constipata eorum sunt jura, ampliorque potestas est, jurium violationes ulciscendi. Ejusmodi consectaria sunt:

(a) Jus exigendi ab altera gente restitutionem rei injuste ablatæ; quia alias turbatio dominii ac læsio continnatur, ac perpetua fit. Cum hoc jure coheret jus capiendi æstimationem æquipollentem, seu jus occupandi rem vel regionem aliam. De damnis resarciendis, quæ a gente, ejusve subditis, aut rectore inferuntur alteri genti, ejusve subditis, non una oriri solet controversia; cum enim actio membri unius aut homi-

nis privati non continuo pro actione totius gentis haberi possit; quæritur, 1. an gentes vel rectores civitatis teneantur, si eorum subditi latrocinia vel pyraticam exercuerint. 2. Utrum, si milites terrestres aut nautici, quibus tempore belli prædarum ab hoste agendarum potestas datur, contra datam potestatem noceant amicis, rectores civitatis eo nomine teneantur. 3. An gens, quæ causa moralis damni a suo subdito vel ministro dati non est, nulla facti damni resarcitione obligetur ad deditionem subditi vel ministri lædentis? 4. An gens teneatur ad puniendum subditum vel ministrum, qui alteram gentem læsit. 5. Anne, et quatenus subditi teneantur ex facto, aut delicto summi Imperantis erga gentem alteram?

(*b*) Aliud est dominii consectarium, quod in jure ad quodvis territorii emolumentum percipiendum consistit tum ad necessitatem suam, quod est jus *utendi*, tum ad commoditatem ac jucunditatem, in quo *jus fruendi* situm est; quævis igitur gens jure *meliorandi* territorium suum gaudet, sic ut neque de bono neque malo ejusdem usu rationem reddere alteri genti teneatur.

(*c*) Jus alienandi gentibus nullo communi imperio adstrictis ita competit, ut dominium ab una gente in aliam vi solius pacti transeat, ac traditio ad solum dominii exercitium requiratur. Sane spectata simplicitate naturalis juris in quovis alienationis pacto clausula constituti possessorii naturaliter videtur inesse, ipsaque traditio non tam ad abdicationem dominii, quam translationem possessionis necessaria est. (1)

(1) *Aliter leges Romanæ statuunt l. quotiens.* 15. *C. de rei vindicatione.*

§. CCLXXXVI.

Præscriptio et usucapio, de qua hoc loco tractant Auctores, ex jure naturæ vim non habet, ut demonstratum est supra. (1) Quomodo ergo habebit ex jure gentium, cum præter naturale gentium jus aliud non agnoscatur hodie, et naturale illud nihil sit, nisi jus ipsum naturæ privatum applicatum ad gentes, et per notioni negotiaque gentium determinatum? Porro ex notione et negotiis gentium adeo non determinatur vis quædam aut valor præscriptionis, ut contrarium potius jure inferas. Gentes enim rebus acquirendis potius, quam jactandas intentæ, sive, ut ajunt, de perficiendo statu, et augendis viribus securitatis suæ causæ solicitæ, quidquam derelinquere velle minime præsumuntur; ex qua tamen præsumta derelictione præscriptionis vim quidam auctores unice derivant. Jus gentium positivum tacitis pactis constitutum eo minus locum habet in ista re, quod constat, Princeps allegari contra se præscriptionem haud pati; (2) ipsosque formam et requisita præscriptionis, quæ suos inter cives ex Principis lege valeat, determinare. Justinianus Imperator sibi cordi fuisse ait, actiones ad res piorum locorum et ecclesiarum vindicandas nullis temporum metis circumscribi. (3) Ipsi

Principes sunt, qui certum titulum, determinata annorum spatia, eaque admodum varia determinant, ut nunc non admittatur præscriptio nisi 40. an. nunc 60. nunc 100. Iidem, quid præscriptioni, obnoxium sit, quid non item, quando currat, quando dormiat præscriptio, quando restitutio in integrum contra præscriptionem admittenda sit, determinant; ut adeo præscriptio, quæ naturali vel gentium jure proveniret, omnino informis ac indigesta foret. Sed dissimnlanda non sunt adversariorum argumenta.

(*a*) Passim a viris doctis juris naturalis ac gentium esse præscriptio censetur. R. 1. Sæpe juri naturali tribuuntur ea, quæ æquitatem præ se ferunt, et ob id legibus positivis constituuntur, quin ab ipsa natura vim habeant. Veteres quidem ICti nomina juris naturalis ac gentium sæpe miscuerunt; quorum notiones hodie segregantur, ac figuntur; cum utrique juri fines proprii accuratiore methodo sint constituti. Omnis lex quedam modo derivatur ex naturali lege; sed quæ ita derivatur per modum determinationis, ea non ex naturali, sed positiva lege vim obligandi habet. (4) 2. Si apud plerasque gentes viget præscriptio, non idcirco ipsas inter se gentes obligat, sed eos tantum, qui hisce legibus subjecti sunt. Ceterum legibus XII. tabularum peregrini quidquam usucapere non poterant, sed perpetua adversus eos actio erat. (5)

(*b*) Præscriptionem inter gentes jure divino approbatam putant, quando eandem Jephte Am-

monitis objecit; quæ res breviter narranda est. Cum in promissam terram ascenderet Israel, *Misit nuncios ad Sehon Regem Amorrhæorum*, dicens: *obsecro, ut transire mihi liceat per terram tuam -- qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obviam -- pugnavitque contra eum; a quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque ad Jeboc et filios Ammon.* (6) Porro Rex Sehon contra Moabitas ante pugnarat, terramque eorum occuparat, (7) quam deinde vel cujus partem Israelitæ una cum avita Sehonis provincia seu Amorrhæa expugnarunt, ac trecentis annis tenuerunt; cum dein Rex Ammonitarum, quem graves auctores simul Moabitarum Regem faciunt, a Jephte terram illam repeteret; Jephte respondit: *Dominus Deus Israel subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel: et tu nunc vis possipere terram ejus? -- quæ Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem.* (8) Atque ita ad jus belli provocat. Addit dein: *quare tanto tempore* (300. annorum) *nihil super hac repetitione tentastis.* (9) Quæ verba non tam ad præscriptionem, quam præsumtionem referenda sunt, ut sensus sit, ex ipso trecentorum annorum silentio desumi, quod Ammonitæ in illam terram nihil juris habuerint; præsumendum enim non esse, quod nec primæ occupationi, nec tot annorum possessioni unquam contradixissent, siquid juris sibi competere putassent in terram Ammorhæis ereptam.

(c) Naturæ lex, inquiunt, uti privatorum, sic publicorum dominiorum firmitatem, secu-

ritatem, ac certitudinem exigit; quæ demum sola præscriptione obtineri potest. R. Medium illud, quo certitudo publicorum dominiorum acquiritur, in præscriptione consistere non potest, cum ea nihil sit, nisi creatura civilis ac positivi juris. Quapropter de alio circumspiciendum est.

(1) §. *CXXVI.*

(2) *Ferdinand. Vasquius L. II C. LI. n.* 37.

(3) *l.* 23. *C. de SS. Ecclesiis.*

(4) *S. Thomas* 1. 2. *q.* 95. *art.* 2.

(5) Atque hic est sensus legis XII. tab. adversus hostem æterna auctoritas esto. Hostis enim apud antiquos dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. *Tullius L. I. offic.*

(6) *Numer,* XXI. 21.

(7) *Ibid.* 26. 29.

(8) *Judic. XI.* 23. 24.

(9) *Ibid. v.* 26.

§. CCLXXXVII.

Dubium non est, quin divina sapientia de remedio providerit, quo jura summorum Principum firmentur, regnorum eversio ac populorum turbatio evitetur, ac siquod in prima regni acquisitione vitium irrepserit, id progressu quodam temporis sanetur. Carneades legatus Atheniensium Romæ de justitia disputans fidenter asserebat: *Omnibus populis, qui florerent imperio, et Romanis quoque ipsis qui totius orbis potirentur, si justi velint*

esse, hoc est, si aliena restituant, ad casas esse redeundum, et in egestate ac miseriis jacendum, (1) Quapropter inquirenda est ratio, qua juribus imperantium ac tranquillitati Imperiorum consulatur. Omnium populorum, etsi aberrantium a vera religione cultuque unius Dei, consensione, multoque etiam magis sacrarum literarum exemplis ac testimoniis constat, universa terræ regna singulari æque ac sapientissimæ dispositioni Dei subesse qui eadem et constituit, et transfert, et subvertit. Unde et Iephte Ammonitarum regi, qui falsum Deum Chamos adorabat, ad dispositionem divinam recurrens *Dominus Deus Israel*, ajebat, *subvertit Amorrhaeum, pugnante contra illum populo suo Israel; et tu nunc vis possidere terram ejus; nonne ea, quae possidet Chamos Deus tuus: tibi jure debentur? quae autem dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possesionem* (2) Porro divinæ hujus ordinationis ac dispensationis signum sat certum, quodque in oculos ac mentes hominum incurrit, censeri debet ex parte unius Principis longæva, quieta et præsentanea possessio ac pacifica populorum subjectio, ex parte vero alterius defectus contrariæ probationis, qua vitium arreptæ possessionis osten-

deretur. (3) In dubio quidem sufficit vulgata, et naturali æquitate nixa regula *melior est conditio possidentis.* Atque ita quidem medium istuc tuendæ securitatis in præsumtione potius, quam præscriptione consistit, præsertim cum mala fides etiam præscriptioni obsit, neque ordinario tempore præscribi possint res vitiosæ, quales sunt furtivæ, vi occupatæ, contra legem Iuliam repetundurum acceptae.

(1) *Apud Lactantium divin. Instin. L. V. C.* 17.

(2) *Jud. XI.* 23. 24.

(3) *Zech. de Jur.Rer.Eccl.Sect.IV.tit. XXII.*§.602.

CAPUT IV.

JURA ET OFFICIA HYPOTHETICA GENTIUM ORTA EX PACTIS ET FŒDERIBUS.

ARGUMENTUM

§ *CCLXXXVIII. Pacti et fæderis notio. CCLXXXIX. Jus paciscendi. CCXC. consensus. CCXCI. materia. CCXCII. varietas pactorum et fæderum, CCXCIII. fides eorundem. CCXIV, cautiones.*

§. CCLXXXVIII.

Pacti nomine in Jure gentium venit conventio publica, hoc est, a summis potestatibus, sive gentibus qua talibus inita boni publici causa. Pactum, quod de præstatione non transitoria, sed in perpetuum, vel ad longius tempus fit, ap-

pellatur *faedus*. Jus ineundi pacta et fœdera absolutum est et connatum: id vero quod ex pacto et fœdere provenit, hypotheticum. Igitur inprimis generalia de pactorum vi et valore principia huc transferenda sunt, quæ circa consensum paciscentium, jus paciscendi et materiam pacti ac fœderis versantur.

§. CCLXXXIX.

Jus paciscendi æque moralibus personis ac physicis attributum est a natura Etsi enim quævis civitas, societas censeatur perfecta, sibique ad finem obtinendum sufficiens, nempe ob jura immanentia, ac summum imperium; tamen ob externa præsertim adjuncta, altera alterius auxilio ad conservationem sui, perfectionemque eget, de quo obtinendo, interest cujusvis ut certa reddatur ope pactorum fœderumque. Hoc igitur jus sequentibus potissimum conclusionibus continetur:

(*a*) Ex notione pacti publici ac fœderis jus ea ineundi summis Imperantibus duntaxat competit; subditi enim de bono et jure publico qua tali disponere haud possunt, nec jus disponendi, quod majestaticum est, citra crimen læsæ majestatis sibi arrogare. Fœdera commerciorum, quæ a subditis aliquando ortum ducunt, vel tacitam approbationem Imperantis habent, vel privatis actionibus accensentur, haud secus, ac si socius unius gentis cum extero sive socio alte-

rius gentis ineat contractum qui non ex jure gentium, sed jure naturæ privato, aut ex jure speciali loci, ubi contractus fit, aut denique ex arbitraria conventione legem accipit.

(*b*) Qui regno pulsus est Imperans non continuo amissa possessione regni, jus imperii ac majestatem, proindeque nec jus fœderum amittit, valideque obligare se aliis gentibus, sibique alias gentes potest. Alius est casus de rege minorenni, quando per leges fundamentales certa ætas administrationi imperii definita est. Conventio enim ante illam ætatem a rege inita non valet.

(*c*) Pacta cum usurpatore imperii, penes quem administratio est sine jure regni, relate ad populum, qui cum eo contrahit necessitate salutis publicæ, valida sunt, non item relate ad legitimum regem vel successorem, nisi qua parte dein rata habeantur.

(*d*) Jus paciscendi ex natura profluit, et commune est omnium, quibuscum naturæ communio est; proinde nec hostes, nec infideles, et alieni a vera religione ab usu et communione ejus juris excluduntur. Quia vero jus a recto usu juris et facultas moralis agendi ab honestate actionis differt; (1) hinc magnopere cavendum, ne ob incertum idque caducum ac temporale bonum, certum sacrosanctæ religioni corrumpendæ, multorumque subditorum sempiternæ saluti periculum creetur. (2) Ob hanc causam segreganda sunt diversa fædera. 1. Quæ navigationis, aut commercii causa ineuntur cum infidelibus: 2. quæ contra alium infidelem bello coercendum fiunt: (3) 3. aut contra alium fide-

lem, veræque religioni addictum; quo posteriore casu quivis Imperans, siquod subditos habet alienos a vera fide, utique ad bellandum adhibere potest. Denique non modo justitia causæ, sed etiam necessitatis defensionis expendenda est.

(1) §. *XIII.* (*f*)

(2) Cave, *inquit Deus ad Moysen Exod.* XXXIV. 12. ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam. *v.* 15. ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum. *III. Reg. XI.* 2. De gentibus, super quibus dixit dominus filiis Israel: non ingrediemini ad eas: neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos earum etc.

(3) Abram inierat fœdus cum Escol et Aner infidelibus. *Gen. XIV.* 13 David in prælio adesse Philistæis volebat contra Israel. *I. Reg. XXIX.* 2. *seq.* Machabæi quoque cum Laconibus et Romanis pepigerunt amicitiam. *I. Mach. XIV.* 18. 24.

§. CCXC.

Libertas gentium in paciscendo nullis formulis aut subtilitatibus legum positivarum, vel differentiis inter pacta nuda et vestita est alligata. Quapropter solo consensu libero, eoque satis declarato opus est. De quo adnotanda veniunt nonnulla:

(*a*) A consensu, adeoque et a pacto differunt, 1. *nuda assertio* de præsenti voluntate quidquam promittendi aut præstandi, quacum conjuncta est reservatio libertatis animum mutandi, 2. *pollicitatio*, seu promissio nondum acceptata, 3. *tractatus*, et *negotiationes pactitiæ*.

(*b*) De errore ac dolo, quatenus consensui obsunt, ex principiis juris naturæ privati judicandum est. (1) In dubio regula est: *error nocet erranti.*

(*c*) De nullitate pactorum, quæ vi injusta extorquentur, multo cautius definiendum est in jure gentium, quam privato; quia per ipsam gentium et negotiorum naturam discrimen inducitur. Nam ut actus metu extortus censeatur, requiritur 1. ut moraliter certum sit, eum, qui metum incussit, non habuisse jus id faciendi 2. Ut sit metus cadens in virum constantem, et cum proportione in gentem, cujus vires expendendæ sunt. 3. Ut promissum metu initum, cessante metu non sit ratihabitum vel per verba expressa vel per facta consensum subsequentem inferentia. Si jam a gentibus ineuntur pacta pro evitando aut finiendo bello, sæpe unum, sæpe plura ex hisce deficiunt, quo minus prætextu metus inita pacta violari queant. Dein pacis fœdera sunt pacta publica, quæ si minus justitiam commutativam, certe legalem inferunt, qua obligatur tota respublica, adeoque cum subditis ipse Princeps. Alias turbaretur socialitas et tranquillitas humani generis in perpetuum, nisi per pacta ejusmodi finiretur bellum (2) Accedit, quod in dubio standum sit pro valore actus, et melior sit conditio possidentis; præsertim quando innovari sine gravissimo ejus incommodo nihil potest.

(1) §. *LVI.* (*e*) (*f*) (*g*)

(2) *Zech. de Jur Rer. Eccl. Sect. IV.* §. 241. Alii aliter ex principiis juris privati statuunt. At enim intelligi non potest, quomodo in eo, qui metum infert, una consistant et jus ex promisso vi extorto, et

obligatio adstinendi a læsione, omnique gravamine; cum ipsum jus, siquod oritur, promittentis gravamen sit. Neque ulla ratione in eo, qui metum patitur, una consistet et obligatio adimplendi promissum et jus perfectum, promissarium cogendi, ne implementum promissionis exigat. *Conf.* §. *LVIII.*

§. CCXCI.

Materia pactorum ac fœderum nec turpis esse debet, neque supra vires gentis paciscentis; secus obligatio moraliter aut physice impossibilis, ac proinde nulla est.

(*a*) Non valet igitur pactum injuste opprimendi tertiam gentem: nec quod præcedenti alterius gentis pacto, et juri quæsito derogat.

(*b*) Quia tamen in gentes quoque cadunt actus benefici, eæque suo renunciare juri possunt; idcirco inæqualitas pactorum vi et valori eorundem non obest. Ea inæqualitas facit unam partem paciscentem præ altera digniorem, vel in pacto potiorem 1. *quoad præstationem*, si gens potentior imbecilliori auxilium promittit, imbecilliore nihil vel minus promittente; 2. *quoad honorem et dignitatem*, si una gens alterius majestatem cum veneratione conservaturam se promittit, et adjuturam, ut ea salva sit. 3. *quoad potestatem et jura*, siquam imminutionem vel limitationem imperii in pacto ut fœdere admittit.

(*c*) Si formula fœderis inæqualis ea sit, ut alter fœderatorum injussu vel absque consensu alterius bellum gerere non possit; ea ad bellum *defensivum* non pertinet; turpe etenim est, et juri conservationis propriæ repugnans, juri defensionis suæ renunciare; imo ad inferendas inju-

rias istiusmodi promissum alliceret, perinde ut pactio non agendi de dolo.

§. CCXCII.

Partitio fœderum non tam explicanda, quam indicanda est, cum ex ipsa eorum diversa denominatione, quid juris contineant, pariantve, haud ægre concludi possit.

(*a*) Fœdera *generalia* seu *simplicia* sunt, quæ id constituunt, quod a jure constitutum jam est naturali. Hæc si negativa sunt *de non lædendo*, quasi diffidentiam gentis erga gentem et speciem infamiæ præ se ferunt, (1) si *affirmativa* de officiis humanitatis exhibendis, eam vim habent, ut imperfecta juris naturalis obligatio transeat in perfectam, præsertim siquod officium in formula determinetur e. g. ut utrinque sit jus hospitii, quatenus istuc jure naturali debitum est. His generalibus respondent ex opposita parte fœdera *specialia*, quæ singularem inter gentes præstationem continent, ceu de delinquentibus mutuo extradendis de vectigali non solvendo pro mercibus vel non ultra certam quantitatem, de arce in confinio alterius populi non erigenda.

(*b*) Alia sunt *fœdera pacis*, quæ societatem non bellicam continent, ceu fœdera commerciorum: alia *belli*, eaque offensiva, defensiva, mixta. In dubio censetur *defensiva*; quia naturali civitatum fini; nempe securitati, magis congruunt. Universe fœdera belli *determinata* sunt aut *indeterminata*; uti

definitur modus præstandi auxilia, aut gens, contra quam id præstari debet; aut contra.

(c) Durationem fœderum respicit divisio in perpetua, et temporaria: item in *realia*, quæ ab Imperante qua tali, id est, nomine et intuitu civitatis fiunt; et *personalia*, quæ ad personam Imperantis referuntur. Cujusmodi censeri debeat, ex tenore formulæ, ex fine et materia fœderis colligendum est. Aliæ paetorum et fœderum divisiones ex jure naturali privato petendæ sunt.

(1) Hinc pudenda dicuntur istiusmodi fœdera, auctore Pufendorfio, qui *L. VIII. C. IX.* §. 2. *de I. N. et G* ita scribit: „ Pudere propemodum debeat homi„ nes cultos pactum inire, cujus capita nihil aliud „ contineant, quam ne simpliciter ac directe jus na„ turæ violetur; quasi citra illud pactum non satis „ quis officii sit memor futurus. *Conf. l.* 5o. *D. de* „ *Pactis*.

§. CCXCIII.

Fides pactorum publicorum ac fœderum sancta est et inviolabilis. *Sanctum et inviolabile* in hac disciplina dicimus, quod, ut ab omni violatione immune sit communis gentium salus postulat. Hoc modo salus gentium fidem pactorum ac fœderum postulat; cum ea non fiant, nisi de rebus magni momenti, nec violentur sine gravissimis incommodis. Enimvero in communi imperio aut Imperante, a quo pacta ac fœdera dimanant, jura et officia civium collecta intelliguntur; non

possunt igitur violari fœdera, quin jura plurimorum hominum simul eodemque tempore violentur: neque gens in servanda fide deesse potest officio suo, quin plurimi cives simul eodemqne tempore illi deesse, ac veluti confertam injuriam irrogare censeantur. A fœderibus, fœderumque fide dictos putant *feciales*, quasi præfectos fidei publicæ apud Romanos, quorum interventu et auctoritate publicorum fœderum fides constituebatur. Applicatio hujus theoriæ in iis maxime sita est, quæ sequuntur.

(*a*) Uti jus paciscendi, ita fides pactorum ad omnes pertinet, quibuscum communio est naturæ intelligentis, ac juris naturalis; ex quo etiam illud jus, et fides dimanant: igitur etiam hostibus servanda est; (1) qua in re perfidia a dolo bono, ac stratagemate in bellis permisso omnino segregari debet. Idem referri debet ad eos, qui alieni sunt a patria, religione etc.

(*b*) In statu naturali pretia rerum maxime a judicio et dispositione contrahentium pendere dicuntur; unde non apparet, quo jure a data fide resilire gens possit ob exceptionem enormis læsionis, nisi res ipsa in pactum deducta in se dolum habeat.

(*c*) Fides liberanda est existente *casu fœderis*, qui nihil est aliud, quam concursus circumstantiarum seu conditionum, sub quibus pactio, præsertim in fœderibus belli obligat; at-

quæ hoc modo obligatio usque ad existentem casum fœderis suspensa manet, quin alterutra pars ante ejus existentiam resilire possit.

(*d*) Uti singulorum, ita et universorum seu gentium pactis vi naturæ insunt conditiones. 1. Si res non penitus statum suum mutet: 2. si moraliter et physice possibilis sit: 3. ut fœdus posterius intelligatur salvo jure prioris fœderis initum.

(1) *Celebre exemplum præbuit Attilius Regulus, de quo fit mentio l. postliminii 5. §. 3. D. de Captivis; item a Tullio L. I. officior.*

§. CCXCIV.

Accessoriæ pactiones gentium censentur, quæ ad firmandas earum principales conventiones fiunt, suntque reipsa *cautiones*, eæque non unius, generis, ceu

(*a*) *Juramentum*, quo usu gentium antiquissimarum pacta obsignari solent. Putant formulam juramenti religioni cujusque gentis accommodari posse; ac Judæorum ac Turcarum juramenta admittenda esse passim traditur, et usu observatur; cum jurare soleant per Deum verum. Gravior est difficultas de juramentis per Deos falsos, in qua enodanda dudum S. Augustinus desudavit. (1)

(*b*) Ob studium cujusque gentis conservandi existimationem et famam, vim habere censentur *asseverationes sub fide regia*, *sub fide Principis*, *per majestatem regni.*

(*c*) Nec inter gentes incognita est *fidejussio*, qua gens tertia promitit, a se præstitum iri

id, quod gens altera ex pacto debet, nisi id ipsa præstiterit; nec etiam repugnat, quo minus gens tertia alterius obligationem, ut debitrix principalis, vel cum altera gente obligationem in solidum recipiat. Priori modo fit *expromittens*, posteriore *correa debendi.*

(*d*) Peculiaris cautio inter gentes est *guarantia*, seu conventio publica, qua gens genti in securitatem pacti promittit auxilium, siquo eget, contra eum, qui pactum violat.

(*e*) *Pignoratitia* etiam cautio locum habet, ex jure constituentis pignus, et terminis conventionis æstimanda. Ejus notionem capere licet ex oppignorationibus, quæ olim inter Principes Germaniæ invaluerant e. g. Nobilis nummis abundans Principi subministrat magnam pecuniæ summam, et quidem irrevocabiliter ex parte creditoris, ita, ut creditor non possit repetere summam capitalem, nisi debitor Princeps sponte eam velit reddere. A Principe autem debitore vicissim creditor oppidum cum omnibus juribus, fructibus et emolumentis in pignus accipit, eo pacto, ut creditor pignore hoc, quin fructus in sortem imputet, utatur, et fruatur tamdiu, donec ab oppignorante debitore pecunia reddatur. De justitia hujus contractus inter viros Principes ejusdem regni non levis est quæstio, minor futura inter gentes independentes, quæ plus arbitrii habent in æstimandis rerum pretiis et contractuum æqualitate.

(*d*) Denique cautionis realis et corporalis inter gentes vicem habet *obstagium*, sive pactum, quo cives unius gentis alteri traduntur in securitatem servandæ fidei; qui quidem ci-

ves ita traditi *obsides* nuncupantur. Finis igitur obstagii est securitas fidei: ei fini respondet jus detinendi et custodiendi obsidem, atque hujus ipsius obligatio non aufugiendi, sive sua sponte obstagio se obtulerit, sive a suo Imperante traditus sit. Nec transfugam gens sua recipere posset absque violatione datæ fidei. Censetur autem libertas oppignorata, non vita obsidis pro casu, quo fides frangeretur; quapropter obsides nequeunt ad mortem condemnari, nisi ipsi delicto suo frangendæ fidei causam dederint.

(1) *Epist.* 154. *ubi ita inquit*: „ qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, et utitur „ non ad malam rem, sed ad licitam et bonam, non „ peccato ejus se sociat, quo per dæmonia juravit, sed „ bono pacto ejus, quo fidem servavit. - - Alia, quæstio est, utrum non peccat, qui per falsos Deos sibi jurari fecit; quia ille, qui ei jurat, Deos falsos „ colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, „ quæ ipse commemorasti de Laban et *Abimelech, si tamen Abimelech*, per Deos suos juravit, sicut Laban per „ Deum Jacob. Hæc ut dixi, alia quæstio est, quæ me „ merito fortassis moveret, nisi illa exempla occurrissent de Isaac et Jacob, et siqua alia possunt inveniri „

CAPUT V.

JURA BELLI GENTIUM PROPRII.

ARGUMENTUM.

§. *CCXCV. Notio belli publici CCXCVI. eeu extremi remedii. CCXCVII. Jus belli impugnatum: CCXCVIII. Gentibus assertum. CCXCIX. Quæ justa belli causa non sit. CCC. Usus juris belli. CCCI. Modus ac forma belli. CCCII. Socii, auxiliatores belli, Neutrales.*

§. CCXCV.

Bellum Ciceroni est certatio per vim, Grotio status certantium per vim, qua

tales sunt; (1) quæ notio etiam privatum bellum, injustam aggressionem, cruentam defensionem, imo et latrocinia comprehendit; sed od id non continuo rejicienda est; nam priora sunt privata, quam publica negotia et communem cum his naturam habent; et quia de privata æque ac publica violentia, qua quis jus suum persequitur, quæri solet, sitne aliqua justa violentia, seu justum bellum; necessario distingui debet id, quod quæritur, ab eo, de quo quæritur. De privato actum est supra. (2) Publicum, seu gentium proprium bellum vocatur illud, quod geritur inter gentes, sive auctoribus iis, qui summum imperium in civitate tenent. Porro civitates potissimum securitatis causa constitutæ sunt, ut ea ob singulorum imbecillitatem conjunctis viribus universorum obtineatur; qnapropter dubium non est, quin jus belli in Imperantem translatum, eidemque privative per se competat. Accedit, quod subditi nec inter se mediis violentis, nec adversus Imperantem uti possint. (3) Inferes:

(*a*) Bellnm publicum non est, si cives inter se, aut cum extraneis, non consultis Imperantibus vi utantur. Imperans subditos rebelles et contumaces non jure belli, sed jure im-

perii etiam vi adhibita in officio continent, iisque pœnam proprie talem irrogat.

(*b*) Subditi unius civitatis ab extero Imperante nequeunt bello peti. Si enim ab his injuria affectus est, ejus reparationem ac satisfactionem ab ipsorum Imperante exigat oportet; quam si iste neget, injuria ipsius propria fit, et bello locum dat. Quis coget, inquies, Principem exterum, ut Imperantem adeat, non ipsos lædentes bello opprimat? Respondeo, violenta defensio tum demum a natura concessa est, quando seniora remedia non suppetunt. At lenius certe remedium est, satisfactionem poscere a Principe, quam ad arma mox prosilire.

(*c*) Si subditis et inferioribus magistratibus bello impetitis spatium non relinquitur Imperantem consulendi, jure defensionis violentæ utuntur, et ex tacito ac generali ejus consensu bellum defensivum gerunt; quod proin *publicum* censeri potest.

(1) *De I. B. ac P. L. I. C. I.* §. 2. *Conf. supra* §. *XV.* (*f.*)

(2) *Supra* §. *C. et CI.* De privatis bellis et contentionibus justis et injustis intelligenda sunt verba S. Jacobi *C. IV.* 1. 2. „ Unde bella et lites in vobis? - - litigatis, et belligeratis, et non habetis. "

(3) §. *CCXIII. CCXV. et CCXL.*

§. CCXCVI.

Cruenta defensio *extremum* salutis expediendæ remedium censetur in jure privato, quando nempe mitioribus viis jus nostrum perfectum tueri non possu-

mus. (1) Id multo magis ad bella publica pertinet tot calamitatibus plena, a quibus non potest non abhorrere natura. Cogitanti igitur de jure ac justitia belli non perfunctorie expendendæ sunt miserabiles strages non tam hominum singulorum sed turmarum, legionum, exercituum; humanorum corporum mutilatio, dilaniatio, conculcatio; direptiones bonorum, eversiones urbium, vastationes agrorum; fulminea tormentorum vis bellatorum ferocia ac licentia, pavor et consternatio hominum et animalium, orbitas parentum ac liberorum, lamenta senum, terror, desperatio, fuga, inopia, fames, pestilentia, quæque sunt generis istius crudelissimæ plagæ cælitus immissæ ad castiganda hominum peccata; quando iratum Numen ultori angelo potestatem dat, ut *sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant*, (homines) *et datus est ei gladius magnus.* (2) Belli calamitates experti Iudas Machabæus, et qui cum ipso erant, etsi victores, purgato templo post mortem Antiochi *rogabant Dominum prostrati in terram ne amplius talibus malis inciderent; sed et siquando peccassent, ut ab ipso mitius corrigerentur, et non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur.* (3) Ex ac consideratione concludes:

(*a*) Ad extrema remedia decurrendum non est, quamdiu leniora præsto sunt, cujusmodi censentur amicabilis compositio, colloquium, transactio, arbitrium, sors, represaliæ.

(*b*) Antequam vi bellica extorqueatur reparatio juris læsi, ea a gente, quæ injuriam intulit, verbis ac minis petenda est; qui est scopus clarigationis et denunciationis bellicæ. Clarigatio dicitur *rerum vel cujuscunqne alterius juris clarâ voce facta repetitio.* Contra *denunciatio* belli est, qua gens alteri genti voluntatem declarat, jus suum vi armata persequendi. Ab his differt publicatio belli.

(*c*) Pro leniore remedio, quo controversiæ gentium expediri possunt, multi habent duellum earum consensu decretum; aliter sentiunt non pauci. (4)

(*d*) Quia mitius victoriæ genus, ipsique victo optabilius est, ingenio, quam violentia superari; idcirco licita esse stratagemata, et vi cruentæ etiam præferenda non dubitant. Est autem *stratagema* simulatio vel dissimulatio ad hostem circumveniendum adhibita; ut fit per fictionem fugæ, certæve positionis, per insolitas vestes, vela peregrina, missos exploratores, qui apud hostem consilia, vires et statum illius explorent: *Dominus noster*, inquit S. Augustinus, (5) *jubet ad Jesum Nave, ut constituat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus. - - Cum justum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest.* Ab hoc genere plane differt perjurium, perfidia, seu violatio pactorum, et solicitatio subdi-

torum hostilium ad proditionem, rebellionem, et deditionem. Quomodo enim impellere et solicitare fas est ad id, quod ei facere non licet? Qui alteri peccandi causam dat, peccat et ipse. Perfidia autem sponte oblata uti quis potest, haud secus, ac transfugas recipere. Posita etiam justa bellandi causa deliberandum est, expediatne genti ancipitem belli fortunam cum tot calamitatibus conjunctam experiri, an potius minora mala patienter ferenda sint; non enim, quæ jure, eadem et belli exitu necessario potior est gens, uti nec victoria argumentum justitiæ est. Sæpe enim arcanis divinæ sapientiæ consiliis in hac terra contingit, ut de innocentia ac probitate triumphum ferat iniquitas; cum Providentia Numinis ad decretoriam usque diem pertineat, qua unicuique reddetur secundum opera sua. Hinc alias belli causas in hac disciplina vocant *justificas*, quæ ad jus, alias *suasorias*, quæ ad prudentiam et utilitatem gentia referuntur.

(*e*) Cessat jus belli, quam primum altera gens satisfacere velit, aut æquas pacis conditiones offerat; quamquam titulo expensarum bellicarum, damni dati et securitatis in posterum confirmandæ, longe efficacior satisfactio post, quam ante bellum motum possit exigi.

(*f*) Cum imperfecta officia ne a singulis quidem in statu primigenio extorqueri possint; (6) multo id minus natura gentibus concessisse existimanda est, quæ jure belli populis tam formidando gaudent.

(*g*) Spectata atrocitate remediorum bellicorum, quæ maxime conscientiam attingunt, et

spectata præterea obligatione præferendi remedia leniora acerbioribus, denique spectata etiam subjectione Principum Christianorum erga S. Matrem Ecclesiam de casu capituli *novit ille*. 13. de Judiciis; ita definiendum est, ut æque humanitatis ac pietatis plena fuerit denunciatio evangelica facta apud S. Pontificem a Rege Angliæ, quam plena sapientiæ responsio data ab Innocentio P. III.

(1) §. *C.*

(2) *Apoc. VI. 4.*

(3) *II. Mach. X. 4.*

(4) *L. B. de Martini Posit. de Jure Gent.* §. *DCCXII. et tribus sequentibus.*

(5) *Quæstion. in Josue. quæst. 10. relatus in can. Dominus. 2. XXIII. q. 2.*

(6) §. *XVII.*

§. CCXCVII.

Quando de jure belli, anne gentibus competat, quæstio movetur, in primis jus ipsum, seu facultas moralis segreganda est a recto usu juris. Si enim jus bellandi deficit, ipsum bellum, quod geritur, læsio est juris perfecti, cum obligatione conjuncta resarciendi damna belli; quod non item fit, cum quis jure suo non recte; ceu ex odio utitur. Ad rectum usum juris maxime pertinet *modus et forma*, qua geritur bellum, et *intentio*, qua suscipitur. *Quid culpatur in bello*? inquit S. Augustinus (1) -- *nocendi cupiditas*,

ulsciscendi crudelitas impacatus atque implacabilis animus - - hac sunt que in bellis jure culpantur. Ad intentionem quoque spectat, quod idem S. Doctor ad Bonifacium Comitem scripsit: *Non pax quaeritur ut bellum excitetur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos quos expugnas, ad pacis utilitatis bellando perducas.* (2) Ad jus ipsum spectat, 1. ne quis bellum moveat, cui movendi facnltas non est; at nemini, præterquam summo Imperanti ea facultas competit. 2. Cum jus belli ad jura necessitatis pertineat, oportet, vera necessitas, proindeque justa causa ad bellum sufficiens præsto sit, cui satisfieri, nisi per bellum, non possit; de hac proxime agemus. Nunc qui ipsum belli Jus impugnarunt, enumerandi sunt.

(*a*) Manichæi jure naturali æqne ac divino vetitum omne bellum asserebant, Moysen, Josue, ac Davidem de gestis bellis reprehendere haud veriti. Hos bello literario expngnavit S. Augustinus. (3)

(*b*) Anabaptistæ bellum natura, ac veteri lege divina Judæis concessum fuisse, non negabant; at idem christianæ legi, quæ charitatis, ac mansnetudinis lex est, repugnare docebant; contra hos amplum argumentorum agmen eduxit Grotius, (4) et catholici Scriptores plurimi de controversiis fidei disputantes. (5)

(c) Lutherus bella Turcis illata damnavit dicens: *præliari adversus Turcas, est repugnare Deo, visitanti iniquitates nostras per illos.* (6) Constat ex SS. Literis, fere in pœnam scelerum non modo et bella, sed alias etiam calamitates a Deo imitti. Hæc ergo, si valeret ratio, nihil remedii vel defensionis contra hostes, pestem, morbos etc. admittere uspiam liceret.

(1) *c. quid culpatur.* 4. *XXIII. q.* 1.

(2) *Epist.* 207.

(3) *L.* 22. *contra Faustum c.* 74. 75. *ubi longe aliter exhibentur ea, quæ a Gratiano cit. c.* 4. *versiculo: unde neque Joannes, prolata sunt. Sic autem habet S. Doctor:* ,, Alioquin Joannes cum ad eum baptizati milites venirent, dicentes, et quid nos faciemus? responderet eis, arma abjicite, militiam istam deferite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat, eos cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, et non ultores injuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: neminem concusseritis, nulli calumniam feceretis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Sed quia Manichæi Joannem aperte blasphemare consueverunt ipsum dominum Jesum Christum audiant hoc stipendium jubentem reddi Cæsari, quod Joannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo, quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Merito et illius centurionis dicentis: et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: vade, et vadit; et alii: veni, et venit; et servo meo: fac hoc, et facit, fidem laudavit, non illius militiæ desertionem imperavit."

(4) *De I. B. ac P. L. I. C. II.*

(5) *Bellarmin. Tom. I. controv. L. III. C. XIV. et binis sequentibus. Becanus in Manual. controv. L. IV. C,* 4.

(6) *Prop.* 34. *inter damnatas a Leone P. X.*

§. CCXCVIII.

Jus belli gentibus concessum esse a natura, in hunc modum videtur deduci posse. Uti personis physicis, sic et moralibus attributa sunt jura connata et absoluta æqualitatis, libertatis, conservationis et perfectionis, tum accedente hominum facto jura hypothetica ex dominio rerum, et pactis orta; isthæc jura omnia, spectata hominum corruptione et mutabilitate plane inania forent, et ludibrio obnoxia, nisi adjunctum haberent *jus securitatis*, vi cujus homo pati non tenetur læsionem suorum jurium. Qui pati non tenetur læsionem jurium suorum, is, *si laesa jam sunt*, exigere potest indemnitatem, seu reparationem damni, et satisfactionem pro injuria illata: *si laesa nondum sunt*, id tamen in præsenti agitur ut lædantur, vel proxime lædi possint, quivis jus habet defensionis contra læsionem præsentem, vel præcautionis contra imminentem. Igitur cum juribus absolutis et hypotheticis gentium conjunctum est jus securitatis; cum jure securitatis jus indemnitatis, defensionis et præcautionis; si indemnitas, et defensio ac præcautio mediis lenioribus obtineri nequit, necessitas dat jus violentiæ seu belli, ne jura hæc omnia

gentibus a natura concessa aliorum hominum malitia, stupiditate, mutabilitate eludantur et conculcentur. Enimvero finis civitatum primarius est securitas, proindeque indemnitas, defensio, præcautio conjunctis sociorum viribus conservanda; et quemadmodum ob conjuncta civium jura gravior est injura gentibus, quam singulis hominibus illata; sic ob conjunctas tum vires, tum jura majus et efficacius censeri debet gentium jus ad injuriam reparandam, repellendam, avertendam seu præcavendam; hanc securitatem patresfamilias suis uxoribus, liberis et famulis, et Imperantes patribusfamilias præstare debent. Si ergo nulla benignior securitatis conservandæ via suppetit: jus belli præsto est; de quo ex dictis deductiones dimanant hujusmodi:

(*a*) Bellum justum aut reparativum est, sive persecutivum juris læsi: aut defensivum, aut denique assecurativum. Exemplum belli *reparativi* est, quo a Davide vindicabatur injuria legatis suis illata; (1) aut quo rex Joram indixit bellum regi Moab; nolenti solvere, quod ex antiquo fœdere debebat; (2) *defensivum* erat id, quo suppetias ferentes rebellibus percussit David. (3) *Assecuratorium* foret, quod *grassante armis hoste impio* Christiani Principes inito fœdere tenerentur suscipere; quemadmodum Grotius ait. (4)

(*b*) Quia omne justum bellum ad reparanda vel conservanda jura pertinet semper *defensivum* censeri potest. Est tamen, ac dicitur *offensivum*, quo vis publica primo infertur ad reparandam injuriam aut præcavendam: *defensivum*, quo præsens vis illata repellitur.

(*c*) Origo seu jus belli ex jure gentium naturali derivatur, et in numero jurium transeuntium civitati cuivis competentium haberi debet, contra ac Grotius existimavit, inter jus ac formam belli distinguens, et illud quidem juri naturæ; hanc juri gentium voluntario adscribens.(5) In jure quidem naturæ privàto jus violentæ defensionis ex jure securitatis deducitur. Similiter sentiendum est de jure belli publici; cum jus gentium voluntarium hodie pro exploso habeatur.

(*d*) *Causa* belli ab *occasione* et belli *initiis* segreganda est. Cum enim leniora remedia ante tentanda sint, quam ad arma procurratur; non continuo quævis occasio belli pro justa causa haberi potest. Initia vero non causa sed primi effectus belli sunt.

(1) *II. Reg. X.*

(2) *IV. Reg. III.* 5.

(3) *II. Reg. VIII.* 5.

(4) *De I. B. ac. P. L. II. C. XV.* §. 12.

(5) *ibid. L. I. C. II.* §. 4.

§. CCXCIX.

Jus tuendi securitatem propriam perfectum est, et cum jure belli conjunctum. Jus vero tuendi securitatem alienam est

imperfectum; nihilominus eam vim habet, ut succurrere, et assistere genti liceat, quæ ipsa non valet tueri jura sua, si et jure gaudet, eadem vi tuendi, et præ imbecillitate non possit. Utrumque hoc jus pertinet ad conservanda jura absoluta libertatis, æqualitatis etc. et hypothetica, non ad eadem perturbanda. Quodsi ergo nec propria gentis securitas, nec alterius gentis jure belli gaudentis, atque auxilium poscentis periclitatur, locum non habet jus belli, tanqnam remedium extremum et extreme odiosum. Unde inferes.

(*a*) Quamdiu per delicta, pravosque mores cujusdam gentis aliarum gentium securitas non adducitur in discrimen, jus belli ob ea delicta non competit; nullum igitur est bellum *punitorium*, quia pœna proprie talis requirit jurisdictionem in eum, qui punitur. Quæ est gens delictorum expers etiam publicorum? Quæ ergo securitas, pax, tranquillitas haberetur in terris, si gens delinquens ab aliis bello implicari posset? A pœna distingui debet vis hosti illata, ne imposterum animum nocendi habeat; id, quod ad securitatem gentis læsæ pertinet; neque a Grotio satis distinctum fuisse videtur. (1)

(*b*) Ex hoc argumento plerique omnes concludunt, ob sola peccata contra naturam admissa, vel ob solam infidelitatem, idolatriam gentibus inferri bellum haud posse. *Cum enim*, inquit Vasquius, *omne peccatum sit contra na-*

turam, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellum indicere; - - et pari ratione Christianis peccantibus eadem mala inferri possent; qui cum omni die, omni hora, omni denique temporis momento innumera peccata non secus, quam reliquæ gentes commitant, possent inter se perpetuo prœliari, quasi bellum jam indictum sibi esse pro comperto et notorio habere deberent, mutuæque rapinæ, cædes, incendia passim et impune fierent. (2) Siqua ergo gens desit officiis erga alios, bello impeti non potest, quamdiu id securitati aliarum gentium, vel extraneorum hominum non obest.

(*c*) De transitu armato gentis per territorium alterius non levis est disputatio, justamne, si negetur, bello causam præbeat; generatim usus rei alienæ, qui periculis et incommodis subjacet, jure tantum imperfecto exigi potest, extra casum urgentis necessitatis. Si certo constet, innoxium esse usum, minorem necessitatis gradum, ut vi extorqueatur, sufficere arbitror. (3)

(*d*) Gens, quæ vires suas gradum et potentiam justis mediis auget, nemini ob eam causam, quod jure utatur suo, facit injuriam, etsi dein potentia superior evadat aliis. Igitur nec solum incrementum extraneæ potentiæ, neque ratio æquilibri, seu conservandæ æqualitatis virium justa est causa inferendi belli, siquidem res theoriœ spectetur. Fieri enim potest, ut conservatio æquilibrii pactis inducta sit, vel ut præpotentia unius gentis argumentis et factis minime dubiis appareat *tremenda*, seu conjuncta cum læsione imminente, atque ad subigendas alias gentes non obscure tendens. Ceterum cavendum magnopere, ne loco invi-

diæ, æmulationis et odii obtendatur justus metus, et periculum securitatis turbandæ. Exemplum extat in sacris literis de Abimelecho rege Palæstinorum in Gerara, qui dixit ad Isaac: *Recede a nobis; quoniam potentior nobis factus es valde.* (4)

(*e*) Nihil autem evidentius cuiquam videri debet, quam inter justas belli causas referendam non esse cupiditatem dominandi, amplificationem imperii, prædandi ac ditescendi propositum. (5)

(*f*) Religio non armis quidem propaganda, sed tamen defendenda est; neque existimari potest, terras a gente infideli Christianis ereptas continuo ab eadem pleno jure teneri, præsertim cum solum armistitium, non pax cum tali gente inita est. Parum æquum judicium de expeditionibus cruciatis ferunt scriptores non pauci, quasi doctorem habuissent Lutherum, qui in libro ad nobilitatem Germaniæ c. 25. dicit: nullum esse pulcrius regimen usquam, quam apud Turcas, qui legibus alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quam apud Christianos, qui jure canonico et civili reguntur. In assertione articuli 34. ait: Pontificem et Pontificios esse multo pejores, et truculentiores Turcis, et stultum esse pugnare pro pejoribus Turcis contra meliores; et in epistola quadam contra duo mandata imperialia, *oro*, inquit, *cunctos pios Christianos, ne ullo modo sequamur vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas; quandoquidem Turca decies prudentior, probiorque est, quam sunt Principes nostri.* (6)

(1) *L. II. C. XX.* §. 40.

(2) *Illustr. controv. L. I C. XXIV. n. 4. conf. Molina de I. et I. tract. II. disp* 106. Peculiari Dei jussu et revelatione exscindenda erant gentes impiæ a Deo damnatœ. *Num. XXXIII.* 50.

(3) *Deut. II. 4. 5. et 26. ac seq. adde c. ult. XXII. q. 2.*

(4) *Gen. XXVI.* 16. Videatur locus integer, et imprimis puteus dictus: calumnia; alius itidem puteus dictus: inimicitia, denique v. 28. fœdus inter Abimelechum et Isaacum initum, quod stilo Pufendorfiano *pudendum* vocari debet: „ Sit juramentum inter nos, „ et ineamus fœdus, ut non faciat nobis quidquam ma„ li sicut et nos nihil tuorum attigimus. "

(5) *Exempla in S. codice extant de Nemroto Gen. X. 8. de Nabuchodonosore Judith I. 5. 7. seq. Ibid. II. 3. 5. 6. Ibid. III. 13. de quatuor regibus prædatoribus contra quinque. Gen. XIV. 1. de Amasia IV. Reg. XIV. 8.*

(6) *Bellarmin. T. I. controv. L. III. C.* 16.

§. CCC.

Expositis causis belli justis ac injustis adnectenda sunt corollaria non levis momenti, quæ in aliis quoque negotiis privatarum concertationum, aut in conflictu sacræ et profanæ potestatis locum habent, primaque ac levissima Juris naturalis principia mirifice illustrant. Id ergo perpetuo habendum est præ oculis: 1. Finis belli est reparatio læsionis: defensio contra vim, securitas vel præcautio contra imminentem. 2. Jura gentium utrimque sunt æqualia et independentia, ut, quod una gens pro justo sibique con-

cesso habet erga alteram, idem hoc judicio suo pati per se teneretur ab altera. 3. Jus belli non per se ad augenda jura, sed conservanda, ac tuenda a natura datum est. 4. Belli jus extremum est remedium conservandorum jurium; quod locum non habet, nisi aliis sublatis remediis; quæ proin ante tentanda, sunt, quam ad vim deveniatur. Ex his jam inferes generatim:

(*a*) Uti in privatis litibus fieri non potest, ut in re litigiosa utrique parti jus privative faveat, et assistat; ita nec in controversiis gentium: idcirco negant fieri posse, ut bellum in se, et ratione causæ ex utraque parte justum fit; neque unquam valere ejusmodi prætextus queunt, ex quibus bellum utrinque justum efficeretur.

(*b*) Fieri tamen potest, ut bellum ex utraque parte injustum sit, uti cum in re dubia uterque bellantium æquas transigendi et componendi litem conditiones respuit; neque enim aut facta læsio, aut periculum imminens semper extra controversiam est. Nam cum de re quapiam certatur, aliquando unus in possessione illius est, eaque diuturna, et cum bona fide perpetuo conjuncta: aliquando neuter litigantium possessionem habet; uti cum res morte tertii vacare primum cæperit, ac lis oritur, uter utri eandem potiori jure præripere possit; aut certo fit aliquando, ut qui possessionem cepit, mox contradicentem habuerit. Cuivis istorum casuum alia atque alia juris principia accomodanda sunt.

(*c*) Ob eosdem fines, quos singulæ gentes præfixos habent, ob paria dein negotia, et pericula utique nexus quidam cogitari potest inter statum, vires, fortunam ac potentiam singularum gentium, ita ut unius intersit quodammodo, anne altera crescat, jus quoddam e. g. commercii exerceat, vel non exerceat. Hic tamen nexus ratio sufficiens non est, perturbandi jura perfecta alterutrius gentis.

(*d*) Generalis metus, ne altera gens alteri noceat, et incertum ac remotum periculum, ne damnum inferat aliquando, quæque sunt istius generis, obest juri connato bonæ gentium existimationis, nec judicandum est, gentem, quæ nocere *possit*, continuo etiam *velle* nocere. Unde *jus cavendi*, ac securitati propriæ consulendi non ita exerceri potest, ut gens alia in usu sui juris impediatur; si de *possibili* duntaxat injuria statim illud valet: *melius est prævenire*, *quam præveniri*, sublato omni jure fortior imbecilliorem opprimendi semper obtentum aliquem adinveniet. Sunt igitur cautiones aliæ *innoxiæ*, per quas salvo aliarum gentium jure securitati uniuscujusque satis consultum est, eo saltem securitatis gradu, quem natura seu potius divina providentia rebus humanis indultum voluit; sunt aliæ cautiones *noxiæ* non modo juribus eorum, contra quos adhibentur, sed ipsi caventi maxime. Nam *regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos* (1)

(*e*) Siqua gens officio erga Deum vel seipsam deest, ob id alterius potestati ac imperio non subjicitur; neque obligatio imperfecta et jus perficiendi aliam gentem ejusdem jura per-

fecta libertatis es independentiæ tollere potest. (2)

(1) *Eccli.* X. 8

(2) Hæc principia seu corollaria derivantur ex notione potestatis summæ et independentis, cujusmodi gentium propria est; igitur usum habent, quotiescunque de potestate summa et independente, quacum cohærent, controversia oritur; quemadmodum non uno loco usuvenit in Jure publico Ecclesiastico secundum systema Religionis Romano-Catholicæ pertractato.

§. CCCI.

Ad jura belli, de quibus adhuc actum est, non modo justitia causæ, sed modus etiam ac forma pertinet, quo bellum geritur. Non enim salvo humanitatis jure aut iis remedii uti fas est, quæ ad finem belli non sunt accommodata; qualia sunt adulteria et stupra captarum virginum: aut atrocioribus, quam necessitas poscat: Passim jus belli *indefinitum* vocant seu infinitum, tum quia definiri non potest, quanta sit vis necessaria ad frangendum hostem, uti nec ejus resistentia definita est, tum quia judicium de hac necessitate ad ea gente pertinet, quæ jure belli utitur; ac primo de ipso armorum seu violentiæ genere dubitari potest, dein quid in personas hostium, denique quid in eorum res ac bona citra crudelitatem bellicam fieri possit. Est

autem *crudelitas bellica* vis omnis ad finem belli non accommodata, aut non necessaria; uti enim, qui bello persequitur jus quod lenioribus viis obtinere potest, *iniquus aggressor*; ita qui majore, quam opus sit, aut ad finem non accommodata vi utitur, *crudelis hostis* censetur. Sunt igitur genera violentiæ, a quibus jure naturæ abstinendum est; sunt alia, a quibus moratiores gentes ex regulis decori, ac prudentiæ abstinent, ne severitas bellorum suapte natura sat gravis, jure retorsionis, vel ex usu talionis nimium ingravescat, ac in inhumanam ulciscendi libidinem abeant bella, et pernicies maxime ad innocentes perveniat, Enimvero non generosi Ducis, sed furentis hominis est, nullo suo bono nocere alteri, atque ea vastare ac perdere, quæ nec hostium vires imminuant, nec perdenti emolumentum adferant. Ceterum de consuetudine bellandi passim recepta, nec servata, quamdiu jus naturæ salvum est, qnid Pufendorfius sentiat, dictum est supra.(1)

(*a*) De genere armorum, nocendique modis opinantur nonnulli, vix dari arma, quæ stricto naturæ jnre prohibita sint. Inter cultas gentes venenata arma locum non habent; (2), citiusque putant, fontes infici posse, quam arma; certe inedia, siti, terrore expugnari hostes humanius est, quam fuso sanguine. Bellistarum tanta vis

apud Veteres fuit, ut narrante Egesippo quidam ex ea percussus comminuto capite rueret, et occipitium ejus usque ad tertium stadium excuteretur: mulier quoque prægnans percussa, supra dimidium stadii de utero excuteret infantem. (3) Tanta crudelitas lugenda videbatur ac prohibenda summis Ecclesiæ Pastoribus: *artem illam mortiferam*, inquiunt, *et odibilem ballistariorum et sagittariorum adversus Christianos, et Catolicos exerceri de cetero sub anathemate prohibemus.* (4) Sed quid ballistæ ad machinarum nostrarum ignivomas tempestates?

(*b*) Jus etiam internum occidendi hostes negari nequit bellantibus bona fide, etsi putent, hostes suos bona fide resistere; non enim peccata militum resistentium, sed jura gentis spectantur. At parcendum est peregrinis in hostili solo repertis, imo et personæ hostili, si in territorio pacato deprehendatur. Subditi hostium, qui in territorio Imperantis bellum moventis deprehenduntur, protinus capi haud possunt, sed dimittendi sunt, si discedere voluerint. Permisso enim peregrinis ingressu in territorium etiam tuta discedendi facultas concessa intelligitur. Crudelitatis bellicæ est, occidere senes, infantes fœminas, ministros religionis, aliosque, qui ab omni vi abstinent, nec ullum produnt nocendi animum: item captos, aut sine conditione, deditos nullius præcedentis delicti reos: eos, qui arma ponunt, et vitam salvam pacisci parati sunt, aut in obsidione fortiter restiterunt. Multa tamen innocentibus etiam personis quasi indirecte ferenda sunt; navis, domus, urbe tormentis petitur, etsi ipsæ quoque in discrimen veniant. Aliter de jure capiendi disserendum est, cui etiam viri conspicui, et inermes, fœminæ quoque ac virgines

subjacent, ut ita hostis ad eos redimendos pacemque amplectendam compellatur.

(c) Jus hostis in res hostiles, seu publicas seu privatas, mobiles vel immobiles exeritur 1: *occupatione bellica*, sive actu, quo eas in potestatem suam hostis redigit: 2. *Ereptione*, quæ strictius denotat violentam ablationem rerum hostilium: 3. *Direptione*, sive ereptione rerum mobilium violenta ex locis, ubi asservantur: 4. *Expugnatione fortalitiorum.* 5. *Vastatione* sive actu, quo res hostiles destruuntur, aut corrumpuntur: 6. Denique *deprædatione*, seu ablatione rerum mobilium concessa militibus. Justitia horum actuum in eo est, ut, qui eos ponit, vires suas augeat, aut hostium vires saltem imminuat. Igitur vestatio eatenus est justa, quatenus hostium vires minuuntur; latiusque patet direptio, ereptio, deprædatio, per quas vires agentium etiam augentur. Dubium non est, quin jus occupandi ad hunc finem proprium sit ejus, qui justo bello fungitur, qui proin dominium eorum acquirit, quæ occupat. Direptione æque ac vastatione rerum sacrarum inde ab origine bellorum censebatur injuria fieri religioni ac Deo, quibuscum utique bellum non est. Auctores, qui res hasce religioni ac Deo consecratas Imperantium potestati addicunt, aut subjiciunt, una jus præbent hostibus, eas perinde, ut res profanas in posterum diripiendi et vastandi, ne Imperantes secundum hanc novam doctrinam vires suas augeant ex rebus sacris.

(1) §. *CCLXVII. (c.)*

(2) *Grot. de. I. B. ac P. L. III. C. IV.* §. 15,

(3) *Egesippus L. III. C. 12. de excidio Hierosol.*

(4) *c. unic. de sagittariis.*

§. CCCII.

Præter binas gentes ancipiti belli exitu inter se litigantes spectandæ sunt gentes belli sociæ, auxiliatores, mediæ seu neutrales. Belli socii et auxiliatores haud sane nihil differunt et notione et juribus:

(*a*) *Socii belli* sunt, qui ad communem injuriam vindicandam communes vires jungunt, suoque, tanquam principales, nomine agunt, et sibi acquirunt, quod hosti eripiunt.

(*b*) *Auxiliatores belli* non suo nomine agunt, sed causæ accedunt alterius gentis belligerantis, cui auxiliares copias mittunt, vel alia subsidia ex fœdere ante vel post initum bellum contracto. Hi ergo salvis expensis bellicis omnia acquirunt genti principali, nec jus ad prædam, nisi forte ex pacto habent, et ab hoste gentis, cui assistunt, tanquam hostes spectari possunt, etsi non soleant frequenter; propterea quod bello implicitus consultius ducat, tolerare concursum quendam tertiæ gentis ad suam injuriam, quam omnem istius vim et hostilem animum in se concitare.

(*c*) Gentes *mediæ*, pacatæ, *neutrales* sunt, quæ aliarum bello se haud immiscent, neque alteri præ altera favent, aut vires addunt, sed utriusque facta tanquam pro jure habent. Hic gentium status *neutralitas* dicitur; quæ cuique genti libera est; quia vi æqualitatis ac libertatis naturalis de suis actionibus, mediisque salutis publicæ pro arbitrio disponendi jus habet. Præter simplicem hanc neutralitatem alia *pactitia* est, seu pactis definita. Nec tamen neutra-

litas ab omni controversia gentes eximet. Nam 1. favore necessitatis juste ac licite quædam fiunt etiam in gentem et regionem pacatam, uti si præsidium in ista collocatur: 2. De commerciis cum gentibus bello implicitis non una lis oritur: 3. Quid in personas, quid in bona neutralium juris sit, quæritur, si in territorio hostili deprehendantur: 4. Quid item juris hosti in hostem competat, si in territorio pacato sese offendant.

CAPUT VI.

Jura victoriæ, pactorum bellicorum, et Pacis.

ARGUMENTUM.

§. CCCIII. Victoria, ejusque effectus, CCCIV: Circa personas hostium, res et jura publica. CCCV. Varia pacta bellica. CCCVI. Pacis notio. CCCVII. Jus ineundæ pacis. CCCVIII. Consensus paciscentium. CCCIX. Materia pacificationis. CCCX. Effectus et obligatio pacis.

§. CCCIII.

Victoria est prævalentia virium in hostes, sive is exitus actus bellici, quo quantitas virium unius efficit, ut alter porro resistere nequeat; estque *partialis* vel incopleta, uti contingit expugnata urbe prælio feliciter gesto; aut *universalis* et completa, qua hostis eum in statum redigitur, ut deinceps resistendo impar sit. Ex his colliges:

(*a*) Sola prævalentia virium, aut major facultas phhsyca neque efficit, neque demonstrat majorem facultatem moralem; quia vis non est jus; ideoque totum jus, quod victori competit, ex causa belli, non ex victoria provenit; si causa et injustitia belli utrinque dubia est, uti cum de dubio succedendi jure dimicatur, eo valer victoria, ut ad justam transactionem adigi hostis queat.

(*b*) Jus victoriæ respondet juri hostis in hostem, eoque pertinet, *primo* ut plena satisfactio pro illata injuria postulari possit; ubi dein etiam damnorum ex bello provenientium et expensarum bellicarum ratio habetur: *secundo*, ut vi repulsa possessionis securitas conservetur: *tertio*, ut gens victrix contra animum alterius aut vires nocendi se tutam præstet, et ad completam victoriam ac pacificattonem nitatur.

§. CCCIV.

Jura victoriæ eo, quo explicavimus modo, attingunt personas hostium, eorum res, aut jura publica vel ipsam civitatem devictam.

(*a*) De personis hostium et vita, et libertas et captivitatis redemtio ejusque pretium seu lytrum in considerationem venit. Quia jus occidendi tanquam unicum atque extremum medium duntaxat in hunc finem competit, ut superetur resistentia; sequitur, ut cessante resistentia tanquam unico fine etiam ipsum medium, nempe jus occidendi cesset. Neque talio, nec præcedens contumacia resistendi, neque inferendus terror, si speciale delictum abfuit, ratio suf-

ficiens fundendi humani sanguinis esse possunt. Aliter de servitute disserendum. Nam ob jus plenæ satisfactionis ac securitatis in posterum conservandæ juri victoriæ consentanea est servitus captivorum in bello saltem sub hac conditione, si victor læsionem præcedentem reparare, et securitati suæ aliter prospicere haud possit. Inde vero non modo de lytro, quo capti redimuntur, sed etiam de jure postliminii quæstiones non paucæ emergunt. Jus postliminii in eo situm est, ut personæ et res ab hoste captæ, et in potestatem gentis suæ redeuntes in pristinum statum restituantur; pertinet igitur id jus tum ad personas, quæ *reverti*, tum ad res, quæ *recipi* dicuntur.

(*b*) Jure victoriæ res hostium devictorum privatæ et publicæ victori acquiruntur, nisi qua obstant pacta dedititia, et promissio veniæ specialis. Id vero dominium hostis devictus pro injuria habet, quoad illud per transactionem aut pacificationem firmetur.

(*c*) Quoad civitatem victam, qui victor est, ad suam indemnitatem ac securitatem acquirit omnia jura publica atque inprimis imperium et autonomiam seu jus, quod civitati competebat suis legibus vivendi. Quo pertinent accessienes, dignitas et privilegia civitatis, jura ejus privata, ceu actiones, nomina activa et passiva.

§. CCCV.

Victoriæ tum effectus, tum limites fere sunt *pacta bellica*, sive ea, quæ inter belligerantes ineuntur permanente bello, ita nimirum, ut per ea bellum non fi-

niatur. Eorum fides inter gentes omnino sancta est, vel ex sola naturæ humanæ conditione, quæ hostili statu minime tollitur. Istiusmodi pactorum alia sunt *publica*, quæ circa jura imperii et gentium belligerantium propria versantur, et a summo Imperante ejusve belli ducibus, vel minoribus magistratibus ineuntur: alia *privata*, quæ hostis cum subditis hostium init sine præjudicio tamen summæ potestatis. Species ac notiones istiusmodi pactorum sunt:

(*a*) *Induciæ*, seu conventio, qua, manente bello, a bellicis actibus tempore quodam abstinendum est: sunt eæ vel universales vel particulares tum ratione loci, in quo eæ valent, tum actuum, qui suspenduntur. Atque hæ sunt *bellicæ*, per quas certamen cessat manente apparatu bellico: *pacificæ* appellantur, per quas et belli apparatus, perinde ut facta pace dissolvitur, non sublata causa belli; hæ speciatim *armistitium* dici solent. (1)

(*b*) Manente statu belli, vis bellica sistitur per pacta seu *literas commeatus*, quibus facultas secure inter belligerantes commeandi conceditur; iis affines sunt literæ *salvæ guardiæ*, per quas certis personis rebusque immunitas a vi hostili conceditur.

(*c*) Pacta *deditionis* vel sine modo fiunt, aut cum modo, et nominantur *capitulationes* militum, urbium, provinciarum; inde aut *generales* sunt, per quas de pluribus urbibus vel

integra provincia convenitur, aut *particulares* de unica arce. Pro variis clausulis et conditionibus a victis observandis, ceu quoad securitatem incolarum, conservationem religionis, libertatem, liberum discessum et commeatum militis præsidiarii cum ordinariis signis honorum militarium capitulationes censentur *honorabiles*, aut contra.

(*d*) Pactis bellicis accensentur ea, quæ de redimendis vel permutandis captivis, vel obsidibus tradendis aut restituendis conficiuntur.

(1) *Treuga ad bella privata pertinebat, de qua agitur L. 1. tit. XXXIV. Decretalium. Conf. Petr. de Marca in Concord. L. IV. C. XIV.*

§. CCCVI.

Pacis, uti et belli nomen latissime patet, quemadmodum S. Augustinus in libris de civitate Dei explicat. (1) Est pax quædam a natura hominibus præscripta, nempe concordia ex naturali eorundem inter se cognatione orta, qua homo homini, gens genti ad communia humanitatis officia obstringitur, quo illud generatim pertinet: *alterum non laedere: suum cuique tribuere.* (2) Hoc autem loco pax seu potius *pactio pacis* aut *pacificatio* est publica inter gentes belligerantes conventio, qua bellum finitur seposita seu sublata belli causa; atque ita pax ab induciis differt, per quas sola vis belli aliquamdiu suspenditur: ab armi-

stitio item, quod causam belli non seponit, aut tollit. In pactione pacis quædam *generalia* sunt, quædam *specifica* seu huic pactioni præ aliis propria ac singularia:

(*a*) Generalia sunt ea, quæ de consensu paciscentium, de paciscendi jure, de materia, deque effectu et obligatione pacis, perinde uti in pactis aliis, disquiri possunt.

(*b*) *Specialia* ad naturam pacificationis propriam pertinent, quæ in transactione inter gentes facta sita est. Nam alterius utrius partis belligerantium causa certe injusta est: id autem agnoscere vel fateri neutra vult: nec vero inter litigantes, qui libertate et summo imperio gaudent, judex cogitari potest; bellum igitur exitum non haberet, si illud definiri deberet, quæ pars potiori jure gaudeat, et jus petendi habeat, quid ex causa belli, quid ex damnis illius sibi deberi putet. Nihil ergo relinquitur, nisi ut lis in foro externo controversa et anceps aliquo dato, aliquo retento, id est, per transactionem terminetur. (3) Uti igitur victoria non decidit justitiam belli, ita nec pax.

(1) *L. XIX. C. XIII.*

(2) §. 3. *Inst. de I. et I.*

(3) Fit transactio, dum omnia, quo loco sunt, relinquuntur, aut dum quædam restituuntur, quædam retinentur; alia de novo præstantur, alia non item.

§. CCCVII.

Quia bella non geruntur, nisi pacis obtinendæ aut firmandæ causa, merito

dixeris, jus pacificandi esse confectarium juris bellandi, proindeque majestatis proprium habita ratione diversæ imperiorum formæ. De hoc jure conficiendæ pacis quæri potest.

(*a*) Cuinam competat, quando Rex immaturæ ætatis, aut imminutæ mentis est.

(*b*) An et regi pulso; imo et capto et quatenus tribui debeat? enimvero *uti quisque de jure suo disponit, ita jus est.*

(*c*) Qua potestate et effectu ministri gaudeant ad faciendam pacem delegati cum plena potentia. Quam vim eorundem ministrorum et belliducum *sponsio* habeat, seu conventio injusso summæ potestatis inita de jure publico.

(*d*) Et quia pax aut *universalis* est, qua omnes et singuli belli socii comprehenduntur, aut *particularis*, vel *separata*, qua una gens concluditur, aliis sociis exclusis; hinc ambigi solet, an gens belli socia fœdederata jure gaudeat faciendi pacem particularem absque consensu partis fœderatæ; idque extra casum veræ necessitatis naturæ fœderis generatim repugnare censent.

§. CCCVIII.

Do consensu ad omne pactum necessario quæritur, utrumne in hoc genere pactionis exceptione doli, enormis læsionis, injusti metus is consensus, pro nullo haberi possit? Inprimis inter gentes liberas nemo est, qui de dolo, enormi et

iujnsta læsione, ac vi injusta pronunciet dein pax naturam transactionis habet super omni belli causa et injura initæ, qua causa belli seponitur; ejusque justitia haud decisa, bello finis imponitur. Quare si causam eandem de novo arripere, ac ventilare, aut læsionem, ac metum obtendere integrum esset, pax naturam suam amitteret, nec finis belli, sed suspensio foret. (1)

(1) *Conf.* §. *CCXC. et Grotium de I. P. ac B. L. III. C. XIX.* §. 11. *et C. XXV.* §. 7. *Bœhmer l. P. U. Part. Special. L. II. C. I.* §. 37. *in not.*

§. CCCIX.

Materia pacificationis ea est, super qua transigitur: quæ sine dubio potestati paciscentium subjecta esse debet, vel aliter pactione attingi non censetur, nisi *quatenus* subjecta est. Secus profecto et jus seu facultas moralis transigendi deficeret. Et quia fere super pluribus rebus vel juribus transactio sit, idcirco et plures *articuli pacis* constituuntur, sive conventionis partes quibus distinguuntur ea, de quibus singilatim quidpiam conventum est. Istiusmodi articuli, si ad eandem causam pertinent, *connexi* dicuntur; secus *diversi.* Materia, de qua convenitur, in his maxime consistit:

(*a*) Quia pax firma coalescere non potest, nisi præteritarum injuriarum ac malorum aboleatur memoria, et inimicitiæ deponantur, et vindictæ studium abiiciatur; idcirco constituitur primo *amnestia*, seu injuriarum et offensionum utrinque illatarum publica ac sempiterna oblivio, et quidem aut *illimitata* relate ad omnes personas et causas, vel *restricta*; itemque aut *tacita*, aut *expressa*. In expressa inesse possunt: 1. oblivio injuriarum ex causa et tempore belli illatarum: 2. venia et aggratiatio personarum, quæ alterutri parti adstiterunt: 3. restitutio rerum maxime immobilium: 4. reparatio damnorum et expensarum belli: 5. renunciatio prætensionum. Quid tacite insit in amnestia, anceps disceptatio est.

(*b*) Altera est pacis materia, qua de bello ejusque objecto et causa transigitur. E. g. de provincia, in qua succedendi jus controversum fuit.

(*c*) Materia pacis seu articulorum et *publica* esse potest, uti cum agitur de alienatione regni, ejusve partis, vel bonorum ac redituum coronæ: et *privata*, eminenti imperio pacem ineuntis obnoxia. Dein eadem materia sub lege *amicitiæ* attingi sæpe solet in pacificationibus, ejusmodi nimirum, qualis in natura status pacifici hominum continetur, quæ in officiis perfectis negativis, vel positivis quidem, sed solum imperfectis sita est.

§. CCCX.

De effectu et obligatione confectæ pacis, cum exploratum sit, eandem tanquam uni-

cum tranquillitatis ac salutis publicæ remedium, sanctam haberi et inviolabilem debere, animadvertenda non nulla sunt:

(*a*) Cum pax salutis publicæ causa proindeque civitatis nomine ineatur, idcirco pro fœdere reali per se habenda est, cujus obligatio ad successores transit; qui proin, nisi omnia velint evertere, causari haud possunt, sibi a decessoribus præjudicium creatum fuisse, et creari non potuisse.

(*b*) Etsi rebelles subditi jure imperii, non belli coerceantur; tamen pax cum iis composita pro valida et inviolabili habenda est ob ipsam Amnestiam paci inhærentem, quæ remissionem injuriarum continet. Nec imperium eminens ad auferenda jura subditis per pacem quæsita pertinet. Ipsa enim necessitas et utilitas publica, ex qua jus eminens profluit, et cui alligatum est, poscit fidei pactitiæ sanctitatem; cum alias subditi arreptis semel armis in desperationem conjici, et ad extrema adigi deberent; eoquod nullum tranquillitatis recuperandæ subsidium reliquum haberent.

(*c*) Obligationi ac fidei pacis initæ contraria est *ruptura pacis*; quo nomine venit factum tum positivum, tum negativum pactioni pacis repugnans. Nec vero inter rupturam pacis, ac novam belli causam nihil interest. Quærunt, an uno pacis articulo rupto, tota pax rupta videatur; sunt, qui inter connexos et diversos pacis articulos distinguunt: alii singulos sine discrimine ceu totidem conditiones considerant, quibus servatis, et non aliter, pactioni standum sit.

(*d*) Uti pacta singulorum hominum, sic et gentium firmantur variis pactis et actibus adjectitiis, cujusmodi sunt juramenta, fides regia, pignora etc. Gentium maxime propria est *guarantia*; uti enim inter gentes belligerantes ad componendam pacem tertius interponere consilium et operam potest, qui *mediator* dicitur; sic ad pacem firmandam accedere potest guarantia, a qua pax guarangiata nomen ducit. Consistit autem *guarantia pacis* in conventione publica, qua gens genti utrique vel alterutri pacem facienti promittit securitatem pacis, proinde si opus est, auxilium quoque adversus eam, quae pacem violat.

CAPUT VII.

Jus legationum inter gentes.

ARGUMENTUM.

§. CCCXI. Jus gentium communicandi inter se CCCXII. Id exerceri nequit sine legationibus; inde notio legati, CCCXIII. et legationis jus provenit. CCCXIV. Sanctitas legatorum, CCCXV. aliaque jura.

§. CCCXI.

Status naturalis et originarius hominis non escludit societatem absolutam aliorum hominum, similiter nec status naturalis et liber gentium aliarum gentium societatem excludit. Ea societas a natura instituta est ad mutuam communicationem rerum et operarum ac dedum ad felicitatem singulorum personarum seu, physicarum seu moralium mutua communicatio aliquan-

do est juris naturæ perfecti, aliquando imperfecti, aliquando ad decorum duntaxat, naturæ vel moribus consentaneum, referri debet; quæ communicandi tria genera hic exponenda sunt.

(*a*) Cuivis genti competit jus perfectum reparandi læsionem ab alia gente factam, aut repellendi præsentem vel præcavendi imminentem; et quia jus belli extremum est ad eum finem remedium, quod locum non habet, nisi desperatis lenioribus; idcirco genti etiam competit jus postulandi reparationem, cessationem, adversionem injuriæ; hæc postulatio fieri non potest sine communicatione et tractatu cum gente altera.

(*b*) Cuivis genti competit jus perfectum obtinendi ab altera subsidii, conciliandi fœderis, conveniendi de commerciis aliisque pacis aut belli negotiis, si eadem hisce subsidiis reipsa eget ad conservationem aut perfectionem status sui. Igitur simile jus eidem competit, exponendi alteri suam indigentiam, aperiendi consilia sua, offerendi promissa sua. Atqui nec id sine communicatione et tractatu cum alia gente fieri potest.

(*c*) Ad mutuam gentium tranquillitatem ac felicitatem conservandam valde conducibilis est testificatio existimationis, et benevolentiæ; quam gentes mutuo præbent, idque certis temporibus ratio decori postulat. At ne hæc quidem testificatio sine mutua gentium communicatione cogitari potest.

§. CCCXII.

Quævis gens, quæ communicandi cum alia jus perfectum, vel imperfectum aut rationem decoro nixam habet, per se libertate gaudet, eum communicationis modum determinandi. In statu polyarchico, id est, in aristocratia ac democratia fieri non potest, ut plures vel omnes simul penes quos summa imperii est, cum altera gente communicent et tractent, sed singuli seligendi, qui aliorum seu potius universorum nomine agant; colloquia inter ipsos Imperantes status monarchici instituta sæpe non modicis incommodis subjacent. At si ipsi inter sese communicandi jure gaudent, id æque per alios ac seipsos expediendi facultatem habent. Hinc intelligitur, et necessitas legationum, et notio legatorum; *legati* enim vel *oratores* sunt, quibus tanquam subditis gentes sua negotia cum aliis gentibus coram gerenda committunt; qui proin duplici officio funguntur, procuratoris seu mandatarii, et officialis seu ministri gentis suæ. Inferes:

(*a*) Notio legati arctior est, quam procuratoris vel mandatarii; præterquam enim quod hic inter privatos et in privatis etiam negotiis adhibeatur, mandatum etiam in non subditum gentis cadit, a qua illud proficiscitur: at le-

gatus necesse est, ut fit officialis et subditus gentis, a qua mandatum accipit: sola autem *officialis* seu ministri idea latius patet, quam legati; non enim si gentis negotia, etiam publica tractat, idcirco apud exteram gentem, et gentis nomine et cum solemni mandato eadem tractabit. Ratio igitur legationis poscit, ut qui ea fungitur, gentis sit subditus, cujus negotia tractat: ut hujus gentis nomine ac mandato, extra territorium et apud exteram gentem eadem tractet. Siquis istiusmodi in territorio gentis, quacum agendum erit, jam existat, opus non erit missione, aut certe ipso imposito mandato censetur missus.

(*b*) Ideæ partiales, quas in legatione inesse diximus, etiam in feminas cadunt; quæ proinde ejusdem incapaces non sunt.

(*c*) Legatus, qua procurator et officialis gentis suæ, dum istius nomine ac mandato quidpiam agit, gentem suam repræsentat, estque ea qualitas *character repræsentatitius* generalis legatorum.

(*d*) Est alia vis repræsentandi *specialis* et arbitraria sita in solemnitatibus; quæque a dignitate mittentis, missi, ac mittendi modo pendet. Legati, qui personam ac dignitatem mittentis charactere speciali exhibent, *primi ordinis* dicuntur: reliqui *secundi ordinis*; ambo vel *ordinarii* sunt, assidui aut perpetui: vel *extraordinarii*, et temporales: itemque si cum plena potestate mittuntur, *plenipotentiarii*; alias *formularii*. His secundum acceptam formulam tractare tantum, illis etiam concludere licet sub conditione, si ratum habeatur.

(e) Quia legatus nomine et mandato gentis suæ agit, necesse est, ne quis istjusmodi personam simulare possit, id per tesseram et testimonium publicæ fidei comprobet; unde genti, ad quam accedit, satis innotescat, quis, a quo, in quem finem, quo charactere, qua potestate mittatur. Ejusmodi testimonium publicis codicillis et instrumentorum tabulis consignatum *literæ credentiales* appellantur; a quibus alia mandata, seu manifesta seu arcana, et instructiones privatæ disserunt. Contra facultas legato facta a gente, ut ad certum locum ire, et inde redire tuto possit, *commeatus* dicitur.

(f) A legatis segregandi sunt, 1. *agentes*, qui privata civitatis aut civium negotia intra vel extra territorium agunt; 2. *deputati*, qui a subditis ad Imperantem: 3. *commissarii*, qui ab Imperante ad subditos mittuntur.

§. CCCXIII

Jus legationum gentibus ab ipsa natura tributum est; gaudent enim juribus perfectis, imperfectis, tum etiam facultate tuendi decorum; ad istiusmodi jura exercenda sæpe opus est communicatione et tractatus inter gentes; hæc communicatio, ac tractatus aliter commode non fit, quam per legationes. Unde concludes;

(a) Jus legationum iis duntaxat competit, penes quos summa potestas est tractandi publica negotia. Civitate bellis civilibus discissa jus legationis est penes possessorem, vel utramque partem divisi populi, quasi binæ pro eo tempore respublicæ existerent.

(*b*) Admissio legatorum est juris, naturalis quando nempe ratio non suppetit eos rejicendi; ut proin rejectio aliquando strictæ justitiæ, aliquando æquitati et humanitati gentium, alias decoro adversetur. Cum hac obligatione admittendi legatos connexum est jus concedendi commeatum.

§. CCCXIV.

Legatorum sanctitas non modo gentium moribus, sed naturali legi adscribenda est; nam gentem, a qua mittuntur, repræsentant, quæque communicandi cum altera gente jus habet: uti igitur jura gentium, sic maxime legatorum sancta sunt, nec sine injuria in majestatem Imperantis, a quo missus est, violari possunt. Ea violatio dictis, factis, aut neglectu honoris fit, quo alii ministri recipi solent.

§. CCCXV.

De independentia legati ab imperio et jurisdictione ejus, apud quem degit; non est consentiens auctorum sententia. Sic autem videtur statuendum: Character repraesentativus legati eam vim habet, ut pro eadem persona cum mittente relate ad officium sibi commissum habeatur. Sicut igitur una gens non pendet ab altera: ita etiam legatus nec quoad personam, nec quoad actiones suas dependet a potestate Imperantis alteri genti, ad quam mittitur,

modo sub charactere legati admissus et receptus sit. Enimvero Imperans per ingressum in territorium alterius non censetur istius subditus fieri. Ex his de juribus legatorum hæc effici corollaria videntur:

(*a*) Persona legati respuit dependentiam et subjectionem relate ad gentem, ad quam mittitur, nec per admissa a se crimina, quantumvis atrocia eximitur a jurisdictione suæ gentis, a qua mittitur. Igitur legati jure gentium exemti sunt a jurisdictione civili et criminali illius gentis, ad quam mittuntur.

(*b*) Siquod legatus crimen admittit, quod genti, apud quam degit, se defendendi locum dat, sanctitatem suam defensioni haud juste opponet, saltem quando res tempusque non permittit, ut ad Principem recurratur, vel spes non sit, ab illo debitam pœnam inflictum iri. Caute tamen contra legatum etiam perduellionis et proditionis reum procedi necesse est, ne gentes externæ injuste legatum suum condemnatum dicant: ac proin non convictum, sed oppressum fuisse ab ea gente, quæ in sua causa accusatrix, testis et judex est.

(*c*) Ceterum jus gentium naturale nihil aliud videtur tribuere legatis, quam ut Princeps teneatur legatis ad se missis tantam securitatem et immunitatem præstare, quantam legatis suis alibi præstari cupit. Reliqua fere diversis gentium moribus, aut pactis determinantur.

REIMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

Jos. della Porta Patr. Constantinop. Vicesgerens

REIMPRIMATUR

Fr. Philippus Anfossi Sac. Palatii Apostolici Magister.

NIHIL OBSTAT

D. Paulus Pancaldi Abbas Cisterciensis.